

Carmen T. Lucretii Cari, quod de rerum natura inscribitur, cum iam aliquot ante annis admodum diligenter examinare coepissem, quantum non solum singulari rerum proprietate et ubertate, verum etiam eximia puri atque integri dicendi generis venustate excelleret non potui non ignorare. Atque idem animum adverti quam multa apud Lucretium exstarent, quae, etsi ab usu et indole linguae latinae non abhorrerent, sermoni aureae quae vocatur aetatis scriptorum aliquantum discreparent. Verum in locutionibus explicandis vel recte intellegendis grammaticos consulenti haud raro accidit, ut frustra reverterem, neque me fugit in philosophica doctrina Lucretii potius versatos esse viros doctissimos quam sermonis poetae proprietatibus investigandis examinandis enucleandisque operam dedisse, quamquam ad singulos dicendi generis usus illustrandos complures summa diligentia atque industria multa contulisse videbam. Quare accuratius ut in sermonem Lucretii inquirerem cum impulsus essem, casuum syntaxim Lucretianam ideo mihi tractandam suscepi, quod ab illis qui de casuum apud Lucretium usu disputarunt alia vel omissa vel non satis luculenter explanata, alia parum recte explicata et perspecta non poteram non animadvertere.

Atque illorum qui in syntaxi Lucretiana elaboraverunt necesse est primum commemoremus Fr. Guilelmum Holtzium, quem libro suo, qui Syntaxis Lucretianae lineamenta inscribitur, quamvis multa non sine diligentia copiose illustraverit, casuum doctrinae in exemplis disponendis adferendis explicandis nondum satisfecisse non dubito quin omnes concedant. Cuius, cum opera plerumque niterentur alii commentatores, factum est, ut, si quae manca et mendosa ab eo prolata essent, ea deinceps ita a ceteris iterarentur. Deinde ut complures omittam de quibus postea mentionem faciam, nuper Ioannes Meissner dissertatione Quaestiones ad usum casuum obliquorum

Carmen T. Lucretii Cari, quod de rerum natura inscribitur, cum iam aliquot ante annis admodum diligenter examinare coepissem, quantum non solum singulari rerum proprietate et ubertate, verum etiam eximia puri atque integri dicendi generis venustate excelleret non potui non ignorare. Atque idem animum adverti quam multa apud Lucretium exstarent, quae, etsi ab usu et indole linguae latinae non abhorrerent, sermoni aureae quae vocatur aetatis scriptorum aliquantum discreparent. Verum in locutionibus explicandis vel recte intellegendis grammaticos consulenti haud raro accidit, ut frustra reverterem, neque me fugit in philosophica doctrina Lucretii potius versatos esse viros doctissimos quam sermonis poetae proprietatibus investigandis examinandis enucleandisque operam dedisse, quamquam ad singulos dicendi generis usus illustrandos complures summa diligentia atque industria multa contulisse videbam. Quare accuratius ut in sermonem Lucretii inquirerem cum impulsus essem, casuum syntaxim Lucretianam ideo mihi tractandam suscepi, quod ab illis qui de casuum apud Lucretium usu disputarunt alia vel omissa vel non satis luculenter explanata, alia parum recte explicata et perspecta non poteram non animadvertere.

Atque illorum qui in syntaxi Lucretiana elaboraverunt necesse est primum commemoremus Fr. Guilelmum Holtzium, quem libro suo, qui Syntaxis Lucretianae lineamenta inscribitur, quamvis multa non sine diligentia copiose illustraverit, casuum doctrinae in exemplis disponendis adferendis explicandis nondum satisfecisse non dubito quin omnes concedant. Cuiu, cum opera plerumque niterentur alii commentatores, factum ests ut, si quae manca et mendosa ab eo prolata essent, ea deinceps ita a ceteris iterarentur. Deinde ut complures omittam de quibus postea mentionem faciam, nuper Ioannes Meissner dissertatione Quaestiones ad usum casuum obliquorum

Lucretianum pertinentes tractavit, qui quidem, cum ablativi et accusativi usum admodum accurate examinaverit, ceteros casus leviter attigerit, neque omnia absolvit exempla neque in singulis casuum generibus recte mihi egisse videtur. Tum Guilelmus Ebrardus libello, quem de ablativi locativi instrumentalis apud priscos scriptores latinos usu conscripsit, permultis exemplis Lucretianis ieiune enumeratis multa reliquit quae mentione essent digna neque ullam de sermonis Lucretiani natura propriam sententiam protulit [1]).

Quibus ex causis de casuum syntaxi Lucretiana disserere non ineptum neque ad sermonem scriptorum latinorum illustrandum inutile putabam. Quam rationem in libello conficiendo consecutus sim, priusquam ad ipsam rem aggrediar, paucis exponere mihi liceat. Atque cum de casuum usu disputare in animo haberem, quid de casuum primaria vi ac significatione senserint grammatici, adnotare et examinare decrevi, ut quid ipse probarem patefieret, praesertim cum in singulis casuum generibus constituendis non ubique grammaticorum rationes secutus et perspicuitati et casuum propinquitati consulere conarer. His igitur rebus, ut ait Lucretius, subiunctis suppositisque uniuscuiusque casus apud Lucretium usum examinare illustrare ponderare conabor. Atque ne quis nesciat, qua ratione in locis adferendis usus sim, id egi ut omnia exempla quam accuratissime colligerem et exscriberem, cum in hac re ab aliis saepe peccari cognovissem — nisi forte prorsus similia essent proxime allatis neque ad sermonem Lucretii illustrandum valerent, quae nudis numeris satis habui adnotare.

Restat ut dicam me in locis adferendis editione Lachmanni usum esse, quacum editiones Bernaysii Briegeri Munronis diligenter contuli, ut quid verum esset atque Lucretio dignum cognoscerem et adnotarem [2]). Atque Munronem in primis

---

[1]) Draegerum consulere operae pretium non duxi, quoniam ex editione Lucretii nescio qua obsoleta pauca exempla et manca et mendosa attulit.

[2]) Bockemuelleri editionem nisi paucis locis ad usum meum non adhibui, quoniam cum Briegero et Hoerschelmanno eius in Lucretio emendando studia quam gravissime condemnantibus prorsus consentio.

in variis lectionibus signandis secutus sum, quippe qui summa diligentia mihi egisse videatur[1]). Denique mihi maxime profuisse confiteor eos qui ante me de casuum syntaxi Lucretiana scripserunt et eos qui casuum doctrinae illustrandae operam dederunt.

Quae de ablativi et genetivi usu Lucretiano conscripsi brevi typis mandabo.

---

[1]) Brieger in prolegomenis unde varias lectiones habuerit miror, cum saepissime falsa editoribus tribui reperirem. Haec ut demonstrem, XXIV locos infra ita adferam, ut primum quae ab illo proferantur, deinde editorum scripturas proponam. I 834 *rerum quam dicit homoeomerian* · · · *putat* O Q Mr. — Munro: *quom;* 1114 *sis* B. *perdoctus* Lm. B. Mr. — Bernaysius: *sis, pernoscas,* Munro: *perductus;* II 27 *fulget auroque* Lm. Mr. — Lachmannus: *fulgenti auroque;* 428 *unde* Lm. B. — Lachmannus: *quaeque;* 467 *squalida sunt illis* etc. Lm. B. — Lachmannus: *et levibu' sunt aliunde;* 1034 *si sint obiecta* O Q vg. Lm. Mr. — Munro: *si nunc obiecta;* III 358 *multaque* · · · *quam pellitur ante* Mr. — Munro: *multaque* · · · *quam expellitur ante;* 444 *usque liquescit* — adde Bernaysius; 553 *licuntur* Mr. — Munro: *licuntur* · · *tabe;* 617 *pectore,* miro errore (sic!), Lm. B. — Lachmannus Bernaysius: *pectoris;* 658 *serpentis cauda procero corpore, utrumque* *Mr. — Munro: *serpentis cauda e procero* cet.; IV 81 *inclusa theatra moenibus* Mr. · · a re alienum. — Munro: *inclusa theatri moenibus;* 101 *ex imaginibus* Lm. B. — Lachmannus Bernaysius: *excita imaginibus;* 783 *terra est in corde* B. — Bernaysius: *terra in cordest;* 804 *nisi quae ex se* Lm. B. — Lachmannus Bernaysius: *nisi si quae ad se;* 1180 *missu* Lm. — Lachmannus: *ammissu;* VI 15 *vexare timore passimque* · · *cogi* · · *querellis* B. — Bernaysius: *vexare timore faustam atque* cet.; 47 *quoniam semel institui* · · · *currum ventosum* Lm. — Lachmannus: *quandoquidem semel* cet.; 519 *atque manere* B., quod vereor ut latinum sit. — Bernaysius: *at remanere;* 762 *ne forte his regionibus* Mr. — Munro: *ne forte his Orci regionibus;* 1012 *quod dico, ibus ex elementis* — addi oportet Munro; 1064 *magnesia flumina saxi* Wakefieldo assensus Lachmannus, oblitus, opinor, Lucretio simplicissima quaeque convenire, ut ipse dicit (sic!). — Lachmannus: *Magnesia flumine saxa;* 1106 *Brittanni* etc. — sc. Munro; 1199 *ibei* Mr. Lm. *ibi* B. — Lachmannus Bernaysius: *vix*, Munro: *ibei.* Sed longum est omnes errores perscrutari. — Quae cum ita sint, nisi collatis editionibus Briegero confidere non oportet.

* stellula eos locos signavi ubi codicum scriptura corrupta est aut ab editoribus mutata.

. . . punctis nonnulla e poetae verbis a me omissa esse significavi

[ ] uncis verba loci explicandi causa adiecta inclusi.

O = codex oblongus, Q = codex quadratus.

Summarium.

Praemonenda.

Cap. I Nominativus.

Cap. II Vocativus.

Cap. III Accusativus.

Cap. IV Dativus.

Index librorum.

Editiones versiones cet.

T. Lucreti Cari De rerum natura libri sex. Recognovit Jacobus Bernaysius. Lipsiae 1894.

T. Lucreti Cari De rerum natura libri sex redigirt und erklärt von Friedrich Bockemüller. I, II. Stade 1874.

T. Lucreti Cari De rerum natura libri sex. Edidit Adolphus Brieger. Lipsiae 1894.

T. Lucreti Cari De rerum natura libri sex. Carolus Lachmannus recensuit et emendavit. Editio quarta. Berolini 1871.

Caroli Lachmanni in T. Lucretii Cari De rerum natura libros commentarius quartum editus. Berolini 1882.

T. Lucreti Cari De rerum natura libri sex with notes and a translation by H. A. I. Munro. Fourth edition finally revised. Volume I: Text. Volum II: Explanatory notes. Volume III: Translation. Cambridge I—II 1886, III 1891.

Lucrèce. De la nature. Traduction nouvelle par M. Patin. Deuxième édition. Paris 1893.

Grammaticae dissertationes cet.

Griechische Grammatik (Lautlehre, Flexionslehre und Syntax) von Dr. Karl Brugmann. (Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft · · · herausgegeben von Dr. Iwan von Müller. Zweiter Band. Zweite neubearbeitete Auflage. München 1890). [Gr. Gr.]

Lateinische Schulgrammatik von W. Deecke Dr. Berlin 1893. [Gr.]

Erläuterungen zur lateinischen Schulgrammatik von W. Deecke Dr. Berlin 1893. [E]

Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen von B. Delbrück. Erster Theil. Strassburg 1893. [Synt.]

Altindische Syntax von B. Delbrück. Halle a. S. 1888. [A S]

Historische Syntax der lateinischen Sprache von Dr. A. Draeger. I, II. Zweite Auflage. Leipzig 1878, 1881.

Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache von Dr. Raphael Kühner. I, II. Hannover 1877—1879.

Vorlesungen über lateinische Sprachwissenschaft von Christian Karl Reisig cet. Dritter Band. Neu bearbeitet von J. H. Schmalz und Dr. G. Landgraf. Berlin 1888.

Lateinische Grammatik (Laut- und Formenlehre, Syntax und Stilistik) bearbeitet von Dr. Friedrich Stolz und J. H. Schmalz. (Handbuch der klassischen Altertums-wissenschaft ··· herausgegeben von Dr. Iwan von Müller. Zweiter Band. Zweite neubearbeitete Auflage. München 1890).

Lateinische Schulgrammatik von Prof. Dr. H. Ziemer. Elfte, gänzlich umgearbeitete Auflage der Schulgrammatik von Prof. W. Gillhausen. I, II. Berlin 1893. [Gr.]

Junggrammatische Streifzüge im Gebiete der Syntax von Dr. Hermann Ziemer. Zweite Auflage. Colberg 1883. [Str.]

De casuum syntaxi Vergiliana Thesim facultati litterarum Parisiensi proponebat Ferd. Antoine. Paris 1882.

Lucretianae quaestiones grammaticae et criticae. Dissertatio inauguralis philologica quam ··· publice defendet ·· Rudolfus Bouterwek. Halis Saxonum 1861.

Studia grammatica. Commentatio academica. Scripsit ··· O. A. Danielsson. Upsaliae 1879.

Der partizipiale Dativ des örtlichen und geistigen Standpunktes nach Ursprung und Gebrauch bei den lateinischen Schriftstellern von Chr. Hauser. Gymn. Programm Bozen 1878.

De praecipuarum praepositionum loci usu Lucretiano. Dissertatio academica quam ··· publice defendet Ericus Hertz. Helsingforsiae 1891.

Syntaxis Lucretianae Lineamenta. Scripsit Fr. Guilelmus Holtze. Lipsiae 1868. [Lin.]

Syntaxis priscorum scriptorum latinorum usque ad Terentium. Scripsit Fr. Guilelmus Holtze. I, II. Lipsiae 1861, 1862. [Synt.]

Observationes criticae in Lucretii librum alterum quas ··· scripsit Guilelmus Hoerschelmann. Lipsiae 1874.

De verborum cum praepositionibus compositorum apud Lucretium usu. Dissertatio inauguralis philologica quam · · · edidit · · Hermannus Keller. Halis Saxonum 1880.

De abundanti dicendi genere Lucretiano. Dissertatio inauguralis quam · · · in publico defendet · · Aemilius Kraetsch. Berolini 1881.

De figuris etymologicis linguae latinae. Scripsit Gustavus Landgraf. (Acta sem. phil. Erlangensis II pp. 1—69. Erlangae 1881). [Et.]

Quaestiones ad usum casuum obliquorum Lucretianum pertinentes. Dissertatio inauguralis philologica, quam · · · scripsit Ioannes Meissner. Halis Saxonum 1891.

Dissertatio de formis antiquis Lucretianis quam · · · publice defendet · · Carolus Proll. Vratislaviae 1859.

Der Infinitiv bei Lucretius. Ein Beitrag zur Ergänzung von Drägers hist. Syntax von Dr. Emil Reichenhart. (Acta sem. phil. Erlangensis IV pp. 457—526. Erlangae 1886).

Die sogenannten syntaktischen Graecismen bei den Augusteischen Dichtern. Von Dr. J. Schäfler. Amberg 1884.

De gerundiis orationum Ciceronis. Scripsit Walter I. Snellman Helsingforsiae 1894.

De sermone Lucretiano. Dissertatio inauguralis quam scripsit · · · Carolus G. L. Staedler. Ienae 1869.

De carminis Lucretiani libro primo. Scripsit Henricus Stuerenburg. Lipsiae 1874.

De dativo verbis passivis linguae Latinae subiecto, qui vocatur Graecus. Scripsit Henricus Tillmann. (Acta sem. phil. Erlangensis II pp. 71—139. Erlangae 1881).

De Lucretii vocabulis singularibus. Dissertatio inauguralis philologica quam · · · publice defendet · · Carolus Wolff. Halae 1878.

De ceteris libris quos ad usum meum adhibui suis locis mentionem faciam.

PARS PRIOR.

NOMINATIVUS VOCATIVUS ACCUSATIVUS DATIVUS.

Praemonenda.

De vi et usu casuum latinorum universe disputatur.

In linguis indogermanicis octo casus: nominativum vocativum accusativum genetivum dativum instrumentalem localem ablativum antiquissimis temporibus usurpatos esse iam convenit inter omnes, qui casuum doctrinae pervestigandae operam navarunt. Namque octo casus ut omittam in lingua indica et in avestica fuisse, in eis quoque linguis, quibus minor casuum numerus proprius est, primitus plures adhibitos esse viri docti certissimis argumentis ostenderunt. In his enim linguis propter formarum similitudinem et significationum propinquitatem cum nonnulli casus evanuissent, factum est, ut casibus notiones admodum dissimiles exprimerentur. Quibus rebus evenit, ut in lingua latina sex numerarentur casus: nominativus vocativus accusativus genetivus dativus ablativus, cum sextus casus non solum ablativi proprii munere fungeretur, sed etiam localis et instrumentalis partes suscepisset.

Quae cum ita sint, in casibus latinis tractandis si quis paulo accuratius agere vult, nisi linguarum eiusdem stirpis ope non multum proficit. Nam maxime illustratam esse syntaxim latinam, ubi linguae indogermanicae inter se comparari coeptae sunt, nemo est quin concedat. Neque tamen viri doctissimi, quae sit vis et significatio primigenia casuum indogermanicorum, pro certo affirmare possunt, cum casuum suffixis qualis significatio tribuenda sit sciri nequeat. Illorum vero, qui casuum doctrinam tractarunt, haud pauci casus, cum locali significatione proprie essent praediti, ad notiones remotiores indicandas post usurpatos esse docuerunt, quam sententiam non omnibus probaverunt. Nam longe

plurimi grammaticorum qui nunc sunt alios casus locales fuisse, alios grammaticos quos vocant sibi persuasum habent. Sed longum est sententias perscrutari, quas de casuum significatione protulerunt viri doctissimi, cum tantum inter se differant, et postea de uniuscuiusque casus natura quid ipse sentiam fuse explicare conabor. Quare paucis exponere sufficiat, de casuum syntaxi Lucretiana disserens qua ratione usus sim.

Primum mihi persuasi casuum latinorum syntaxim nisi casibus linguarum cognatarum comparatis perspici non posse. Qua de causa in libello conficiendo quantum potui syntaxim comparativam B. Delbrueckii consului, quamquam haud paucis locis a viro illo doctissimo dissentire coactus sum. Neque praetereundum est me linguarum fenno-ugricae stirpis cognitione maxime adiutum esse, cum eae linguae — inprimis fennica lingua —, qua sunt casuum ubertate et formarum compositione, omnino ad casuum naturam et originem recte perspiciendam non nihil valeant [1]). Deinde casus indogermanicos, cum initio locali significatione usurpati sint, quo magis exculta et perpolita est lingua, eo saepius locali vi et significatione debilitata et amissa ad notiones grammaticas exprimendas adhibitos esse satis apparere existimo [2]). His igitur rebus commotus casus linguae latinae antiquitus ita usurpatos esse putabam, ut nominativus et vocativus rem tantum modo nominarent [3]), accusativus et dativus finem motus indicarent, localis et instrumentalis quasi tactum vel

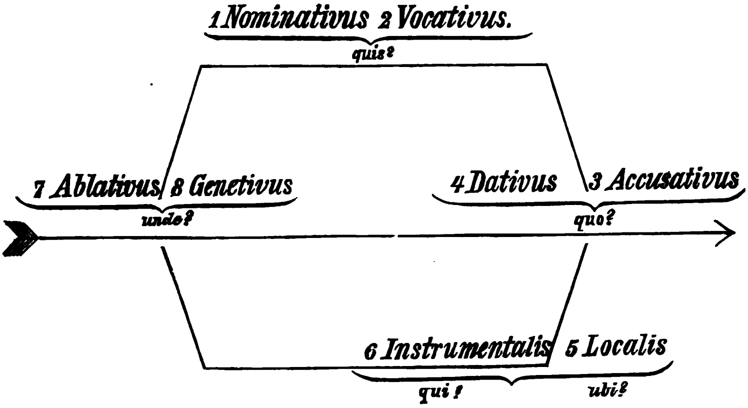
[1]) Huc accedit, quod lingua fennica in casibus adhibendis cum latina lingua mirum in modum congruit, id quod postea ostendam.

[2]) De casibus indogermanicis M. Brealium in ephemeride Journal des Savants a. 1894 pp. 415—460, a. 1895 pp. 274—288, 457—471, 608—620 libros C. Brugmanni et B. Delbrueckii percensens eodem modo iudicavisse, atque equidem cogitavi, nuperrime summo gaudio vidi.

Cfr Ziemer Str. p. 40: So lässt sich die Genesis der Casus-Structuren auf räumliche Anschauungen .... zurückführen.

[3]) Nominativo et vocativo sero demum formam a stirpe vocis differentem inditam esse ex casuum natura veri simile est.

coniunctionem significarent, ablativus et genetivus initium motus exprimerent, id quod infra tabula illustrare conatus sum [1]).

Qua quidem tabula quo modo casus linguae latinae et formarum et notionum similitudine inter se cohaereant aliqua saltem ex parte spero fore ut appareat. Nam casus ex initio vi et indole affines facile confundi posse nihil est cur miremur [2]). Atque primitus accusativum localem ablativum ad locales relationes indicandas aptiores, dativum instrumentalem genetivum — quos intra lineas collocavi — ad notiones sensu remotiores magis accommodatos fuisse vel inde concludi potest, quod illi casus cum praepositionibus coniungi solent, hi praepositionum usum fere omnino respuunt.

---

[1]) Cfr Deecke E. p. 328 § 248: An der ursprünglich räumlichen Bedeutung des Accusativs, Ablativs und Lokativs im Sinne der angegebenen drei räumlichen Hauptfragen zweifle ich nicht.

[2]) Hoc loco monendum est in casuum usu non solum analogiam, qua vocibus cognatae significationis idem apponitur casus, maximi esse momenti, verum etiam vocum differentiam non nihil valere, ubi vocibus significatione inter se contrariis casus idem adiungitur.

Cap. I.

Nominativus.

§ 1. De vi et usu nominativi universe disputatur.

Nominativi primum ea erat vis ac significatio, qua is, qui aliquid perfecit vel ex quo orta est actio, indicabatur, unde passivo genere in usum veniente factum est, ut nominativus personam vel rem actioni subiunctam exprimeret. Qua de causa nominativus casus subiecti grammatici iure dicitur. Tum nominativus verbis et intransitivis et passivis appositus praedicati nominis quod vocatur suscepit partes. Apud Lucretium quoniam nominativi usus ab vulgari scriptorum latinorum norma omnino non deflexit, pauca tantum ex scriptis eius adnotavi, quae mentione digna videantur.

§ 2. De nominativi apud Lucretium usu.

1. Primum animadvertendus est hic locus: I 455 *Servitium contra, paupertas, divitiaeque, Libertas, bellum, concordia, cetera quorum Adventu manet incolumis natura abituque, Haec soliti sumus, ut par est, eventa vocare*, ubi nominativus, quippe qui primitus rem nominaret, nulla enuntiati relatione vinctus in rebus enumerandis usurpatus est, cuius usus nonnulla apud poetas praecipue occurrunt exempla, de quibus videas Draegerum I p. 435, Schaeflerum p. 56, Munronem II ad h. l.[1]).

Huc accedit, quod Brieger nonnullis locis, ubi verborum contextus ab aliis aliter mutatus est, codicum scriptura servata anacoluthon exstare contendit p. XXI Lucretium in enuntiatis continuandis dicens multo propius ad Graecorum libertatem accedere quam quemquam alium poetam romanum. Quare *II 342, ubi Lachmannus, quem sequitur Bernaysius, scripsit *Parturiunt genus humanum mutaeque natantes Squamigerum pecudes et laeta armenta feraeque, Et variae*

---

[1]) Praeterea conferatur Holtzius Synt. I p. 28 sqq.

volucres.....: Quorum unum quidvis generatim sumere perge: Invenies tamen inter se differre figuris et Munro *Praeter eat genus humanum* et q. s. edidit, Brieger ad codicum scripturam *praetere* proxime accedens *Praeterea genus humanum* cet.... — *Quorum* cet. praebet. Cuius anacoluthi simillimum occurrere dicit cum Goebelio *IV 123 *Praeterea quae cumque suo de corpore odorem Expirant acrem, panaces, absinthia taetra, Habrotonique graves et tristia centaurea, Quorum unum quidvis leviter si forte duobus* * * *, de quo loco propter lacunam in codicibus exstantem nihil certi adferre licet. Praeter hos locos Brieger p. XXI adfert *III 1011 sqq., quos versus editores vario modo emendare conati sunt. Nam Lachmannus Bernaysio probante haec praebet: *Cerberus et furiae iam vero, et lucis egenus* (pro *egestas*) *Tartarus horriferos eructans faucibus aestus, Quid? neque* (pro *Qui neque*) *sunt usquam nec possunt esse profecto: Sed metus in vita poenarum pro male factis Est insignibus insignis, scelerisque luella, Carcer et horribilis de saxo iactu' deorsum, Verbera, carnifices, robur, pix, lammina, taedae; Quae tamen etsi absunt, at mens sibi, conscia factis, Praemetuens adhibet stimulos terretque flagellis,* Munro vero, quoniam locum corruptum esse censet, post vocem *egestas* lacunae signo apposito *Qui neque* scripsit in interpungendo Lachmannum proxime secutus. Brieger codicum scripturis servatis lacuna post *egestas* signata et post *aestus* et post *taedae* anacoluthiae signum adiecit [1]).

Plane singularis est nominativi usus: I 655 *Id quoque, si faciant admixtum rebus inane, Denseri poterunt ignes rarique relinqui,* ubi Lachmannus ad VI 145 *id quoque* idem quod *quin etiam* valere dicit. Eandem scripturam coniectura restituit ille Bernaysio probante *VI 145 *Id quoque, ubi e nubi in nubem vis incidit ardens Fulminis, . . . continuo magno clamore trucidat,* quo loco codices exhi-

[1]) Brieger, ut est parum constans, post ***insignis*** in prolegg. comma cum puncto, in contextu comma praebet.

bent *fit quoque*, quod receperunt Munro Brieger, cum veteres editores secuti *ut* post *continuo* scribentes *trucidet* ederent [1]). Praeterea in versus initio haec occurrunt verba. velut III *412 *Id quoque enim sine pernicie non fiet eorum* [2]); 512 *Id quoque praesagit mortalem vivere mentem.* Quibus locis apparet *id quoque* eodem modo quo locutiones *omne genus hoc genus quod genus* in initio versus a Lucretio usurpari. Neque praetereundum est *id genus*, cum apud alios scriptores non raro ea occurrat locutio, nuspiam apud Lucretium reperiri, cui eius generis locutiones maxime placuisse postea ostendam. Accedit, quod in initio versus saepe a Lucretio ponitur *idque* e. gr. III 140 *Idque situm media regione in pectoris haeret;* 145 *Idque sibi solum per se sapit: id sibi gaudet;* V 1434 *Idque minutatim vitam provexit in altum;* IV 1274 *Idque sua causa consuerunt scorta moveri,* de quo loco sub accusativo agam.

De locutionibus *omne genus hoc genus quod genus* videas, quae disseram sub accusativo adverbiali.

2. Deinde necesse est verba faciamus de structura quadam Lucretiana, cum saepe, quamvis paulum variet, nos offendat, neque ad locos quosdam recte intellegendos parvi sit momenti. Mos enim est Lucretii, ut veterem dicendi consuetudinem secutus nomen substantivum, ubi et primario enuntiato et secundario (relativo) commune est, in secundario enuntiato ponat, in primario pronomen demonstrativum usurpet aut ne pronomine quidem nomen illud significet. Haec ad antiquissimam illam structuram, qua nomen et in enuntiatione regente et in relativa positum est, alias spectare recte docent Draeger II p. 501 sq., Schmalzius p. 494 sq. alii [3]), qui exempla plurima apud alios scriptores, apud Lucretium ne unum quidem invenerunt. Apud Lucretium haec collegi exempla, quae mentione digna videntur:

[1]) Kraetschius p. 35 quoddam genus anacoluthiae subesse ratus codicum scripturam prorsus immutatam retineri vult, quod vix probari potest.

[2]) Versum pro spurio habent plurimi editores.

[3]) Cfr Ziemer Str. p. 71 sqq.

I 14 *ita capta lepore Te sequitur cupide quo quamque inducere pergis;* 170 *Inde enascitur atque oras in luminis exit, Materies ubi inest cuiusque et corpora prima;* 695 *Unde hic cognitus est ipsi quem nominat ignem;* II 1139 *Iure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo Sunt et cum externis succumbunt omnia plagis;* III 836 *cum · · · In dubio · fuere utrorum ad regna cadendum Omnibus humanis esset terraque marique;* 1039 *Denique Democritum post quam matura vetustas Admonuit memores motus languescere mentis, Sponte sua leto caput obvius optulit ipse;* IV 387 *Qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur:* VI 266 *Nec tanto possent venientes opprimere imbri · · · Si non extructis foret alte nubibus aether:* 503 *Concipiunt etiam multum quoque saepe marinum Umorem · · · Cum supera magnum mare venti nubila portant.*

3. Tum Lucretius in comparationum posteriore membro post particulas comparativas *ceu quam ut* nominativo utitur, ubi secundum grammaticae legem qui in priore membro usurpatur casus poni debuit. Cuius usus quattuor occurrunt exempla:

III 425 *Principio quoniam tenuem constare minutis Corporibus docui multoque minoribus esse Principiis factam quam liquidus umor aquai Aut nebula aut fumus;* 455 *Ergo dissolui quoque convenit omnem animai Naturam, ceu fumus;* 614 *Non tam se moriens dissolvi conquereretur, Sed magis ire foras vestemque relinquere, ut anguis;* IV 698 *Deinde videre licet [odorem] maioribus esse creatum Principiis quam vox*[1]).

[1]) Ceterum de eiusmodi apud Lucretium locis velim conferas Reichenhartium p. 521.

Cap. II.

Vocativus.

§ 3. De vi et usu vocativi universe disputatur.

Vocativus casus, si quis vocatur aut compellatur, ita ponitur, ut cum enuntiato artiore relationis vinculo non cohaereat. Plerumque eadem forma est qua nominativus neque raro nominativus in ipsum proprii vocativi locum succedit, quo factum est, ut interdum uter casus usurpatus sit discerni non possit.

§ 4. De vocativi apud Lucretium usu.

1. Apud Lucretium in vocativo nulla interiectione praeposita ponuntur:

A. Substantiva.

a. nomina propria.

I 411 *Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi;* 1052 *Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi;* II 143 *paucis licet hinc cognoscere, Memmi;* 182 *Quae tibi posterius, Memmi, faciemus aperta;* V 93; 164; 867; 1282. — *II 1080 *in primis animalibus, inclute Memmi, Invenies sic montivagum genus esse ferarum;* hoc loco *inclute Memmi*, quae emendatio est Gronovii, pro *indice mente* receperunt Lachmannus Bernaysius Munro; Brieger Winckelmannum secutus *animalibus inice mentem* commate cum puncto post *mentem* posito edidit. V 8 *Nam si · · · Dicendum est, deus ille fuit, deus, inclyte Memmi.* — I 1 *Aeneadum genetrix, hominum divomque voluptas, Alma Venus, · · · Quae mare navigerum, quae terras frugiferentis Concelebras.* — VI 94 *Tu mihi · · · Currenti spatium praemonstra, callida musa Calliope, requies hominum divomque voluptas.*

b. nomina appellativa.

III 9 *Tu, pater, es rerum inventor.* — *III 954 *Aufer abhinc lacrimas, balatro, et compesce querellas* [1]). —

[1]) *balatro* critici apud Turnebum, Heinsius, *laratre* O Q.

I 6 *Te, dea, te fugiunt venti;* 26 *quem tu, dea, tempore in omni Omnibus ornatum voluisti excellere rebus;* 36 *Pascit amore avidos, inhians in te, dea, visus.* — I 12 *Aëriae primum volucres te, diva, tuumque Significant initum;* 28 *Quo magis aeternum da dictis, diva, leporem;* 38 *Hunc tu, diva, tuo recubantem corpore sancto Circum fusa super, suavis ex ore loquellas Funde* cet. cfr infra.

B. Adiectiva.

I 40 *Funde petens placidam Romanis, incluta, pacem;* III 10 *tuisque ex, inclute, chartis* · · · *Omnia nos itidem depascimur aurea dicta.* — III 933 *Quid tibi tanto operest, mortalis* · · ·? — III 939 *Cur non* · · · *Aequo animo capis securam, stulte, quietem?* — III 1026 *Qui melior multis quam tu fuit, improbe, rebus.*

2. Vocativo adiungitur interiectio:

o.

III 3 *Te sequor, o Graiae gentis decus.* — V 1194 *O genus infelix humanum, talia divis Cum tribuit facta atque iras adiunxit acerbas!* — III 206 *Quae tibi cognita res in multis, o bone, rebus Utilis invenietur et opportuna cluebit.*

pro.

II 434 *Tactus enim, tactus, pro, divum numina sancta, Corporis est sensus;* 1093 *Nam pro, sancta deum tranquilla pectora pace Quae placidum degunt aevom vitamque serenam* cet.

Cap. III.

Accusativus.

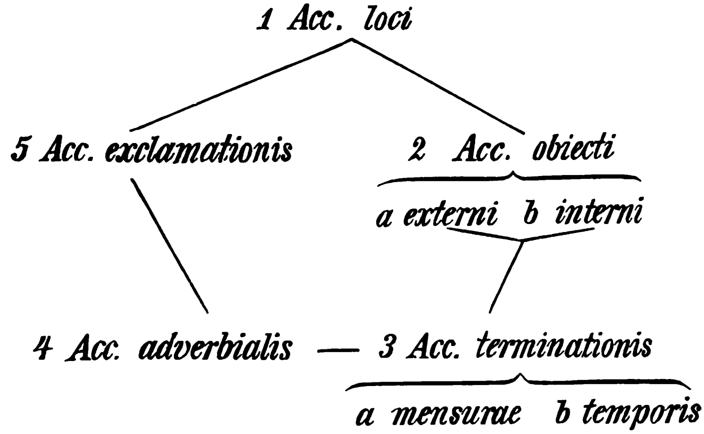
§ 5. De vi et usu accusativi universe disputatur.

Accusativi linguarum indogermanicarum qualis significatio fuerit primigenia nondum constat, quamquam multi multa hac de re in medium protulerunt. Namque alii omnibus casibus vim localem tribuentes, cum accusativo ad quam rem tendat actio proprie exprimi putent, varias structuras e locali notione profecti deducere atque explicare conati sunt, alii localem significationem pro recentiore habentes grammaticam, ut ita dicam, vim et notionem accutivo adscripserunt Horum autem plurimi accusativum, quem verbalem potissimum casum esse nuncupant, artissime cum verbo contendunt coniungi, ut verbi notionem determinet vel illustret, cum dicunt, ut Delbrueckii verbis utar, accusativo eam rem indicari solere, quae et proxima et tota verbi actioni subiuncta sit; ceterum accusativum, cum illa sit natura, antiquissimis temporibus multo liberius usurpatum, postea usu et ratione cogente artioribus finibus circumscriptum esse nos monent. Verum illi, etsi ad accusativi vim et indolem indagandam examinandam illustrandamque permulta contulerunt, reprehendendi ideo videntur, quod huius casus notionem tam incertam tamque vagam a sensibus prorsus remotam fecerunt. Qua de causa quae ab illis allata sunt etsi perscrutari ea atque refutare nolo, accusativo primitus aliam significationem fuisse, quae sensibus rem magis proponeret, mihi persuasi [1]). Ab hac sententia ne Delbrueckium quidem prorsus abhorrere inde concludere licet, quod accusativi genera ab locali usu orsus (et in A S et in Synt.) tractavit, licet antea grammaticam notionem defenderit [2]). Atque eodem fere ordine quo ille varias structuras accusativi examinabo.

[1]) Accusativi usum e locali notione derivatum defendit Brealius l. l., inprimis t. a. 1895 pp. 274—288.

[2]) Ceterum conferatur Brugmannus Gr. Gr. p 200.

Conspectus accusativi Lucretiani.

§ 6. Accusativus loci.

Accusativo linguae latinae locum, quo tendit actio, post verba motum indicantia nonnumquam significari notum est. Atque hic usus in prisca latinitate rarus admodum apparet et ab optimis prosae orationis scriptoribus quam artissimis finibus est determinatus. Poetae vero inprimis Augusteae aetatis eosque secuti posteriorum temporum scriptores locali usui maxime indulserunt, cum ad locutionis brevitatem persaepe valeret. Ab optimorum autem scriptorum dicendi genere minime deflexit Lucretius, quippe qui rarissime verbis motum indicantibus nudum accusativum subiungat.

Hoc tantum loco verbo simplici adiungitur accusativus loci: VI 742 *E regione ea · loca cum venere volantes.* Altero loco IV 147 *ubi aspera saxa Aut in materiam ligni pervenit* e more Lucretiano posteriori tantum membro praepositio adscripta est.

Accedit hic locus, ubi exstat *pessum*, quod in adverbium paene abiit: * VI 589 *multae per mare pessum Subsedere suis pariter cum civibus urbes* [1]).

Praeterea animadvertendum duco ne unum quidem

[1]) ***pessum*** Niccolius cum correctore quadrati pro ***possum*** scripsit.

accusativum supini apud Lucretium occurrere, quamquam ab aequalibus eius nullo modo evitatur. Quod ad hunc locum attinet I 795 *quoniam quae paulo diximus ante In commutatum veniunt*, quem adfert Kuehner II 1 p. 540, ut praepositiones cum supini quoque formis coniungi ostendat, Munro in commentariis ad h. l. itemque Wolffius p. 25 *commutatus*, quod ἅπαξ λεγόμενον esse constat, idem valere docent atque *commutatio*, cum Lucretius permulta quartae declinationis vocabula in *-us* desinentia pro substantivis in *-io* exeuntibus usurpet. Sed eadem res est, neque enim supina et substantiva actionis recte videntur discerni.

§ 7. Accusativus obiecti.

1. De origine atque natura accusativi obiecti.

Saepissime accusativus in linguis indogermanicis verbis apponitur, ut personam vel rem indicet, quae verbi actione proxime tangitur. Neque certis tantum verbis accusativum adiungi contendere licet, cum omnia fere verba, qualicumque sunt vi et indole, accusativum sibi adsciscere possint. Quare a vera ratione recedunt illi, quibus discrimen inter verba intransitiva et transitiva ita interponere placet, ut accusativum illis respui, his adscribi putent. Nam quae verba transitiva esse dicuntur, ea persaepe absolute usurpari, contra intransitiva cum accusativo coniungi necesse est animadvertamus. Atque exstiterunt qui unumquodque verbum, cum actionem per se perfectam atque absolutam exprimat, intransitive, cum actio accusativi determinatione egeat, transitive usurpari posse dicant [1]). Quamquam multis causis factum esse, ut alia verba intransitivam, alia transitivam potissimum naturam acceperint, alia et intransitive et transitive usurpata sint, recte animum advertunt.

[1]) Transitivam significationem verborum ex intransitiva ortam esse, cum accusativus locali notione verbis intransitive usurpatis appositus sit, recte docet Brealius l. l. t. a. 1895, p. 286 sq.

2. Accusativus obiecti externi.

A. Simplex accusativus.

Iam diximus verborum latinorum, quamquam fere omnia et intransitive et transitive poni possint, alia transitiva vi, alia intransitiva fere semper occurrere, alia et intransitive et transitive usurpari. Sed a solutae orationis regulis cum saepe recedat sermo poetarum, non est mirandum Lucretium quoque libere interdum in verbis adhibendis egisse, id quod exemplis allatis spero fore ut eluceat.

Verum verba transitiva quae vulgo dicuntur quo modo apud Lucretium cum accusativis obiecti coniungantur accurate perscrutari equidem prorsus supersedeo, cum infiniti sit operis neque multa adnotatione digna inde redundare mihi persvasum sit. Sed dignum est quod commemoretur a Lucretio multa huius generis verba nullo accusativo addito, praesertim ubi ex antecedentibus accusativus subaudiri potest, absolute usurpata esse. Haec cum aliis quoque scriptoribus proprium sit, ut aliis tractanda relinquam, ea re commotus sum, quod iam Meissner fuse de his rebus egit p. 59 sqq.

De ceteris verbis disserens primum ea examinabo, quae quamvis saepius ad intransitivam notionem inclinent, nonnumquam accusativum obiecti sibi adsumunt, deinde ea persequar, quae, cum plerumque transitive usurpentur, alias intransitiva vi praedita exstant.

a. Verba intransitiva.

a[1]. Verba simplicia et cum eis composita.

α. Verba motus.

Primum nonnulla cum accusativo coniunguntur verba, quae motum indicant. E compluribus locis, quos cruce signabo, apparet in Lucretii quoque sermone quam prope ad localem originem accedant qui vocantur accusativi obiecti [1]).

cedere V 987 *cedebant · paventes Hospitibus saevis in-*

[1]) Cfr Hertzius pp. 47 sq. et 55 sq.

strata cubilia fronde. Intransitive saepissime usurpatur verbum.

† **accedere**. I 927 IV 2 *iuvat integros accedere fontis Atque haurire.* Cum *ad* praepositione: V 1199 *Nec pietas ullast velatum saepe videri Vertier ad lapidem atque omnis accedere ad aras.* Utroque loco verbum cum *accedere* coniunctum aliquantum ad structuram valere videtur. Praeterea saepe invenimus *huc accedit uti · · ·;* cfr Hertzium p. 48.

concedere. e. gr. II 541 *id quoque uti concedam;* III 540 *Quin etiam si iam libeat concedere falsum;* IV 1184; 1191; V 1358; 1371; VI 55 *quod Ignorantia causarum · · · Cogit · · concedere regnum.* Multis locis intransitivum exstat velut I 1076 *Omnis enim locus ac spatium · · · concedere debet Aeque ponderibus;* III 376; 962 cfr sub dativo.

incedere semper absolute usurpatur.

praecedere hoc loco accusativum adsciscit: IV 839 *Sed potius longe linguae praecessit origo Sermonem.*

currere intransitive ubique usurpatum inveni.

decurrere accusativum adsumit: IV 1196 *sollicitat spatium decurrere amoris;* ubi *spatium* ad similitudinem accusativi obiecti interni et accusativi mensurae accedit. Passive usurpatur: III 1042 *Ipse Epicurus iit decurso lumine vitae.* Ceterum multis locis intransitive adhibetur, de quibus Kellerum videas p. 35.

percurrere. I 273 *Inter dum rapido percurrens turbine campos Arboribus magnis sternit;* 1003 *Quod [spatium] neque clara suo percurrere fulmina cursu Perpetuo possint;* IV 588 *quom Pan · · · Unco saepe labro calamos percurrit hiantis:* V 1221 *cum · · · magnum percurrunt murmura caelum;* 1407 *supera calamos unco percurrere labro;* VI 288 *altum Murmura percurrunt caelum.* Cum *per* praepositione coniungitur: VI 668 *Unde · queat · · · Per · mare ac terras rapidus percurrere turbo.*

praecurrere. I 370 *Illud in his rebus ne te deducere vero Possit, quod quidam fingunt, praecurrere cogor. Illud*

utrum nominativus sit an ad *praecurrere* referri debeat vix discerni potest; cfr Munronem II ad h. l.

transcurrere. II 163 *Debent · · · Multiplex · loci spatium transcurrere;* IV 207 *Quone vides citius debere et longius ire Multiplexque loci spatium transcurrere.* Cum *per* praepositione: IV 192 *Qua propter simulacra · · · necesse est Inmemorabile per spatium transcurrere posse.*

† **intrare.** IV 660 *levissima corpora debent · caulas intrare palati.*

ire. I 1005 *Nec prorsum facere ut restet minus ire meando [possint]*; *minus* ab aliis pro accusativo, ab aliis rectius fortasse pro nominativo explicatur. Nam Reichenhartius p. 477, quocum facit Meissner p. 55, *minus* pro infinitivi obiecto habet, Brieger Ann. Burs. t. 63 p. 234 *minus* subiectum enuntiati esse contendit.

abire intransitive semper usurpatur.

† **adire** cum accusativo semper coniungitur: II 171 *mortalis quae suadet adire · · · dia voluptas;* V 616 *Quo pacto · · · Brumalis adeat flexus;* 1229 *Non divom pacem votis adit;* VI 75 *Nec delubra deum placido cum pectore adibis.*

exire, cum saepissime propria significatione servata intransitive cum ablativo nudo aut e praepositione pendente coniungatur, apud Lucretium sensu translato(= *evitare*) accusativum sibi adsumit:[1]) V 1330 *Nam transversa feros exibant dentis adactus Iumenta;* VI 1205 *Profluvium porro qui taetri sanguinis acre Exierat;* 1217 *ut acrem exeiret odorem.*

† **inire** transitive semper usurpatur: I 81 *ne forte rearis Inpia te rationis inire elementa;* 638 *Heraclitus init quorum dux proelia primus;* III 681 *vitae cum limen inimus;* 984 *Nec Tityon volucres ineunt Acherunte iacentem;* IV 314 *cum propior caliginis aër Ater init oculos prior.*

† **obire** apud Lucretium accusativum adsumit non solum ubi sensu translato usurpatur, sed etiam ubi propria

[1]) Cfr Keller p. 13.

vis verbi servata est: IV * 440 *Quae demersa liquorem obeunt*[1]; 965 *In somnis eadem plerumque videmur obire;* 967 *Induperatores pugnare ac proelia obire;* 1020 *Multi mortem obeunt;* V 618 *Quo pacto ··· Luna · mensibus id spatium videatur obire;* 1420 *Ut letum insidiis qui gessit primus obiret;* VI 1243 *pudor quem tum cogebat obire.* Accedunt formae passivae his locis: I 135 *Morte obita quorum tellus amplectitur ossa;* IV 734 *Quorum morte obita tellus amplectitur ossa.* Absolute usurpatur: I 222 *Donec vis obiit;* 247 *dum satis acris Vis obeat;* III 1079 *Nec devitari letum pote, quin obeamus;* IV 433 *in undis Sol fit uti videatur obire;* V 776 *Quove modo possent offecto lumine obire.*

praeterire semper transitivum est: II 1103 *quod saepe nocentes Praeterit;* V 760 *Cum loca praeteriit flammis infesta per auras.* Praeterea passivae formae nonnullis locis exstant, de quibus conferas Kellerum p. 39 sq.

† **subire.** VI 1246 *Optimus hoc leti genus ergo quisque subibat.* Altero loco * II 363 *Nec · salices atque herbae ··· Fluminaque illa queunt ··· solitamque avertere curam* scripsit Lachmannus, ubi Munro Kellero probante recte codicum scripturam *subitamque,* quam formam passiva aut potius intransitiva significatione positam esse putat, permultis exemplis defendit, Bernaysius *dubiamque* coniecit, Brieger *subitoque*[2].

superire uno loco cum accusativo ponitur: * III 1031 *qui ··· Ac pedibus salsas docuit super ire lucunas,* quem versum Lachmannus tamquam spurium uncis inclusit. Munro Niccolium secutus *superare* nescio an recte ediderit, cum *superire* alias non inveniatur, Brieger cum Bernaysio versum immutatum recepit.

transire apud Lucretium sine ulla notionis differentia et transitive accusativum regit et intransitive cum praepositione coniungitur. Transitivum est: I 200 *qui pontum*

---

[1]) *liquorem* scripsit Lachmannus pro *liquore.*

[2]) *subitamque* scribi vult Aem. Baehrensius Arch. III p. 278.

per vada possent Transire; *489 *Transit enim fulmen caelum, per saepta domorum Clamor it ac voces*[1]); II 386 *Dicere enim possis* ··· *transire foramina quae nequit ignis Noster hic;* IV 147; 152; 459; 612; V 227; VI 349. Cum praepositione usurpatur: I 438 *nulla de parte quod ullam Rem prohibere queat per se transeire meantem;* II 388 *Praeterea lumen per cornum transit;* IV 187 *Quae* ··· *per* · *aëris intervallum Non dubitant transire;* 599 *quia vox per flexa foramina rerum Incolumis transire potest;* VI 228; 488; 948; 992. Praeterea passim absolute usurpatur.

ruere. I 272 *venti vis* ··· *Ingentis* · *ruit navis;* *289 *ruitque ita quidquid fluctibus obstat*[2]); 292 *Quae* ··· *trudunt res ante ruuntque Impetibus crebris;* V 1325 *et terram minitanti fronte ruebant;* VI 726 *Cum mare permotum ventis ruit intus harenam.* Intransitiva vi usurpatur: I 1105 *Neve ruant caeli penetralia templa superne;* IV 403 *vix ut iam credere possint Non supra sese ruere omnia tecta minari;* 507 *Non modo enim ratio ruat omnis;* 518 *Iam ruere ut quaedam videantur velle*; V 96; 307; 313.

corruere accusativum adsumit: V 368 *quae possint* ··· *Corruere hanc rerum violento turbine summam.* Absolute usurpatur: VI 824 *Quo cum conruit.*

obruere cum accusativo coniunctum: V 412 *hominum multas quando obruit urbis;* 650 *At nox obruit ingenti caligine terras;* VI 264 *neque enim caligine tanta Obruerent terras;* 864 *Hoc ubi roriferis terram nox obruit umbris;* passive passim usurpatum est. Intransitive: III 775 *domus aetatis spatio ne fessa vetusto Obruat.*

subruere. VI 545 *Subter ubi ingentis speluncas subruit aetas.* Accedit forma passiva hoc loco: IV 866 *His igitur rebus rarescit corpus et omnis Subruitur natura.*

---

[1]) ita Lachmannus, cui adstipulatus est Bernaysius, codicum scripturam *caeli* et paulo post *ut* commutavit, contra Munro et Brieger ad librorum scripturam recedentes ediderunt: *Transit enim fulmen caeli per saepta domorum, Clamor ut ac voces.*

[2]) sic Lachmannus codicum scripturam *ruit qua quidquid* correxit, Munro *ruit qua quicquid* scripsit, Bernaysius *ruunt quae quidquid* proposuit, Brieger Lachmannum in textu sequitur.

† **scandere.** II 1123 *quae cumque vides · · · gradus aetatis scandere adultae.*

† **ascendere.** VI 469 *montis cum ascendimus altos.*

† **conscendere** cum accusativo ponitur: * VI 47 *Quando quidem semel institui conscendere currum* [1]), intransitive semel item usurpatur: V 1297 *Et prius est armatum in equi conscendere costas.*

† **escendere** semel cum accusativo construitur: V 1301 *Et biiugos prius est quam bis coniungere binos Et quam falciferos armatum escendere currus.*

transcendere. III 60 *Quae miseros homines cogunt transcendere fines Iuris.*

† **insistere**. I 406 *Cum semel institerunt vestigia certa viai. Sistere* autem ubique intransitive ponitur.

vegere. * V 532 *Quae vegeat motum signis* [2]).

venari. III 727 *Utrum tandem animae venentur semina quaeque Vermiculorum.*

vergere. V 1109 *Illi inprudentes ipsi sibi saepe venenum Vergebant.*

β. Verba quietis.

Deinde accusativum sibi adsumunt verba quibus quietis notio inest.

manere. II 1088 *Quandoquidem vitae depactus terminus alte Tam manet haec;* III 1091 *Mors aeterna tamen nilo minus illa manebit* sc. *te*; VI 565 *Et metuunt magni naturam credere mundi Exitiale aliquod tempus cladem-que manere;* 1201 *Posterius tamen hunc tabes letumque manebat.* Accedit III 1075, ubi forma gerundivi occurrit. Intransitiva significatione usitatum est verbum: I 457 *quorum Adventu manet incolumis natura abituque;* II 71; * 1072; III 58; 773; 793.

moderari cum accusativo semel ponitur: V 1298 *prius est · · · moderarier hunc [equum] frenis,* cum dativo semel quoque V 1312, cfr infra sub dativo.

---

[1]) Versus 47—49 in codicibus quam pessime corrupti sunt.

[2]) *vegeat* Gifanius rectissime, ut ait Lachmannus, pro *vigeat* scripsit.

morari transitiva significatione accusativum adsciscit: I 1044 *Cudere enim crebro possunt partemque morari;* II 233 *quia corpus aquae naturaque tenvis Aëris haut possunt aeque rem quamque morari;* IV 205 *Cum iaciuntur et emissum res nulla moratur;* V 91 *ne te in promissis plura moremur;* VI 245 *neque te in promissis plura morabor.* Contra absolute usurpatur: I 398 *quamvis causando multa moreris;* II 1068 *nec res nec causa moratur Ulla;* III 120 *fit uti ... Saepe tamen nobis in membris vita moretur;* 127 *Noscere ut hinc possis ... haec ... curare in membris ut vita moretur;* IV 963 *quibus in rebus multum sumus ante morati;* VI 338 *Ut vementius et citius quae cumque morantur Obvia discutiat plagis;* 519 *Atque tenere diu pluviae longumque morari Consuerunt.*

remorari apud Lucretium sine accusativo reperitur II 75; 158; 564; IV 720.

consuescere. VI 397 *An tum bracchia consuescunt firmantque lacertos?* Ceterum participium *consuetus* (itemque *suetus*) multis apud Lucretium occurrit locis, de quibus conferas Holtzium Lin. p. 121, Munronem II ad II 363 et III 772.

insuescere. * IV 1282 *Ut facile insuescat secum nos degere vitam* scripsit Lachmannus ad lacunam supplendam *nos* post *secum* addito, rectius Bernaysio duce Munro Brieger *te secum* ediderunt.

mansuescere. * V 1368 *fructusque feros mansuescere terram Cernebant indulgendo blandeque colendo,* ubi Lachmannus codicum scripturam *terra* in *terram* correxit. Praeterea *suescere* et composita saepe apud Lucretium intransitive ponuntur; cfr Reichenhartium p. 475.

γ. Verba affectuum.

Tum accusativus adiungitur verbis quae affectum animi vel huius affectuum exprimunt.

indignari. III 870 *Proinde ubi se videas hominem indignarier ipsum.*

flere. III 934 vide infra.

deflere. III 906 *At nos · cinefactum te · · · Insatiabiliter deflevimus.*

gemere. V 1348 *Quam dare quod gemerent hostes.*

congemere. III 934 *quid mortem congemis ac fles?*

lamentari. III 952 *Grandior hic vero si iam seniorque queratur Atque obitum lamentetur miser amplius aequo.*

lugere. III 886 *Qui possit vivus sibi se lugere peremptum;* V 1139 *Et capitis summi praeclarum insigne cruentum Sub pedibus vulgi magnum lugebat honorem.*

pavitare. II 58 III 90 VI 38 *Quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura.*

† **inridere.** IV 1157 *Atque alios alii inrident.*

δ. Cetera verba quae in accusativi usu aliquid peculiare praebent.

Primum adferam verba fruendi et utendi [1]).

frui. III 940 *Sin ea quae fructus cumque es periere profusa;* IV 1078 *Nec constat quid primum oculis manibusque fruantur;* 1095 *Nil datur in corpus praeter simulacra fruendum Tenvia.*

fungi. III 734 *Et mala multa animus contagibu' fungitur eius;* III 801; IV 947 vide postea sub acc. obiecti interni; V 358 *Quod manet intactum neque ab ictu fungitur hilum.*

perfungi. III 956 *Omnia perfunctus vitai praemia marces.*

potiri. II 653 *quia multarum potitur primordia rerum;* III 1038 *quorum unus Homerus Sceptra potitus eadem aliis sopitu' quietest;* IV 760 *certe ut videamur cernere eum quem Reddita pro vita iam mors et terra potitast.*

abuti. *V 1033 *Sentit enim vim quisque suam quo ad possit abuti* [2]). Contra Woelfflinus Arch. VII de abutendi verbo agens p. 427 accusativum ad *sentit* videtur referre.

---

[1]) Cfr P. Langen Die Konstruktion von utor fruor fungor potior im älteren Latein. Arch. III pp. 329—336.

[2]) *vim* libri olim impressi et Avancius, *vis* O Q praebent.

De his verbis cum aliis casibus coniunctis agam sub genetivo et ablativo. De locutione *usus est* conferas quae sub addendis disseram.

Accedunt haec verba:

officere, quamquam active cum accusativo non coniungitur, passivam formam praebet: II 156 *Qua propter* · · · *extra Officiuntur;* IV 763 *quod omnes Corporis offecti sensus per membra quiescunt;* V 776 *Quove modo possent offecto lumine obire.* Absolute usurpatur his locis: I 337 *namque officium quod corporis exstat, Officere atque obstare;* II 784 *Praeterea nil officiunt obstantque figurae Dissimiles;* IV 371 *qua cumque meantes Officimus;* V 718 *quod fertur et una Labitur omnimodis occursans officiensque;* VI 449 *quia* · · · *montis* · *necessest Officere in terris;* *755 *Sed natura loci vi ibus officit ipsa suapte,* de quo conferas sub dativo. Praeterea *I 977, ubi Lachmannus et Bernaysius praebent: *Nam sive est aliquit quod probeat efficiatque Quo minu' quo missum est veniat finique locet se,* Munro et Brieger [1]) Gryphio et Lambino ducibus *officiatque* scripserunt.

nocere. III 823 *prius quam quid noceant sentire queamus;* V 38 *quid tandem viva nocerent?* VI 386 *Quidve nocere queat de caelo fulminis ictus,* nisi accusativus rectius pro adverbiali habendus est.

parcere. II 1163 *Usque adeo parcunt fetus augentque labore.* Hoc loco Brieger, quoniam *augent* intransitive poni posse negat Phil. XXV p. 90 sq., in versus fine *laborem* coniectura praebet. Verum e versibus antecedentibus inprimis vv. 1159 sq. *Ipsa dedit dulcis fetus et pabula laeta; Quae nunc vix nostro grandescunt aucta labore* apparet poetam hoc quoque versu dicere voluisse arva ad fetus parce procreandos et augendos nisi labore hominum iam cogi non posse, cum antea sua sponte mortalibus omnia dederint. Nam Lucretius primum, uti paulo post s. v. *consentire* fusius ostendam, priori verbo accusativum accommodat qui

---

[1]) Brieger in prolegomenis *officiatque* defendere videtur, in textu *efficiatque* imprimi iussit. — Praeterea conferas Kraetschium p. 4 sq.

posteriori proprie subiungitur, deinde quae affirmando et quae negando eandem sententiam exprimant multis locis consociat velut IV 755 *quae videat aeque Nec minus atque oculi* et 1190 *si bello animost et non odiosa*[1]), tum ablativum saepe ad causam indicandam libere usurpat e. gr. I 209 *quoniam incultis praestare videmus Culta loca et manibus melioris reddere fetus* (cfr II 1165 *manuum · labores*). Quae cum ita sint, codicum scripturam ad totius loci sensum multo magis quadrare quam Briegeri coniecturam neque ullo modo a Lucretii sermone abhorrere pro certo habeo.

Deinde haec verba sentiendi proponam.

credere accusativum acquirit: I 1052 *Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi.* Altero loco, quem prave attulit Meissner p. 65, I 697 *Credit enim sensus ignem cognoscere vere, Cetera non credit* accusativum e *cognoscere* pendere cum Munrone puto. Huc accedit, quod passivum occurrit velut I 694 *unde omnia credita pendent;* IV 852 *Haec igitur possunt utendi cognita causa Credier.* Intransitive dativo plerumque addito saepius ponitur, cfr sub dativo.

adcredere cum accusativo coniungitur hoc loco: III 856 *facile hoc adcredere possis.*

consentire. II 717 *Quae neque conecti quoquam potuere neque intus Vitalis motus consentire atque imitari,* quo loco Meissner p. 57 Lachmannum secutus contra Holtzium Lin. p. 36 accusativum non solum ad *imitari,* verum etiam ad *consentire* referri oportere recte docet, quod *consentire* idem valeat atque *una sentire,* quo sensu absolute usurpatur II 915; III 153; 169; 801. Et Lucretius, ubi duo verba, quae dissimiles casus regunt, inter se coniungit, quem casum posteriori accommodari proprie oportuit, eum ante prius verbum alias quoque apponit, velut I 927 IV 2 cfr p. 16; II 1163 cfr supra p. 23; III 355; VI 816; II 113 cfr sub dativo dynamico; VI 1036; I 514.

Tum verba quibus loquendi vel spirandi notio inest

---

[1]) Cfr Kraetschius p. 46 sq.

accusativum sibi adsciscunt, qui saepe ad accusativum obiecti interni prope accedit.

canere. V 327 *Cur ... Non alias alii quoque res cecinere poetae?* [1]) Absolute usurpatur I 117; 256; V 405; VI 754.

loqui. IV 541 *Multa loquens quoniam amittit de corpore partem;* 590 *Cetera de genere hoc monstra ac portenta loquontur.* Ita Plautus in Menaechmis: II 2, 46 (316 Uss.) *Quas mulieres, Quos tu parasitos loquere?*

? **reboare.** II 28 *Nec citharae reboant laqueata aurataque tecta.* Verbum finitum a poeta utrum transitive sit an intransitive usurpatum valde dissentiunt commentatores, cum de casu *citharae* vocis nihil certi adferri possit. Transitivam vim verbo admittunt Bockemueller (*reboant* lassen wiederhallen) Patinius Meissner p. 55, qui haud inscite verbi *resonandi* apud Vergilium usum comparat Aen. VII 11 *Dives inaccessos ubi Solis filia lucos Assiduo resonat cantu* Kiesslingio adversatus, quia Lucretii versum conferat cum Horatii Carm. III 10, 5 *Audis quo strepitu ianua, quo nemus Inter pulchra satum tecta remugiat Ventis* [2]). Cum Kiesslingio consentit Munro sic interpretatus: nor do the pannelled and gilded roofs reecho to the harp, quibus assentior, quoniam haec explicatio ad loci sensum magis quam illa mihi quadrare videtur. De IV 544 conferas sub acc. obi. int.

vociferari. III 15 *simul ac ratio tua coepit vociferari Naturam rerum.* Hoc loco I 732 *Carmina quin etiam divini pectoris eius Vociferantur et exponunt praeclara reperta* utrum transitive an intransitive usurpatum sit verbum vix discerni posse Munroni concedo, quamquam *reperta* nullo sententiae detrimento ad *vociferantur* quoque referri potest, quod mavult Bockemueller, Kraetschius p. 9. Absolute usurpatur: II 1051 *res ipsaque per se Vociferatur.*

halare. II 848 *nectar qui naribus halat;* VI *221

---

[1]) De II 600, quem adfert Meissner, propter lacunam nihil certi dici potest.

[2]) *citharis* Kiesslingius Gifanium secutus recepit.

notaeque gravis halantis sulpuris auras[1]); 391 *Cur* · · · *Non faciunt icti flammas ut fulguris halent Pectore perfixo.*

anhelare absolute ponitur: III 490 *Quin etiam* · · · *aliquis* · · · *anhelat Inconstanter;* IV 864 *Multa per os exhalantur, cum languida anhelant.*

exhalare. II 417 *cum* · · · *Ara* · *Panchaeos exhalat propter odores;* *III 432 *ubi cernimus alte Exalare vaporem altaria*[2]); V 253 *pars terrai non nulla* · · · *Pulveris exhalat nebulam nubesque volantis;* 463 *ac saepe videntur* · · · *Exalare lacus nebulam fluviique perennes;* VI 811 *Quidve mali fit ut exhalent aurata metalla!* Passive: IV 864 vide supra.

redhalare. *VI 523 *Terraque cum fumans umorem tota redhalat*[3]).

spirare. II 705 *videres* · · · *Tum flammam taetro spirantis ore Chimaeras Pascere naturam;* V 29 *Diomedis equi spirantes naribus ignem;* 392 *Tantum spirantes aequo certamine bellum* · · · *cernere certant.* Absolute usurpatum exstat hoc loco: IV 988 *Quippe videbis equos fortis* · · · *In somnis sudare tamen spirareque semper.*

exspirare. II 354 *Sanguinis expirans calidum de pectore flumen;* III 719 *Unde cadavera rancenti iam viscere vermes Expirant;* IV 123 *quae cumque suo de corpore odorem Expirant acrem;* VI 810 *Qualis expiret Scaptensula subter odores?* 816 vide *exaestuare* sub acc. obi. int. Sine accusativo occurrit: VI 640 *per fauces montis ut Aetnae Expirent ignes inter dum turbine tanto;* 886 *necessest funditus ipsa Ignis corpora* · · · *simul exspirare foras exireque in auras.*

respirare intransitive ponitur: VI 568 *nisi respirent venti;* 570 *Nunc quia respirant alternis inque gravescunt.*

His subiungo:

flare. V 906 *Qui fieri potuit* · · *ut una* · · · *Chimaera Ore foras acrem flaret de corpore flammam?*

---

[1]) *auras* Mon. (Mar.) Iunt., *auris* O Q praebent.

[2]) sic Lachmannus coniecit pro *vapore.*

[3]) *redhalat* correxit Is. Vossius pro scriptura codicum *redralat.*

adflare. V 567 *quibus e spatiis cumque ignes · possunt · · calidum membris adflare vaporem.*

conflare. III 70 *Sanguine civili rem conflant;* VI 1091; cfr III 335.

reconflare passive usurpatum semel occurrit: IV 927 *Unde reconflari sensus per membra repente Posset.*

efflare. II 832 *Noscere ut hinc possis prius omnem efflare colorem Particulas;* V 652. Absolute: VI 681 *Nunc tamen illa modis quibus inritata repente Flamma foras vastis Aetnae fornacibus efflet, Expediam;* 699 *hac ire fatendumst · · · Atque efflare foras.*

† **inflare.** V 1383 *Et zephyri · · · sibila primum Agrestis docuere cavas inflare cicutas.*

perflare. VI 132 *cum venti nubila perflant;* 135 *crebram silvam cum flamina cauri Perflant.*

b[1]. Verba composita.

Iam verba cum praepositionibus quibusdam composita adferam, quae accusativum adsumunt, quamquam simplicia intransitiva vi proprie usurpantur [1]). Inter haec verba etsi plurima cum praepositione accusativum regente composita sunt, nonnulla tamen inveniuntur, quibus praepositio ablativum regens est affixa. Sed verba composita sive motum indicant sive statum e motu profectum significant, ut apud alios scriptores alias structuras admittunt, sic a Lucretio quoque varia ratione usurpantur. Nam poeta nullo fere discrimine intercedente aliis dativum adiungit, aliis praepositionem adscribit, uti suo quidque loco ostendam.

Apud Lucretium haec inveni verba cum praepositione accusativum regente composita.

α. Verba motum indicantia.

† **accidere**. *V 608 *Quod genus inter dum segetes stipulamque videmus Accidere ex una scintilla incendia passim.* Quo loco codicis Q scripturam *accidere* recepe-

---

[1]) Antea ubi agebam de verbis simplicibus, quae transitive cum accusativo coniunguntur, composita quoque verba perspicuitatis causa attuli, quae omnia infra breviter enumerabo.

runt Lachmannus Bernaysius Brieger, Munro vero solus *accĕdere*[1]) quod praebet O pro antiquiore forma ratus sicut II 1025 quoque restituit[2]). Accedit his locis **praepositio**: *ad:* II 1024 *Nam tibi vementer nova res molitur ad auris Accidere;* IV 236 *in luci quae poterit res Accidere ad speciem quadrata, nisi eius imago?* ubi Keller p. 16 exprimi dicit, quid etiam ad aliquam rem addi debeat, ut plena praebeatur et ex omnibus partibus absoluta eius rei species, Munro rectius *ad speciem* fere idem atque *ad oculos* valere docet. *in:* IV 215 *Iamne vides igitur quam puncto tempore imago Aetheris ex oris in terrarum accidat oras?* Praeterea de hoc verbo mutato sensu cum dativo coniuncto conferas.

accedere vide p. 16. — **adcredere** vide p. 24. — **adflare** vide p. 27. — **adire** vide p. 17. — **ascendere** vide p. 20.

?**circumfluitare.** I 718 *Quam fluitans circum magnis anfractibus aequor Ionium glaucis aspargit virus ab undis,* ubi recte *quam* e *circum* pendere putandum est neque verbum compositum exstare propter vocum ordinem existimandum, cum poetae sine ullo versus detrimento *quam circum fluitans* licuisset ponere, si verbum compositum introducere voluisset.

† **incidere.** IV 568 *quae pars vocum non auris incidit ipsas.* Cum praepositione *in* coniungitur: VI 145 *ubi e nubi in nubem vis incidit ardens Fulminis;* 296 *Est etiam cum vis extrinsecus incita venti Incidit in gravidam maturo fulmine nubem.* De dativo huic verbo accommodato conferas velim.

inflare vide p. 27.

† **indugredi.** I 81 *ne forte rearis · te · · · viam · Indugredi sceleris;* V 55 *Cuius ego ingressus vestigia dum rationes Persequor.* Intransitive usurpatur: IV 367 *Aëra si credis privatum lumine posse Indugredi.*

---

[1]) De hac forma videas quae disserat O. Heyus s. v. *accidere* Arch. IX pp. 454—457.

[2]) *accipere* Marullus Lambinus Woelfflinus (Arch. V p. 393) praeferunt, de qua scriptura videas commentarium Lachmanni.

inire vide p. 17.

† **impendere**. I 326 *mare quae inpendent* · · · *saxa;* ceterum conferas VI 491 *si* · · · *tempestas atque tenebrae Coperiunt maria ac terras inpensa superne.*

inridere vide p. 22. — **insinuare** vide postea. — **insistere** vide p. 20. — **insuescere** vide p. 21.

† **invadere**. VI 175 *Ventus ubi invasit nubem.* Accedit praepositio *in:* VI 659 *acer* · *dolor* · · *oculos invadit in ipsos.*

intrare vide p. 17.

intermeare cum accusativo coniungi contendit Keller p. 27 sq. I 354 *Inter saepta meant voces et clausa domorum Transvolitant,* ubi per tmesin scribitur. Ceterum conferas VI 332 *Inter enim fugit ac penetrat per rara viarum* et de verbis cum *inter* compositis Lucretianis Munronem II ad IV 716.

obire vide p. 17. — **obruere** vide p. 19.

peragrare. I 74 *omne immensum peragravit mente animoque;* 926 IV 1 *Avia Pieridum peragro loca;* II 355 *mater viridis saltus orbata peragrans;* 676 *Cetera consimili mentis ratione peragrans.*

percurrere vide p. 16. — **perflare** vide p. 27.

perfluctuare. III 721 *unde animantum copia tanta Exos et exanguis tumidos perfluctuat artus?* Alias apud Lucretium non occurrit, sed *perfluere* intransitive usurpatum est: II 391 *quamvis subito per colum vina videmus Perfluere;* III 936 *Et non omnia* · · · *Commoda perfluxere atque ingrata interiere.*

perlabi. V 764 *dum rigidas coni perlabitur umbras.* His locis adiecta praepositione usurpatur: IV 248 *Isque ita per nostras acies perlabitur omnis;* V 766 *aliut nequeat* · *Corpus* · *supra solis perlabier orbem;* IV 357 *nec ad nostras acies perlabitur ictus.*

permanare. I 494 *Permanat calor argentum penetraleque frigus.* Multo saepius adiungitur praepositio: *per:* II 397 *Atque ideo fit uti non* · · · *possint primordia singula quaeque Singula per cuiusque foramina permanare;*

III 699 *Quod si forte putas · · · Permanare animam nobis per membra solere;* IV 198 *facile ut · · · queant · · quasi permanare per aëris intervallum. in:* I 348 *In saxis ac speluncis permanat aquarum Liquidus umor. ad:* I 355 *rigidum permanat frigus ad ossa.* Accedunt hi loci: III 253 *Nec · · · huc · usque potest · · · acre Permanare malum;* 701 *Quod permanat enim dissolvitur;* VI 952 *permanat odor frigusque vaposque Ignis.*

persultare. I 15 *Inde ferae pecudes persultant pabula laeta.*

pervadere. *I 555 *Ut nil ex illis a certo tempore posset Conceptum summa aetatis pervadere finis.* Ita a poeta scriptum putat Lachmannus Bernaysio probante; in codicibus sunt verba *summum aetatis pervadere finis* (*fine* Q). Brieger *ad* ante *summum* addito verba codicum recepit, Munro autem vocem *finis* ad versum explendum a correctore quodam scriptam esse ratus *summum aetatis pervadere ad auctum* edidit, quae emendatio mihi primum maxime arrisit. Verum cum legissem quae scripsit Lucretius II 1122: *Nam quae cumque vides hilaro grandescere adauctu Paulatimque gradus aetatis scandere adultae, Plura sibi adsumunt quam de se corpora mittunt, · · · · · sed plura accedere debent, Donec alescendi summum tetigere cacumen. Inde minutatim vires et robor adultum Frangit et in partem peiorem liquitur aetas,* veri simile putabam in fine huius versus *robur* a poetae manu fuisse. Nam facillime fieri potuit, ut prior syllaba eius vocis propter similitudinem ultimae syllabae verbi antecedentis omitteretur et posterior, cum in fine esset versus, deleretur. Atque haec vox, ut est prorsus Lucretiana, cum ad loci sensum maxime quadrat tum sonorum coniunctione exitum versus optime claudit. Quare propter pervadendi verbi significationem *ad* ante *summum* addito versum hunc in modum restituendum censeo: *Conceptum ad summum aetatis pervadere robur.* Huc accedit, id quod nostram coniecturam aliquantum firmare videtur, quod apud Minucium Felicem, quem saepissime aeque atque Arnobium sermonem Lucretii imitatum esse

apparet, haec scripta exstant secundum codicem Parisinum 23, 8: *his atque huiusmodi figmentis et mendaciis dulcioribus corrumpuntur ingenia puerorum et isdem fabulis inhaerentibus ad usque summae aetatis robur adolescunt* cet., quo loco I. I. Cornelissenus, quem sequitur Aem. Baehrensius, *adusque summum aetatis robur* scripsit.

pervolgare. II 164 *quo solis pervolgant fulgura caelum;* 346 *quae pervolgant nemora avia pervolitantes;* IV 208 *quo solis pervolgant lumina caelum.* His locis Munro verbum, quod Keller p. 39 neutrali sensu cum accusativo coniungi dicit, idem fere valere docet quod *concelebrare,* quocum coniungitur II 346. Solita significatione ponitur: V 1161 *quae causa deum per magnas numina gentis Pervulgarit.*

pervolitare. II 145 *variae volucres nemoria avia pervolitantes Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent.* Aliter: VI 951 *Denique per dissaepta domorum saxea voces Pervolitant.* Item intransitive usurpatur verbum primarium *pervolare:* VI *916 *Usque adeo permananter vis pervolat eius,* ubi Brieger codicum scripturam *pervalet* servavit, quam Turnebus et Bentleius, quod *pervalere* alibi non occurrat, in *pervolat* correxerunt.

praeterire vide p. 18.

subire vide p. 18. — **subruere** vide p. 19.

superire vide p. 18.

transcurrere vide p. 17. — **transire** vide p. 18.

tranare. I 14 *Inde ferae pecudes · · · rapidos tranant amnis;* IV 177 *quae mobilitas ollis tranantibus auras Reddita sit;* 601 *nisi recta foramina tranant.* Intransitive: VI 1052 *neque habet qua tranet ut ante.*

transcendere vide p. 20.

transvolare. IV 559 *dum transvolat auras.* Absolute usurpatur: IV 602 *Qualia sunt vitrei, species qua travolat omnis.*

transvolitare. I 354 *voces · clausa domorum Transvolitant.*

β. Verba quietem significantia.

?**adhaerere**. Hoc loco III 557 *quandoquidem conexu corpus adhaeret* Bockemueller, quippe qui *animus* pro subiecto verbi finiti subintellegendum esse putet, quin falso *corpus* accusativum esse contendat dubium non est; *corpus* enim pro subiecto enuntiati habendum, et recte vertit Munro: since the body is attached to it by the nearest ties.

Tum verba cum praepositione ablativum regente composita nonnulla apud Lucretium accusativum sibi adsciscunt. Neque haec verba multum peculiare praebent, cum praepositio sive potius praeverbium nisi verbi actionem non determinet neque omnino ad accusativi usum valeat.

concedere vide p. 16. — **conflare** vide p. 27. — **congemere** vide p. 22. — **corruere** vide p. 19. — **conscendere** vide p. 20. — **consuescere** vide p. 21.

decurrere vide p. 16. — **deflere** vide p. 22.

efflare vide p. 27. — **exhalare** vide p. 26. — **exire** vide p. 17. — **escendere** vide p. 20. — **exspirare** vide p. 26.

praecedere vide p. 16. — **praecurrere** vide p. 16.

praestare [1]). III 214 *mors omnia praestat;* IV 153 *quam meminit levor praestare salutem.* Praeter accusativum obiecti alter accusativus praedicative apponitur III 219, de quo loco postea agam. Intransitive cum dativo coniungitur I 208; 358, de quibus locis sub dativo videas, nullo casu addito ponitur: III 429 *iam longe mobilitate Praestat.*

b. Verba transitiva.

Sequitur, ut de iis verbis agamus, quae, cum vulgo transitive accusativum obiecti sibi adsumant, intransitivo sensu a scriptoribus latinis interdum usurpentur. Quae verba quo modo apud Lucretium posita sint, cum ab Holtzio parum dilucide sit demonstratum (Lin. p. 118 sqq.), Meissner p. 52 sqq. fusius quam clarius explicat. Qui quidem primum a) de iis verbis transitivis agit, quae, cum accusativum non requirant, vere absoluta vi dicantur, deinde b) de

---

[1]) Cfr Hermannus Kothe Ueber die Ableitung von praestare. Arch. VII p. 114.

iis exemplis, in quibus verba obiecto quidem carent, sed ita, ut hoc ex antecedentibus facile subaudiatur, tum c) adscribit ea verba, quae saepius vi transitiva omnino exuta cum dativo vel praepositione coniunguntur, denique d) ea adfert, quae, cum actio verbalis ad ipsum subiectum referatur, sensu reflexivo a Lucretio usurpantur. Sed cum plurima eorum, quae Meissner sub generibus tribus a, b, c enumerat, nihil peculiare praebeant, ea tantum proferam verba, quae a solita scriptorum norma maxime deflectant, quorum multo maxima pars a Meissnero proximo generi d subiungitur.

Haec apud Lucretium adnotavi verba et simplicia et composita, quae fere omnia motum exprimunt.

declinare accusativum adsumit: II 259 *Per quam* ··· *Declinamus item motus*, intransitive usurpatur: II 221 *Quod nisi declinare solerent:* *250 *Sed nil omnino nulla regione viai Declinare quis est qui praestet cernere sese?* de loco ab editoribus maxime vexato quia sub locali casu agam, hoc tantum dictum volo codicum scripturam *possit*, quod a Lachmanno in *praestet*, a Briegero e coniectura Winckelmanni in *poscat* commutatum est, Munroni placere, qui transpositiones durissimas apud Lucretium occurrere exemplis variis ostendit; 253 *Nec declinando faciunt primordia motus Principium quoddam.* Cfr Cicero de fato 20, 46 (Mueller): *'declinat', inquit, 'atomus'* ··· *quae ergo nova causa in natura est, quae declinet atomum?*

inclinare. Transitivam vim verbo inesse declarant formae passivae: VI 563 *Inclinata meant in eandem prodita partem;* 573 *inclinatur enim retroque recellit.* Aliter usurpatur: II 243 *Quare etiam atque etiam paulum inclinare necessest Corpora.*

deficere cum accusativo coniungitur: III 546 *Quando hominem totum magis ac magis undique sensus Deficit:* V 886 *Post ubi ecum validae vires aetate senecta Membraque deficiunt fugienti languida vita* [1]), absolute usur-

[1]) *ecum* pro genetivo plur. num. falso habet Bouterwekius p. 31.

patur: I 1040 *simul ac defecit suppeditare Materies:* III 454 *Omnia deficiunt atque uno tempore desunt:* 610 *Verum [sentire videtur animam] deficere in certa regione locatam;* V 371 *Nec porro natura loci spatiumque profundi Deficit:* VI 1233 *Deficiens animo.* Praeterea conferas *defieri* II 1141; III 220.

differre saepe transitivum est velut I 272 *Principio venti vis · · · nubila differt,* saepius vero intransitivum: II 348 *Invenies tamen inter se differre figuris;* 514 *fateare necessest Materiem quoque finitis differre figuris;* 685 *ut noscas privis differre figuris;* 725 *differre necessust Intervalla* cet.; III 314; 868; IV 477; 649; 656.

flectere transitive usurpatur: III 516 *qui cumque · · · aliam quamvis naturam flectere quaerit.*

reflectere intransitivo sensu ponitur: III 502 *Inde ubi iam morbi reflexit causa.*

geminare intransitive hoc loco: IV 451 *fit uti videa(n)tur · · · Bina · per totas aedis geminare supellex.*

ludere cum accusativo ponitur: IV 1101 *Sic in amore Venus simulacris ludit amantis;* absolute saepius usurpatur velut I 261 *Hinc nova proles · · · teneras lasciva per herbas Ludit.*

? **comminuere,** ubi apud Lucretium occurrit *VI 128 *Post ubi conminuit vis eius et impetus acer,* prave a Meissnero p. 67 reflexivo sensu praeditum esse dicitur, contra Lachmannus atque Munro Isidorum, qui hunc locum exprimit Originum XIII 8, secuti idem esse putant quod *perscindere.* Iis adversatus Bockemueller, cum codicis optimi scriptura incerta sit, Briegero probante ad verba Isidori propius accedens *convaluit* conicit [1]).

transmittere intransitivo sensu a Lucretio positum inveni: VI 995 *Atque aliis aliut citius transmittere eadem [videtur].* Huc accedit II 330 *Et circum volitant equites mediosque repente Tramittunt valido quatientes impete cam-*

---

[1]) *commovit* a correctore oblongus, quod receperunt editores ante Lachmannum.

pos, ubi *transmittere* idem fere valet atque *transvolitare.* Semper accusativum requirunt *mittere* aliaque composita.

movere, quod saepissime accusativum adsciscit, uno loco absolute positum occurrit: VI 595 *Concutit invitos cogens tremere atque movere.*

? **removere** intransitivum non est III 69 *Unde homines dum se · · · Effugisse volunt longe, longeque remosse*[1]), quia hoc loco aut *ea* cum Munrone ex *unde* pro obiecto supplendum est aut potius *se* ex antecedentibus addendum, ut vult Bockemueller, cui assentiri videtur Kraetschius p. 12, ubi unam eandemque vocem verbis synonymis bis chiastico ordine apponi multis exemplis ostendit.

mutare transitive saepissime usurpatur, intransitivo sensu praeditum est: I 787 *faciunt · · · Nec cessare haec inter se mutare;* V 588 vide postea sub acc. obi. int.

immutare apud Lucretium non solum transitive ponitur velut V 1415 *Posteriorque fere melior res illa reperta Perdit et immutat sensus ad pristina quaeque,* sed etiam intransitive: VI 1122 *Ut · · · omne · · · conturbat et immutare coactat.*

reparare, quod transitivo sensu saepe usurpatur, nescio an intransitive dictum sit III 965 *et ex aliis aliud reparare necessest;* quem locum sic vertit Munro: and one thing must ever be replenished out of other things, neque multo aliter alii interpretati sunt. Contra H. Sauppius Ind. lect. aestiv. Goett. a. 1886 p. 20, quoniam *reparare* intransitive intellegi posse negat, *repararier aequumst* scribi vult, Brieger Sauppio adversatus Ann. Burs. t. 63 p. 227 infinitivum pro subiecto enuntiati putat. Sed quia verbo, ubi ad mutuam actionem indicandam additur *inter se,* intransitiva significatio solet admitti, nihil est causae, cur verbum intransitive poni negemus hoc loco, ubi eiusmodi relatio geminato pronominali exprimitur[2]). Nam haec verba: *ex aliis aliud re-*

[1]) *recesse* nescio qua causa Ziemer Str. p. 78 fin.

[2]) Cfr inprimis Ph. Thielmannus Der Ersatz des Reciprocums im Lateinischen. Arch. 7 pp. 343—388.

parare necessest fere idem valent atque: omnes res inter se reparare (i. e. reparari) necesse est. Et Lucretius saepissime infinitivo praesentis activi intransitivam vim adscribit, id quod paulo post ostendam.

penetrare apud Lucretium cum accusativo coniungitur: *II 460 *Pungere uti possint corpus penetrareque sese* ediderunt Lachmannus Bernaysiusque, ubi codicum scripturam *saxa* recepit Brieger, *vesca* Munro edidit; III 476 ***hominem** cum vini vis penetravit Acris:* IV *197 *facile ut **quasvis** penetrare queant res* seqq.[1]; 542 *Nec simili penetrant **auris** primordia forma:* 613; 662; 894; 1246; V 1262 *Tum penetrabat **eos** posse haec liquefacta calore Quam libet in formam et faciem decurrere rerum:* VI 953. His subiungo eos locos, ubi passivae formae exstant: I 529 *nec porro penitus penetrata retexi · · · queunt;* II 539. Intransitivo sensu verbum usurpatur his locis nude positum: II 683 *Nidor enim penetrat qua fucus non it in artus;* III 252 *Nec temere huc dolor usque potest penetrare:* IV 719 *Aut quia non penetrant, aut quod penetrantibus illis Exitus ex oculis liber datur;* V 698; VI 986; cum praepositione coniunctum: *in:* II 414 *Neu simili penetrare putes primordia forma In nares hominum:* III 471 *Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi:* IV 1111; *VI 698; *per:* I 223 *quae · · · intus penetret per inania dissoluatque:* IV 700 *quoniam per saxea saepta Non penetrat;* 730 *Corporis haec quoniam penetrant per rara;* VI 303; 332. Quod attinet ad hunc locum V 353 *necessust · · · Nec penetrare pati sibi quicquam quod queat artas Dissociare intus partis,* ubi Meissner p. 66 *sibi* pro *ad se* dictum esse statuit, etsi alia eius usus exempla non exstare concedit, *sibi* dativum dynamicum esse puto. Separatim commemoro passivas formas, quibus inest medialis quaedam vis: IV 670 *Quae penetrata queunt sensum progignere acerbum;* 1246 *penetratum Aegre admiscetur muliebri semine semen.*

---

[1]) quo loco Brieger rectius sine dubio scripsit: ***facile ut quavis penetrare queant se Et quasi permanare per aëris intervallum.***

praecipitare cum accusativo obiecti coniungitur uno loco: I 250 *ubi eos pater aether In gremium matris terrai praecipitavit*, intransitiva vi saepius dicitur: II 248 *Ex supero cum praecipitant;* IV 628 *Cum vero deorsum per fauces praecipitavit;* 1021 *Ut qui praecipitent ad terram corpore toto;* VI 292 *Omnis uti videatur · · · aether · · · praecipitans ad diluviem revocari;* 1040 *ille eodem fertur, quo praecipitavit Iam semel.*

derigere, quod participii passivi formas praebet *II 198, quo loco Munro Brieger codices secuti *quo magis ursimus alte Derecta* scripserunt, Lachmannus Bernaysio probante *deiecta* sine causa edidit, et IV 609 *At simulacra viis derectis omnia tendunt*, absolute positum occurrit: VI 823 *Ut [ales] cadat e regione loci, qua derigit aestus.*

rumpere apud Lucretium semper transitivum est: II 254; III 83; 297; VI 432.

abrumpere passivam formam praebet: II 214 *Nunc hinc nunc illinc abrupti nubibus ignes Concursant.*

corrumpere accusativum regit III 410.

erumpere accusativum obiecti recipit: IV 1115 *Tandem ubi se erupit nervis conlecta cupido.* Hoc loco V 598 *Nam licet hinc mundi patefactum totius unum Largifluum fontem scatere atque erumpere lumen*, ubi Bockemueller propter antecedens *scatere* verbum (cfr infra V 952 et VI 895) *erumpere* intransitive positum esse contendit, Munro, cui adstipulatur Kraetschius p. 20, *lumen* pro obiecto recte putat; cfr V 281 *Largus item liquidi fons luminis, aetherius sol, · · · Suppeditat · novo confestim lumine lumen.* Passive usurpatur: I 724 *Faucibus eruptos iterum vis ut vomat ignis*, ubi Brieger fortasse rectius *eructans* (cfr III 1012) edidit; VI 583 *post incita cum vis Exagitata foras erumpitur.* Intransitive autem ponitur: I 162 *volucres erumpere caelo [possent];* V 458 *ideo · · terrae Partibus erumpens primus se sustulit aether Ignifer;* 952 *quibus e scibant umori' fluenta · · · partim plano scatere atque erumpere campo;* VI 888; 895.

inrumpere intransitive usurpatum occurrit: II 306 *neque*

[quicquam est] in omne seorsum Unde coorta queat nova visinrumpere.

interrumpere cum accusativo coniunctum repperi his locis: V 287 *simul ac primum nubes · · · Coepere · radios inter quasi rumpere lucis:* 767 *Quod radios inter rumpat lumenque profusum;* passive usurpatur: V 299 *nec loca lux inter quasi rupta relinquit.*

perrumpere a Lucretio transitive ponitur his locis: II 407 *Ut facile agnoscas · · · introitu · suo perrumpere corpus:* IV 1148 *Non ita difficile est quam · · · validos Veneris perrumpere nodos.*

prorumpere passivam formam praebet: VI 436 *hinc prorumpitur in mare venti Vis,* absolute usurpatum exstat: II 264 *Nonne vides · · · Carceribus non posse tamen prorumpere equorum Vim cupidam:* VI 591 *Quod nisi prorumpit.*

sequi apud Lucretium et obiecto addito et absolute saepe ponitur.

consequi, etsi cum accusativo coniungi solet velut IV 806; 866, absolute positum obiecto caret: I 460 *sed rebus ab ipsis Consequitur sensus;* III 478 *cor · · · Consequitur gravitas membrorum:* 929 *Maior enim turbae disiectus materiai Consequitur leto.*

insequi, quod obiectum adsumit uno loco: VI 285 *Quem gravis insequitur sonitus,* saepius intransitiva vi praeditum est: III 172 *At tamen insequitur languor terraeque petitus:* 400 *Sed comes insequitur facile:* IV 315; 350.

persequi accusativum admittit V 55, item

subsequi velut II 495.

insinuare apud Lucretium quam multas structuras admittat mirum sane est; nam vario sensu usurpatum modo cum accusativo, modo cum dativo, modo cum praepositione coniungitur. Primum sensu vere activo (transitivo) praeditum cum accusativo nominis coniunctum: VI 860 *cum vix possit per septa domorum Insinuare suum radiis ardentibus aestum.* Altero loco *V 854 *ut · · · Mutuaque insinuent inter se gaudia uterque* edidit Lachmannus, cum in codicibus sint

verba *mutua qui metuent*, sed rectius cum Bernaysio Munro et Brieger *mutua qui mutent* scripserunt. Cum pronomine reflexivo coniunctum: II 435 *cum res extera sese Insinuat*, altero accusativo addito: †I 116 *An pecudes alias divinitus insinuet se*. His subiungo eos locos, ubi formae passivae sensu plerumque reflexivo occurrunt, absolute positae: III 698 *Quod si forte putas extrinsecus insinuatam Permanare animam nobis per membra solere:* 780 *quae prima potissimaque insinuetur:* 782 *Ut quae prima volans advenerit insinuetur Prima:* VI 277; 355; 955; cum accusativo: †IV 1030 *quibus aetatis freta primitus insinuatur Semen:* cum dativo: I 113 *an contra nascentibus insinuetur:* II 685; III 671; 689; 723; 729; 739, de quibus locis sub dativo agam; cum praepositione: *ad*, *per:* VI 1031 *per crebra foramina ferri Parvas ad partis subtiliter insinuatus: in:* III 671; IV 525 *in auris Insinuata suo pepulere ubi corpore sensum;* VI 234; 802. Deinde intransitiva vi usurpatur absolute: III 485 *paulo si durior insinuarit Causa:* cum accusativo motus finem exprimente: †I 408 *videre . . . poteris caecasque latebras Insinuare omnis;* V 43 *quae proelia nobis Atque pericula tumst ingratis insinuandum;* 74 *quibus ille modis divom metus insinuarit Pectora:* cum dativo: IV 306 *dolorem oculis quae gignunt insinuando;* cum praepositione: VI 89 385 *quo pacto per loca saepta Insinuarit;* *778 *multa per ipsas Insinuant naris infesta atque aspera adactu*, ubi Brieger ultimo versus loco, cum codicum scripturam *tactu*, quae ab aliis aliter est commutata, ex versu proximo irrepsisse haud inepte putaret, *sese* scripsit.

superare solita significatione accusativum acquirit velut III 1043 *Qui genus humanum ingenio superavit*, contra intransitivo sensu dicitur: I 579 *Nunc etiam superare necessest corpora rebus:* 672 *Proinde aliquit superare necesse est incolume ollis;* 790 *Immutabile enim quiddam superare necessest;* II 569; 575; 751; V 396; 407; 411; 806.

exsuperare apud Lucretium aut accusativum admittit: III 1083 *id exsuperare videtur Cetera* aut obiecto caret:

V 384 *vel cum sol et vapor omnis · · · exsuperarint;* VI 1277 *praesens dolor exsuperabat.*

suppeditare transitivo sensu positum accusativum adsumit addito interdum dativo: III 10 *tu patria nobis Suppeditas praecepta;* 23 *Omnia suppeditat porro natura;* V 283 *Suppeditatque novo confestim lumine lumen;* 298 *Lumina · · · Consimili properant ratione · · · Suppeditare novom lumen;* 386 *Tantum suppeditant amnes* nec non passive usurpatur: I 996 *aeternaque suppeditantur Ex infinito cita corpora materiai;* II 26 *Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur;* 568 *unde omnia suppeditantur;* *1162 *Conterimusque boves et viris agricolarum, Conficimus ferrum, vix arvis suppeditati.* De hoc loco Munroni in commentariis ablativum potius quam dativum statuenti equidem assentior. Ceterum non defuerunt qui loci ambiguitatem sanare vellent, inter quos Brieger commate cum puncto post *conficimus* posito *ferrum vix arvis suppeditat iam* scripsit. IV 189; 818; V 1176; VI 1066. Intransitive positum occurrit: *I 231 *Unde mare, ingenuei fontes, extentaque longe Flumina suppeditant,* si Lachmannum in loco emendando sequimur. Contra Munro, cum codicum scriptura *externaque longe* servata interpunctionem sustulisset, *mare* accusativum esse in commentariis suis contendit, quocum in interpungendo faciunt Bernaysius (excepto *large* quod pro *longe* scripsit) et Brieger. 547 *Materies ut subpeditet rebus reparandis;* 1040 *simul ac defecit suppeditare Materies;* II 1138 *Unde queat tantum suboriri ac subpeditare;* III 731 *neque · · · Dicere suppeditat,* ubi impersonaliter usurpatur verbum; IV 776; V 293; VI 666.

tendere aut accusativum admittit: I 67 *Graius homo mortalis tendere contra Est oculos ausus;* V 481 *Maxuma qua nunc se ponti plaga caerula tendit;* 631 *Tanto posse minus cum signis tendere cursum* aut absolute ponitur: IV 179 *In quem quaeque locum diverso momine tendat;* 300 *contra si tendere pergas;* 609 *At simulacra viis derectis omnia tendunt;* 1055 *Unde feritur, eo tendit;* 1210

quam saepe canes · · · *Divorsi cupide summis ex viribu' tendunt;* V 728; VI 26.

contendere, quod saepe cumaccusativo coniungitur velut IV 471 *Hunc igitur contra mittam contendere causam;* *802 *nisi se contendit*[1]); 809 *Nonne vides oculos etiam* · · · *contendere se;* 989 *Quippe videbis equos fortis* · · · *quasi de palma summas contendere viris;* 1046 *quo se contendit dira lubido*, absolute usurpatur: II 11 *Despicere unde queas alios* · · · *contendere nobilitate;* III 783 *neque inter se contendant viribus hilum;* IV 94 *qua contendant exire coorta;* VI 28; 412.

intendere transitive ponitur velut III 950 *Quid respondemus, nisi iustam intendere litem Naturam*, accusativo caret: V 514 *Dicendum est* · · · *Inde alium supra fluere atque intendere deorsum.*

tenere vere intransitivo sensu usurpatum est: *VI 519 *Atque tenere diu pluviae longumque morari Consuerunt*, ubi Lachmannus quae in codicibus insunt verba *at retineret* in *atque tenere* commutavit. Eius coniecturam receperunt Munro Brieger, Bernaysius vero minus apte *at remanere* proposuit.

trahere a Lucretio non solum transitive saepe usurpatur, sed etiam intransitivo sensu dicitur: I 397 *Nec* · · · *sine inani posset, opinor, Ipse in se trahere;* VI 1190 *In manibus vero nervi trahere et tremere artus* · · · *Non dubitaba[n]t.*

turbare, quod verbum saepe obiectum regit velut I 106 *quae vitae rationes vertere possint Fortunasque tuas omnis turbare timore*, intransitive usurpatum repperi his locis: II 126 *Corpora quae in solis radiis turbare videntur;* 438 *ex offensu cum turbant corpore in ipso Semina;* III 493 *quia vis morbi distracta per artus Turbat;* V 502; 504; VI 370. Contra verba composita, quae sunt *conturbare deturbare disturbare perturbare*, a Lucretio semper transitive ponuntur.

[1]) sic Lambinum secuti scripserunt Lachmannus Bernaysius, codicum scripturam ***nisi quae*** (sc. cernere) Munro Brieger praeferunt.

variare aut cum accusativo ponitur: II 242 *Qui varient motus;* 491 *si forte voles variare figuras;* 494 *Si tu forte voles etiam variare figuras;* 759 *E quibus omne genus gignunt variantque colores* — quibus locis addo II 335, ubi passiva occurrit forma — aut absolute intransitivo sensu usurpatur: II 480 *primordia rerum Finita variare figurarum ratione:* 484 *Namque ⋅ ⋅ ⋅ inter se multum variare figurae Non possunt:* III 373 *Illud in his rebus nequaquam sumere possis ⋅ ⋅ ⋅ Corporis atque animi primordia ⋅ ⋅ ⋅ alternis variare:* IV 657 *debent ⋅ ⋅ ⋅ variare viae proinde ac textura coërcet:* V 71; 825; VI 997.

vertere, quod verbum transitivum est usitatissimum, intransitiva vi positum in praesenti tempore repperi: IV 1130 *bene parta patrum ⋅ ⋅ ⋅ Inter dum in pallam atque alideusia Ciaque vertunt;* V 831 *Omnia commutat natura et vertere cogit.* Hoc loco IV 142 *Nec speciem mutare suam liquentia cessant Et cuiusque modi formarum vertere in oras* Munro II ad III 502 verbi significationem ambiguam esse recte animadvertit.

convertere non solum accusativum acquirit velut I 678, sed etiam absolute dicitur V 1422 *Quam reor ⋅ ⋅ ⋅ inter eos distractam sanguine multo Disperiisse neque in fructum convertere quisse.* Ceterum quaecumque apud Lucretium occurrunt composita *avertere advertere evertere obvertere* transitiva vi ubique praedita sunt.

visere, quod saepe adsciscit accusativum velut I 5 *per te quoniam genus omne animantum Concipitur visitque exortum lumina solis;* 115 *An tenebras Orci visat vastasque lacunas,* cum praepositione coniungitur hoc loco: VI 1238 *qui cumque suos fugitabant visere ad aegros;* cfr Munro II ad II 359.

convisere semper cum accusativo coniungitur.

revisere, cui verbo subiungitur accusativus: IV 285 *et nostros oculos reiecta revisit;* 393 *Quandoquidem longos obitus exorta revisunt,* absolute ponitur: IV 1117 *Inde redit rabies eadem et furor ille revisit* et praepositionem adsu-

mit: II 359 *At mater* · · · *crebra revisit Ad stabulum:* V 636 *ad hanc quia signa revisunt.*

volvere ut ab aliis scriptoribus, ita a Lucretio intransitive usurpatur: V 931 *Multaque per caelum solis volventia lustra* · · *vitam tractabant.*

Haec exempla perlustrantes ea re maxime offendimur, quod Lucretius infinitivis praesentis activi verborum quae transitive poni solent intransitivam vim saepissime adscripsit. Neque defuerunt qui infinitivi praesentis formas in - ĕ et - *ī* exeuntes primitus accurate distinctas esse negarent [1]). Et Lucretius, cum formas in - *ī* desinentes nullo modo evitaverit, infinitivos in - *ier* dilatatos maxime adamavit, quos propter metrum usurpatos esse vel inde apparet, quod semper ante vocem vocali incipientem occurrunt et fere ubique ad quintum pedem explendum ponuntur [2]). Neque metri necessitatem ad formas in - ĕ exeuntes intransitive ponendas non valuisse ex eo colligi potest, quod saepenumero ante vocem littera consonanti incipientem inveniuntur. Neque hunc usum sententiarum perspicuitati detrimento fuisse videmus. Iam Reichenhartius apud Lucretium, ubi de accusativo cum infinitivo agit, p. 514 recte animadvertit contra optimorum scriptorum normam infinitivo et subiecti et obiecti accusativum multis locis adiungi, ubi propter verbum intransitivum vel passivum quod antecedit nulla exsistat ambiguitas, id quod mutatis mutandis in locos supra allatos cadit, quia verba de quibus agitur fere ubique cum verbis intransitivis et passivis collocantur. Quare loco ab editoribus maxime vexato qui est II 216 sqq. non dubito, quin codicum scriptura *depellere* cum Briegero servanda sit; quo de loco postea fusius agam. Tum quaestio oritur, rectene codicum scriptura e. gr. III 571 *movere* et VI 292 *revocare* ab editoribus in passivas formas mutata sit; nam praecedunt formae passivae, quibus sententia satis dilucida fit. Ceterum fieri potuit, ut hi infinitivi in - *ei* exirent, quod *i*

---

[1]) Cfr Stolzius Gr. p. 379 sqq.

[2]) Cfr Prollius p. 34 sq., Bouterwekius p. 35.

longum in codicibus haud raro per *ei* expressum et *i* littera in fine versus quam saepissime deleta est neque eiusmodi infinitivi apud Lucretium desunt; nisi forte per *ē* terminatos esse putare malis, cuius formae apud alios scriptores exstant exempla [1]).

Addenda I.

Accusativus substantivis et gerundiis appositus.

1. Accusativum non solum verbis, sed etiam substantivis et adiectivis, quae e verbis derivata sunt, in sermone latino apponi notum est. Verum tam rara haec est structura, ut apud optimos scriptores vix ullum invenias exemplum. E Lucretio cum nihil memorabile adferri possit, duos infra commemorem locos necesse est, ubi accusativus e substantivo pendere videtur, quia locutioni *usus est* additur. Hoc loco IV 831 *Ut facere ad vitam possemus quae foret usus* Munro, *quae* utrum e locutione *usus est* pendeat an e *facere*, quod mente subintellegendum sit, in medio relinquit, Bockemueller Meissnero adstipulante *facere* subaudiri vult. Altero loco V 844 *Nec vitare [ut possent] malum nec sumere quod foret usus* [2]) Meissner p. 16 Munroni adversatus accusativum eodem modo quo IV 831 explicanti nominativum, ni fallor, statuit, id quod mihi quoque ideo veri simillimum videtur, quod nominativus locutioni *opus est* a Lucretio haud paucis locis adiungitur.

2. Hoc loco sequitur, ut animadvertamus gerundii nominativum quem vocant a Lucretio cum accusativo obiecti coniungi his locis [3]):

I 111 *Aeternas quoniam poenas in morte timendumst;* 138 *Multa novis verbis praesertim cum sit agen-*

---

[1]) Adnotandum est Lucretium ablativos sing. num. tertiae declinationis substantivorum et per *ī* et per *ĕ*, sicut I 161 *e mare,* 1013 *simplice,* II 635 *pernice,* et per *ē,* sicut I 806 *tabe,* terminavisse; cfr Munro II ad I 978.

[2]) *foret usus* correxit Lambinus pro *volet usus.*

[3]) Cfr Snellmanus p. 7 sq.

dum: 381 *Aut igitur motu privandumst corpora quaeque;* II 492 *Addendum partis alias erit:* 1129 *manus dandum est:* III 391 *Usque adeo prius est in nobis multa ciendum Semina:* 626 *Quinque, ut opinor, eam faciundum est sensibus auctam:* IV 777 *multaque nobis Clarandumst:* VI 917 *Hoc genus in rebus firmandumst multa.* De V 43 conferas velim p. 39.

Ceteris quoque gerundii casibus, velut ablativo I 1026; III 1087; V 722, obiecti accusativum subiungi, quoniam eiusmodi locis nihil inusitati nobis occurrit, hoc sufficit monere.

3. Postremo adnotanda est structura huius loci VI 392 *Cur quibus incautum scelus aversabile cumquest Non faciunt icti flammas ut fulguris halent Pectore perfixo, documen mortalibus acre.* Nam *documen*, quia ad antecedentem enuntiationem appositionis loco refertur, pro accusativo non dubito quin habendum sit, quod accusativus pro totius enuntiati appositione apud alios usurpatur, sicut apud Tacitum Hist. I 44 *omnesque conquiri et interfici iussit ... munimentum ad praesens, in posterum ultionem.*

B. Duplex accusativus.

Haud raro usu venit, ut duo vel plures accusativi significatione inter se differentes ad verbi notionem plenius et luculentius determinandam apponantur. Neque mirum est praeter accusativum obiecti accusativum localem vel adverbialem inveniri, cum significatione tantum inter se differant. Quam ob rem huius generis exempla, cum plurima aptius suis locis tractentur, pauca tantum hoc loco proferam, quae mentione digna videantur. Nam alias fit, ut accusativus — in quo localis vis inesse solet — cum verbo regente in unam coalescat notionem, cui accusativus pro obiecto addi potest [1]; cuius usus haec sunt exempla Lucretiana.

advertere. Post *advertere* praeter *animum*, quem accu-

---

[1]) De eiusmodi locutionibus optime agit Ziemer Str. p. 94 sqq., Gr. II p. 20.

sativum locali significatione primitus positum esse veri simile est, accusativus rei e more priscorum scriptorum latinorum additus est: II 125 *Hoc etiam magis haec animum te advertere par est Corpora*, cui exemplo subiungo: III 45 *Hinc licet advertas animum magis omnia laudis Iactari causa:* 181 *id ita esse Hinc licet advertas animum ut pernoscere possis:* IV 812 *Si non advertas animum.*

circumdare. I 87 *Cui simul infula virgineos circum data comptus · · · profusast.* De VI 1036, ubi occurrit structura *circumdare alicui aliquid*, postea sub dativo agam.

circumfundere. I 38 *Hunc tu, diva, tuo recubantem corpore sancto Circum fusa super.*

Atque eiusmodi locis separatim tractatis ad duplicis accusativi usum fusius exponendum aggrediar.

a. Accusativi obiecti personae et rei.

Primum mihi de iis verbis erit disserendum, quae duos accusativos sibi adsumant, quorum alter personam, alter rem significat quae verbi actione tangitur. Apud Lucretium haec occurrunt exempla.

docere. III 355 *Ipsa palam quod res dedit ac docuit nos:* V 1448 *Navigia atque agri culturas, moenia, leges, Arma, vias, vestes, et cetera de genere horum, Praemia, delicias quoque vitae funditus omnis, Carmina, picturas, et daedala signa polire, Usus et impigrae simul experientia mentis Paulatim docuit pedetemtim progredientis.* Accusativi rei partes agit infinitivus velut V 1302 *Inde boves lucas · · · belli docuerunt volnera Poeni Sufferre et magnas Martis turbare catervas;* 1382 *Et zephyri · · · sibila primum Agrestis docuere cavas inflare cicutas:* IV 579 *ita colles · · · Verba repulsantes iterabant docta referri.* Praeterea hoc verbum a Lucretio et omisso obiecto absolute et praepositione *de* adiecta passim usurpatur et cum uno tantum accusativo personae vel rei coniungitur, qua de re adeas velim Meissnerum p. 65 et 72.

perdocere. Passive: III 473 *Multorum exitio perdocti quod sumus ante.* Cui exemplo addo V 1437 *Sol et luna*

· · · *Perdocuere homines annorum tempora verti Et certa ratione geri rem atque ordine certo.*

celare. IV 1186 *quo magis ipsae Omnia summo opere hos vitae poscaenia celant.* Saepius verbo simplex additur accusativus.

arguere. VI 404 *quid undas Arguit et liquidam molem camposque natantis?*

b. Accusativus obiecti et accusativus praedicativus.

Deinde eos locos examinabo, ubi praeter obiecti accusativum accusativus praedicativa vi praeditus ad verbi notionem definiendam apponitur. Apud Lucretium ita usurpantur verba:

α. in quibus faciendi notio inest.

dare. II 611 *Phrygiasque catervas Dant comites;* V 870 *Quae damus utilitatis eorum praemia causa.*

reddere. I 1011 *Ut sic alternis infinita omnia reddat;* IV 1238 *Ut gravidas reddant uxores semine largo;* VI 608; 812; 855; 1124; 1139.

facere. I 655 *si faciant admixtum rebus inane;* II 182 *Quae tibi posterius, Memmi, faciemus aperta;* *904 *Deinde ea · · · Mollia iam faciunt,* de quo loco, cum ab editoribus propter scripturam vacillantem maxime vexatus sit, postea sub ablativo originis agam. 934 *Huic satis illud erit planum facere atque probare;* III 626 *Quinque, ut opinor, eam faciundum est sensibus auctam;* IV 529; V 983; 1124; VI 52; 230; 868; 966.

linquere. I 702 *quare quisquam · · · velit ardoris naturam linquere solam;* II 46 *mortisque timores Tum vacuum pectus lincunt curaque solutum.*

relinquere. I 53 *Ne mea dona · · · contempta relinquas;* 967 *in omnis Tantundem partis infinitum omne relinquit.*

locare. V 1108 *Condere coeperunt urbis arcemque locare Praesidium reges ipsi sibi perfugiumque.*

praestare. III 220 *circum caesura tamen se Incolumem praestat.*

constituere. I 707 *qui principium gignundis aëra rebus Constituere;* 753 *quoniam primordia rerum Mollia constituunt;* 798 *Quin potius tali natura praedita quaedam Corpora constituas;* II 560; III 307.

usurpare. I 60 *suëmus · haec eadem usurpare Corpora prima.*

β. in quibus existimandi vel dicendi notio inest.

cernere. II 732 *ante oculos quae candida cernis* [1]).

dicere. I 734 *quos diximus inferiores Partibus egregie multis multoque minores;* II 220 *Tantum quod momen mutatum dicere possis;* III 100 *Harmoniam Grai quam dicunt.* Adde quod Brieger: *I 834 *Principio, rerum quom dicit homoeomerian* codicum lectionem *quam* restituit.

introducere. III 630 *Pictores itaque et scriptorum saecla priora Sic animas intro duxerunt sensibus auctas* [1]).

fingere. I 847 *Adde quod inbecilla nimis primordia fingit;* 917 *quin materiai Corpora consimili natura praedita fingas;* II 58 III 90 VI 38 *Quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura;* III 556; 882; VI 677.

habere. *II 465 *minime mirabile habebis* emendavit Lachmannus, ubi codices in fine versus *debet* praebent. Codicum scripturam receperunt Bernaysius Brieger, cum aliquid post *debet* excidisse putent, id quod iam Lachmannus suspicatus est, Munro vero *habeto* proposuit [2]). Ceterum conferas V 1186 *Ergo perfugium sibi habebant omnia divis Tradere et illorum nutu facere omnia flecti.*

perhibere. IV 369 *quod nos umbram perhibere suëmus;* 650 *foramina quae perhibemus;* VI 702 *nos quod fauces perhibemus et ora.*

memorare. I 830 *ut Anaxagorae scrutemur homoeomerian Quam Grai memorant;* II 629 *Hic armata manus, Curetas nomine Grai Quos memorant Phrygios, · · · Dictaeos referunt Curetas.*

---

[1]) Hoc loco accusativum ad appositivum usum prope accedere apparet.

[2]) Cfr Hoerschelmannus p. 14.

nominare. I 695 *quem nominat ignem.*

nominitare. III 352 · · · *hunc motum quem sensum nominitamus;* VI 424 *Presteras Graiei quos ab re nominitarunt.*

appellare. I 59 *Quae nos · · · semina rerum Appellare suëmus.*

invenire. I 449 *aut his coniuncta duabus Rebus ea invenies*[1]).

videre. II 464 *quod amara vides eadem quae fluvida constant*[1]).

vocare. I 58 *Quae nos materiam et genitalia corpora rebus · · · vocare · · · suëmus;* 369 426 439 507 1074 *quod inane vocamus;* 458 *Haec soliti sumus · · · eventa vocare;* 481 *ut merito possis [res gestas] eventa vocare Corporis, atque loci;* II 655; III 94; 139; IV 30; VI 908.

vocitare. II 610 *Hanc variae gentes · · · Idaeam vocitant matrem;* VI 298 *quem patrio vocitamus nomine fulmen.*

His verbis, ubi in passivo ponuntur, nominativum praedicativi loco apud Lucretium adscriptum passim inveniri vix est cur adnotemus.

Addenda II.

Accusativus verbis passivis appositus.

Passivo genere verbi latini actionem in subiectum reflexam primitus indicatam esse, quia plurimis rebus confirmatur, inter omnes constat. Qua de causa passivas formas mediali significatione servata cum accusativo coniungi apud scriptores romanos vix est cur miremur. Verum accusativi eiusmodi verbis obiecti loco appositi, etsi in prisca latinitate non desunt exempla, apud Augusteae aetatis demum poetas frequentissimi occurrunt, quippe qui graecorum exemplis magis indulserint. Saepissime verbis in quibus induendi vel exuendi notio inest adiungitur accusativus, ut vestem

[1]) Hoc loco accusativum ad appositivum usum prope accedere apparet.

sive quid simile quo quis induitur vel exuitur significet. Tum accusativo pendente e verbis quae actionem exprimunt quam quis in se perficiendam curat vel perfici sinit corporis pars quae actione tangitur indicatur. Ab hac structura Lucretium fere omnino abstinuisse inde apparet, quod duo tantum exempla deprehendi, quae infra adscribam.

percellere. I 13 *Aëriae primum volucres te, diva, tuumque Significant initum perculsae corda tua vi:* 261 *hinc nova proles · · · Ludit lacte mero mentes perculsa novellas.*

Quod haec structura a Lucretio non alias quam initio primi libri usurpata est, id ita nos offendit, ut non animadvertere non possimus. Eo autem loco qui postea occurrit V 1222 *Non populi gentesque tremunt, regesque superbi Corripiunt divum percussi membra timore?* ab Holtzio Lin. p. 30, quem sequitur Schaefler p. 21 sq., accusativum *membra* ad participium *percussi* relatum esse non miror, cum haud paucis locis ut IV 139, VI 1196 verba iuxta posita sententia prorsus violata coniunxerit. Illo loco accusativus pro obiecto verbi finiti est putandus, quoniam corripiendi verbum non semel ab poeta eodem modo usurpatur e. gr. VI 1161 *Singultusque frequens · · · Corripere adsidue nervos et membra coactans Dissoluebat eos · · · fatigans* et paulo ante V 1219 haec invenimus *cui non correpunt membra pavore?*

3. Accusativus obiecti interni.

Quae ipso in verbo latet substantialis quaedam indoles, si quis eam separatim exprimere vult, accusativus substantivi eiusdem originis verbo adiungitur. Haec igitur est natura obiecti interni quod vocatur, ut verbum et nomen eiusdem stirpis componantur, quo notio verbi magis augeatur et determinetur. Quare cum substitueretur pro vocabulo congeneri synonymum vel cognatae significationis nomen evenit, ut verba, quae principio intransitiva essent natura, haud raro propter obiectum internum transitivam paulatim induerent naturam. Neque qui accusativi obiecti in-

terni munere funguntur ab externi sive proprii obiecti accusativis apte discerni possunt, cum arte inter se cohaereant.

Accusativus obiecti interni, cum a priscis latinorum poetis, quippe qui sermoni populari dediti vocum consonantiae maxime indulgerent, saepissime esset usurpatus, a posteriorum temporum inprimis aureae aetatis scriptoribus artioribus finibus est circumscriptus, quamvis permultae huiusmodi formulae et in iudiciali et in vulgari sermone diu vigerent. Quocirca Lucretius, cum vocum consonantiae studiosissimus sit aliaque figurae etymologicae genera in carmine suo passim usurpet, maxime est mirandum, cur accusativum obiecti interni tam parce adhibuerit, ut pauca eius generis exempla adnotanda sint. Quae apud Lucretium reperiuntur obiecti interni exempla, ea infra eodem ordine, quo utuntur Kuehner Delbrueckius alii, persequar.

A. Primum eos adfero locos, ubi verbo substantivum eiusdem originis apponitur.

exaestuare. II 1137 *Nec satis est, pro quam largos exaestuat aestus;* VI 816 *Hos igitur tellus omnis exaestuat aestus Expiratque foras.*

movere. *III 570 *ideo conclusa moventur Sensiferos motus, quos extra corpus in auras Aëris haut possunt post mortem eiecta moveri,* ubi Lambinus *movere* quae codicum est scriptura in *moveri* correxit; vide p. 43 [1]). De IV 1274 conferas infra.

B. Deinde hunc inveni locum, quo substantivum similis significationis cum verbo coniungitur.

reboare. *IV 544 *Cum · · · reboat raucum regio cita barbara bombum.* Hoc cum Lachmanno ediderunt Bernaysius Munro, cum codices mendosa praebeant *revorat raucum retro cita* cet., quae Brieger minus apte in hunc modum correxit: *reboant raucum retro loca barbara bombum.*

C. Tum haec occurrunt exempla, in quibus pro ob-

---

[1]) Notandum est a Landgrafio sub nominativo etymologico Et. p. 33 haec: passive: ***moventur motus*** Lucr. 3, 508 adiecta Lambini de loco supra allato adnotatione mira neglegentia proferri.

iecto interno ponitur accusativus vocabuli, quod quasi quaedam determinatio est notionis substantialis verbi.

a. Substantivi exstat accusativus his locis:

tremere. III 489 *Ante oculos aliquis nostros · · · Concidit et spumas agit, ingemit et tremit artus:* de quo loco videas velim Schaeflerum p. 27 sq.

vigilare. I 142 *Sed tua me virtus tamen et sperata voluptas · · · induxit noctes vigilare serenas,* quo loco Holtzius Lin. p. 29 accusativum temporis statuit.

b. Pronominis vel adiectivi accusativus adscribitur his verbis:

movere. IV 1274 *Idque sua causa consuerunt scorta moveri* [1]).

pugnare. V 729 *Proinde quasi id fieri nequeat quod pugnat uterque.*

fremere. *V 1063 *Inritata canum cum primum inmane Molossum Mollia ricta fremunt* scribit Bernaysio probante Lachmannus, sed recte codicum scripturam *magna* pro *inmane* receperunt Munro et Brieger.

increpare. III 932 *si · rerum natura · · hoc alicui nostrum sic increpet ipsa.*

latrare. II 17 *nonne videre Nil aliud sibi naturam latrare?*

mutare. V 588 *Perparvom quiddam interdum mutare videtur Alteram utram in partem filum.*

sonere. III 873 *Scire licet non sincerum sonere.* Cfr apud Ennium trag. 106 *neque irati neque blandi quicquam sincere sonunt.*

tueri. V 33 *Asper, acerba tuens, immani corpore serpens.*

revisere. II 359 *At mater · · · crebra revisit Ad stabulum.* Quamquam *crebra* pro nominativo explicari potest.

Hoc modo adiectiva cum verbis determinationis loco adderentur, factum est, ut haud pauca in adverbia abirent, quae libere admodum cum verbo coniungerentur. De eius-

---

[1]) Conferatur Holtzius Synt. I p. 238 sqq.

modi accusativis cum posterius agamus, hoc loco commemorare sufficit *mutua*, qui accusativus aliis locis pro obiecto interno haberi potest, aliis adverbialiter prorsus usurpatus est[1]). His locis apud Lucretium occurrit *mutua:* III 801 *Quippe etenim mortale · · · putare · fungi mutua posse Desiperest;* IV 947 *Pars · · · non queat esse Coniuncta inter se neque motu mutua fungi.* — V 1100 *Mutua dum inter se rami stirpesque teruntur.* — II 76 *inter se mortales mutua vivunt.* — IV 325 *Fiet ita · · · ut · · e laevo sit mutua dexter.* — VI 1084 *Quorum ita texturae ceciderunt mutua contra.*

§ 8. Accusativus terminationis.

1. De origine atque natura accusativi terminationis.

Accusativum linguae latinae, cum proprie ad verbalem actionem determinandam usurpatus sit, paulatim sensu liberiore ita apponi, ut cum verbo vix cohaereat, exempla ex scriptoribus latinis allata docent. Quo factum est, ut accusativi adiectivorum inprimis pronominumque in adverbiorum usum transirent, cum enuntiationi libere accommodarentur. Quorum cum usus apud Lucretium aliquantum variet, primum accusativos mensurae, deinde accusativos temporis, tum separatim accusativos adverbiales qui proprie vocantur perscrutabor.

2. Accusativus mensurae.

Accusativus et verbis et adiectivis subiungitur, ut rei extensionem significet (accusativus mensurae). Cuius generis accusativos apud Lucretium repperi his locis:

abesse. IV 408 *Vix absunt nobis missus bis mille sagittae Vix etiam cursus quingentos saepe veruti*, ubi Lucretius Ennium imitatus est (Prollius p. 12). Ceterum conferas paulo post p. 58.

altus. IV 414 *At conlectus aquae digitum non altior unum · · · Despectum praebet sub terras inpete tanto.* Hoc

---

[1]) Cfr Ph. Thielmannus l. l., inprimis p. 369.

loco Meissner p. 40, ubi accusativum post *altior* ad similitudinem structurae comparativorum, qualia sunt *plus minus amplius*, non mutatum esse dicit, sic verba Lucretii explicat: conlectus aquae altus non plus unum digitum, quae potius ita intellegenda esse censeo: conlectus aquae digitum unum (altus, verum) non altior.

3. Accusativus temporis.

Cum accusativo mensurae arte cohaeret accusativus temporis qui vulgo perhibetur. Qui quidem accusativus, cum in prisca latinitate quid temporis puncto fiat significet, apud optimos scriptores spatium per quod verbalis actio durat semper exprimit. Apud Lucretium temporali sensu tum hoc tum illo usurpantur accusativi substantivorum:

aetas. III 986 *Nec · · · quicquam Perpetuam aetatem possunt reperire profecto;* VI 236 *Quod solis vapor aetatem non posse videtur Efficere.* Dignus est qui adnotetur accusativi usus, quia hanc vocem apud priscos poetas adverbii loco poni constat; qua de re videas Schaeflerum p. 32 sq.

dies. II 12 *unde queas alios · videre · · · Noctes atque dies niti praestante labore;* III 62 *Quae · · · cogunt · · · socios scelerum atque ministros Noctes atque dies niti praestante labore;* IV 973 *qui cumque dies multos ex ordine ludis Adsiduas dederunt operas.*

lustrum. V 931 *Multaque per caelum solis volventia lustra · · vitam tractabant.*

tempus. I 582 *Discrepat aeternum tempus potuisse manere;* 905 *Non possent ullum tempus celarier ignes;* 1016 *Nec mortale genus nec divum corpora sancta Exiguum possent horai sistere tempus;* III 606 *Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus.*

temporis pars. III 399 *nequit residere per artus Temporis exiguam partem pars ulla animai.*

Ceterum ad actionem per temporis spatium continuatam accuratius significandam multis apud Lucretium locis

adiungitur *per* praepositio, cuius de usu velim videas Holtzium Lin. p. 81 sq.

§ 9. Accusativus adverbialis.

Accusativis mensurae et temporis examinatis ad eas locutiones, quibus adverbialis accusativi usus illustratur, accurate tractandas me convertam.

A. Primum mihi de iis locis Lucretianis erit disserendum, ubi substantivi accusativus adverbiali sensu enuntiato adscribitur.

pars. III 64 *haec vulnera vitae Non minimam partem mortis formidine aluntur;* VI 1259 *Nec minimam partem ex agris maeroris in urbem Confluxit labes*, qui locus ab editoribus varie scribitur, uti postea de genetivo disserens s. v. *labes* ostendam; 1249 *Inde bonam partem in lectum maerore dabantur.* De vocis *partim* apud Lucretium usu conferas Munronem II ad v. 1143 l. V.

His subiungo:

hilum. III 783 *Ut ... neque inter se contendant viribus hilum;* 830 *Nil igitur mors est ad nos neque pertinet hilum;* 867 *Scire licet nobis ... neque hilum Differre;* IV 379 *Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum;* 515 *libella aliqua si ex parti claudicat hilum;* 1268 *Nec molles opu' sunt motus uxoribus hilum.*

(nihil) nil quam plurimis locis occurrit e. gr. I 647 *Nil prodesset enim calidum denserier ignem Nec rare fieri;* 680 *Nil referret enim quaedam decedere, abire;* II 37; 39; 650; 784; 815; *III 224 *Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur*, quo loco Brieger cum Bockemuellero Heinsium Goebeliumque secutus nescio an rectius *nilo* ediderit; IV 718 *Cum tamen haec nostras acies nil laedere possint.*

perhilum [1]. VI 576 *Hac igitur ratione vacillant omnia tecta Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.*

B. Deinde adiectivorum et pronominum accusativos in medium proferam.

---

[1]) De hac voce Wolffius p. 38.

a. Adiectiva.

multum. II 484 *Namque · · · inter se multum variare figurae non possunt;* IV 963 *quibus in rebus multum sumus ante morati;* 1248 *Nam multum harmoniae Veneris differre videntur;* V 1112 *Nam facies multum valuit viresque vigorque.*

plus plura. II 200 *Plus ut parte foras emergant exiliantque;* 244 *nec plus quam minimum [inclinare necessest corpora];* V 91 *ne te in promissis plura moremur;* VI 245 *neque te in promissis plura morabor.*

mutua vide p. 53.

nimium. IV 1139 *Aut nimium iactare oculos aliumve tueri Quod putat;* 1240 *Nam steriles nimium crasso sunt semine partim;* VI 919 *nimium longis ambagibus est adeundum.*

paulum. I 410 *Quod si pigraris paulumve recesseris ab re;* II 219 *Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus Corpora · · · decellere paulum*, de quo loco postea fuse agetur; 243 *Quare etiam atque etiam paulum inclinare necessest Corpora*; 428 *Sunt etiam quae iam · · putantur Esse · · · magis angellis paulum prostantibus;* IV 363 *Sed quasi adumbratim paulum simulata videntur.*

minimum. II 244 vide supra.

primum saepissime occurrit velut I 12 *Aëriae primum volucres te, diva, tuumque Significant initum;* 66 *Primum Graius homo mortalis tendere contra Est oculos ausus primusque obsistere contra;* 161 *E mare primum homines, e terra posset oriri Squamigerum genus et volucres erumpere caelo;* 742; 783; 786; 931.

totum Munro Howardo praeeunte adverbialiter usurpatum esse his locis docet: I 377 *id falsa totum ratione receptumst;* III 690 *Quod fieri totum contra manifesta docet res;* 797 *tanto magis infitiandum Totum posse extra corpus durare genique;* IV 1088 *Quod fieri contra totum natura repugnat.*

b. Pronomina et pronominalia.

quod, ubi adverbialiter usurpatum est, num usque pro

accusativo neutrius generis singularis numeri sit putandum ambigitur. Neque enim desunt qui veterem ablativum singularis numeri in *-d* exeuntem ita cum accusativo confusam esse existiment, ut discerni vix queant, quae res ideo comprobatur, quod haud raro *hoc*, quod ablativum causali vi praeditum esse inter omnes constat, non multo aliter atque *quod* usurpatum est, id quod exemplis e sermone Lucretii allatis ostendere conabor. Quae cum ita sint, de adverbiali usu huius vocis sub ablativo causae amplius agam. Unum hoc loco adscribam exemplum: II 248 *quod cernere possis*, ubi Lachmannus a bono interprete *quo ad* dici oportere monuit.

quid. II 53 *Quid dubitas quin omni' sit haec rationi' potestas?* 925 *quid opus fuit adtribui id quod Detrahitur?* III 6 *quid enim contendat hirundo Cycnis?* 582 *Quid dubitas quin* ··· *Emanarit uti fumus diffusa animae vis?* 603 *Quid dubitas tandem quin* ··· *Non modo non omnem possit durare per aevom?* 772 *Quidve foras sibi vult membris exire senectis?* *790 V 134 *Quid si posset enim? multo prius ipsa animi vis In capite aut umeris aut unis calcibus esse Posset, et innasci quavis in parte soleret Tandem in eodem homine atque in eodem vase manere.* Qui locus ab editoribus varie et scribitur et interpungitur. Nam Bernaysius, cui initio scriptura codicum *quod* improbata *hoc* placet, commate post *enim* posito cum Lachmanno post *posset* distinxit, Brieger codicum scriptura servata post *enim* et post *soleret* commate interpunxit. Munro recepto *quod*, quia verba *posset enim multo prius* in parenthesi posuit, ante *soleret* comma praebet, quae emendatio quanto clariorem reddat sententiam apparet. 934 *quid mortem congemis ac fles?* I 758 *Quorum utrumque quid a vero iam distet habebis;* VI 188 *Nec tibi sit frudi quod nos inferna videmus Quam sint lata magis quam sursum extructa quid extent*, ubi Munro *quid* idem quod *quantum* valere dicit.

quicquam. III 44 *quod saepe homines* ··· *ferunt* ·· *se* ··· *Nec prosum quicquam nostrae rationis egere;* 850

Nec · · · Pertineat quicquam tamen ad nos id quoque factum; 985 *Nec quod sub magno scrutentur pectore quicquam Perpetuam aetatem possunt reperire profecto;* IV 630 *Nec refert quicquam quo victu corpus alatur.*

quantum. IV 244 *quantum quaeque ab nobis res absit;* 417 *A terris quantum caeli patet altus hiatus;* V 561 *Iamne vides quantum tenuis natura valere Possit;* 707 *quantum solis secedit ab orbi.*

tantum. II 220 *Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus Corpora · · · decellere paulum, Tantum quod momen mutatum dicere possis;* IV 111 *quoniam primordia tantum Sunt infra nostros sensus tantoque minora,* quo loco Meissner p. 40 accusativum pro ablativo mensurae poni dicit, cum *infra* cum ablativo coniungi soleat; 288 *eoque Distare ab speculo tantum semota videtur;* V 3 *Quisve valet verbis tantum;* 613 *Aestifer ut tantum radiorum exaugeat ictum.*

tantundem. I 361 *Nam si tantundemst in lanae glomere quantum Corporis in plumbo est, tantundem pendere par est;* 967 *Usque adeo · · · in omnis Tantundem partis infinitum omne relinquit;* V 494 *neque enim poterant · · · pariter tantundem omnes succumbere partis.*

utrumque. Ad adverbialem usum vocis ostendendum Haussleiter exempla ex scriptis ecclesiasticorum deprompta perscrutatus duos locos Lucretianos III 658 et V 839 adfert [1]). Verum illo loco quae in codicibus insunt pessime corrupta ab editoribus multis modis emendata sunt, neque codicum scriptura *utrumque* in fine versus 658 cuiquam nisi Munroni placuit, qui lacunam post hanc vocem statuit. Hoc autem loco omnes codicum scripturam *utrumque* ex sententia Lachmanni in *utrimque* mutaverunt. Ceterum Munro *utrumque* adverbialiter poni dicit VI 499 *vincam · · · pariterque ita crescere utrumque, Et nubis, et aquam, quaecumque in nubibus extat,* ubi appositive usurpatur.

---

[1]) Cfr I. Haussleiter Utrumque als Adverbium. Arch. V p. 565 sq.

Neque adnotare non possum a Staedlero p. 30 haud paucis locis accusativum adverbialem statui adiectivorum, quae re vera attributi aut appositionis vice funguntur. De illis locis, quoniam plurimi nihil inusitati praebent, amplius agere inutile esse ratus unum exemplum adferam: VI 614 *tamen ad maris omnia summam Guttai vix instar erunt unius adaugmen,* ubi Staedler, cuius ante oculos prava veterum scriptura *ad augmen* versata esse videtur, cum accusativum adverbialem statuat, quantum erret nemo non videt.

Praeterea animadvertendum est locutiones quae sunt *omne genus hoc genus quod genus* saepissime apud Lucretium inveniri. Quae locutiones quo modo apud scriptores latinos usurparentur, cum a multis perperam esset explicatum, nuper Woelfflinus in Archivi t. V pp. 387—398 optime illustravit [1]). Nam vir ille doctissimus eiusmodi locutiones, cum initio in nominativo aut accusativo positae pro appositione adhibitae sint, ex analogia in adverbiorum numerum ita abiisse ostendit, ut aliis locis alia ratione usurpatae sint. Et quamvis Woelfflinus Lucretii sermonem ad eam rem illustrandam percensuerit, exempla Lucretiana omnia adferre non inutile duxi, quoniam nonnulla omissa repperi.

omne genus. Appositive haec locutio substantivi nominativo subiungitur: IV 735 *Omne genus quoniam passim simulacra feruntur* et accusativo his locis adscribitur: I 1026 *Omne genus motus et coetus experiundo Tandem deveniunt in talis dispositura*s; II 759 *E quibus omne genus gignunt variantque colores;* V 428 *Propterea fit uti* · · · *Omne genus coetus et motus experiundo Tandem conveniant ea.* Ad substantivi ablativum relatum est *omne genus:* II 821 *Cur ea quae constant ex illis non pariter sunt Omne genus perfusa coloribus in genere omni?* V 440 *Sed nova tempestas quaedam molesque coorta Omne genus de principiis.* His locis codicum scriptura aliquotiens ita mutata est, ut adiectiva forma exstet, verum Lach-

[1]) Id genus und Verwandtes. — Praeterea conferas Ziemerum Str. p. 70 sq.

mannus, quod hoc nomine adiectivo *omnigenus* nullus veterum poetarum usus sit, ubique *omne genus* restituit.

hoc genus ablativo apponitur hoc loco: VI 917 *Hoc genus in rebus firmandumst multa.*

quod genus saepissime apud Lucretium occurrit: *II 194 *Quod genus est, nostro com missus corpore sanguis Emicat exultans alte* praebet Lachmannus Bernaysio probante, sed recte codicum scripturam *quod genus e nostro* cet. defendunt Munro et Brieger. III 221 *Quod genus est, Bacchi cum flos evanuit:* 266 *Quod genus in quovis animantum viscere volgo Est odor et quidam calor et sapor:* 276 *Quod genus in nostris membris et corpore toto Mixta latens animi vis est animaeque potestas:* 327 *Quod genus e thuris glaebis evellere odorem Haud facile est;* *431 *Quod genus est, somnis sopiti ubi cernimus alte Exalare vaporem altaria ferreque fumum.* Hoc Lachmannus et Bernaysius ediderunt, ubi Munro et Brieger recte quae in codicibus sunt *quod genus in somnis* praeferunt. 597 *Quod genus est, animo male factum cum perhibetur Aut animam liquisse;* *IV 271 *Quod genus illa, foris quae sunt, bene transpiciuntur* scripsit Lachmannus solus, ceteri codices secuti *foris quae vere transpiciuntur* ediderunt. V 478 *Quod genus in nobis quaedam licet in statione Membra manere:* 608 *Quod genus inter dum segetes stipulamque videmus Accidere ex una scintilla incendia passim:* 663 *Quod genus Idaeis fama est e montibus altis Dispersos ignis orienti lumine cerni:* VI 890 *Quod genus endo marist Aradi fons:* 1058 *quod genus aurum.* Multis locis *quod genus* idem fere valet quod *velut,* quare in posteriore enuntiato interdum *sic* positum est; ceterum conferas Woelfflinum l. l.

§ 10. Accusativus exclamationis.

Denique restat, ut commemoremus accusativum sive nudum sive cum interiectione coniunctum in exclamationibus adhiberi (accusativus exclamationis), quem accusa-

tivum e verbo, quod mente subintellegendum est, pendere sunt qui putent.

Apud Lucretium eiusmodi accusativum *o* interiectione adiecta uno loco vidi: II 14 *O miseras hominum mentes, o pectora caeca!*

His autem locis II 434 et 1093 vocativus est statuendus, quoniam *pro* interiectioni accusativus excepto *fidem* non adiungitur; cfr p. 11.

Addenda III.

1. Accusativus cum praepositionibus coniunctus.

Praepositiones apud Lucretium quo modo casibus accommodentur, quoniam ubi de universa praepositionum doctrina agitur aptius illustrari posse existimo, hoc loco accurate perscrutari supervacaneum esse mihi persuasi, praesertim cum praepositionum usus Lucretianus a viris doctis aliqua ex parte descriptus sit. Quare quoniam exempla, in quibus casui adscribitur praepositio, iam multis locis attuli, praepositiones cum accusativo coniunctas Holtzium Hertziumque secutus paucis exemplis enumeratis summatim perquiram.

A. Primum de iis praepositionibus disseram quae nisi cum accusativo non coniunguntur, quarum hae apud Lucretium occurrunt.

ad. Primum motum exprimit sive verum sive per metaphoram intellegendum velut I 51 *vacuas auris animumque sagacem Semotum a curis adhibe verum ad rationem;* 95 *Nam sublata virum manibus tremibundaque ad aras Deductast,* aut nonnumquam de statu usurpatur e. gr. IV 1062 *presto simulacra tamen sunt Illius et nomen dulce obversatur ad auris;* VI 729 *Fit quoque uti pluviae, forsan, magis ad caput ei Tempore eo fiant.* Deinde dicitur de eo tempore, quod non accurate definitur, sed tantum ex propinquitate alicuius certi momenti designatur: VI 1192 *item ad supremum denique tempus Conpressae nares.* Tum comparativa vis praepositioni inest: VI 613 *tamen ad ma-*

ris omnia summam Guttai vix instar erunt unius adaugmen; 679 *Cum tamen omnia · · · Nil sint ad summam summai totius omnem.* Porro idem fere valet atque *secundum* velut II 281 *Cuius ad arbitrium quoque copia materiai Cogitur inter dum flecti;* 379 *Natura quoniam constant neque facta manu sunt Unius ad certam formam primordia rerum.* Postremo ad finem vel effectum indicandum adhibetur multis locis e. gr. II 20 *Ergo corpoream ad naturam pauca videmus Esse opus omnino;* 1027 *Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primum Difficilis magis ad credendum constet.*

adversus adversum his locis occurrit: IV 445 *tum splendida signa videntur Labier adversum nimbos:* V 310 *Denique non · · · cernis · · · Nec sanctum numen · · · Posse · · adversus naturae foedera niti?*

ante ad locum significandum saepe usurpatur e. gr. I 62 *Humana ante oculos foede cum vita iaceret;* 89 *mestum simul ante aras adstare parentem Sensit* et temporali sensu semel ponitur: II 938 *Principio nequeunt ullius corporis esse Sensus ante ipsam genitam naturam animantis.*

apud his locis exstat: VI 747 *Is locus est Cumas aput:* 848 *Esse apud Hammonis fanum fons · · · fertur.*

circum locali sensu usurpatur velut I 937 IV 12 *prius oras, pocula circum, Contingunt mellis dulci flavoque liquore;* II 345 *laetantia quae loca aquarum Concelebrant circum ripas fontisque lacusque.*

citra cum accusativo hoc loco ponitur: IV 275 *Primus enim citra postes tum cernitur aër.*

contra non solum locali significatione usurpatur: IV 156 *quamvis subito · · · quamque Rem contra speculum ponas;* V 708 *Donique eum contra pleno bene lumine fulsit,* sed etiam translato sensu dicitur e. gr. I 693 *Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat;* III 353 *Vel manifestas res contra verasque repugnat.*

extra cum accusativo coniungitur locali sensu velut I 72 *et extra Processit longe flammantia moenia mundi;* 963

Nunc extra summam quoniam nil esse fatendum, aut translata significatione ponitur: V 1401 *Tum · · · lascivia laeta monebat · Extra numerum procedere membra moventes.*

infra uno loco occurrit: IV 112 *quoniam primordia tantum Sunt infra nostros sensus*, de quo loco videas p. 58.

inter. Primum locali sensu ponitur e. gr. I 386 *Inter corpora quod fiat;* 639 *Clarus ob obscuram linguam magis inter inanis Quamde gravis inter Graios.* Plurimis locis ad mutuam actionem indicandam additur *inter se* velut I 240 *nisi materies aeterna teneret, Inter se nexu minus aut magis indupedita;* 244 *inter se quia nexus principiorum Dissimiles constant.* Deinde temporali significatione usurpatur: IV 1084 *Sed leviter poenas frangit Venus inter amorem;* VI 524 *Hic ubi sol radiis, tempestatem inter opacam, Adversa fulsit nimborum aspargine contra.* Tum dicitur de discrimine quod inter res duas pluresve intercedit: I 619 *Ergo rerum inter summam minimamque quid escit?*

intra cum accusativo his locis coniungitur: II 1118 *Ut fit ubi nilo iam plus est quod datur intra Vitalis venas;* *IV 611 *qua propter cernere nemo Saepem intra potis est* scripsit Lachmannus, ubi codices praebent *saepe supra potis est.* Ad eius coniecturam proxime accedens Brieger *saepta intra* coniecit, Bernaysius vero, quem sequitur Munro, *saepem ultra* proposuit.

ob a Lucretio semper causali sensu ponitur [1]) velut I 156 *Quas ob res ubi viderimus nil posse creari De nilo;* 639 *Clarus ob obscuram linguam.*

penes uno loco repperi: II 1010 *Neve putes aeterna penes residere potesse Corpora prima.*

per. Primum quam saepissime de loco et de rebus in loco versantibus ponitur e. gr. I 17 *Denique per maria ac montis fluviosque rapacis Frondiferasque domos avium camposque virentis Omnibus incutiens blandum per pectora amorem Efficis ut cupide generatim saecla propagent;* 30

---

[1]) Cfr Ed. Woelfflinus Zu den lateinischen Kausalpartikeln. Arch. I pp. 161—176.

Effice ut interea fera moenera militiai Per maria ac terras omnis sopita quiescant. Deinde dicitur de temporis spatio per quod actio continuatur velut I 549 *Nec ratione queunt alia servata per aevom Ex infinito iam tempore res reparare;* IV 1018 *Multi de magnis per somnum rebu' loquuntur.* Tum *per* auctorem rei designat aut ad causam sive exteriorem sive interiorem indicandam adhibetur e. gr. I 4 *per te quoniam genus omne animantum Concipitur;* 403 *per quae possis cognoscere cetera tute.* Porro ad modalem relationem significandam usurpatur velut IV 847 *Quam daret obiectum parmai laeva per artem;* 905 *Multaque, per trocleas et tympana, pondera magna Commovet atque levi sustollit machina nisu.*

post fere ubique temporali sensu ponitur e. gr. II 299 *Et post haec semper simili ratione ferentur:* III 338 *Praeterea corpus · · · Nec crescit neque post mortem durare videtur.*

praeter. Primum locali sensu *praeter* cum accusativo coniungitur: IV 390 *Quos agimus praeter navem velisque volamus.* Deinde translata significatione de re modum excedente dicitur: IV 1241 *Nam steriles nimium crasso sunt semine partim, Et liquido praeter iustum tenuique vicissim* aut de exceptione ponitur velut I 445 *Ergo, praeter inane et corpora, tertia per se Nulla potest rerum in numero natura relinqui:* II 920 *at coetu concilioque Nil facient praeter volgum turbamque animantum.*

prope accusativum hoc loco adsumit: VI 863 *Multaque sunt ignis prope semina corpus aquai.*

propter. Primum propria significatione servata ad localem relationem exprimendam saepe usurpatur e. gr. I 316 *tum, portas propter, aëna Signa manus dextras ostendunt adtenuari;* II 30 *Cum tamen · · · Propter aquae rivom · · · Non magnis opibus iucunde corpora curant.* Deinde causam multis locis indicat velut I 139 *Multa novis verbis praesertim cum sit agendum Propter egestatem linguae et rerum novitatem;* II 854 *Propter eandem rem debent primordia rerum Non adhibere suum gignundis rebus odorem.*

secundum semel a Lucretio ponitur: III 35 *Hasce secundum res animi natura videtur Atque animae claranda meis iam versibus esse.*

supera supra et locali sensu usurpatur e. gr. III 385 *Nec supera caput eiusdem cecidisse vietam Vestem* · · · *Sentimus;* IV 403 *vix ut iam credere possint Non supra sese ruere omnia tecta minari* et de tempore dicitur: V 326 *Cur supera bellum Thebanum et funera Troiae Non alias alii quoque res cecinere poetae?*

trans apud Lucretium nisi hoc loco non occurrit: V 914 *Trans maria alta pedum nisus ut ponere posset.*

ultra cum accusativo uno loco coniungitur: IV 269 *Nunc age, cur ultra speculum videatur imago Percipe;* cfr p. 63.

B. Deinde eas perscrutabor praepositiones quae et cum accusativo et cum ablativo ponuntur, quarum has apud Lucretium cum accusativo coniunctas repperi.

in. Primum motum in locum directum quam saepissime exprimit e. gr. I 22 *Nec sine te quicquam dias in luminis oras Exoritur;* 33 *in gremium qui saepe tuum se Reicit.* Deinde metaphorico sensu de motu hostili dicitur velut V 1309 *Expertique sues saevos sunt mittere in hostis;* 1317 *Nec poterant equites fremitu perterrita equorum Pectora mulcere et frenis convertere in hostis.* Tum de tempore adhibetur e. gr. II 570 *Nec superare queunt motus itaque exitiales Perpetuo neque in aeternum sepelire salutem;* IV 427 *Porticus* · · · *Stans* · *in perpetuum paribus suffulta columnis.* Separatim commemoro *indu* cum accusativo constructum: V 102 *Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu Nec iacere indu manus.*

sub locali significatione ponitur velut I 447 *Nec quae sub sensus cadat ullo tempore nostros;* IV 416 *At conlectus aquae* · · · *Despectum praebet sub terras inpete tanto,* aut translato sensu usurpatur: V 1147 *quo magis ipsum Sponte sua cecidit sub leges artaque iura.*

subter cum accusativo coniungitur e. gr. I 2 *caeli subter labentia signa Quae mare navigerum, quae terras fru-*

giferentis Concelebras: VI 697 *Ex hoc usque mari speluncae montis ad altas Perveniunt subter fauces.*

super semper apud Lucretium locum indicat velut V 271 *inde super terras fluit agmine dulci;* 501 *et liquidissimus aether Atque levissimus aërias super influit auras.*

insuper cum accusativo ponitur [1]: VI 1284 *Namque suos consanguineos aliena rogorum Insuper extructa ingenti clamore locabant.*

Denique monendum est apud Lucretium earum particularum quae praepositionum vice funguntur haud paucas absolute usurpatas esse, de quibus egerunt Holtzius Lin. pp. 10 sq. 69 sqq. Ebrardus pp. 594 sq.

2. Accusativus cum infinitivo.

De accusativi cum infinitivo usu Lucretiano, quamvis multa dici possint, sub accusativo agere supersedeo, quoniam aptius uno tenore, ubi infinitivi usus fuse illustratur, haec structura est pervestiganda. Id tamen adnotandum censeo apud Lucretium huius structurae originem et naturam optime apparere, praesertim cum multis in verbis haud pauca quae mentione sint digna occurrant. Qua de causa spero fore ut mihi data occasione ad haec reverti liceat.

---

[1]) Cfr C. Hampius Die zusammengesetzten Praepositionen im Lateinischen. Arch. V pp. 321—368.

Cap. IV.

Dativus.

§ 11. De vi et usu dativi universe disputatur.

De dativi propria vi et indole quanta inter eos quicumque casuum doctrinae dent operam iam pridem exstet dissensio, vix est quod moneam. Nam ut praetermittam sententias veterum grammaticorum, qui quidem a graecae linguae casuum syntaxi profecti fere semper de dativo latino perversa ratione iudicarunt, nostris temporibus utrum localis significatio dativo linguarum indogermanicarum vindicanda sit necne acerrime inter viros doctissimos est disceptatum. Plurimi enim vestigiis Rumpelii aliorumque pressis, qui quidem id egerant, ut in dativo latino vim localem non fuisse demonstrarent, ad grammaticam quam vocant notionem comprobandam potius inclinant. Inter eos qui syntaxi latinae incubuerunt Kuehner II 1 p. 226 sqq. totum enuntiatum censet dativo ita definiri, ut hic casus personam vel rem quae ad subiectum relata sit quodam modo verbi actione tangi indicet, cui proxime adstipulatur Schmalzius p. 424 sqq. Ad horum sententiam prope accedens Draeger I p. 401 sq. dativum, cum verbis transitivis appositus motus finem exprimat, apud poetas posteriorumque aetatum scriptores magis magisque localem naturam adsumpsisse addit [1]. Sed longe ab iis omnibus dissentiunt nonnulli — Brealius Deeckius [2])

---

[1]) Ceterum conferatur G. Landgrafius Der Dativus commodi und der Dativus finalis mit ihren Abarten. Arch. VIII pp. 39—76.

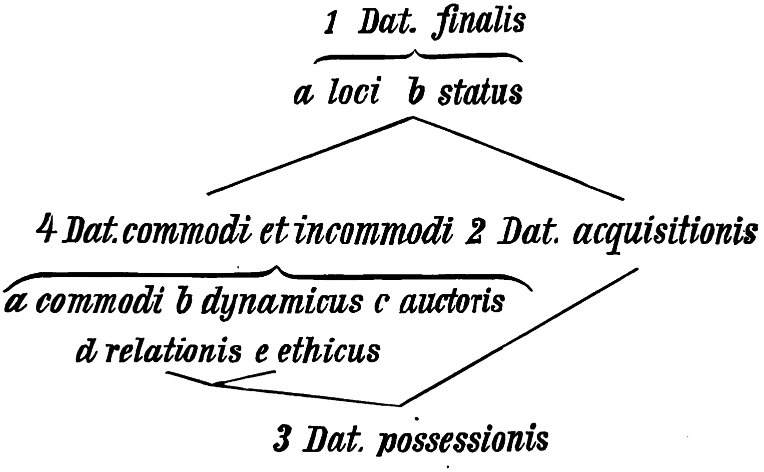
[2]) Cfr Gr. p. 168 § 263: Der Wemfall ist ursprünglich ein räumlicher Fall, der auf die Frage wohin? das Ziel angiebt, an dem eine Bewegung zur Ruhe kommt. Er ist dann der gewöhnliche Fall der entfernteren Ergänzung als Ziel einer Thätigkeit auf die Frage wem?; ferner giebt er die Person an, zu deren Nutzen oder Schaden, für oder gegen die etwas geschieht *(dativus commodi et incommodi).* Endlich bezeichnet er den Zweck einer Handlung auf die Frage wozu? — Praeterea videas E. p. 340 sq. § 263.

alii — cum dativo rem in quam verbi actio tendat significari putent, qua in re ab accusativo ita differat, ut accusativus ad adventum potius et introitum, dativus ad movendi actum spectet [1]). Huic sententiae Delbrueckius, cum antea se applicuisset, nuperrime (et in A S et in Synt.) adversatus est ad adversariorum partem paulatim transgressus. Ac Delbrueckio quidem a nobis est concedendum dativum tam raro locali significatione in linguis indogermanicis usurpatum esse, ut universum dativi usum si respiciamus facile ad grammaticam notionem defendendam simus propensi. Alii vero quod dativus vulgo locali natura abiecta ad res sensu magis abstractas adhibitus est, id ea re factum esse monent, quod accusativus, ut est casus proprie verbalis, sive nudus sive e praepositione pendens ad motum aliquo versum exprimendum saepius positus sit. Atque remotiorem dativi latini notionem e locali usu facillime oriri potuisse nobis testimonio sunt linguae germanicae et romanicae, in quibus dativus praepositionibus exprimi solet quae de motu proprie usurpantur. Adde quod in fennica lingua dativi munere funguntur casus, quos apparet locales esse, allativus, cuius frequentissimus usus localis est, et genetivus-dativus, quem casum e vetere lativo ortum esse constat. Quibus de causis quamquam res nullo modo evinci potest, mihi veri simile videtur in dativo et latino et aliarum quae cognatae sunt linguarum primariam localem fuisse notionem, ex qua quo modo ceteri fluxerint usus infra demonstrabo.

---

[1]) Cfr Brealius l. l. t. a. 1895 p. 281: Ainsi l'accusatif marque le lieu où l'on va *(revertor domum);* le datif le lieu dont on approche *(it clamor caelo);* cfr p. 283 sq.

Conspectus dativi Lucretiani.

§ 12. Dativus finalis.

1. Dativus finalis loci.

Iam paulo ante diximus dativum linguae latinae non tam ad localem notionem, quam ad remotiores exprimendas usurpatum exstare. Verum dativos, in quibus vim localem inesse aperte ostendunt structurae cum praepositionibus compositae, passim apud scriptores latinos inveniri notum est. Atque hos dativos, cum alii velut Kuehner et Kernius ad usum graecae linguae accommodatos esse contendunt, alii — inter quos sunt commemorandi Draeger Schroeter Thielmannus — locativos in quibusdam formulis ex antiquissimis temporibus servatos putant. Atqui in hac re quamvis poetas usui et consuetudini graecorum non nihil inservivisse pro certo habere possimus, non est cur dubitemus, quin huiusmodi dativi latinorum dicendi generi proprii sint, neque tamen esse locativos satis certis testimoniis probari potest. Quare Delbrueckius, cum localem casum cum dativo coaluisse omnino neget, omnes dativos esse Synt. p. 290 contendit, quos tamen per analogiam earum quae vulgo occurrunt structurarum positos esse censet. Utut se haec

res habet, primum dativos locali sensu positos quoscumque apud Lucretium inveni accuratius examinabo, quos multo rarius quam apud poetas Augusteae aetatis admissos esse facile apparet.

Apud Lucretium cum dativo loci coniunguntur [1]):

A. Verba intransitiva.

venire. De hoc verbo, cum dativos nominum personas et animalia exprimentium adsciscat, postea sub dativo acquisitionis agere malo.

B. Verba transitiva.

damnare. VI 1232 *morti damnatus ut esset*, de quo loco fuse egit Munro II.

dare. III 1035 *Scipiadas* · · · *Ossa dedit terrae proinde ac famul infimus esset;* V *970 *silvestria membra Nuda dabant terrae* [2]); 95 *Quorum naturam triplicem* · · · *Una dies dabit exitio;* 1000 *At non multa virum sub signis milia ducta Una dies dabat exitio;* 1007 *Tum penuria deinde cibi languentia leto Membra dabat, contra nunc rerum copia mersat* [3]); VI 1144 *Inde catervatim morbo mortique dabantur.*

dedere. VI 1255 *penitusque casa contrusa iacebant Corpora paupertate et morbo dedita morti*, de quo loco conferas Munronem II ad II 1043. Hoc loco *in* cum accusativo coniunctum additur: III 966 *Nec quisquam in barathrum nec Tartara deditur atra.*

2. Dativus finalis status.

Dativus finalis verbis quibusdam apponitur, ut quae sit agentis intentio aut qui fiat actionis effectus exprimat. Neque solum verbis motum indicantibus, qualia sunt *dare dicere ducere mittere vertere venire*, sed etiam verbis quibus inest quietis notio, velut *esse iacere patere*, huiusmodi

---

[1]) Cfr Schaefler p. 50 sqq.

[2]) *nuda dabant* omnes e coniectura Lambini ediderunt pro scriptura codicum *nudabant.*

[3]) *mersari leto* et Antoineus p. 157 et Landgrafius p. 71 brevius quam rectius adferunt.

dativos adiungi notum est. Quem usum a locali significatione proprie profectum esse inde elucet, quod haud raro praepositiones *ad in* cum accusativo eodem fere quo dativus sensu verbis additae usurpari solent. Tum nobis est animadvertendum saepissime evenire ut praeter dativum rei qui vocatur alter dativus ad personam ad quam spectat actio significandam cum verbo coniungatur. Apud Lucretium dativum finalem sibi adsciscunt:

A. Verba transitiva motum significantia.

dare. De III 971 agam sub ablativo modi.

habere. V 1235 *vis abdita quaedam* · · · *pulchros fascis saevasque secures Proculcare ac ludibrio sibi habere videtur.*

vertere. V 1357 *Agricolae donec vitio vertere severi.* *In* cum accusativo usurpatur: II 744; VI 1171 *Nil adeo posses cuiquam leve tenveque membris Vertere in utilitatem.*

B. Verba intransitiva quietem indicantia.

esse. *IV 783 *Si mare, si terram cordist, si denique caelum.* Hoc codices secuti ediderunt Lachmannus et Brieger *esse* vel *ocurrere* subaudiendum esse putantes, Bernaysius *si terra in cordest* scripsit, Munro Pontano adstipulatus *si terrast cordi* optime transposuit. *V 1391 *nam tum sunt carmina cordi* [1]. — V 982 *Sed magis illud erat curae.* — VI 187 *Ne tibi sit frudi.* — VI 1229 *Hoc aliis erat exitio letumque parabat.* — VI 1095 *quae sint morbo mortique necessest Multa volare.* — I 759 *Deinde inimica modis multis sunt atque veneno Ipsa sibi inter se:* cfr *II 462; IV 637; 640; VI 974, quibus locis nominativus *venenum* praedicative additur. — VI 771 *Multa, cibo quae sunt, vitalia.* — V 539 *Propterea non est oneri neque deprimit auras; Ut sua cuique homini nullo sunt pondere membra, Nec caput est oneri collo.* — II 433 *indicio nobis est tactus uterque;* IV 1019 *Multi* · · · *Indicio* ·

---

[1]) sic cum Lachmanno ediderunt Bernaysius et Brieger, Munro e coniectura Lambini *tum haec sunt omnia cordi* scripsit, codices *tum sunt omnia cordi* exhibent.

sui facti persaepe fuere. — II 643 *ut* · · · *Praesidioque parent decorique parentibus esse.*

iacere. V 875 *Scilicet haec aliis praedae lucroque iacebant.*

Huc accedit quod *IV 51, ubi Lachmannus, quem sequuntur Bernaysius et Brieger, e Nonio *Quae quasi membranae vel cortex nominitandast* scripsit codicum scriptura *qui* in *quae* mutata, Munro, cum Lachmanni coniectura soloecismum oriri putaret, *quoi quasi membranae, vel cortex nominitandast* edidit dicens et *quoi* sc. corpori et *membranae* dativos esse, quoniam subiectum primariae enuntiationis *imago* e more Lucretii in secundaria enuntiatione positum sit. Sed cum ex coniectura Munronis durus admodum exsistat verborum connexus, versum aptius ita restituendum esse equidem censeo: *cui (quoi) quasi membrana est vel cortex nominitanda* i. e. cuius corporis quasi membrana vel cortex nominitanda est. Nam dativus *cui*, qui casus in codicibus *qui* scribi potuit, saepe ad genetivi similitudinem accedens in initio versus occurrit et litterae inprimis *est* vocis in libris manuscriptis haud raro variis modis transponuntur, qua de re videas Lachmannum Comm. ad II 275.

Valde incertus est dativus coniectura Lachmanni ortus *V 1267 *silvasque ut caedere possent Materiemque domo, levare ac radere tigna,* ubi codices *materiemque dolaret levare ac radere tigna* exhibent, quae verba ab editoribus varie emendantur. Scripturam Lachmanni probant Bernaysius et Brieger, Munro vero Marulli emendationem *materiemque dolare et levia radere tigna* facillimam esse ratus recte fortasse recepit.

Tum dativum gerundii vel gerundivi ad finem rei agendae exprimendum praecipue *esse* verbo appositum a poetis usurpari nonnulli monent. Verum quae exempla e Lucretio (I 184 et II 855) allata sunt ab Antoineo p. 142, ea quoniam non dubito quin aliter sint explicanda postea suis locis adferam.

§ 13. Dativus acquisitionis.

Dativum latinum cum verbis quibus aliquid alicui addi indicatur coniungi solere vix est quod moneam (dativus acquisitionis). Atque hunc dativi usum e locali significatione esse derivatum ea re confirmatur, quod praepositiones cum suis casibus coniunctae nullo fere discrimine intercedente pro dativo usurpantur. Neque verbis solum motum quendam exprimentibus, verum etiam verbis quibus quietis notio inest dativum acquisitionis subiungi notum est. Quare huiusmodi dativos verbis intransitivis quorum plurima quietem significant saepe accommodari vix est mirandum. Neque animum non advertere debemus variis causis factum esse, ut dativus et in vulgari sermone et apud poetas multis verbis appositus sit, quae apud optimos scriptores alias structuras admittant. In dativi acquisitionis usu ad aureae aetatis scriptorum normam sermonem Lucretii prope accedere exemplis infra allatis ostendam.

A. Apud Lucretium haec inveniuntur verba intransitiva quibus dativus acquisitionis adiungitur.

a. Verba motum significantia.

reboare. II 28 *Nec citharae reboant laqueata aurataque tecta;* de quo loco conferas quae iam dixi sub accusativo p. 25.

cedere. I 372 *Cedere squamigeris latices nitentibus aiunt;* V 1291 *nam facile ollis Omnia cedebant armatis nuda et inerma.* De transitivo huius verbi usu paulo post agam.

concedere incedere succedere vide sub verbis compositis [1].

credere. IV 507 *nisi credere sensibus ausis.* Ceterum conferas velim de hoc verbo p. 24.

indulgere. III 934 *quod nimis aegris Luctibus indulges.*

moderari. V 1312 *Qui moderarier his possent vinclisque tenere.* De accusativo e verbo pendente egi p. 20.

[1]) Verba composita aliorum secutus exemplum separatim tractabo, cum propter structuras vacillantes saepe difficile sit diiudicare, cui generi dativi adnumerandi sint qui cum eiusmodi verbis coniunguntur.

propinquare. V 630 *quanto · eius Cursus · · · terris · propinquat.*

repugnare. *V 1082 *Et quom de victu certant praedaeque repugnant.* Hoc loco, ubi codices *praedataque* falso praebent, Avancii coniectura *praedaeque* Lachmanno Bernaysio Munroni placuit, qui dativum statuunt, Brieger vero, a quo *praedae* pro nominativo haberi apparet, *praedaque* (i. e. et de praeda), quae scriptura est correctoris codicis oblongi, — quam Lachmannus nescio qua de causa absurdam esse dicit — veteres secutus editores scripsit; quae emendatio cum ad sensum quadrat tum ea re maxime commendatur, quod Lucretius — id quod nos saepius offendit — praepositionem iterare non solet. Huc accedit, quod *repugnare* apud Lucretium alias praepositionem adsumit velut sensu remotiore usurpatum: I 693 *Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat;* III 353 *Vel manifestas res contra verasque repugnat.*

redundare. IV 154 *Qua propter fit ut hinc nobis simulacra redundent.* His autem locis: V 603 *Nonne vides etiam quam late parvus aquai Prata riget fons inter dum campisque redundet?* et VI 712 *Nilus in aestatem crescit campisque redundat* utrum dativus localis an ablativus localis statuendus sit discernere non queo; quamquam dativus ad sensum mihi melius quadrare videtur.

venire. IV 779 *quod cuique libido Venerit [cogitare]:* VI 1131 *Consimili ratione venit bubus quoque saepe Pestilitas et iam pigris balantibus aegror;* de quibus locis videas Schaeflerum p. 53.

convenire vide sub verbis compositis.

b. Verba quietem indicantia.

adesse obesse vide sub verbis compositis.

prodesse. I 93 *Nec miserae prodesse in tali tempore quibat;* II 39 *animo quoque nil prodesse putandum.*

subesse vide sub verbis compositis.

fidere. Huic verbo eiusque compositis quia et dativus et ablativus nullo fere discrimine subiungi solet, utrum dativus an ablativus appositus sit diiudicari non potest locis

Lucretianis. Verbum simplex occurrit: V 1039 *Alituum porro genus alis omne videmus Fidere.*

diffidere. I 267 *Ne qua forte tamen coeptes diffidere dictis;* 334 *Nec sinet errantem · · · nostris diffidere dictis;* V 1349 *Qui numero diffidebant.* Meissner p. 13 ablativum instrumentalem verbo simplici, Holtzius Lin. p. 39 dativum verbo composito adsignat, cum *diffidere,* si Draegero credimus, a posterioribus demum cum ablativo coniungi soleat.

libere. III 657 *Quin etiam tibi si · · · Sit libitum.*

manere. *II 1072 *Quis eadem natura manet* scribit Lachmannus Bernaysio probante, ubi in codicibus insunt verba *vis eadem natura manet,* Munroni coniectura placuit Marulli *visque eadem et natura manet,* Brieger *sique eadem natura manet* post signatam lacunam posuit. Quamquam quid scripserit Lucretius dubitari potest, scripturam Marulli, quia ad sententiam optime quadrat neque a codicum verbis multum recedit, non possum non probare. Altero loco III 408 *lacerato oculo circum si pupula mansit Incolumis* non deerunt qui de ablativo absoluto cogitent.

remanere. III 402 *At manet in vita cui mens animusque remansit,* quo loco dativus dynamicus potius est statuendus.

patere. I 1006 *Usque adeo passim patet ingens copia rebus;* IV 398 *Classibus inter quos liber patet exitus ingens.*

restare. V 227 *Cui tantum in vita restet transire malorum.*

superare. I 579 *quaedam Nunc etiam superare necessest corpora rebus;* 672 *Proinde aliquit superare necesse est incolume ollis.*

His apte subiungitur:

differre. IV 477 *Unde sciat · · · dubium certo quae res differre probarit,* quia dativum non ablativum huic quoque verbo ex analogia verborum similitudinis apponi notum est.

B. Verba transitiva.

α. Verba quae significant *cedere dare tribuere* similia.

cedere. V 987 *cedebant · · · Hospitibus saevis instrata cubilia fronde:* ceterum conferas p. 73.

concedere vide sub verbis compositis.

dare. I 28 *Quo magis aeternum da dictis, diva, leporem:* 100 *Exitus ut classi felix faustusque daretur;* 936 IV 11 *pueris absinthia taetra medentes Cum dare conantur:* 993 *At nunc, ni mirum, requies data principiorum Corporibus nullast:* II 187 *Ne tibi dent in eo flammarum corpora fraudem:* 261 *Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas Principium dat:* 302 *Quantum cuique datum est per foedera naturai:* 639 *Ne Saturnus · · · Aeternum · daret matri sub pectore volnus:* III 250; 849; 1030; IV *41; 684; 719; 912; 973; V 104; 382; 786; 872; 1048; 1101; 1266; 1340; 1363; VI 1227; cfr p. 70. Praeterea *in* praepositio cum accusativo coniuncta verbo passim apponitur.

addere vide sub verbis compositis.

circumdare. VI 1036 *quandoquidem · · · aër Omnibus est rebus circum datus adpositusque,* ubi posterius verbum ad structuram aliquantum valuisse apparet, qua de re videas p. 24 s. v. *consentire.* De altera huius verbi structura *circumdare aliquem aliquid* iam egi p. 46.

dedere. III 112 *molli cum somno dedita membra · iace[n]t:* *IV 995 *fugae quasi dedita cernant*[1]). Conferas velim p. 70. Rara admodum his locis occurrit structura, de qua conferas paulo post s. v. *miscere:* III 647 *Et semel in pugnae studio quod dedita mens est:* IV 815 *animus si cetera perdit Praeter quam quibus est in rebus deditus ipse.*

didere. II 1136 *Nec facile in venas cibus omnis diditur ei;* IV 632 *Dum modo quod capias concoctum didere possis Artubus:* VI 1 *Primae frugiparos fetus mortalibus aegris Dididerunt quondam praeclaro nomine Athenae.* Saepius additur *in* praepositio accusativum regens velut II 1136, quem locum supra attuli; III 703 *in membra atque artus cum diditur omnis:* 707 *Dum quasi per caulas omnis diduntur in artus Particulae:* IV 629 *dum diditur om-*

---

[1]) *fugae* correxit Marullus pro *fuga.*

nis in artus; 955 *in venas dum diditur omnis:* VI 946 *Diditur in venas cibus omnis.*

edere. II 556 *Ut · · · indicium mortalibus edant.*

reddere. I 203 *materies quia rebus reddita certast Gignundis;* 578 *si nullast frangendis reddita finis Corporibus;* 585 *quoniam generatim reddita finis Crescendi rebus constat vitamque tenendi:* II 64; 96; 143; 512; 679; 757; III 177; 618; IV 177; 573; V 620; VI 494; 534; 981.

subdere vide sub verbis compositis.

tradere. IV 1222 *Quae patribus patres tradunt ab stirpe profecta;* V 861 *Multaque sunt · · · tutelae tradita nostrae:* 867 *Lanigeraeque simul pecudes et bucera saecla Omnia sunt hominum tutelae tradita, Memmi:* 1186 *Ergo perfugium sibi habebant omnia divis Tradere.* Accedit praepositio *in* cum accusativo coniuncta: IV 326 *Fit quoque de speculo in speculum ut tradatur imago.*

mandare. II 638 *Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus;* IV 848 *et fessum corpus mandare quieti Multo antiquius est quam lecti mollia strata:* VI 602 *Proinde licet quamvis caelum terramque reantur Incorrupta fore aeternae mandata saluti.*

commendare. V 860 *nobis ex utilitate sua quae Commendata manent.*

dividere. III 271 *initum motus ab se quae dividit ollis;* IV 489 *nam seorsum cuique potestas Divisast, sua vis cuiquest.* Praepositio *in* usurpata est: IV 566 *in privas quoniam se dividit auris;* 603 *Praeterea partis in cunctas dividitur vox.*

largiri. I 1047 *coguntur · · · Principiis rerum spatium tempusque fugai Largiri;* V 165 *quid enim inmortalibus atque beatis Gratia nostra queat largirier emolumenti.*

tribuere. I 322 *Postremo quae cumque dies naturaque rebus Paulatim tribuit;* II 789 *ut tribuamus Principiis rerum non numquam · colores:* 974 *Principiis si iam est sensus tribuendus eorum:* IV 1154 *Et tribuunt ea quae*

non sunt his commoda vere: 1183 *tribuisse quod illi Plus videat:* V 871; 1172; 1194; VI 783.

adtribuere vide sub verbis compositis.

distribuere. II 1112 *Nam sua cuique* · · · *omnia plagis Corpora distribuuntur:* V 1042 *Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse Rebus* · · · *Desiperest.*

retribuere. V 277 *qui nisi contra Corpora retribuat rebus.*

β. Verba quae significant *ferre iungere mittere* similia.

ferre. III 983 *casumque timent quem cuique ferat fors;* 1064 *Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans;* 1086 *Quidve ferat nobis casus quive exitus instet;* *VI 663 *Et satis haec tellus orbi caelumque mali fert.* Hoc loco Lachmannus *orbi* proposuit pro scriptura codicum *morbi*, sed rectius Bernaysius Munro Brieger ex sententia Marulli et Lambini *nobis* ediderunt. Adiungitur praepositio: *ad:* I 725 *vis ut* · · · *Ad caelum* · *ferat flammai fulgura rursum;* V 1232 *quoniam* · · · *nilo fertur minus ad vada leti;* VI 8 *Cuius* · · · *Divolgata vetus iam ad caelum gloria fertur; in:* VI 77 *de corpore quae sancto simulacra feruntur In mentes hominum.*

conferre vide sub verbis compositis.

deferre. V 1092 *Fulmen detulit in terram mortalibus ignem Primitus;* VI 1135 *An caelum nobis ultro natura coortum Deferat aut aliquid.* Praepositionem adsumit: *ad:* III 132 *redde harmoniai Nomen, ad organicos alto delatum Heliconi; in:* V 1092, cfr supra.

inferre offerre vide sub verbis compositis.

referre. I 75 *Unde refert nobis victor quid possit oriri;* *IV 791 *mobiliter cum alternis bracchia mittunt Et referunt oculis gestum pede convenienti.* Hoc loco *referunt* edidit Lachmannus consentiente Bernaysio, ubi Munro *repetunt*, quod in codicibus est, recepit; Brieger item codicum scripturam retinuit Creechio duce pro *oculis ollis* — i. e. bracchiis — scribens, qua emendatione locus optime sanari

videtur [1]). Cum *in* praepositione coniunctum: V 86 VI 62 *Rursus in antiquas referuntur religiones.*

profundere. IV 931 *tu fac ne ventis verba profundam.* Hoc loco additur *in* praepositio: V 224 *cum primum in luminis oras Nixibus ex alvo matris natura profudit* [2]).

iungere. I 713 *Aëra iungentes igni, terramque liquori;* III 800 *Quippe etenim mortale aeterno iungere et una Consentire putare et fungi mutua posse Desiperest;* 804 *quid enim diversius esse putandumst* · · · *Quam mortale quod est inmortali atque perenni Iunctum in concilio saevas tolerare procellas?* IV 430 *Tecta solo iungens atque omnia dextera laevis;* *VI 1079 *Aerique aes plumbo fit [non] uti iungatur ab albo* [3])? His locis utrum dativus an ablativus statuendus sit ut ex ipsis formis discernere non queamus, propter sententiarum connexum et dicendi rationem a poetis usurpatam dativum necesse est potius statuamus. De ablativo huic verbo eiusque compositis adscripto postea sub ablativo agemus.

coniungere subiungere vide sub verbis compositis.

Ad huius verbi similitudinem cum dativo ponuntur:

figere. IV 1179 *amator* · · · *foribus miser oscula figit.* Sed necesse est commemoremus ab Ebrardo p. 614 ablativum localem finalem statui apud Ennium trag. 413 *summis saxis fixus asperis.*

adfigere vide sub verbis compositis.

nectere. V 1202 *Nec pietas ullast* · · · *votis nectere vota.* Quamquam de ablativo quoque cogitare licet, dativum ut potius statuam id me commovet, quod *nectere* fere idem valet quod *adnectere addere.*

adnectere connectere vide sub verbis compositis.

---

[1]) Ceterum de forma *ollis* videas quae disserit Prollius p. 52.

[2]) Versum *433 l. III, quem codices sic exhibent: *Nam procul haec dubio nobis simulacra geruntur,* Lachmannus seclusit, Bernaysius uncis inclusit, Munro et Brieger (*haec* in *hinc* mutato) receperunt, quorum ille ex sententia Lambini *genuntur* scripsit, hic codicum scripturum edidit.

[3]) *aerique aes* correxit Lambinus pro *aeraque.*

miscere cum dativo coniungitur: III 234 *Nec calor est quisquam, cui mixtus non siet aër.* Ceteris locis ubi ipsa forma dubitationem admittit — inter quos separatim commemoro II 472 *quo mixta putes magis aspera levibus esse Principiis* et III 842 *Non si terra mari miscebitur et mare caelo* — ablativus potius est statuendus, qua de re amplius agetur sub ablativo [1]). Praeterea cum praepositione coniungitur: *in* cum ablativo: I 815 *quia multa* · · · *Multarum rerum in rebus primordia mixta Sunt;* 894 *Scire licet non esse in rebus res ita mixtas;* II 852 *Quam minime ut possit mixtos in corpore odores Concoctosque suo contractans perdere viro:* IV 310 *quia* · · · *Multa* · *sunt oculis in eorum denique mixta;* 644 *meminisse decet* · · · *Semina multimodis in rebus mixta teneri.* Hanc structuram inde ortam esse apparet quod status actione verbi perfectus ita respicitur, ut *mixtum esse* ad eundem fere sensum redeat atque *mixtum esse et inesse:* id quod in compositis quoque huius verbi apparet. Neque multum differt structura post locandi et ponendi verba frequentata, de qua sub locali disseram [2]). Accedit quod *inter* praepositio usurpatur: II 805 *fit uti videatur Inter curalium viridis miscere zmaragdos.*

admiscere commiscere immiscere vide sub verbis compositis.

mittere. I 689 *quae corpora mittere possit Sensibus:* II 851 *nullam quae mittat naribus auram;* III 52 *manibu' divis Inferias mittunt.* Cum praepositione construitur: V 1309 *Expertique sues saevos sunt mittere in hostis;* VI 404 *In mare qua porro mittit ratione?* 411 *Et simul in multas partis qui credere possis Mittere?*

committere immittere vide sub verbis compositis.

promittere. I 411 *Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi.*

remittere. IV 337 *Dextera ea propter nobis simulacra remittunt.*

---

[1]) Cfr Antoineus p. 130.

[2]) Cfr Reisigius III pp. 711 sqq., Ziemer Str. pp. 128 sqq.

submittere vide sub verbis compositis.

apponere vide sub verbis compositis.

disponere. I 52 *Ne mea dona tibi studio disposta fideli · · · contempta relinquas.*

exponere. I 945 IV 20 *Sic ego nunc · · · volui tibi · · · rationem exponere nostram;* III 974 *Hoc igitur speculum nobis natura futuri Temporis exponit post mortem denique nostram.*

imponere praeponere vide sub verbis compositis.

proponere. *III 183 *Quam sibi mens fieri proponit et inchoat ipsa* [1]); 627 *Nec ratione alia nosmet proponere nobis Possumus;* 879 *Vivus enim sibi cum proponit quisque futurum;* VI 1165 *Sed potius [posses tueri] tepidum manibus proponere tactum · · · Corpus.*

vergere. V 1009 *Illi inprudentes ipsi sibi saepe venenum Vergebant.* Praepositionem sibi adsciscit: II 212 *In terras igitur quoque solis vergitur ardor.*

γ. Verba quae significant *creare parare sumere* similia.

creare. II 180 *Nequaquam nobis divinitus esse creatam Naturam mundi;* 1158 *Praeterea nitidas fruges vinetaque laeta · · · mortalibus ipsa creavit.* Hoc loco II 224 *Nec foret offensus natus nec plaga creata Principiis* localis quaedam notio est premenda. Ceterum de locis nonnullis quibus nominis forma dubitationem admittit sub ablativo et locali disseram.

fabricari. III 728 *Utrum · · · ipsa · sibi fabricentur ubi sint.*

facere. III 737 *Haut igitur faciunt animae sibi corpora et artus;* *1005 *Quod faciunt nobis annorum tempora victum, Cum redeunt* [2]).

officere sufficere vide sub verbis compositis.

fingere. I 104 *Quippe etenim quam multa tibi iam fingere possunt Somnia.*

adfingere vide sub verbis compositis.

---

[1]) *sibi* coniecit Wakefieldus, ubi codices *si* praebent.

[2]) sic sine idonea causa Lachmannus solus scripsit, ceteri e codicibus *circum Cum redeunt* ediderunt.

linquere. *III 553 *Sed tamen in parvo lincuntur tempore tabi.* Ita correxit Lachmannus probante Bernaysio quae in codicibus insunt verba *sed tamen in parvo linguntur tempore tali.* Munro vero Creechio adstipulatus *sed tamen in parvo licuntur tempore tabe* scripsit. Quos in textu nescio qua causa secutus est Brieger, quamvis in prolegomenis Lachmanni scripturam commendaverit. V 4 *qui talia nobis Pectore parta suo quaesitaque praemia liquit.*

nancisci. II 872 *putorem cum sibi nacta est · · · tellus.*

parare. I 552 *si nullam finem natura parasset Frangendis rebus;* 1008 *Ipsa modum porro sibi rerum summa parare Ne possit;* V 198 *Nequaquam nobis divinitus esse paratam Naturam rerum;* VI 10 *cum vidit hic ad victum quae flagitat usus Omnia iam ferme mortalibus esse parata.*

parere. I 219 *quae partibus eius Discidium parere · · · posset:* IV 1254 *quibus ante domi fecundae saepe nequissent Uxores parere;* V 233 *quando omnibus omnia large Tellus ipsa parit;* 1196 *Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis Volnera, quas lacrimas peperere minoribu' nostris!*

petere. I 929 IV 4 *iuvatque novos decerpere flores Insignemque meo capiti petere inde coronam:* V 1142 *Imperium sibi cum ac summatum quisque petebat.*

consciscere. III 81 *Ut sibi consciscant maerenti pectore letum.*

sumere. I 876 *Id quod Anaxagoras sibi sumit:* V 896 *Quae neque florescunt pariter nec robora sumunt Corporibus neque proiciunt aetate senecta;* quamquam hoc loco de ablativo cogitare licet.

adsumere vide sub verbis compositis.

vegere. *V 532 *Quae vegeat motum signis;* de scriptura loci velim videas p. 20.

δ. Verba similitudinis.

aequare. VI 1176 *Insedabiliter sitis arida · · · Aequabat multum parvis umoribus imbrem.*

exaequare. I 79 *nos exaequat victoria caelo;* V 688 *ubi anni Nodus nocturnas exaequat lucibus umbras.*

simulare. I 687 *neque sunt igni simulata neque ulli Praeterea rei.*

adsimulare vide sub verbis compositis.

ε. Verba quae significant *dicere memorare respondere* similia.

dicere. *I 469 *Namque aliut per sest, aliut regionibus ipsis Eventum dici poterit quod cumque erit actum.* Hic locus ab editoribus adeo vexatus est, ut nullus apud Lucretium magis. Nam cum codicum scriptura *namque aliut terris aliut regionibus ipsis* cet. ferri nequeat, alii aliter locum emendarunt. Neque tamen inter commentatores convenit, quid potissimum Lucretio restituendum sit, quia in loco explicando aliquantum dissentiunt. Inter eos qui totum locum fusius tractarunt Stuerenburgium inprimis commemoremus, qui pp. 26 sqq. varias lectiones perscrutatus quid ipse sentiat accurate explicat. Quod quoniam non ubique recte mihi videtur egisse, rem denuo tractare non inutile duco. — Lucretius, postquam rerum in numero tertiam praeter corpora et inane naturam exstare non posse exposuit, omnia aut cum corpore et inani coniuncta aut horum eventa esse contendit. Quare res gestas non per se constare neque esse, sed merito corporis atque loci eventa vocari docet. Itaque *videndumst Ne forte haec per se cogant nos esse fateri, Quando ea saecla hominum, quorum haec eventa fuerunt, Inrevocabilis abstulerit iam praeterita aetas.* Haec ut accuratius demonstret, exempla e bello Troiano petita adfert. Sed totum locum diligentius inspicienti apparet versibus 471—482 eadem uberius et elegantius proferri, quae iam versibus 464—470 dicta sunt. Quare non desunt qui, cum poetam versus 471—482 scripsisse putent versibus 464—470 spretis, utrumque argumentum ab editore imperfecti operis receptum esse contendant. Quod si versuum et prioris et posterioris argumenti inter se similitudinem respicimus, versibus 469—470 eandem evadere sententiam oportet atque versibus 478—482. Sed in loco

emendando varia ratione editores egerunt. Nam ut coniecturas minime probabiles omittam, Bernaysius *saeclis* proposuit, Munro *Teucris* scripsit, Brieger Bernaysii coniectura probata lacuna post v. 469 signata versus 464—470 uncis inclusit [1]). Verum hae coniecturae reiciendae videntur, quod — ut verbis utar Lachmanni coniecturas similes Lambini *(rebus)* et Wakefieldi *(terris* et *legionibus)* condemnantis — istae divisiones neque quicquam ad rem faciunt et falsae sunt. Recte quidem haec dicit Stuerenburgius: pessime enim verbis *aliud* — *aliud* inter corporis et loci notiones disiungitur; rerum enim gestarum minime aliae corporis, aliae loci sunt, sed omnes utriusque rei eventa (cfr v. 481 *eventa corporis atque loci)*. Quae cum ita sint, Lachmanni coniecturam non possum non probare. Sed oritur quaestio quem ad modum verba *regionibus ipsis* explicanda sint. A Lachmanno ablativum statui inde apparet, quod in commentario sic distinxit: *aliud, regionibus ipsis quod cumque erit actum, · · · eventum dici poterit.* Stuerenburgius vero dativum plane vitiosum esse contendit; dativum enim aut pendere de *eventum,* quod ferri nequeat, aut ad *dici* referendum esse, quod non magis ferri videatur. Nihilo minus *regionibus* dativum esse *dici* infinitivo subiunctum ideo existimo, quod Lucretius haec praebet IV 160 *Ut merito celer his rebus dicatur origo,* ubi dativus certe statuendus est. Nam Lucretius saepe dativum admodum libere usurpat et utroque loco *dici* fere idem valet quod *addici addi.* Itaque haec exsistit loci sententia: aliud per se est, aliud, quod cumque erit actum, regionibus ipsis (i. e. regionum ipsarum) eventum dici poterit. — III 1024 *Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis;* IV 160 supra attuli.

memorare. VI 1030 *tibi quem memoro.*

commemorare. I 400 *Multaque praeterea tibi possum commemorando Argumenta fidem dictis conradere nostris.*

probare. V 155 *Quae tibi posterius largo sermone probabo.*

---

[1]) Stuerenburgius vv. 464—470 tamquam ab interpolatore additos post v. 482 transponendos atque uncis includendos esse censet.

respondere. *IV 167 *Quandoquidem speculum quo cumque obvertimus oris, Res sibi respondent simili forma atque colore.* Id Lachmannus probante Bernaysio quadratum secutus scripsit, cum de rebus veris, neque de rerum imaginibus agi putaret. Contra Munro Brieger alii, quippe qui rerum imagines hoc loco significari pro certo haberent, ex oblongo rectius fortasse *ibi* receperunt. *213 *Quod ... extemplo caelo stellante serena Sidera respondent in aqua radiantia mundo. Mundo* coniectura natum est Lachmanni, quam probat Bernaysius, Munro autem Briegerque codicum scripturam *mundi* servant, cum caeli imaginem in aqua obversatam a Lucretio mundum appellari verisimile sit.

suadere. V 1052 *Nec ratione docere ulla suadereque surdis, Quid sit opus facto, facilest.*

§ 14. Dativus possessionis.

Dativus, cum verbis, quibus inest quietis notio, apponi soleat, cum verbis *esse fieri* similibusque coniungitur, ut personam vel rem indicet, cui quid sit vel cuius fiat (dativus possessionis). Quae verbi substantivi cum dativo coniuncti structura, cum proprie ad veram possessionem exprimendam adhibeatur, a poetis ad corporis et animi qualitates, ad mentis affectus aliasque relationes indicandas frequens usurpatur. Atque in lingua latina possessionem et genetivo et dativo cum *esse* verbo coniuncto exprimi nemo est quin sciat, quae structurae eo inter se differunt, quod genetivo possessoris, dativo rei possessae notio magis premitur. Neque haec a poetis observatur structurarum discrepantia, quippe qui dativum fere semper admittant.

Apud Lucretium dativus possessionis **esse** verbo adiungitur his locis:

I 76 595 V 89 VI 65 *finita potestas denique cuique Qua nam sit ratione atque alte terminus haerens;* 167 *ubi non essent genitalia corpora cuique:* 365 *Ni mirum, plus esse sibi declarat inanis;* conferantur qui sequuntur versus *At contra gravius plus in se corporis esse Dedicat et multo vacuum minus intus habere;* 435 *Cui si tactus erit quamvis*

levis exiguusque; 650 *Acrior ardor enim conductis partibus esset Languidior porro disiectis disque supatis:* hoc loco nescio an ablativus absolutus potius sit statuendus; 699 *quid nobis certius ipsis Sensibus esse potest?* 747 *quod omnino finem non esse secandis Corporibus faciunt:* 844 *neque corporibus finem esse secandis [concedit]* [1]); II 132 *Scilicet, hic a principiis est omnibus error:* hoc loco Staedler p. 47, cum totum versum prave explicet, *omnibus* pro attributo ad ablativum referendum esse censet neque Hertzius p. 18, ubi Staedlero adversatur, quicquam de adiectivo docet, Munro autem ac Bockemueller recte dativum statuunt. 286 *Quare in seminibus quoque idem fateare necessest, Esse aliam praeter plagas et pondera causam Motibus:* 738 *Nullus enim color est omnino materiai Corporibus:* 798 *Qualis enim caecis poterit color esse tenebris?* ubi Bockemueller dativum statuit, Meissner p. 43 versu 746 collato cum Munrone ablativum probat. 817 *Quoniam non certis certa figuris Est natura coloris:* 979 *Et sibi proporro quae sint primordia quaerunt:* 1048 *Principio nobis in cunctas undique partis · · · Nulla est finis:* *1070 *Nunc ex seminibus, si tanta est copia quantam Enumerare aetas animantum non queat omnis, Quis eadem natura manet, · · · necesse est confiteare Esse alios aliis terrarum in partibus orbis:* ubi Lachmannus Bernaysio consentiente in *ex* mutavit *et*, quod receperunt Munro et Brieger; de scriptura huius loci conferas p. 75. III 45 *quod · homines · · ferunt · · se scire animae naturam sanguinis esse, Aut etiam venti:* 288 *Est etenim calor ille animo:* 294 *Sed calidi plus est illis quibus acria corda Iracundaque mens facile effervescit in ira:* 318 *nomina quot sunt Principiis* [2]); 417 *nativos animantibus et*

---

[1]) Hoc loco 860 ***Scire licet nobis venas et sanguen et ossa,*** ubi post ***ossa*** in codicibus inest lacuna, dativus possessionis fortasse exstat.

[2]) Versum *415, quem sic praebent codices ***Incolumis quamvis alioqui splendidus orbis,*** Lachmannus secludit, Bernaysius uncis includit, non mutatum servat Brieger, ita scribi vult Munro ***Incolumis quamvis aliquoi sit splendidus orbis.***

mortalis Esse animos animasque levis ut noscere possis; 579 *quoniam coniunctast causa duobus;* *632 *At neque sorsum oculi neque nares nec manus ipsa Esse potest animae*[1]); 641 *Scilicet, aeternam sibi naturam abnuit esse:* 775 *at non sunt immortali ulla pericla;* 875 *quamvis neget ipse Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum;* 979 *Atque ea · · · in vita sunt omnia nobis;* 1046 *Mortua cui vita est prope iam vivo atque videnti;* 1050 *Qui · · · Nec reperire potes tibi quid sit saepe mali:* 1074 *in quo sit mortalibus omnis Aetas, post mortem quae restat cumque manenda;* Brieger Lambinum secutus virgula post *cumque* posita verba male coniunxit; *IV 104 *Sunt igitur tenues formarum illis similesque Effigiae.* Sic Lachmannus probante Bernaysio codicum scripturam *formarum dissimilesque* commutat, rectius Munro cum Purmanno *Sunt igitur tenues formae, rerum similesque effigiae* itemque Brieger virgula post *formae* sublata scripsit. 653 *Esse triquetra aliis, aliis quadrata necessest;* 1075 *Nam certe purast sanis magis inde voluptas Quam miseris;* V 174 *Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?*[2]) 509 *Motibus astrorum nunc quae sit causa canamus;* 530 *Motibus astrorum quae possint esse per omne;* *881 *potestas Hinc illinc partis ut si par esse potissit* scripsit Lachmannus, ubi codices mendosa exhibent *potestas Hinc illinc par vis ut non sit* (O *sat* Q) *pars esse potissit*, quae editores multis modis emendare conati sunt. Bernaysius *potestas Hinc illinc parilis quis non superesse potissit* proposuit, Munro ad codicum scripturam proxime accedens *potestas Hinc illinc visque ut non sat par esse potissit* transponendo emendavit, Brieger Lachmanno adstipulatus *potestas Hinc illinc partis ut non par esse potissit* edidit. Quid scripserit poeta incertum est. 1261 *Et simili formata videbant esse figura Atque lacunarum fuerant vestigia cuique;*

---

[1]) ***animae*** Pius coniecit pro ***anima***.

[2]) De huiusmodi structuris conferas quae dicunt Schaefler p. 50, Ziemer Str. p. 75 η.

VI 14 *Nec minus esse domi cuiquam tamen anxia corda;* *208 *Flammeus est plerumque colos et splendidus ollis*[1]); *389 *Quod si Iuppiter atque alii · divi · · · iaciunt ignem quo cuiquest cumque voluptas*[2]); 502 *atque umor qui cumque est denique membris:* 1090 *Nunc ratio quae sit morbis.*

Huc accedit quod dativus cum *esse* verbo, cui determinatio praedicativa addita est, coniunctus personam vel rem certa quadam ratione alicui repraesentari vel videri indicat. Qui dativus alias ad dativum commodi, alias ad dativum dynamicum tam prope accedit, ut ambigi possit, cui generi dativus subiungendus sit. Haec apud Lucretium inveni exempla: I 1112 *haec rebus erit pars ianua leti;* *II 462 *Nec tamen haerere inter se; quod cumque venenumst Sensibu', sed rarum,* scripsit Lachmannus, ubi codices exhibent *quod cumque videmus Sensibu' sedatum,* quae Munroni soli placent. Bernaysius vero scribi vult *quod cumque videmus Ventis esse datum,* Brieger *quod cumque videmus Sensibus esse datum* lacuna post *videmus* signata edidit. Quid verum sit dici nequit[3]). *IV 637 *Ut quod ali cibus est aliis fuat acre venenum*[4]); 640 *Praeterea nobis veratrum est acre venenum:* V 900 *homini quae est acre venenum:* VI 974 *nam saetigeris subus acre venenumst;* III 897 *Non poteris factis florentibus esse, tuisque Praesidium,* cfr II 643; V 540 *Ut sua cuique homini nullo sunt pondere membra, Nec caput est oneri collo;* II 992 *Omnibus ille idem pater est:* III 914 *brevis hic est fructus homullis:* II 149 *Omnibus in promptu manifestumque esse videmus;* V 1118 *Divitiae grandes homini sunt vivere parce Aequo animo;* III 933 *Quid tibi tanto operest, mortalis?* *935 *Nam*

---

[1]) sic ab editoribus veteribus correcta est scriptura codicum *splendidusolis.*

[2]) *quo cuiquest* Lachmannus Bernaysius scripserunt, *quo quoiquest* maluerunt Munro Brieger, *quo inquest* codices praebent.

[3]) Cfr Hoerschelmannus p. 22 sqq.

[4]) *ali* recte correxit Lachmannus, *aliis* in codicibus exstat.

gratis fuit haec tibi vita ante acta priorque[1]; III 992 *Sed Tityos nobis hic est;* 995 *Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est:* IV 292 *quae nobis membrorum dextera pars est;* 1058 *Haec Venus est nobis*[2]; VI 1158 *Intolerabilibusque malis erat anxius angor Adsidue comes et gemitu commixta querella.*

Pari modo dativum *esse* verbo illis locis ubi dativus finalis additur apponi exemplis antea allatis apparet.

Separatim commemoro dativum locutionibus *usus est opus est* ad personam vel rem indicandam apponi his locis:

usus est. I 184 *Nec porro augendis rebus spatio foret usus.* Hoc loco adiungitur *ad* praepositio: IV 831 *Ut facere ad vitam possemus quae foret usus.*

opus est. I 206 *Semine quando opus est rebus;* II 815 *Scire licet nil principiis opus esse colores;* IV 1268 *Nec molles opu' sunt motus uxoribus hilum;* 1277 *Coniugibus quod nil nostris opus esse videtur;* *VI 365 *Quorum utrumque opus est fabricanda ad fulmina nubi*[3]; 1081 *Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam.* Conferendus est hic locus: II 20 *Ergo corpoream ad naturam pauca videmus Esse opus omnino.*

De dativis cum gerundii nominativo coniunctis paulo post, ubi gerundivorum structuras examinabo, accurate agam.

Ad similitudinem verbi substantivi cum dativo construuntur verba nonnulla quae infra enumerantur.

fieri cum dativo his certe locis coniungitur: III 257 *Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis Motibus;* VI 727 *Quo fit uti pacto liber minus exitus amni Et proclivis item fiat minus impetus undis. Fit quoque uti pluviae, forsan, magis ad caput ei Tempore eo fiant*[4]. Ceteris locis quoque, ubi forma ipsa dubitationem admittit

---

[1]) Inter scripturas huius loci, de quibus sub ablativo accurate agam, adnotamus Briegerum coniecturam Naugerii recepisse, quae haec est: *Nam si grata fuit tibi vita ante acta priorque.*

[2]) His locis dativus ad similitudinem dativi ethici prope accedit.

[3]) *nubi* scripsit Lachmannus pro *nobis.*

[4]) *amni* Marullus coniecit pro *amnis.*

utrum sextus an tertius casus statuendus sit, nihil obstat quin dativum accipiamus: I 981 *quaeram quid telo denique fiat:* III 365 *Quod foribus non fit:* VI 185 *Scilicet, hoc densis fit nubibus et simul alte Extructis aliis alias super impete miro.*

stare. I 563 *quoniam ... videmus · finita simul generatim tempora rebus Stare:* 747 *Deinde quod omnino finem non esse secandis Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori:* cfr III 408 *lacerato oculo circum si pupula mansit Incolumis, stat cernundi vivata potestas*, quem locum attuli p. 75.

constare. I 165 *Nec fructus idem arboribus constare solerent:* III 375 *quibus e corpus nobis et viscera constant.*

distare. II 443 *Qua propter longe formas distare necessest Principiis.*

exstare. II 256 *unde haec animantibus exstat, Unde est haec, inquam, fatis avolsa potestas:* *1033 *Omnia quae nunc si primum mortalibus extent, Ex inproviso si sint obiecta repente.* Hic Lachmannus Orellium secutus codicum scripturam *essent* in *extent* commutavit eique adstipulatus est Brieger. *Essent* receperunt Munro Bernaysius, quorum ille in versu 1034 *si nunc obiecta* proposuit, hic virgula post *essent* sublata scripsit *ex inproviso visu subiecta repente.* V 1034 *Cornua nata prius vitulo quam frontibus extent:* VI 535 *Nunc age quae ratio terrai motibus extet Percipe.*

consistere. I 168 *qui posset mater rebus consistere certa:* II 1120 *Omnibus his aetas debet consistere rebus* [1]).

exsistere. III 301 *Quae tremulum faciunt membris existere motum:* quo loco utrum dativus an ablativus localis statuendus sit valde incertum est.

Haec verba Kraetschius p. 18 sq. recte adnotat saepe vix aliam nisi copulae vim atque significationem habere, quem usum e sermone vulgari depromptum esse ideo coni-

---

[1]) *his* codices secuti Lachmannus Bernaysius, *hic* melius cum Christio Munro Brieger scripserunt.

cio, quod in linguis romanicis plerumque in verbi substantivi locum concesserunt.

§ 15. Dativus commodi et incommodi.

1. De origine atque natura dativi commodi et incommodi.

Iam antea diximus dativum linguarum indogermanicarum locali significatione paulatim imminuta ad relationes sensu magis abstractas indicandas usurpari solere. Quare latino quoque dativo verbi actionem ad personam vel rem pertinere vel spectare multis locis significatur. Neque mirum est poetis huiusmodi dativos maxime placuisse, cum ad structurarum varietatem non minus quam ad dictionis brevitatem valeant. Verum his dativis, etsi libere ponuntur, localis indoles nullo modo est abiudicanda. Nam dativus alias personam vel rem significat in quam verbalis actio versa sit, alias ubi quid sit videtur exprimere. Atque huius dativi usus cum aliquantum variet, aliorum secutus exemplum quinque infra genera disponam.

2. Dativus commodi et incommodi.

Haud raro in sermone latino usu venit, ut dativo persona (vel res) indicetur, cuius quid commodo aut incommodo fieri dicitur (dativus commodi aut incommodi qui proprie vocatur). Neque tamen commodi aut incommodi notio ipso dativo premitur, verum e verborum connexu vel ex tota sententia cognoscitur. Et verbis motum in aliquid versum indicantibus proprie additur hic dativus et personam saepius quam rem exprimit. Apud Lucretium his locis dativum commodi aut incommodi repperi.

A. Verba intransitiva:

a. quibus motus in personam vel rem dativo expressam conversus significatur.

fieri. *VI 759 *Manibus ut si fit divis mactatu' repente* scripsit Lachmannus, quem sequitur Bernaysius, sed rectius codicum scripturam *si sint divis mactata repente* receperunt Munro et Brieger, quod *haec animalia* subintellegendum sit, cum praecesserit *quadripedes*.

cooriri. IV 664 *Quippe, ubi cui febris bili superante coorta est Aut alia ratione aliquast vis excita morbi:* ubi dativus dynamicus rectius fortasse est statuendus.

b. quibus motus e persona vel re dativo expressa in aliam partem conversus indicatur.

decedere. II 72 *quae decedunt corpora cuique.* Praeterea ablativum adsumit II 34 et IV 1042, de quibus locis sub ablativo separativo disseram.

defieri. II 1141 *Quandoquidem grandi cibus aevo denique defit;* ceterum conferas p. 33 sq. s. v. *deficere.*

elabi. III 958 *Inperfecta tibi elapsast ingrataque vita.*

disperire. V 284 *Nam primum quicquid fulgoris disperit ei.*

c. quibus quietis notio inest.

abesse. De hoc verbo agam sub ablativo separativo.

deesse. I 43 *nec Memmi clara propago Talibus in rebus communi desse saluti [potest];* III 254 *ut vitae desit locus.* Hoc loco VI 814 *Nonne vides audisve . . . quam vitai copia desit,* quem Hertzius p. 28 illis adnumerat, genetivus ideo statuendus est, quod Lucretius dativis in *ai* disyllabon exeuntibus non utitur. Praepositionem adsciscit: I 1111 *Nam qua cumque prius de parti corpora desse Constitues, haec rebus erit pars ianua leti.*

ridere. I 8 *tibi rident aequora ponti Placatumque nitet diffuso lumine caelum.*

valere. V 961 *ferebat Sponte sua sibi quisque valere et vivere doctus.*

B. Verba transitiva:

a. quibus motus in personam vel rem conversus significatur.

agere. IV 29 *Nunc agere incipiam tibi.*

conciliare. III 864 *cui possint incommoda conciliari.*

facere. II 182 *Quae tibi posterius, Memmi, faciemus aperta;* 934 *Huic satis illud erit planum facere atque probare:* III 597 *animo male factum cum perhibetur,* ubi dativus ex adverbio potissimum pendet.

confirmare. II 185 *Nunc locus est ⋯ in his illud quoque rebus Confirmare tibi.*

fundare. V 161 *quod sit ⋯ Gentibus humanis fundatum perpetuo aevo.*

habere. V 1186 *Ergo perfugium sibi habebant omnia divis Tradere.*

halare. II 848 *nectar qui naribus halat.*

latrare. II 17 *nonne videre Nil aliud sibi naturam latrare?*

locare. V 1109 *Condere coeperunt urbis arcemque locare Praesidium reges ipsi sibi perfugiumque.*

machinari. III 944 *Nam tibi praeterea quod machiner inveniamque Quod placeat, nil est.*

pangere. I 26 *Quos ego de rerum natura pangere conor Memmiadae nostro.*

expedire. V 113 *Multa tibi expediam doctis solacia dictis;* VI 738 *Averna tibi quae sint loca cumque lacusque Expediam.*

requirere. III 919 *Nec sibi enim quisquam tum se vitamque requirit.*

rescindere. II 407 *Ut facile agnoscas ⋯ Haec ⋯ solere vias rescindere nostris Sensibus introituque suo perrumpere corpus;* quamquam dativus ad locativi similitudinem tantum accedit, ut ambiguitas quaedam exstet.

disserere. I 54 *Nam tibi de summa caeli ratione deumque Disserere incipiam, et rerum primordia pandam.*

constituere instituere vide sub verbis compositis.

extollere. II 595 *Tum porro nitidas fruges arbustaque laeta Gentibus humanis habet unde extollere possit.*

vertere. II 744 *Scire licet nostrae quoque menti corpora posse Verti in notitiam;* VI 1170 *Nil adeo posses cuiquam leve tenveque membris Vertere in utilitatem.*

b. quibus motus e persona vel re in aliam partem conversus exprimitur.

subducere vide sub verbis compositis.

adimere. III 899 '*misero misere*' *aiunt* '*omnia ademit Una dies infesta tibi tot praemia vitae*'.

demere. III 908 *aeternumque Nulla dies nobis maerorem e pectore demet:* V 1114 *quod facile et validis et pulchris dempsit honorem;* VI 420 *cur · · · suisque Demit imaginibus violento volnere honorem?* His locis, cum per vocum formas statuere non liceat utrum dativus sit an ablativus positus, Keller p. 11 dativum accipi vult, cui adstipulatur Hertzius p. 28.

eximere. De I 660 742 agam sub ablativo inopiae.

auferre. De V 205 sub ablativo separativo accuratius disseram.

abluere. *IV 378 *terra · repletur item nigrasque sibi abluit undas* [1]. Cum praepositione *de* construitur: IV 875 *Sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro abluitur.*

depellere. *III 321 *quae nequeat ratio depellere nobis. Nobis* correxit Lachmannus pro scriptura codicum *noctis* eique adstipulantur Bernaysius et Munro, Brieger ex sententia Lambini *doctis* edidit. Hoc quoque loco dativum potius quam ablativum statuamus, quoniam de personis agitur.

eripere. I 1115 *nec tibi caeca Nox iter eripiet.* Cum praepositione: I 218 *Ex oculis res quaeque repente erepta periret.*

absterrere. IV 1064 *decet · · pabula amoris Absterrere sibi;* 1233 *Nec divina satum genitalem numina cuiquam Absterrent.*

subtrahere vide sub verbis compositis.

c. quibus quietis notio inest.

augere. IV 641 *At capris adipes et coturnicibus auget.*

servare. IV 1067 *Nec [decet] · · · servare sibi curam certumque dolorem.*

reservare. I 614 · · · *natura reservans semina rebus.*

3. Dativus dynamicus.

Dativus locali significatione paulum debilitata saepenumero, ubi quid commodo aut incommodo alicuius factum

---

[1]) *abluit* correxerunt itali pro *adluit.*

esse significatur, eum in modum usurpatur, ut non tam ad verbum quam ad substantivum aliquod referendus esse videatur (dativus dynamicus). Quare factum est, ut hic dativus, quem medium inter dativum commodi proprium et dativum ethicum esse constat, a poetis sive metri causa sive ad sensum plenius efferendum multis locis pro genetivo positus sit. Et satis frequens apud Lucretium occurrit dativus, cuius infra proferam exempla.

A. Verba intransitiva:

a. quibus motus in personam vel rem dativo expressam conversus indicatur.

accidere. II 1024 *Nam tibi vementer nova res molitur ad auris Accidere.*

discedere. II 711 *Nam sua cuique · · intus in artus Corpora discedunt.*

concurrere. *VI 315 *Nec, quod frigida vis ferrist, hoc setius illi Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum. Illi* correxit Lachmannus, *ille* praebent codices.

fieri. IV 942 *Fit quasi paulatim nobis per membra ruina;* 1226 *Quandoquidem nilo magis haec de semine certo Fiunt quam facies et corpora membraque nobis.*

ire. VI 1206 *tamen in nervos huic morbus et artus Ibat et in partis genitalis corporis ipsas.*

permanare. III 699 *Quod si forte putas extrinsecus insinuatam Permanare animam nobis per membra solere.*

exoriri. IV 1172 *Cui Veneris membris vis omnibus exoriatur.*

correpere. V 1218 *Praeterea cui non animus formidine divum Contrahitur, cui non correpunt membra pavore?*

intrare. IV 659 *Illi, cui suave est, levissima corpora debent Contractabiliter caulas intrare palati.*

pervenire. IV 940 *cum Perveniant plagae per parva foramina nobis Corporis ad primas partis elementaque prima.*

b. quibus motus e persona vel re dativo expressa in aliam partem conversus exprimitur.

effluere. VI 795 *manibus nitidum teneris opus effluit ei.*

effugere. II 44 *His tibi tum rebus timefactae religiones Effugiunt animo pavide.*

manare. VI 944 *Manat item nobis e toto corpore sudor.*

c. quibus quietis notio inest.

occipere. *V 888 *Tum demum pueris aevo florente iuventas Occipit.* Hoc loco, ubi codices falso praebent *puerili officit, occipit* correxerunt itali, *pueris* Avancio et Lambino ducibus scripserunt Lachmannus alii, *puero illi* ad codicum scripturam propius accedens coniecit Munro.

crescere. VI 501 *Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit.*

abesse. *II 17 *nonne videre Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, cui Corpore seiunctus dolor absit, menti' fruatur Iucundo sensu, cura semotu' metuque?* Sic Lachmannus Bernaysio probante codicum scriptura tribus locis commutata locum male edidit. Nam primum in *ut cui* mutavit *utqui,* quod recte restituerunt Munro et Brieger, deinde *menti'* scripsit, ubi librorum *mente* servavit Munro, *mensque* Brieger edidit, tum Lambino et Gifanio duce *semotu'* recepit pro *semota,* quod Munroni et Briegero placuit.

fervescere. VI 1163 *Nec nimio cuiquam posses ardore tueri Corporis in summo summam fervescere partem.*

effervescere. III 294 *Sed calidi plus est illis quibus acria corda Iracundaque mens facile effervescit in ira.*

frondescere. I 1092 *Nec prorsum arboribus summos frondescere ramos Posse.*

obhaerere. IV 420 *ubi in medio nobis ecus acer obhaesit Flumine.*

marcere. III 946 *Si tibi non annis corpus iam marcet et artus Confecti languent.*

morari. III 120 *fit uti · · · Saepe tamen nobis in membris vita moretur.*

consentire. III 169 *una Consentire animum nobis in corpore cernis.*

valere. I 423 *cui nisi prima fides fundata valebit.*

Dativum substantivo *fides* regi Munro Howardo duce fortasse rectius contendit; ceterum conferas Kraetschium p. 77, qui Bockemuellerum aliosque secutus dativum ad participium potius referendum esse censet.

versari. II 113 *Cuius, uti memoro, rei simulacrum et imago Ante oculos semper nobis versatur et instat,* de quo loco copiose agit Hertzius p. 53 sq. *instare* absolute adhibitum esse ratus, cum Keller p. 27 *ante oculos* non solum ad *versatur*, sed etiam ad *instat* referendum esse dixerit.

vigere. V 1057 *cui vox et lingua vigeret.*

virescere. I 253 *ramique virescunt Arboribus.*

B. Verba transitiva:

a. quibus motus in personam vel rem dativo expressam conversus significatur.

accendere. III 336 *Sed communibus inter eas conflatur utrimque Motibus accensus nobis per viscera sensus.*

perciere. IV 563 *Praeterea verbum saepe unum perciet auris Omnibus in populo.*

ferire. II 441 *Ut si forte manu quamvis iam corporis ipse Tute tibi partem ferias atque experiare.*

transferre. III 517 *At neque transferri sibi partis nec tribui vult Inmortale quod est quicquam neque defluere hilum.*

cogitare. IV 786 *Cum praesertim aliis · · · Longe dissimilis animus res cogitet omnis.*

mittere. I 416 *Quam tibi de quavis una re versibus omnis Argumentorum sit copia missa per auris.*

movere. IV 364 *Umbra videtur item nobis in sole moveri Et vestigia nostra sequi gestumque imitari.*

commovere. IV 747 *facile uno commovet ictu Quae libet una animum nobis subtilis imago.*

insinuare. IV 1030 *quibus aetatis freta primitus insinuatur Semen.*

terrificare. I 132 *quae res nobis vigilantibus obvia mentes Terrificet morbo adfectis somnoque sepultis.* Hoc loco non solum *vigilantibus* adiectivo subiunctum est, sed

etiam ceteri dativi ex *obvia* per brachylogiam videntur pendere; cfr Munronem II ad h. l.

obtundere. V 1054 *Nec ratione ulla sibi ferrent amplius auris Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.*

vertere. V 720 *Donique eam partem* · · · *Ad speciem vertit nobis oculosque patentis;* VI 1170 *Nil adeo posses cuiquam leve tenveque membris Vertere in utilitatem.*

convertere. V 706 *Luna potest* · · · *magis id lumen convertere nobis Ad speciem;* VI 643 *neque enim mediocri clade coorta Flammea tempestas Siculum dominata per agros Finitimis ad se convertit gentibus ora*, quo loco localis speciem prae se fert *gentibus*.

b. quibus motus e persona vel re dativo expressa in aliam partem conversus significatur.

deserere. III 129 *qui nobis moribundos deserit artus.*

dissupare. II 1003 *sed coetum dissupat ollis.*

dissociare. V 353 *necessust* · · · *Nec penetrare pati sibi quicquam quod queat artas Dissociare intus partis*, de quo loco iam disserui p. 36.

c. quibus quietis notio inest.

celare. *V 300 *Usque adeo properanter ab omnibus ignibus ei Exitium celeri celatur origine flammae. Celeri celatur* pro *celeri celeratur* cum Marullo et Madvigio correxit Lachmannus, cum per celerem succedentis flammae originem exitium ei luci ab omnibus ignibus celari poetam dicere monet, cuius sententiam omnes fere editores amplexi sunt itemque qui de dativo egerunt praeter Staedlerum p. 47, cui iure adversatur Hertzius p. 20.

mulcere. V 1390 *Haec animos ollis mulcebant atque iuvabant Cum satiate cibi.*

sentire. III 333 *Nec sibi quaeque sine alterius vi posse videtur Corporis atque animi seorsum sentire potestas;* 607 *Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur Ire foras animam incolumem de corpore toto.*

tenere. I 948 IV 23 *Si tibi forte animum tali ratione tenere Versibus in nostris possem.*

sustinere. V 556 *Nonne vides etiam quam magno pondere nobis Sustineat corpus tenuissima vis animai.*

velare. I 930 IV 5 *Unde prius nulli velarint tempora musae.*

videre. V 549 *Sed [tellus] pariter prima concepta ab origine mundi Certaque pars eius, quasi nobis membra, videntur.* Sic nescio qua causa distinxit Lachmannus, quem sequitur Bernaysius, melius Munro commate post *membra* deleto versum edidit. Paulo aliter egit Brieger cum Lachmanni interpunctionem secutus *videtur* scripsit.

Ex eis quae supra attuli exemplis pronominum dativos saepissime apud Lucretium dynamicos esse apparet. Neque Lucretius a poetarum latinorum usu deflexit, quippe qui eiusmodi dativos maxime adament, cum genetivorum formae metris minus conveniant. Quare non desunt qui formas in -*i* desinentes velut *ei illi ipsi isti* pro genetivis decurtatis multis locis haberi oportere contendant, quam sententiam non omnibus probarunt [1]).

4. Dativus auctoris.

Iam vero de dativo cum verbis passivis coniuncto agamus, cui dativo auctoris nomen indere placet. Quae structura, cum apud priscos poetas et apud Ciceronem non ita multum floreret exceptisque paucis exemplis artioribus finibus circumscriberetur, apud posteriorum temporum poetas et qui eorum vestigia secuti sunt oratores et rerum scriptores magis magisque est divulgata. Verum qui hunc usum e graecorum sermone sumptum esse praedicant, certe falluntur, quamquam concedendum est romanos in hoc dativi usu graecorum exempla imitatos esse. Neque dubium est, quin ad hanc structuram pervulgandam et dativi verbis intransitivis subiuncti et metri leges aliquantum valuerint.

Cum formis gerundialibus inde ab initiis litterarum lati-

---

[1]) Conferantur inprimis A. Luchsius Zur Lehre von der Genetivbildung der lateinischen Pronomina, Studemundi Studia I, O. A. Danielsson Studia grammatica.

narum coniungi solet dativus. Quae harum formarum sit vera vis atque origo rerum grammaticarum scriptores inter se maxime dissenserunt, neque adhuc ad finem perducta est contentio. Verum temporum quae nunc sunt grammaticorum plurimi eam probant sententiam, qua gerundium e gerundivo ductum esse putatur. Namque verisimillimum est in lingua indogermanorum proethnica fuisse adiectivum verbale in *tno tnno* exiens, cuius neutrum singularis numeri pro substantivo est usurpatum. Unde in lingua latina ortum est gerundivum, quod initio activa significatione ad activi praesentis participium prope accessisse, posteriore vero tempore passivam vim paulatim induisse apparet. Sed impersonali structurae nominativi et accusativi cum verbo substantivo positi atque gerundivis praedicative usurpatis necessitatis vim grammatici attribuere solent. Quare dativo, quem verbo substantivo subiungi p. 85 sqq. diximus, is cui aliquid facere necesse est exprimi dicunt. Iam cum dativus personae et ablativus cum praepositione *ab* coniunctus quasi significationis cognatione inter se contineri viderentur, factum est, ut ablativus ad rei agendae auctorem significandum et concinnitatis causa et ad concursum dativorum vitandum nonnumquam adhiberetur [1]).

Apud Lucretium gerundio cum *esse* verbo coniuncto additus dativus his locis occurrit: I 627 *Illa quoque esse tibi solida atque aeterna fatendum:* III 837 *utrorum ad regna cadendum Omnibus humanis esset terraque marique;* 866 *Scire licet nobis nil esse in morte timendum;* IV 777 *multaque nobis Clarandumst;* 922 *Tum nobis animam perturbatam esse putandumst;* V 752 *tibi putandumst;* V 43 *quae proelia nobis Atque pericula tumst ingratis insinuandum!* 511 *Ex utraque polum parti premere aëre nobis Dicendum est;* VI 647 *Hisce tibi in rebus latest alteque videndum Et longe cunctas in partis dispiciendum.*

Cum gerundivo praedicative posito paucis tantum apud

[1]) Cfr Snellmanus p. 9 sqq.

Lucretium locis coniungitur dativus: I 128 *Quia propter bene cum superis de rebus habenda Nobis est ratio;* 727 *Quae cum magna modis multis miranda videtur Gentibus humanis regio visendaque fertur;* III 231 *Nec tamen haec simplex nobis natura putanda est;* V 65 *Ut mihi* ... *ratio reddunda sit.* De III 1074 conferas p. 87.

Restat ut commemoremus ablativum neque gerundio neque gerundivo a Lucretio apponi.

Deinde participiis perfecti passivi haud ita raro a scriptoribus romanis subiungitur dativus auctoris. Sed apud Lucretium vix unum dativum vere auctoris inveniri recte testatur Tillmannus p. 79, cum dativus iis locis ubi cum participiis quodam modo coniungitur aliter sit explicandus. Haec nobis occurrunt exempla: I 695 *Unde hic cognitus est ipsi quem nominat ignem;* de III 206 conferas s. v. *utilis;* adiectivo haud dissimile est participium; I 944 IV 19 *quoniam haec ratio plerumque videtur Tristior esse quibus non est tractata,* ubi *quibus* per attractionem (pro *iis, a quibus*) natum esse Munro ad h. l. adnotat; I 87 *Cui simul infula virgineos circum data comptus Ex utraque pari malarum parte profusast;* V 1219 *Praeterea cui non animus formidine divum Contrahitur, cui non correpunt membra pavore,* quibus locis dativus potius dynamicus statui debet; cfr p. 95.

Pari ratione Bruno dativum explicat I 898 '*At saepe in magnis fit montibus*' inquis '*ut altis Arboribus vicina cacumina summa terantur Inter se*'. Accedit hic locus VI 390 *quibus incautum scelus aversabile cumquest,* ubi adiectivum participio parum dissimile est.

Praeterea dativus *videndi* verbo, ut solet ubi in passivo genere sensu reflexivo usurpatur, subiungitur his locis: I 698 *Quod mihi cum vanum tum delirum esse videtur;* 845 *Quare in utraque mihi pariter ratione videtur Errare atque illi;* II 321 *Omnia quae nobis longe confusa videntur;* 444 *quae nobis durata ac spissa videntur;* 739 *si nullus tibi forte videtur Posse animi iniectus fieri;* 1042 *si*

tibi vera videntur: III 105; 224; 607; IV 401; 406; 425 432; 436; 455; 466; 499; V 19; 565; 584.

5. Dativus relationis.

Dativum ab scriptoribus latinis ita nonnumquam positum esse invenimus, ut enuntiati verba non in universum valere indicet, sed ita dicta esse, ut persona dativo expressa respiciatur. Cuius dativi duo genera solent distingui, quorum alter dativus iudicantis vulgo appellatur, alter a nonnullis dativus rem considerantis vocatur [1]). Ille dativus personam significat, cuius ex sententia vel iudicio quae proferuntur enuntiato valere dicuntur. Quamquam multis locis utrum dativus iudicantis sit an ad adiectivum aliquod enuntiati referendus vix dici potest. — Apud poetam nostrum dativum iudicantis statuendum puto his locis: IV 520 *Sic igitur ratio tibi rerum prava necessest Falsaque sit, falsis quae cumque ab sensibus ortast;* V 1209 *Ne quae forte deum nobis inmensa potestas sit;* *VI 674 *Scilicet, et fluvius quivis est maximus ei Qui non ante aliquem maiorem vidit* [2]); IV 1276 *Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset;* V 944 *Multaque praeterea novitas tum florida mundi Pabula dura tulit, miseris mortalibus ampla;* VI 781 *Deinde videre licet quam multae sint homini res Acriter infesto sensu spurcaeque gravesque* [3]); *972 *Qua nil est homini quod amariu' frondeat esca* [4]); 976 *At contra nobis caenum taeterrima cum sit Spurcities, eadem subus haec iucunda videtur* [5]). Quamquam his proximis locis dativus nescio an potius ad adiectivum sit referendus.

Hoc loco commemorari oportet accusativum ex prae-

---

[1]) Cfr Chr. Hauser, Woelfflinus Act. Erl. II p. 140.

[2]) Hoc e coniectura Bentlei ediderunt Lachmannus Bernaysius Munro, ubi codices exhibent *fluvius qui visus maximus ei,* Brieger solus *fluvius qui visus maximu' cuiquest* ante signatam lacunam scripsit.

[3]) *infestae* cum Bernaysio scripsit Brieger.

[4]) sic Lachmannus scripturam codicum prorsus corruptam egregie emendavit.

[5]) ita editores veteres; *ciunda* O, *inunda* Q exhibet.

positione *ad* pendentem apud Lucretium fere eadem significatione occurrere, qua dativus usurpatur, velut I 750 *quod ad sensus nostros minimum esse videtur;* III 830 *Nil igitur mors est ad nos neque pertinet hilum;* 845 *Nil tamen est ad nos;* 926 *Multo igitur mortem minus ad nos esse putandumst;* 972 *Respice item quam nil ad nos ante acta vetustas Temporis aeterni fuerit.* Ceterum conferas Hertzium p. 52.

Alterum genus dativi relationis id est, quo persona significatur, cuius ratio habenda est, ut id valeat quod enuntiati verbis exprimitur. Qui quidem dativus saepenumero cum participio praesentis aut perfecti coniunctus proprie indicat personae in quam spectant verba eam esse condicionem quae participio exprimatur, sive locali notione usurpatur dativus sive remotiore sensu ponitur. Verum hunc dativum, cum admodum libere enuntiationi adiungatur, quasi dativum absolutum esse quibusdam persuasum est, qui quantum errent mitto demonstrare, cum postea de ablativi absoluti qui vocatur origine agam. Neque huius dativi usum graecorum exemplis auctum esse credere par est. Ceterum dativos huius generis, cum in prisca latinitate fere omnino desint, apud Lucretium vix statui posse non est mirum. Nam dativus ad hanc dativi speciem non accedit nisi paucis locis:

IV 937 *Interiorem etiam partem spirantibus aër Verberat hic idem, cum ducitur atque reflatur;* V 1319 *Inritata leae iaciebant corpora saltu Undique, et adversum venientibus ora petebant,* ubi cum dynamico arte cohaeret.

Praeterea conferendi sunt hi loci: III 479 *praepediuntur Crura vacillanti;* IV 952 *poplitesque cubanti Saepe tamen summittuntur virisque resolvunt* [1]), ubi verba composita ad structuram aliquantum valuisse apparet.

---

[1]) Brieger, cum de loco emendando desperaret, ante *cubanti* corruptelae signum apposuit.

6. Dativus ethicus.

Tum dativus enuntiato adiungitur, ut personam indicet non a verbi actione alienam esse, sed aliquo modo sententiae verbis tangi atque interesse. Ac dativum ethicum non a verbo pendere, sed ad totam verborum sententiam spectare monendum est. Quare hunc dativum abundare vel expletivum esse non defuerunt qui dicerent. Ceterum dativo ethico proprium est, quod in graviore vel concitatiore oratione adhiberi solet, ut in sententiis, quae rogationem aut hortationem exprimunt. Plerumque primae aut secundae personae pronomina personalia, rarius tertiae personae usurpata esse notum est. Apud Lucretium huius generis dativos haud paucis repperi locis, quos secundum sententiarum genera infra enumerare placet, cum in certis tantum sententiis dativum ethicum usurpatum invenimus [1]. Occurrit dativus in sententiis:

A. quae hortationem (optationem) exprimunt.

I 149 *Principium cuius hinc nobis exordia sumet;* II 1023 *Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.*

B. quae exclamationem (interrogationem) exprimunt.

II 1038 *Quam tibi iam nemo · · · Suspicere in caeli dignatur lucida templa!*

C. quae ad certos quosdam homines magis quam ad alios pertinere additis dativis indicantur.

I 773 *Nulla tibi ex illis poterit res esse creata;* 918 *Hac ratione tibi pereunt primordia rerum* [2]; III 279 *Sic tibi nominis haec expers vis · · · latet;* IV 511 *Illa tibi est igitur verborum copia cassa Omnis;* 875 *Sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro Abluitur; sic expletur ieiuna cupido;* V 260 *Ergo terra tibi libatur et aucta recrescit;* 294 *Quin etiam nocturna tibi · · · Lumina · · · Consimili properant ratione · · · Suppeditare novom lumen;* 805 *Tum tibi terra dedit passim mortalia saecla;* VI 225 *Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem Constituit natura.* —

---

[1]) Cfr Munro II ad I 797.

[2]) Hoc loco dativus ad similitudinem dativi iudicantis accedit.

I 673 797 II 756 864 *Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes*[1]; II 500 *Iam tibi barbaricae vestes Meliboeaqua fulgens Purpura · · · superata · iacerent;* III 197 *ut ab summo tibi diffluat altus acervus.*

Ad similitudinem dativi ethici accedit dativus his locis: III 772 *Quidve foras sibi vult membris exire senectis?* 1058 *ut nunc plerumque videmus Quid sibi quisque velit nescire;* I 124 *Unde sibi exortam semper florentis Homeri Commemorat speciem lacrimas effundere salsas Coepisse.*

Separatim commemoro dativum *sibi* apud Lucretium pronominibus — inprimis reflexivo pronomini — praeter necessitatem additum esse[2]): I 506 *Esse utramque sibi per se puramque necessest;* III 145 *Idque sibi solum per se sapit: id sibi gaudet;* 590 *ut noscere possis · · animae naturam · · · prius esse sibi distractam corpore in ipso:* 684 *Sed vel ut in cavea sibi per se vivere solam Convenit;* 886 *Qui possit vivus sibi se lugere peremptum.*

Addenda.

1. Dativus verbis compositis adscriptus.

In linguis indogermanicis praepositiones ex adverbiis ad verbi notionem accuratius definiendam vel exprimendam appositis antiquitus exstitisse iam inter omnes constat. Nam cum verbo adiectus esset casus, fieri potuit, ut vox proprie adverbialis cum casu artius coniungeretur. Alias autem adverbium cum verbo, cui fere semper praeponebatur, in unum coaluit. Tum vero accidit, ut verbo non solum casus subiceretur, sed etiam praepositio quae praefixa erat ante casum iteraretur. Sed in verbis compositis construendis multum inter se differunt scriptores latini.

Dativum quoque, cum locali significatione primitus usurpatus sit, permultis verbis cum praepositionibus compositis adiungunt scriptores neque tamen structuras praepositio-

---

[1]) Hoc loco dativus ad similitudinem dativi iudicantis accedit.

[2]) De his structuris egerunt Landgrafius l. l. Arch. VIII p. 43 sq., Ziemer Str. p. 150 sqq.

nales respuunt. Qua in re ab aureae aetatis scriptoribus ita exculta est oratio, ut verbis cum *ad de ex in sub* compositis, ubi localis relatio aperte indicaretur, praepositio, quae verbo praefixa est sive altera notione ei propinqua, apponeretur, dativus vero, si verbum translata significatione usurpatum erat, potissimum adhiberetur. Quamquam iam apud optimos scriptores praepositionum usui multum detractum esse reperimus. Ab illis aliquantum differunt poetae recentioresque scriptores, quippe qui dativum iteratis praepositionibus praeferant.

Neque mirum est, quod Lucretius, ut erat et antiquae locutionis studiosus et puri atque integri sermonis amator, dativum, etiamsi localis indicata est notio, saepe posuit. Quare ut ostendam qua ille ratione verba composita construxerit, omnia exempla ubi verbis sive nudus casus sive praepositio cum casu coniuncta adscribitur proferam, quamvis ab aliis hae res admodum luculenter sint tractatae. Saepissime dativus acquisitionis, paucis locis dativus commodi vel incommodi statuendus est.

Apud Lucretium haec reperiuntur verba quae cum praepositionibus composita sunt[1]).

ad

Verba intransitiva.

accidere. III 840 *Scilicet, haud nobis quicquam, qui non erimus tum, Accidere omnino poterit;* 862 *cui male possit Accidere;* IV 881 *Dico animo nostro primum simulacra meandi Accidere;* V 97 *Nec me animi fallit quam res nova miraque menti Accidat;* 171 *cui nil accidit aegri Tempore in ante acto.* De ceteris huius verbi structuris iam egi p. 27 sq.

°**adesse.** I 338 *id in omni tempore adesset Omnibus;* V 1405 *Et vigilantibus hinc aderant solacia somni.* Hoc loco *in* cum ablativo additur: IV 820 *In manibus vir uti factus videatur adesse.*

---

[1]) Cum plurima horum verborum motum exprimant, verba quibus quietis inest notio hoc signo ° notare satis habui.

°apparere. IV 99 *Quae cumque apparent nobis simulacra.*

°adstare. III 1078 *Certa quidem finis vitae mortalibus adstat.* Cum praepositione coniungitur: I 89 *Et mestum simul ante aras adstare parentem Sensit.*

°adsistere. III 959 *Et nec opinanti mors ad caput adstitit ante.* Hoc loco I 965 *Nec refert quibus adsistas regionibus eius*, ubi Keller p. 18 dativum exstare dicit, ablativus localis est statuendus.

Verba transitiva.

accendere. I 1117 *ita res accendent lumina rebus;* V 173 *quid potuit novitatis amorem accendere tali?*

addere. V 333 *nunc addita navigiis sunt Multa;* 1307 *Inque dies belli terroribus addidit augmen.*

adfigere. IV 391 *Sidera cessare aetheriis adfixa cavernis Cuncta videntur;* 1138 *Quod cupido adfixum cordi vivescit ut ignis;* 1242 *Tenve locis quia non potis est adfigere adhaesum.*

adfingere. IV 386 *Proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.*

adflare. V 567 *quibus e spatiis cumque ignes lumina possunt Adicere et calidum membris adflare vaporem.*

adhibere. II 855 *Propter eandem rem debent primordia rerum Non adhibere suum gignundis rebus odorem;* V 229 *nec cuiquam adhibendast Almae nutricis blanda atque infracta loquella.* Praepositionem adsumit his locis: I 51 *vacuas auris animumque sagacem Semotum a curis adhibe veram ad rationem;* II 1023 *Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.* Conferendus est hic locus: I 778 *At primordia gignundis in rebu' necessest Naturam clandestinam caecamque adhibere.*

adlidere. IV 297 *ut siquis · · · adlidat pilaeve trabive;* 570 *Pars, solidis adlisa, locis reiecta sonorem reddit.* Ita distinxerunt Lachmannus et Bernaysius, rectius commata deleverunt Munro et Brieger.

admiscere. I 369 *Est igitur · · · admixtum rebus, quod inane vocamus;* 382 *esse admixtum dicundumst rebus inane;*

655 *si faciant admixtum rebus inane;* *II 467 *et levibu' sunt aliunde admixta doloris Corpora* scripsit Lachmannus, ubi in codicibus mendosa insunt *e levibus atque rutundi admixta* cet., quae haud dubie e versu proximo irrepserunt. Bernaysius *et squalida sunt illis admixta* cet. proposuit, Munro, quem sequitur Brieger, haec habet: *et squalida multa creant admixta doloris* (acc. plur.) *Corpora.* Praepositionem adsumit: *in* cum accusativo coniunctum: I 745 *Nec tamen admiscent in eorum corpus inane: in* cum ablativo: I 569 *Admixtum quoniam semel est in rebus inane;* V 365 *quoniam admixtumst in rebus inane,* de qua structura videas p. 80. Praeterea cum ablativo coniungitur; cfr postea.

adnectere. III 689 *Nam neque tanto opere adnecti potuisse putandumst Corporibus nostris extrinsecus insinuatas.*

apponere. *III 372 *Illud in his rebus nequaquam sumere possis* · · · *Corporis atque animi primordia, singula privis Adposita, alternis variare* [1]). De VI 1036 disserui p. 76 s. v. *circumdare.*

apportare. V 100 *Ut fit ubi insolitam rem adportes auribus ante;* ubi Tillmannus p. 79 et 128 dativum ex *insolitam* pendere censet.

adsciscere. V 473 *Quae neque terra sibi adscivit nec maximus aether.*

adsimulare. II 914 *Linquitur ut totis animantibus adsimulentur;* 980 *totis mortalibus adsimulata;* VI 189 *cum montibus adsimulata Nubila portabunt venti transversa per auras.*

adsumere. II 1124 *Plura sibi adsumunt.* Contra IV 1091 *Nam cibus atque umor membris adsumitur intus* ex sententia Kelleri et Kraetschii ablativus statuendus est.

adtribuere. II 836 *fit Ut non omnibus adtribuas sonitus et odores;* III 241 *Quarta quoque his igitur quaedam natura necessest Adtribuatur.*

---

1) *privis* Bentleius correxit pro *primis.*

cum (con)

Verba intransitiva.

concedere. I 1076 *Omnis enim locus ac spatium* ··· *concedere debet Aeque ponderibus;* *III 962 *age dum, dignis concede: necessest*[1]).

concurrere. V 849 *Multa videmus enim rebus concurrere debere*; hoc loco nescio an rectius ablativus statuendus sit; VI 98 *quia concurrunt sublime volantes Aetheriae nubes contra pugnantibu' ventis:* nisi forte ablativum absolutum statuere malis.

confligere. VI 373 *Hic quoque confligunt hiemes aestatibus acres.* Cum accusativo a Lucretio construitur: IV 1215 *Semina cum Veneris stimulis excita per artus Obvia conflixit conspirans mutuus ardor.*

confluere. VI 636 *retroque remanat Materies umoris et ad caput amnibus omnis Confluit;* 1152 *ubi* ··· *Morbida vis in cor maestum confluxerat aegris:* utroque loco dativus ad similitudinem dativi dynamici proxime accedit. Praepositionem acquirit: V 496 *atque omnis mundi quasi limus in imum Confluxit;* VI 1152; 1259 *Nec minimam partem ex agris maeroris in urbem Confluxit labes.*

consentire. II 915 *Vitali ut possint consentire undique sensu.* Meissner p. 28 ablativum limitationis statuit, Bockemueller *sensu* dativum esse dicit eique adstipulari videtur Munro, quia sic locum vertit: in order that they may be able in all points to work in concert with the vital sense. Ceterum de hoc verbo videas quae p. 24 disserui.

consurgere. Hoc loco VI 498 *primum iam semina aquai Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis nubibus* ex *simul* pendere rectius putandum est.

contendere. III 7 *quid enim contendat hirundo Cycnis?* cfr Schaeflerum p. 46.

contingere. IV 1118 *Cum sibi quid cupiant ipsi contingere quaerunt;* V 151 *Tactile nil nobis quod sit contingere debet;* *VI 710 *Verum aliquid genere esse ex hoc*

---

[1]) ***gnatis*** Bernaysius Brieger, ***magnus*** Munro, ***magnis*** O Q.

quod contigit ei Scimus[1]). Praeterea verbum multis apud Lucretium locis transitive usurpatur.

convenire. IV 708 *sed item species rerum atque colores Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes;* 1259 *ut · · · Crassa · conveniant liquidis et liquida crassis;* ubi idem valet atque *coniungi commisceri:* VI 1085 *Ut cava conveniant plenis haec illius illa Huiusque inter se, iunctura haec optima constat.* Hoc loco V 270 *retroque remanat Materies umoris et ad caput amnibus omnis Convenit* dativus dynamicus exstat.

Verba transitiva.

concedere. I 832 *nec nostra dicere lingua Concedit nobis patrii sermonis egestas;* IV 1184 *tribuisse quod illi Plus videat quam mortali concedere par est:* 1191 *quoniam tu tamen omnia possis · · · vicissim Praeter mittere et humanis concedere rebus;* V 1358 *Ut muliebribus id manibus concedere vellent;* 1370 *silvas Cogebant infra · locum concedere cultis.*

conferre. II 1166 *cum tempora temporibus praesentia confert Praeteritis.* Alia significatione usurpatur: VI 55 *quod Ignorantia causarum conferre deorum Cogit ad imperium res et concedere regnum.*

conflare. VI 1092 *unde repente Mortiferam possit cladem conflare coorta Morbida vis hominum generi pecudumque catervis, Expediam.*

coniungere. I 450 *aut his coniuncta duabus Rebus ea invenies;* II 1004 *Inde aliis aliud coniungitur, et fit ut* cet.; III 556 *Sive aliud quid vis potius coniunctius ei Fingere;* V 538 *Ex ineunte aevo coniunctam atque uniter aptam Partibus aëriis mundi;* 563 *ubi est coniuncta gravi cum corpore, ut aër Coniunctus terris et nobis est animi vis;* 853 *Feminaque ut maribus coniungi possit avere:* 1012 *mulier coniuncta viro.* Sane nonnullis locis, ubi ipsa forma dubitationem admittit, utrum dativus sit an

---

[1]) *contigit ei* Is. Vossius optime emendavit pro corrupta codicum scriptura.

ablativus statuendus, commentatores dissentiunt. Sed recte Keller mihi videtur p. 20 sq. Holtzio adversari ablativum his omnibus locis statuenti. De eis locis, ubi *coniungere* ablativum adsciscit aut cum praepositione *cum* coniungitur, postea agam.

commiscere. I 822 *Verum aliis alioque modo commixta moventur*; II 885 *commixta quibus dent motus accipiantque;* V 502 *Nec liquidum corpus turbantibus aëris auris Commiscet.* His locis Keller p. 21 contra Holtzium dativum accipi vult, quod *commiscere* idem valeat quod *commiscendo addere.* Praepositio *in* additur: IV 671 *Utraque enim sunt in mellis commixta sapore.* De ceteris huius verbi structuris sub ablativo disseram.

committere. V 782 *novo fetu quid · · · incertis crerint committere ventis;* 1365 *Unde etiam libitumst stirpis committere ramis.*

connectere. II 704 *videres · · · Multa · conecti terrestria membra marinis;* quamquam hoc loco de ablativo cogitari potest.

corripere V 248 *Illud in his rebus ne corripuisse rearis Me mihi.*

constituere. I 707 *qui principium gignundis aëra rebus Constituere;* ubi dativus arte cum substantivo *principium* cohaeret; II 560 *Sic tibi si finita semel primordia quaedam Constitues;* VI 73 *quia tute tibi placida cum pace quietos Constitues magnos irarum volvere fluctus;* his duobus locis dativus ethicus videtur esse statuendus.

in

Verba intransitiva.

incidere. II 227 *Quod si forte aliquis credit graviora potesse Corpora · · · Incidere ex supero levioribus;* 240 *Haud igitur poterunt levioribus incidere umquam Ex supero graviora;* VI 351 *cum corpora fulminis ipsa Corporibus rerum inciderunt;* 1178 *Multi praecipites lymphis putealibus alte Inciderunt.* De ceteris huius verbi structuris egi p. 28.

incedere. *VI 1212 *Usque adeo mortis metus his incesserat acer*[1]).

incumbere. VI 1143 *Incubuit tandem populo Pandionis omnei.* Cum praepositione ponitur: V 1097 *Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans Aestuat in ramos incumbens arboris arbor.*

incurrere. I 287 *ita magno turbidus imbri Molibus incurrit ... amnis.*

°**inesse.** De hoc verbo sub locali agam.

ingemere. V 208 *ni vis humana resistat Vitai causa valido consueta bidenti Ingemere.*

°**innasci.** II 286 *unde haec est nobis innata potestas.* Hoc loco additur *in* cum ablativo: III 792 V 136 *et innasci quavis in parte soleret,* ubi verba quae praecedunt (cfr p. 57) ad structuram aliquantum valere apparet.

°**insidere.** III 900 *nec tibi earum Iam desiderium rerum super insidet una.*

insinuare. IV 306 *dolorem oculis quae gignunt insinuando.*

°**instare.** I 65 *Horribili super aspectu mortalibus instans.* De II 113 videas p. 97 s. v. *versari.*

°**insistere.** De VI 836 disseram sub instrumentali.

Verba transitiva.

inaedificare. VI 265 *nisi inaedificata superne Multa forent multis nubila.*

increpare. III 932 *si · rerum natura · · hoc alicui nostrum sic increpet ipsa.*

incutere. I 19 *Omnibus incutiens blandum per pectora amorem;* 924 *simul incussit suavem mi in pectus amorem Musarum.* De III 382 sub ablativo agam.

inferre. III 679 *si ... nobis Inferri solitast animi vivata potestas;* V 976 *Dum rosea face sol inferret lumina caelo;* 1246 *Sive quod ... Hostibus intulerant ignem.*

inicere. III 378 *Quantula priva queant nobis iniecta ciere Corpora sensiferos motus in corpore.* Conferri potest

[1]) ***his*** editores veteres pro ***iis***; ***incesserat*** Lambinus pro ***incusserat.***

hic locus: II 739 *In quae corpora si nullus tibi forte videtur Posse animi iniectus fieri.*

inlidere. IV 1080 *et dentes inlidunt saepe labellis.*

immiscere. I 877 *ut omnibus omnis Res putet inmixtas rebus latitare;* III 393 *Semina corporibus nostris inmixta per artus,* quo loco Brieger *in mixta* scripsit.

immittere. IV 715 *quae cum sunt oculis inmissa leonum.* Semel praepositionem adsumit: VI 441 *Ille in aquam subito totum se inmittit.*

imperitare. III 1028 *magnis qui gentibus imperitarunt.*

implicare. VI 1232 *quod ubi se quisque videbat Implicitum morbo.*

imponere. III 890 *non invenio qui non sit acerbum Ignibus inpositum calidis torrescere flammis;* V 543 *At quae cumque foris veniunt inpostaque nobis Pondera sunt laedunt.*

inserere. I 901 *et non est lignis tamen insitus ignis;* *V 181 *Exemplum porro gignundis rebus et ipsa Notities hominum dis unde est insita primum* [1]); 329 *neque usquam Aeternis famae monimentis insita florent;* 538 *quibus insita crevit;* 1165 *Unde etiam nunc est mortalibus insitus horror.*

insinuare. I 113 *an contra nascentibus insinuetur;* II 685 *sorsum sapor insinuatur Sensibus;* III 671 *si · natura animai · · In corpus nascentibus insinuatur;* 723 *si forte animas extrinsecus insinuari Vermibus · · credis;* 729 *An quasi corporibus perfectis insinuentur;* 739 *Nec tamen est ut iam perfectis insinuentur Corporibus.* Ceterum conferas velim quae p. 38 sq. disputavi.

instituere. V 14 *Namque Ceres fertur Liberque liquoris Vitigeni laticem mortalibus instituisse.*

intendere. IV 76 *vela · · · magnis intenta theatris;*

---

1) hoc Wakefieldo duce ediderunt Lachmannus et Bernaysius, ***divis hominum*** Munro et Brieger scripserunt, ***hominum divis*** codices praebent.

VI 109 *Carbasus ut quondam magnis intenta theatris Dat crepitum.*

intorquere. VI 125 *Cum subito validi venti conlecta procella Nubibus intorsit sese.*

involvere. VI 443 *Fit quoque ut involvat venti se nubibus ipse Vertex.*

ob

Verba intransitiva.

occurrere. *III 523 *Usque adeo falsae rationi vera videtur Res occurrere*[1]; IV 782 *simul ac volumus nobis occurrit imago;* VI 32 *quibus e portis occurri cuique deceret.*

[0]**obesse.** V 24 *Quid Nemeaeus enim nobis nunc magnus hiatus Ille leonis obesset?* 171 *Cui veteres obsunt;* *VI 70 *Delibata deum per te tibi numina sancta Saepe oberunt*[2]).

officere. *VI 755 *Sed natura loci vi ibus officit ipsa suapte* scripsit Lachmannus, cui adstipulatus est Bernaysius. Munro transponendo edidit *loci ope sufficit,* Brieger codicum scripturam *loci opus efficit* recepit[3]).

obniti. *IV 437 *At maris ignaris · · · videntur Navigia aplustris fractis obnitier undae*[4]).

[0]**obstare.** I 289 *ruitque ita quidquid fluctibus obstat;* *II 88 *neque quicquam a tergo ibus obstet;* sic Is. Vossius emendavit quae in codicibus insunt *a tergibus obstet:* IV 1150 *nisi tute tibi obvius obstes.*

[0]**obsistere.** I 109 *valerent Religionibus atque minis obsistere vatum;* VI 227 *cui nil omnino obsistere possit;* 331 *Nec facilest tali naturae opsistere quicquam.*

Verba transitiva.

offerre. III 1041 *Sponte sua leto caput obvius optulit ipse;* V 960 *Quod cuique obtulerat praedae fortuna.*

obicere. V 547 *Sic igitur tellus non est · · · auris*

---

[1]) *rationi* Marullus emendavit pro *rationis.*

[2]) *oberunt* Wakefieldus coniecit pro *oderunt.*

[3]) Meissner p. 29 *loci sponte officit* scribi vult.

[4]) *undae* Lachmannus scripsit, *undas* in codicibus est.

aliunde obiecta alienis; 755 *Obiciens caecum radiis ardentibus orbem.*

obstruere. V 754 *cur luna queat ⋯ a terris altum caput obstruere ei.*

ostendere. I 429 531 *Id quod iam supera tibi paulo ostendimus ante;* IV 672 *Id quod iam supera tibi saepe ostendimus ante.*

obvertere. IV 166 *speculum quo cumque obvertimus oris.*

prae

Verba intransitiva.

°**praestare.** I 208 *incultis praestare videmus Culta loca;* 359 *cur alias aliis praestare videmus Pondere res rebus nilo maiore figura?* Ceterum conferas p. 32.

Verba transitiva.

praecludere. I 975 *Quorum utrumque tibi effugium praecludit;* III 524 *Usque adeo ⋅⋅ vera videtur Res ⋅⋅ effugium praecludere eunti:* V 373 *Haut igitur leti praeclusa est ianua caelo Nec soli terraeque neque altis aequoris undis.*

praebere. II 66 *tu te dictis praebere memento:* 597 *Unde ⋯ Montivago generi possit praebere ferarum;* IV 872 *quae stomacho praebent incendia nostro:* V 816 *Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile Praebebat;* 991 *Unus enim tum quisque ⋯ Pabula viva feris praebebat, dentibus haustus;* VI 893.

°**praemetuere.** III 1018 *mens sibi ⋯ Praemetuens;* cfr p. 121.

praemonstrare. VI 92 *Tu mihi supremae praescribta ad candida calcis Currenti spatium praemonstra, callida musa Calliope.*

praepandere. I 144 *quo carmine demum Clara tuae possim praepandere lumina menti.*

praepedire. III 364 *luminibus quia nobis praepediuntur;* de III 479 videas p. 103.

praeponere. VI 999 *bene ubi haec confirmata atque locata Omnia constiterint nobis praeposta parata.*

praespargere. V 739 *vestigia propter Flora quibus*

mater praespargens ante viai Cuncta coloribus egregiis et odoribus opplet.

sub

Verba intransitiva.

succedere. V 286 *simul ac primum nubes succedere soli Coepere.* Praepositio additur: *ad:* III 609 *Nec prius ad iugulum et supera succedere fauces:* V 1123 *ad summum succedere honorem Certantes: in:* V 1275 *aurum in summum successit honorem;* 1370 *Inque dies magis in montem succedere silvas Cogebant; praeter:* IV 139 *videntur · · · magni montes avolsaque saxa Montibus ante ire et solem succedere praeter.*

succumbere. II 1140 *cum externis succumbunt omnia plagis.*

succurrere. V 765 *Tempore eodem aliut nequeat succurrere lunae Corpus.*

°**subesse.** III 874 *Scire licet · · · subesse Caecum aliquem cordi stimulum.*

suppeditare. I 547 *Materies ut subpeditet rebus reparandis;* VI 665 *Sic toti caelo terraeque putandumst Ex infinito satis omnia suppeditare.*

°**subsidere.** IV 1198 *Nec ratione alia volucres armenta feraeque Et pecudes et equae maribus subsidere possunt.*

°**subsistere.** I 1079 *Nec quod inane autem est ulli subsistere debet;* II 236 *At contra nulli de nulla parte neque ullo Tempore inane potest vacuum subsistere rei.*

Verba transitiva.

subdere. IV 447 *si forte oculo manus uni subdita supter Pressit eum;* V 101 *Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu.*

subducere. I 1106 *Nere · · · Terra · se pedibus raptim subducat.*

sufficere. II 108 *haec aëra rarum Sufficiunt nobis et splendida lumina solis.*

subicere. I 78 *Quare religio pedibus subiecta vicissim Opteritur.*

subiungere. II 862 *Inmortalia si volumus subiungere*

rebus Fundamenta; *III 421 *Tu fac utrumque uni subiungas nomen eorum* scripsit Lachmannus, quem sequitur Bernaysius, ubi codices corrupta exhibent *uno subiungas nome*. Munro *uno sub iungas nomine* rectius scripsit eiusque coniecturam recepit Brieger.

submittere. I 7 *tibi suavis daedala tellus Summittit flores;* 92 *Muta metu terram genibus summissa petebat;* hoc loco ablativus potius quam dativus est statuendus; *VI 818 *Sic ea Averna loca alitibus summittere debent Mortiferam vim* [1]).

suppeditare. II 26 *Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur;* III 9 *tu patria nobis Suppeditas praecepta;* VI 1066 *Ut mihi multa parum genere ex hoc suppeditentur.*

substernere. IV 411 *Inter eos solemque iacent immania ponti Aequora substrata aetheriis ingentibus oris.*

subtrahere. *VI 605 *Ne pedibus raptim tellus subtracta feratur In barathrum* [2]).

2. Dativus adiectivis et adverbiis appositus.

Dativum adiectivis et adverbiis permultis in lingua latina adscribi notum est. Atque hic dativus, cum secundum structuram eorum verborum, quibus similis fere inest significatio, cum adiectivis coniungi videatur, varia significatione usurpatus alias ad dativum acquisitionis propius accedit, alias dativo commodi similior est. Neque analogia ad structuram divulgandam nihil valuit. A vulgari usu non multum recessit Lucretius, apud quem haud pauca dativi cum adiectivis coniuncti exempla reperiuntur. Cum dativo construuntur adiectiva:

a. quae vicinitatis notionem exprimunt.

vicinus. VI 459 *Fit quoque uti montis vicina cacumina caelo Quam sint quoque magis, tanto magis edita fument.* Hoc loco IV 933 *Aëriis quoniam vicinum tangitur auris [corpus] auris* ad verbum proxime est referen-

[1]) ***alitibus*** editores veteres correxerunt pro ***malitbus.***

[2]) ***subtracta*** Niccolius scripsit, ***substructa*** codices praebent.

dum, quia adiectivum e more Lucretii ad sententiam illustrandam praeter necessitatem appositum est; cfr Kraetschium p. 65 sq.

communis. I 196 *Ut potius multis communia corpora rebus Multa putes esse, ut verbis elementa videmus:* 824 II 689 *Quin etiam passim nostris in versibus ipsis Multa elementa vides multis communia verbis.*

socius. I 24 *Te sociam studeo scribendis versibus esse.*

b. quae similitudinem aut dissimilitudinem significant.

similis. II 543 *Cui similis toto terrarum nulla sit orbi:* 909 *Nempe tamen debent aut sensum partis habere Aut simili totis animalibus esse putari;* IV 109 *Tanto opere ut similes reddantur cuique figurae:* 750 *Qua tenus hoc simile est illi;* 1212 *Tum similes matrum materno semine fiunt Ut patribus patrio,* cfr 1218 cum **genetivo**; 1230 *utri similest magis id quod cumque creatur;* V 435 *Nec similis nostris rebus res ulla videri [poterat].*

dissimilis. V 153 *Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse Dissimiles debent.* De genetivo adiectivis *similis* et *consimilis* apposito agam postea.

par. II 337 694 724 *quia non volgo paria omnibus omnia constent:* 340 *Debent ni mirum non omnibus omnia prorsum Esse pari filo similique adfecta figura;* 738 *Nullus enim color est omnino materiai Corporibus, neque par rebus neque denique dispar;* V 969 *Saetigeris · pares subus.*

compar. IV 1255 *inventast illis quoque compar Natura;* quo loco dativum ad adiectivum potius quam ad verbum referendum esse cum Tillmanno p. 79 duco.

dispar. II 738 vide supra.

parilis. I 1067 *Contendunt · · · alternis nobiscum tempora caeli Dividere et noctes parilis agitare diebus.*

pariter. VI 171 *pariter qui mittitur igni E simili causa.*

aemulus. I 297 *Quandoquidem factis et moribus aemula magnis Amnibus inveniuntur.*

idem Lucretius primus scriptorum latinorum cum da-

tivo coniunxit[1]: II 918 *cum* · · · *animalia sint mortalibus una eademque;* III 1038 *quorum unus Homerus* · · *eadem aliis sopitu' quietest;* *IV 1174 *Nempe eadem facit, et scimus facere, omnia turpi,* ubi Naugerius *turpi* pro *turpis* correxit.

diversus. V 646 *Nonne vides etiam diversis nubila ventis Diversas ire in partis inferna supernis?*

alienus. VI 1119 *Proinde ubi se caelum quod nobis forte alienum Commovet atque aër inimicus serpere coepit.* De ceteris huius adiectivi structuris, quae apud Lucretium occurrunt, disseram sub ablativo et genetivo.

c. quae opportunitatem aut contrariam qualitatem indicant.

aptus. IV *633 *Nunc aliis alius qui sit cibus unicus aptus Expediam* scripsit Lachmannus, ubi codices in fine versus praebent *cibus ut videamus,* quae verba ab editoribus varie emendantur. Nam Bernaysius *cibu' suppeditatus* coniecit, Munro *cibu' suavis et almus* edidit, Brieger solus verba codicum lacunae signo post *videmus* apposito imprimi iussit. 677 *Verum aliis alius magis est animantibus aptus;* V 538 *Convenit* · *aliam naturam supter habere, Ex ineunte aevo coniunctam atque uniter aptam Partibus aëriis mundi;* VI 773 *Et magis esse aliis alias animantibus aptas Res ad vitai rationem ostendimus ante;* 961 *Huc accedit uti non omnia* · · · *eodem pacto rebus sint omnibus apta.*

idoneus. VI 318 *Opportuna fuit si forte et idonea flammis.*

opportunus. III 206 cfr s. v. *utilis;* VI 318 vide supra.

contrarius. I 657 *quia multa sibi cernunt contraria adesse;* VI 741 *quia sunt avibus contraria cunctis.*

d. quae utilitatis aut inimicitiae notionem continent.

utilis. I 331 *Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus;* III 206 *Quae tibi cognita res in multis, o bone, rebus Utilis invenietur et opportuna cluebit;* neque cum

---

[1]) Cfr Schaefler p. 47.

Tillmanno p. 79 et 119 dativum e participio pendere putandum est; 735 *Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus Cum subeant.*

placidus. I 40 *petens placidam Romanis, incluta. pacem.*

inimicus. V 770 *Dum loca luminibus propriis inimica per exit:* VI 1118 *inde aliis alius locus est inimicus Partibus ac membris.*

infestus. V 219 *Praeterea genus horriferum natura ferarum Humanae genti infestum terraque marique Cur alit atque auget?* 760 *Cum loca praeteriit flammis infesta per auras;* 983 *quod saecla ferarum Infestam miseris faciebant saepe quietem.*

ingratus. II 615 *qui ⋯ ingrati genitoribu' sint inventi.*

e. quae facilitatem, bonitatem aut contraria exprimunt.

facilis. V 1281 *Nunc tibi ⋯ facilest ipsi per te cognoscere, Memmi.*

perfacilis. II 381 *Perfacile est tali ratione exsolvere nobis.*

difficilis. V 99 *quam difficile id mihi sit pervincere dictis.* Cum *ad* praepositione usurpatur: II 1027 *quin ea primum Difficilis magis ad credendum constet.*

bonus. II 408 *Omnia postremo bona sensibus et mala tactu Dissimili inter se pugnant perfecta figura. Tactu* Meissner p. 39 pro ablativo putat, cum *sensibus* et ad *bona* et ad *mala* refert, rectius Munro et Staedler p. 44 dativum statuunt.

suavis. IV 658 *Hoc ubi quod suave est aliis aliis fit amarum, Illi, cui suave est, levissima corpora debent Contractabiliter caulas intrare palati.*

acer. VI 392 *documen mortalibus acre.*

acerbus. IV 661 *quibus est eadem res intus acerba.*

amarus. IV 634 vide infra; 658 confer supra.

taeter. II 510 *Namque aliis aliud retro quoque taetrius esset Naribus auribus atque oculis orisque sapori.*

tristis. IV 634 *Expediam, quareve, aliis quod triste et amarumst, Hoc tamen esse aliis possit perdulce videri.*

horribilis. V 1306 *Horribile humanis quod gentibus esset in armis.*

His subiungo:

genitalis. I 58 *Quae nos materiam et genitalia corpora rebus Reddunda in ratione vocare et semina rerum Appellare suëmus,* de quo loco agit Munro II; cfr I 167 *Ubi non essent genitalia corpora cuique.*

vitalis. VI 1094 *quae sint vitalia nobis.*

satis. I 402 *Verum animo satis haec vestigia parva sagaci Sunt.*

Postremo dativus adiectivis et adverbiis cum praepositione compositis subiungitur his locis:

adfinis. III 733 *Corpus enim magis his vitiis adfine laborat;* hoc loco adiectivum ad sententiam illustrandam additum est; cfr p. 117 s. v. *vicinus.*

admoderate. II 169 *humanis rationibus admoderate.*

adversus. VI 1134 *Nec refert utrum nos in loca deveniamus Nobis adversa.*

consanguineus. * VI 475 *Nam ratio consanguineast umoribus ollis*[1]).

conscius. VI 393 *Et potius nulla sibi turpi conscius in re Volvitur in flammis innoxius inque peditur.* Altero loco III 1018 *at mens sibi conscia factis, Praemetuens adhibet stimulos sibi* ad participium est referendum, quoniam *conscius* cum duobus dativis apud optimos scriptores coniungi non solet.

obvius. I 132 *Et quae res nobis vigilantibus obvia mentes Terrificet morbo adfectis somnoque sepultis,* de quo loco conferas p. 97; IV 33 *Atque eadem nobis vigilantibus obvia mentes Terrificant atque in somnis;* 309 *quia luroris de corpore eorum Semina multa fluunt simulacris obvia rerum;* V 401 *solque cadenti Obvius aeternam succepit lampada mundi.*

---

[1]) *consanguineast* correxit Is. Vossius pro *consanguinea se, ollis* Lachmannus pro *omnis* scripsit.

3. Dativus substantivis subiunctus.

Dativum substantivis e verbis dativum regentibus derivatis admodum raro in sermone latino adscribi notum est. Neque dativus a Lucretio nisi substantivo *fides* apponitur nonnullis locis, ubi verbum ad structuram aliquantum valuisse verisimile est. Primum adnotandus est hic locus: I 423 *c u i nisi prima fides fundata valebit*, de quo loco egi p. 96 sq. Deinde IV 463 *Quae violare f i d e m quasi sensibus omnia quaerunt* dativus e substantivo pendere videtur. Tum hic exstat locus: I 400 *Multaque praeterea tibi possum commemorando Argumenta fidem d i c t i s conradere n o s t r i s.*

Neque dativus aliis locis substantivo adscribitur; nam dativus eis quoque locis, ubi cum substantivo arte coniungi videatur, ad verbum proprie est referendus. Unum tamen separatim adnotabo locum: V 181 *Exemplum porro g i g n u n d i s r e b u s et ipsa Notities hominum dis unde est insita primum*, ubi dativus ad *exemplum* proxime relatus est. Nam gerundivorum genetivos poeta consulto videtur evitasse, cum metro non satis apti essent.

DE CASVVM SYNTAXI LVCRETIANA

II

SCRIPSIT

CAROLUS I. HIDÉN
D:R PHILOS.

VENIA

AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS
ACADEMIAE ALEXANDREAE
P. P.

IN AVDIT. IVRID. DIE XX M. MAI

H. A. M. S.

HELSINGFORSIAE
EX OFFICINA TYPOGRAPHICA I. SIMELII HEREDVM
1899

Triennio post quam usum nominativi vocativi accusativi dativi Lucretianum tractaveram, quae de ablativis carminis Lucretii conscripsi typis impressa edo. Hac quoque in parte Syntaxis Lucretianae eandem quam antea rationem secutus sum, qua de re in praefatione prioris partis satis egi [1]). Praeter editiones quas antea in usum meum adhibui nuper mihi praesto fuere libri Giussani et Heinzii. Et Giussanum quidem sua editione quamvis ad rationes syntacticas illustrandas ultra Munronis adnotationes non multa attulerit, locis explicandis multum prodesse certe oportet concedi, quippe qui sententias editorum et commentatorum inter se variantes accuratissime collegerit atque tractaverit [2]). Neque in libro tertio explicando Heinzii opera parvi est aestimanda. Praeterea in hac dissertationis parte conficienda nonnullos libros adhibui, de quibus postea mentionem faciam [3]).

---

[1]) Quare fere semper cum numeris signavi versum, ubi erat casus de quo egi usurpatus, ut esset locus recte signatus, si quis exemplo decurtato casum solum nominis cum verbo attulisset.

[2]) Quia editionis Giussani t. III—IIII in manus meas venerunt, postquam haec pars dissertationis iam imprimi coepta erat, ad paginas 1—48 quaedam sub addendis et corrigendis attuli.

[3]) Ad locos Lucretii explicandos Thesaurum quoque poeticum linguae latinae, quem a L. Quicherato conditum tertium edidit Ae. Chatelainius Parisiis a. 1895, consulere decrevi. Sed brevi scripturis quibusdam insolitis obstupefactus cum exempla e carmine Lucretii deprompta accuratius examinassem, plurima verba inveni iam pridem a criticis reiecta, inter quae haec profero: *adapertus* IV 321, *ambens* V 396, *cesse* I 1111, *exaptus* IV 829, *im* III 863, *incire* V 962, *pluria* I 878, II 587, *praestinguere* III 1041, *praeterradere* IV 528, *recesse* III 69, *talipedare* III 504, *utique* II 569. Qua Lucretii editione Thesauri editores usi sint non liquet, verum ea ex re quod inter criticos non nominantur nisi veteres,

Quae de genetivi usu Lucretiano conscripsi conclusionibus indicibusque totius commentationis adiectis quam primum typis excudenda curabo.

---

concludi potest exempla ex editione quadam initii huius saeculi pravissima hausta, non mutata esse in tertiam Thesauri editionem redacta. Quis credat tales scripturas post curas Lachmanni Munronis Briegeri criticas in Thesauro poetico nos offendere? Quare exempla Thesauri Lucretiana quam diligentissime celeriter recognoscenda sunt, ne eiusmodi monstra iam pridem summota lectores perterreant.

Summarium.

Cap. V Ablativus.

I. Localis.

II. Instrumentalis.

III. Ablativus.

Index librorum.

Editiones versiones cet. [1]).

T. Lucreti Cari De rerum natura libri sex. Revisione del testo, commento e studi introduttivi di Carlo Giussani. Volume I: Studi Lucreziani. Volume II—IV: Libri I—VI. Torino 1896—1898.

T. Lucretius Carus De rerum natura. Buch III. Erklärt von Richard Heinze. Leipzig 1897.

Grammaticae dissertationes cet. [1]).

Ablativ Localis Instrumentalis im Altindischen Lateinischen Griechischen und Deutschen von Dr B. Delbrück. Berlin 1867. [A L I].

The latin language. An historical account of latin sounds, stems, and flexions by W. M. Lindsay, M. A. Oxford 1894.

Formenlehre der lateinischen Sprache von Friedrich Neue. I Bd. Zweite Auflage. Berlin 1877; II, III Bd. Dritte Auflage von C. Wagener ib. 1892—1897.

De genetivi apud Plautum usu. Dissertatio academica quam ··· publice defendet A. W. Blomquist. Helsingforsiae 1892.

De ablativi locativi instrumentalis apud priscos scriptores latinos usu scripsit Guilelmus Ebrard. Lipsiae 1879.

In Lucretium adversaria. Scripsit Johannes Paulson. Språkliga uppsatser. Lund 1897.

De participiis priscae latinitatis. Quaestiones syntacticae quas ··· publice defendet E. I. Tammelin. Helsingforsiae 1889.

[1]) De libris antea laudatis videas indicem librorum I p. IX sqq.

Addenda et corrigenda.

Pag. 7 III 784 Giussanus quoque codices secutus est.
„ 10 VI 762 Munronis coniecturam Giussanus probat.
„ „ l. 21 pro emendasse scrib. edidisse.
„ 11 VI 1262 Giussanus Lachmannum sequitur.
„ 14 sq. V 296 Giussano quoque *fuligine* placet; ad consonantiam *fulguribus* ·· *fuligine*, cui rei multum tribuit, conferas tamen VI 691 *crassa* ·· *caligine fumum*.
„ 18 V 568 Bernaysii coniecturam recepit Giussanus.
„ 19 l. 9 pro V 836 scrib. VI 836.
„ 23 III 868 Cum Briegero Giussanus *an nullo* impressit.
„ 44 V 1457 Codicum scripturam Giussanus solus restituit.
„ 46 III 935 Giussanus quoque Naugerio adstipulatus est.
„ 47 Ad § 23 cfr. Edwards-Woelfflin Von dem sog. Genetivus und Ablativus qualitatis. Arch. XI pp. 197—211.
„ 67 l. 1 pro *a* scrib. *ab*.
„ 106 l. 8 del. comma.
„ 110 l. 13 scrib. ubi intransitivum.

---

* stellula eos locos signavi ubi codicum scriptura corrupta est aut ab editoribus mutata.

· · · punctis nonnulla e poetae verbis a me omissa esse significavi.

[ ] uncis verba loci explicandi causa adiecta inclusi.

O = codex oblongus, Q = codex quadratus.

PARS ALTERA.

ABLATIVUS GENETIVUS.

Cap. V.

Ablativus.

§ 16. De vi et usu ablativi universe disputatur.

In ablativum linguae latinae tres casus: localem instrumentalem ablativum antiquitus confluxisse a viris doctissimis quam apertissime demonstratum est. Quare si quis vim et usum ablativi latini accurate perscrutari velit, certe facere non potest quin originem et naturam triplicem huius casus respiciat. Tres igitur notiones, localis instrumentalis ablativa, ablativi genera tractanti diligenter discernendae sunt. Neque tamen unicuique ablativi generi qualis vis ac significatio subsit pro certo ostendere possumus, cum tres illi casus inter se finitimi sint saepissimeque confusi. Quae cum ita sint, quantum potero, ablativi apud Lucretium usum ita tractabo, ut primum eos adferam ablativos, in quibus localis notio mihi videatur inesse, deinde de iis agam, quibus instrumentalis significatio vindicanda sit, tum vi proprie ablativa usurpatos proponam.

I. Localis.

§ 17. De vi et usu localis universe disputatur.

In linguis indogermanicis certum constat locali casu sive locativo qui appellatur designari locum, intra cuius fines aliquid agi dicitur. Quo factum est, ut hic casus cum ad locum ubi aliquid esset, tum ad tempus quando actio fieret indicandum proprie usurparetur. Tum usu venit, ut interdum quo res actione verbi ad finem perfecta perveniret locali verbis motum indicantibus apposito exprimeretur, cum status finalis actione verbi effectus neque motus ipse respiceretur. Verum in lingua latina cum localis propter exitus

similitudinem et frequentem ablativi usum paulatim exolevisset, ablativus proprius muneris quo localis antiquitus functus erat partes suscepit atque praepositiones locali proprie additas sibi adscivit. Nihilo minus apud scriptores latinos haud paucae remanserunt locutiones, quibus inest et forma et significatio casus localis, quae apte ubi de ablativo locali agitur proferri possunt. Quam ob rem apud Lucretium accurate qualis fuerit vis et usus locativi, quem brevitatis et perspicuitatis causa appello, et ablativi localis examinans primum de ablativo locali proprio et loci et temporis, deinde de ablativo locali finali qui vocatur disseram.

Conspectus (ablativi) localis Lucretiani.

1 Abl. localis
a loci b temporis

2 Abl. finalis
a loci b temporis

§ 18. Ablativus localis.

1. De origine atque natura ablativi localis.

In lingua latina locativum et posteaquam exolevit ablativum duplici modo usurpatum esse diximus, ut et locum ubi quid esset et tempus quo aliquid ageretur indicaret. Atque ad has notiones exprimendas nudo ablativo quamvis priscos scriptores satis frequenter usos esse constet, ubi increbruit usus praepositionum, a recentioribus plerumque additae sunt praepositiones, ut sensum animi quam apertissime exprimerent. Velut apud veteres non prorsus desunt praepositiones, ita posterius denuo usum ablativi nude positi magis magisque divulgatum esse eoque multum praepositionum usui detractum videmus. Nec non a Lucretio usurpantur et locativi et ablativi locales sive nudi sive e praepositione pendentes, qui quomodo occurrant exemplis allatis infra demonstrandum erit.

2. Locativus et ablativus loci.

De locativis et ablativis loci apud Lucretium occurrentibus disserenti primum nomina propria, deinde nomina appellativa perscrutari placet, quoniam sic perspicuitati magis consuletur, quam si verba casum localem regentia in exemplis adferendis spectaverimus.

A. Nomina propria.

a. Nomina urbium.

Locativus.

Nomen urbis hoc tantum loco in locativo positum exstat:

Aegium. VI 585 *In Syria Sidone quod accidit et fuit Aegi In Peloponneso.*

Ablativus.

Nomina urbium his locis occurrunt:

Aulis. I 84 *Aulide quo pacto Triviai virginis aram Iphianassai turparunt sanguine foede Ductores Danaum delecti.*

Gades. VI 1106 *Nam quid Brittannis caelum differre putamus, Et quod in Aegypto est, ··· Quidve quod in Ponto est differre, et Gadibus atque Usque ad nigra virum percocto saecla colore?*

Hoc loco Munro, quippe qui *Brittannis*, quod omnibus codicibus commendatum est, ad sensum non quadrare putaret, *Brittanni* coniecit. Neque tamen codicum scriptura spernenda videtur, quamquam qua ratione recte sit percipienda dubius sum. Nam fortasse cum Bockemuellero Briegeroque pro dativo habere possumus, si usum dativi Lucretianum consideramus, cum saepe exstet dativus, ubi genetivus poni potuit. Atqui rectius ablativum statui posse puto, quoniam Lucretius, id quod Munro ipse ad III 623 animadvertit, praepositionem omittere solet antecedente vel sequente praepositione. Namque videtur poeta dicere voluisse: quid caelum quod in Brittannis (in Brittannia) est i. e. (in) Brittannis ὂν differre putamus, uti a Munrone explicatur *Gadibus*, quare loci notionum primam pari atque sequentes modo

ablativo expressit populi nomine usus, cum terrae nomen per metrum usurpari nequiret.

Sidon. VI 585 *In Syria Sidone quod accidit.*

b. Nomina regionum in ablativo posita haec inveni:

Acheruns. III 628 *Nec ratione alia nosmet proponere nobis Possumus infernas animas Acherunte vagari:* 978 *Atque ea, ni mirum, quae cumque Acherunte profundo Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis;* 984 *Nec Tityon volucres ineunt Acherunte iacentem.*

Atthis. VI 1116 *Atthide temptantur gressus, oculique in Achaeis Finibus.*

De nominibus regionum cum praepositione coniunctis videas Hertzium p. 63.

B. Nomina appellativa.

Locativus.

Eorum hi apud Lucretium reperiuntur qui paene in adverbiorum usum transierunt:

humus. II 356 *At mater ··· Noscit humi pedibus vestigia pressa bisulcis:* III 653 *Cum digitos agitat propter moribundus humi pes;* 655 *Et caput ···· Servat humi voltum vitalem oculosque patentis;* V 223 *Tum porro puer, ut saevis proiectus ab undis Navita, nudus humi iacet;* VI 1215 *Multaque humi cum inhumata iacerent corpora supra Corporibus.*

domus. III 1061 *Esse domi quem pertaesumst;* IV 997 *At consueta domi catulorum blanda propago Discutere et corpus de terra corripere instant;* 1254 *Et quibus ante domi fecundae saepe nequissent Uxores parere;* V 1334 *Si quos ante domi domitos satis esse putabant;* VI 14 *Nec minus esse domi cuiquam tamen anxia corda.*

animus. I 136 922 V 97 *Nec me animi fallit*[1]*).*

Ablativus.

In ablativo loci primum ponuntur nomina substantiva; quibus caeli terrae maris partes significantur, deinde quae

[1]) Cfr Reisigius III pp. 557 sq.

animi vel corporis notiones exprimunt, tum nomina permulta cognatae significationis. a. Illorum haec apud Lucretium inveniuntur:

aequor. *III 784 *Denique in aethere non arbor, non aequore salso Nubes esse queunt.* Quo loco Munro Brieger Heinzius codices secuti *aequore in alto* ediderunt, Lachmannus *aequore salso* recepit e V 128, ubi hos versus non ab Lucretio ipso insertos esse ait Brieger. III 892 *cum summo gelidi cubat aequore saxi.* Praepositio *in* addita est: *II 781 *Conveniebat ··· ita cernere in aequore ponti ··· Dissimiles longe inter se variosque colores* [1]).

aër. V 254 *Quas validi toto dispergunt aëre venti.* Accedit *in* praepositio his locis: III 508 *Cur eadem credis sine corpore in aëre aperto Cum validis ventis aetatem degere posse?* IV 736 *Partim sponte sua quae fiunt aëre in ipso;* VI 1128 *Aut etiam suspensa manet vis aëre in ipso.*

aether. V 398 *Avia cum Phaethonta rapax vis solis equorum Aethere raptavit toto terrasque per omnis;* V 800 vide s. v. *tellus.* Adiungitur praepositio *in:* III 784 V 128 vide s. v. *aequor.*

caelum. IV 213 *extemplo caelo stellante serena Sidera respondent in aqua radiantia mundo* [2]); V 907 s. v. *tellus;* VI 376 *Nec mirumst, in eo si tempore plurima fiunt Fulmina tempestasque cietur turbida caelo.* Praepositio *in* usurpata est: I 152 *Quod multa in terris fieri caeloque tuentur;* IV 132; VI 50 *Cetera quae fieri in terris caeloque tuentur Mortales;* 450 *apparet crebrius idem Prospectu maris in magno caeloque patenti;* 956 *tempestate in terra caeloque coorta.*

campus, collis. V 1373 *Prata lacus rivos segetes vinetaque laeta Collibus et campis ut haberent.* Praepositio *in* passim addita est.

finis, fines. II 1171 *Et crepat, anticum genus ut pietate repletum Perfacile angustis tolerarit finibus ae-*

---

1) *in aequore* editores veteres scripserunt pro *in aequora.*

2) De hoc loco conferatur Hidén I p. 85.

vom; IV 627 *Deinde voluptas est e suco fine palati.* Cum *in* praepositione coniungitur: VI 909 *Magnetum quia fit patriis in finibus ortu;* 1115 vide s. v. *Atthis* p. 6; 1139 *Haec ratio quondam morborum et morti' ferai Finibus in Cecropis funestos reddidit agros.*

fluctus. V 1080 *Accipitres atque ossifragae mergique marinis Fluctibus in salso victum vitamque petentes.*

litus. VI 471 *declarant litore vestes Suspensae,* cfr I 305 *Denique fluctifrago suspensae in litore vestes Uvescunt.*

locus. II 534 *At regione locoque alio terrisque remotis Multa licet genere esse in eo;* III 209 *quamque loco se Contineat parvo;* 548 *loco quae Fixa manet certo;* IV 380 *Nam quo cumque loco sit lux atque umbra tueri Illorum est;* 458 *Conclusoque loco caelum mare flumina montis Mutare et campos pedibus transire videmur;* II 592 *Nam multis succensa locis ardent sola terrae;* IV 370 *Ni mirum, quia terra locis ex ordine certis Lumine privatur solis.* Praepositio *in* usurpata est: II 1099 *Quis ··· potis est ··· Omnibus inve locis esse omni tempore praesto;* IV 786 *Cum praesertim aliis eadem in regione locoque Longe dissimilis animus res cogitet omnis;* *798 *Propterea fit uti quovis in tempore quaeque Praesto sint simulacra locis in quisque parata* [1]*;* V 734 *cur nequeat ··· alia illius reparari in parte locoque;* 1164 *Quae nunc in magnis florent sacra rebu' locisque.* Ceterum de his locis conferas Hertzium p. 60 sq., Meissnerum p. 41.

mare. III 837 *cum ··· In dubio ·· fuere utrorum ad regna cadendum Omnibus humanis esset terraque marique;* V 219 *Praeterea genus horriferum natura ferarum Humanae genti infestum terraque marique Cur alit atque auget;* II 1 *Suave, mari magno turbantibus aequora ventis, E terra magnum alterius spectare laborem.* Ubi Bockemueller *mari magno* pro dativo habet, ablativum alii recte statuunt, verum varie et interpretantur et nominant.

[1]) *locis* Itali pro *locos* ediderunt.

Nam Holtzius inter ablativos absolutos enumerat Lin. p. 13, quem sequitur Meissner p. 32 germanice interpretatus: bei hochgehender See, Ebrardus vero p. 602 inter ablativos locales de Lucretio nullam facit mentionem simili loco ex Ennio trag. 87 allato, Munro, cum in commentariis ablativum usurpari dicit, sic vertit anglice: on the great sea. Verum hoc loco quin ablativus loci cum Giussano statuendus sit, equidem non dubito. VI 470 *Praeterea permulta m a r i quoque tollere t o t o Corpora naturam declarant litore vestes Suspensae*, ubi ablativus prosecutivi speciem prae se fert. Exstat *in endo* praepositio his locis: VI 144 *quod item fit in altis Fluminibus magnoque mari;* *890 *Quod genus endo marist Aradi fons*[1]).

mons. II 331 *Et tamen est quidam locus a l t i s m o n t i b u s;* VI 786 *Est etiam m a g n i s Heliconis m o n t i b u s arbos;* 963 *At glaciem dissolvit et a l t i s m o n t i b u s altas Extructasque nives radiis tabescere cogit.* Hoc loco V 492 *Sidebant campi, crescebant m o n t i b u s a l t i s Ascensus* dativus potius loci est statuendus; conferas velim VI 469 *montis cum ascendimus altos.* Praepositio apposita est: I 897 *At saepe in magnis fit montibus;* V 1244 *Ignis ubi ingentis silvas ardore cremarat Montibus in magnis;* VI 422 *cur ··· plurimaque eius Montibus in summis vestigia cernimus ignis?*

nubes. VI 198 *magno indignantur murmure clausi N u b i b u s;* 325 *N u b i b u s ipsa quod omnino prius incita se vis Colligit.* Illo loco ablativus instrumenti potius est statuendus, ut vult Meissner p. 14. Ceterum saepe occurrit ablativus cum *in* praepositione coniunctus: IV 182 911*ille gruum quam Clamor in aetheriis dispersus nubibus austri;* VI 157; 496; 500; 526; 528.

orbis. II 543 *Cui similis t o t o terrarum nulla sit o r b i;* V 1166 *Qui delubra deum nova t o t o suscitat o r b i terrarum.* Contra addita est praepositio *in:* VI 629 *Praeterea docui ··· nubes Umorem ··· passim toto terrarum*

---

[1]) sic Lachmannus Bernaysius emendarunt pro scriptura codicum *endo maris parat fons.*

spargere in orbi; V 74 *terrarum qui in orbi sancta tuetur Fana lacus lucos aras simulacraque divom.*

regio. I 958 *Omne quod est igitur nulla regione viarum Finitumst;* *II 249 *Sed nil omnino nulla regione viai Declinare quis est qui praestet cernere sese.* Lacunam quae in codicibus inest Lachmannus voce *nulla* expleri vult versu I 958 conlato explicans nil omnino nullo loco viae suae declinare cet. eumque secutus est Bernaysius. Munro autem Brieger Giussanus *recta*, quod ante *regione* excidisse primus putavit Niccolius, defendunt, quae coniectura haud scio an probanda sit. Quos si sequimur, ablativus separativus statuendus est. Praeterea de variis huius loci emendandi conatibus velim conferas quae adnotavi I p. 33. 260 *Per quam .... Declinamus item motus nec tempore certo Nec regione loci certa;* 293 *Id facit exiguum clinamen principiorum Nec regione loci certa nec tempore certo;* 534 s. v. *locus;* III 617 *sed unis Sedibus et certis regionibu' pectoris haeret;* *VI 762 *Ianua ne Puteis Orci regionibus esse credatur;* ubi Lachmannus et Bernaysius verba codicum *ne poteis* in *ne Puteis* correxerunt, Munronem, quem sequitur Brieger, *ne forte his* rectius emendasse puto. 892 *Et multis aliis praebet regionibus aequor Utilitatem opportunam sitientibu' nautis.* Cum praepositione: III 140 *Idque situm media regione in pectoris haeret;* IV 786 vide s. v. *locus;* V 534 *Terraque ut in media mundi regione quiescat;* VI 415 *Ut pluere in multis regionibus et cadere imbris.*

silva. I 903 *Quae .. creant incendia silvis,* ubi Holtzium Lin. p. 40 *silvis* pro dativo commodi parum recte habuisse Antoineo duce p. 223 equidem existimo.

tellus. V 800 *Quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta Et maiora, nova tellure atque aethere adulta;* 907 *Quare etiam tellure nova caeloque recenti Talia qui fingit potuisse animalia gigni;* illo loco Meissner p. 46 ablativum in vim temporalem accipiendum esse censet, hoc loco ablativum absolutum defectivum exstare p. 32 contendit, sed nescio an ablativis causalis potissimum sen-

sus sit adscribendus, cum neque localis neque temporalis significatio ad sententiam satis quadret.

terra. II 534 vide s. v. *locus;* III 837; V 219 supra s. v. *mare.* Saepissime *in* praepositio nomini est apposita e. gr. I 63; 130; 152; 210; 868; II 603; III 173.

His subiungo nomina substantiva, quibus domus vel receptaculi cuiusdam notio exprimitur:

astu. *VI 1262 *quo magis a s t u Confertos ita acervatim mors accumulabat.* Quo loco *astu* scribi voluit Lachmannus atque *aestu* e coniectura Marulli edidit Bernaysius, codicum scriptura *aestus* Munroni et Briegero placuit ante *confertos* versum excidisse censentibus.

bustum. III 906 *At nos h o r r i f i c o cinefactum te prope b u s t o Insatiabiliter deflevimus;* V 993 *Viva videns v i v o sepeliri viscera b u s t o.* Post verbum *sepeliendi* ablativus utrum localis an instrumentalis statuendus sit inter grammaticos non constat; ita e. gr. Meissner p. 14 omnibus apud Lucretium locis instrumentalem usurpatum esse dicit, Ebrardus e contrario p. 603 nonnullis locis ex Ennio Lucretio aliisque allatis localem statuit. Qua de causa quoniam ablativum non ubique eadem significatione positum esse mihi persuasi, hoc loco ablativum *busto* localis speciem prae se ferre existimo aliis locis instrumentalem sensum praevalere ratus.

casa. VI 1254 *penitusque c a s a contrusa iacebant Corpora paupertate et morbo dedita morti.*

fornax. VI 202 *rotantque c a v i s flammam f o r n a c i b u s intus;* 278 *vortex* ··· *c a l i d i s acuit fulmen f o r n a c i b u s intus;* 1169 *Flagrabat stomacho flamma ut f o r n a c i b u s intus.*

fundamentum. V 1121 *Ut f u n d a m e n t o s t a b i l i fortuna maneret.*

lavabrum. VI 799 *Denique si c a l i d i s etiam cunctare l a v a b r i s Plenior et laveris.*

lustrum. IV 1136 *Aut cum conscius ipse animus se forte remordet Desidiose agere aetatem l u s t r i s q u e perire.*

sedes. III 617 vide s.v. *regio;* VI 798 *Multaque* ··· *animam labefactant s e d i b u s intus*[1]*).* Cum *in* praepositione: II 965 *ubi materiai Corpora . . . Sollicitata suis trepidant in sedibus intus.*

b. His apud Lucretium locis ablativus loci exstat substantivorum, quae corporis vel animi partes significant:

animus. III 1054 vide s. v. *corpus.*

corpus. I 514 *Nec res ulla potest vera ratione probari C o r p o r e inane s u o celare atque intus habere;* II 678 *Invenies igitur multarum semina rerum C o r p o r e celare et varias cohibere figuras.* Ablativo instrumentalem sensum a Meissnero p. 14 sine causa tribui ostendunt haec exempla: II 673 *Si nil praeterea, tamen haec in corpore celant;* IV 1221 *Propterea quia multa modis primordia multis Mixta suo celant in corpore saepe parentis.* III 794 V 138 *Quod quoniam n o s t r o quoque constat c o r p o r e certum, Dispositumque videtur ubi esse et crescere possit Sorsum anima atque animus;* III 148 *quasi* ··· *non o m n i concruciamur C o r p o r e;* ablativum a Meissnero inter ablativos relationis relatum pro locali recte putant Holtzius Ebrardus. IV 1104 *Nec manibus quicquam teneris abradere membris Possunt errantes incerti c o r p o r e t o t o;* ubi iam Holtzius Lin. p. 9 locativum statuit, Meissner p. 39 ablativum relationis usurpatum esse prave contendit. III 109 *Cum miser ex animo laetatur c o r p o r e t o t o;* qui ablativus a Meissnero p. 38 inter ablativos relationis adfertur. 281 *nominis haec expers vis* ··· *dominatur c o r p o r e t o t o;* V 273 *Aëra nunc igitur dicam, qui c o r p o r e t o t o Innumerabiliter privas mutatur in horas.* Ablativum loci cum Ebrardo p. 602 statuamus, quem pro ablativo relationis falso putant Holtzius Lin. p. 22, Meissner p. 38. III 382 *Nam neque pulveris inter dum sentimus adhaesum C o r p o r e nec membris incussam sidere cretam,* ubi de instrumentali vix cogitari potest, cfr Heinzium. VI 660 *Existit sacer ignis et urit c o r-*

---

[1]) De II 601 *Sedibus in curru biiugos agitare leones* nihil dici potest, quia versum ante *sedibus* periisse apparet; cfr Lachmannum.

pore serpens; VI 1216 *Multaque humi cum inhumata iacerent corpora supra Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum Aut procul apsiliebat, ut acrem exeiret odorem, Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.* De forma *corporibus* Holtzius Lin. p. 10 haec adnotavit: *corporibus* est dativus, quasi superiacerent corporibus, quod vix credibile videtur, neque quisquam nisi Bockemueller amplius egit. Is enim commate post *supra* distinxit locum germanice interpretatus: lenkte seinen Lauf absichtlich ···· nach einer anderen Seite abspringend von den Körpern ab, qua interpunctione locus aptius edi mihi videtur. Nam commate post *corporibus* posito *corporibus* pro ablativo loci est putandum, quod et durum et parum Lucretianum est. Quod si Bockemuellerum sequimur, *corporibus* ad verba *procul apsiliebat* referatur necesse est. Nam Lucretius saepe et verba non cohaerentia — *corpora* et *corporibus* — iuxta ponit, de qua re agit Munro II ad I 875, et verba cohaerentia seponit; cfr Munro II ad II 250. Quia *procul* apud Lucretium alias nisi cum ablativo *dubio* nude non ponitur, ablativus proprie de verbo finito pendet, cui *procul* abundanter additur; cfr Kraetschius p. 66 sqq. Praepositio *in* saepissime occurrit velut III 138 *Sed caput esse quasi et dominari in corpore toto Consilium;* 227 *quia multa minutaque semina sucos Efficiunt et odorem in toto corpore rei;* 276 s. v. *membrum;* 799 *Quare ··· periisse necessest Confiteare animam distractam in corpore toto;* IV 887 *Ergo animus ··· ferit extemplo quae in corpore toto ··· animai dissita vis est*[1]*).*

Praeterea adnotandus est usus ablativi *inesse* verbo adscripti: I 590 *variae volucres ut in ordine cunctae Ostendant maculas generalis corpore inesse;* III 634 *Et quoniam toto sentimus corpore inesse Vitalem sensum.* Ceteris locis: III 1054 *proinde ac sentire videntur Pondus inesse animo;* VI 984 *Quippe etenim varii sensus animantibus insunt,* ubi diiudicari non potest utrum ablativus sit

---

[1]) Cfr Hertzius p. 61.

an dativus statuendus, Holtzius Lin. p. 9, quem sequuntur Ebrardus l. l. Hertzius p. 56, ablativum, Keller p. 25 dativum usurpari contendit. Illo loco quamquam cum Holtzio ablativum loci statuo, *animantibus* hoc loco potius pro dativo explicari posse equidem existimo, cum apud Lucretium ablativus loci substantivi, quale est *animans*, non usurpetur. Ante ablativum iteratur *in* praepositio his locis: I 173 *Quod certis in rebus inest secreta facultas;* III 786 V 130 *Nec cruor in lignis neque saxis sucus inesse [queunt];* V 542 *nec denique totum Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.*

ingenium. III 744 *cur omnia membris Ex ineunte aevo generascunt ingenioque.*

membrum. III 744 vide supra; IV 1031 *ubi ipsa dies membris matura creavit,* quo loco Meissner p. 39 prorsus inepte ablativum relationis statuit; 1091 *Nam cibus atque umor membris adsumitur intus,* nisi potius cum Holtzio Lin. p. 158 Kellero p. 19 ablativus pro instrumentali est habendus; 1098 *ardorem qui membris stinguere possit,* ubi nescio an rectius Holtzius p. 41 et Meissner p. 78 dativum exstare dicunt; 1261 *Namque aliis rebus concrescunt semina membris.* Praepositio *in* additur his locis: III 117 *Nunc animam quoque ut in membris cognoscere possis Esse;* 120 *fit uti ··· Saepe tamen nobis in membris vita moretur;* 127 *in membris ut vita moretur;* 276 *Quod genus in nostris membris et corpore toto Mixta latens animi vis est animaeque potestas;* IV 926 *ubi nulla latens animai pars remaneret In membris.*

mens. VI 51 *pavidis cum pendent mentibu' saepe.*

stomachus. VI 1169 s. v. *fornax.*

c. Denique apud Lucretium exstant ablativi loci substantivorum, quae infra enumerabo:

acies. II 448 *In quo iam genere in primis adamantina saxa Prima acie constant.*

caligo. V 296 *pendentes lychni claraeque coruscis Fulguribus pingues multa caligine taedae Consimili properant ratione, ardore ministro, Suppeditare novom lumen:* ubi Meissner p. 26 cur ablativum tamquam causa-

lem ad adiectivum *pingues* rettulerit non intellego[1]. Confer IV 456 *et in noctis caligine caeca Cernere censemus solem lumenque diurnum.*

certamen. II 118 *Multa* ··· *videbis Corpora* ··· *vel ut aeterno certamine proelia pugnas Edere;* 573 *Sic aequo geritur certamine principiorum* ··· *bellum;* V 392 *Tantum spirantes aequo certamine bellum Magnis inter se de rebus cernere certant.* Quamquam nescio an potius instrumentalis sensus ablativo cum Meissnero p. 31 tribuendus sit.

chorea. II 635 *Cum pueri circum puerum pernice chorea Armatei in numerum pulsarent aeribus aera,* nisi forte, quod voluit Meissner l. l., ablativum comitatus statuimus.

frons. IV 204 *Quid quae sunt igitur iam prima fronte parata?* 298 *Atque ea continuo rectam si fronte figuram Servet.*

genus. II 372 *Postremo quodvis frumentum non tamen omne Quique suo genere inter se simile esse videbis.* Hoc loco quamquam a Meissnero p. 39 ablativus relationis exstare dicitur, ut ablativum loci statuam ea re commotus sum, quod apud Varronem simili loco ablativus ex *in* praepositione pendet Lingu. Lat. IX p. 475 *non horum ita inter se omnia similia membra, ut separatim in suo utroque genere similitudine sint ea paria?* III 296 *Quo genere in primis vis est violenta leonum;* IV 855 *Quo genere in primis sensus et membra videmus;* V 59 *Quo genere in primis animi natura reperta est Nativo primum consistere corpore creta.* Praepositio *in* his locis invenitur: II 447 vide s. v. *acies;* 535 s. v. *locus;* 537 *Sicut quadripedum cum primis esse videmus In genere anguimanus elephantos;* 567 *Esse igitur genere in quovis primordia rerum Infinita palam est;* 666 *in quovis genere herbae;* 821 *Cur ea* ··· *non pariter sunt Omne genus perfusa coloribus in genere omni?* et passim.

[1]) Brieger sine causa Bentlei et Wakefieldi coniecturam *fuligine* recepit.

motus. IV 392 *et adsiduo sunt omnia motu.* Ablativum loci statuit Munro comparans I 995 *Semper in adsiduo motu res quaeque geruntur Partibus e cunctis*, verum ad instrumentalem sensum ablativi comitatus prope accedit illo loco sicut VI 1038 *Hic igitur* ··· *aër Sollicito motu semper iactatur eoque Verberat anellum dubio procul et ciet intus.* Praepositio usurpata est: I 995; II 297 *quo nunc in motu principiorum Corpora sunt;* 309 *Omnia cum rerum primordia sint in motu.*

numerus. V 51 *nonne decebit Hunc hominem numero divom dignarier esse;* de hoc loco conferas velim Munronem II p. 287. Accedit *in* praepositio: I 446 *tertia per se Nulla potest rerum in numero natura relinqui;* 691 *in numero rerum;* V 123 *Inque deum numero quae sint indigna videri;* 180 *Qui* ··· *Nec fuit in numero.*

pars. De I 88 *Cui simul infula virgineos circum data comptus Ex utraque pari malarum parte profusast* amplius agam sub ablativo instrumentali. *843 *Nec tamen esse ulla idem ex parte in rebus inane Concedit.* Sic Lachmannus Bernaysio Briegero probantibus vitiosam codicum scripturam *ulla idem parte,* quam Hertzio p. 5 placuisse non miror, correxit, cum Lucretium nudo ablativo nisi genetivo addito usum non esse putaret. Sed cum iam Holtzius Lin. p. 9 Lachmanni sententiam versu IV 328 allato redarguisset, Munro verbis codicum transpositis *ulla parte idem* scripsit, quae emendatio nescio an Lachmannianae praeferenda sit, praesertim cum *in rebus* ad genetivi sensum accedere videantur. IV 328 *Nam quae cumque retro parte interiore latebunt,* quo loco a Meissnero p. 14 contra Holtzium atque Ebrardum instrumentalem statui maxime est mirandum, quod ipse haec e Lucretio adfert exempla, ubi ablativo adscribitur *in:* III 276 *Quod genus in nostris membris et corpore toto Mixta latens animi vis est animaeque potestas;* IV 794 *quia tempore in uno Tempora multa latent.* V 769 *Cur nequeat certa mundi languescere parte.* Ceteris locis: I 181 *subito exorerentur Incerto spatio atque alienis partibus anni;* V 701 *quia*

sic alternis partibus anni Tardius et citius consuerunt confluere ignes temporis quoque notio ablativo exprimitur. Simili ratione *in* usurpatum est: V 676 *Non nimis incertis fiunt in partibus anni.* Ceterum multis locis accedit *in* praepositio, de quibus conferas Meissnerum p. 42.

spatium. *II 219 *Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus Corpora .... incerto tempore ferme Incertisque loci spatiis decellere paulum.* Hic verba, quae in codicibus exstant, *incertisque locis spatio depellere paulum* cum propter obscuritatem quandam editoribus displicuerint, varie et explicantur et emendantur. Nam Lachmannus Bernaysio adstipulante, sicut supra habemus, locum emendavit, cui adversatur Hoerschelmannus pp. 34—37, cum versum hunc in modum mutari oportere censeat: *Incertisque locis spatio decellere paulo.* Munro codicum scripturam servat, nisi quod *se* ante *incerto* deletum esse existimat, Brieger autem codicum scripturam non mutat infinitivum *depellere* intransitive usurpatum esse dicens, id quod mihi quoque veri simile videtur, cfr I p. 43. Quod si hos in loco emendando secuti erimus, *spatio* pro ablativo separativo habendum esse apparebit. Cum *in* praepositione coniungitur: II 602 *Aëris in spatio magnam pendere docentes Tellurem;* VI 301 *Fit quoque ut inter dum venti vis missa sine igni Igniscat tamen in spatio longoque meatu;* 452 *ubi corpora multa volando Hoc supero in caeli spatio coïere repente;* 622 *Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.*

speculum. IV 98 *Postremo speculis in aqua splendoreque in omni Quae cumque apparent nobis simulacra:* praepositionem e more Lucretiano omissam esse recte animadvertit Munro.

tenebrae. II 746 *Denique nos ipsi caecis quae cumque tenebris Tangimus.* Ablativo additur praepositio *in* e. gr. II 55 III 87 VI 35 *Nam vel uti pueri trepidant atque omnia caecis In tenebris metuunt, sic nos in luce timemus Inter dum, nilo quae sunt metuenda magis quam Quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura.*

Ad ablativum loci is prope accedit ablativus, quo quid sub finem demum spatii interiecti vel exacti fieri dicitur (ablativus intervalli). Neque in lingua latina frequentes sunt eiusmodi ablativi, quamquam hanc structuram antiquissimam fuisse e lingua indica apparet. Apud Lucretium hi inter ablativos intervalli numerandi videntur:

intervallum. II 98 *Partim intervallis magnis confulta resultant Pars etiam brevibus spatiis vexantur ab ictu. Et quae cumque magis condenso conciliatu Exiguis intervallis convecta resultant;* III 568 *Nec magnis intervallis primordia possunt Libera dissultare.* Exstat praepositio *in:* II 107 *Cetera dissiliunt longe, longeque recursant In magnis intervallis.* Hoc loco *III 394 *Et quam in his intervallis tuditantia possint Concursare coire et dissultare vicissim* omnes Lachmannum secuti ediderunt, ubi codices praebent *Et quantis intervallis* cet., praeter Heinzium, qui scripsit *Et quam sis intervallis* cet. Altero loco *V 568 *Nil ea in his intervallis de corpore libant Flammarum,* ubi codices *nihil nisi intervallis* exhibent, cum Lachmannus *Nil ea in his intervallis* coniecisset, Bernaysius *nil illa his intervallis* rectius scribi voluit eumque secuti sunt Brieger ac Munro. Hoc loco Meissner Bernaysium secutus p. 26 ablativum causae statuit.

spatium. II 98 cfr supra. Ceteris locis IV 159 *Ergo multa brevi spatio simulacra genuntur;* 161 *Et quasi multa brevi spatio summittere debet Lumina sol* ablativus potius temporis exstare videtur. Praeterea conferas I 234 s. v. *aetas* p. 20; II 78 *Inque brevi spatio mutantur saecla animantum;* IV 1285 *Nam leviter quamvis quod crebro tunditur ictu, Vincitur in longo spatio tamen atque labascit. Nonne vides etiam guttas in saxa cadentis Umoris longo in spatio pertundere saxa?*

Separatim commemorandus est usus ablativi verbis quae sunt *niti nixari* appositi his locis:

niti. II 863 ··· *Fundamenta, quibus nitatur summa salutis.* Cum ablativo coniungitur praepositio *in:* V 909 *Nixus in hoc uno novitatis nomine inani,* quo loco

Hertzius p. 62 praepositionem non tam propter metri necessitatem quam ad rem magis sensibus subiciendam a poeta positam esse putat.

nixari. IV 506 ··· *Fundamenta, q u i b u s nixatur vita salusque.* Altero loco III 1000 *Hoc est a d v e r s o nixantem trudere m o n t e Saxum* Holtzius Lin. p. 8 non sine causa ablativum ad similitudinem ablativi viae positum esse animadvertit, cum ad infinitivum *trudere* potius quam ad participium pertinere putandus sit. Praeterea V 836 *Hic ubi nixari nequeunt insistereque a l i s* ablativum ex utroque infinitivo sensu instrumentali pendere recte contendit Kraetschius p. 20, ubi similia ex Vergilio et Ovidio adfert exempla.

3. Ablativus temporis.

In lingua latina antiquitus casu locali et postea ablativo locali quo tempore aliquid fiat significari omnibus notum est. Atque eiusmodi ablativis praepositio adiungi solet cum nomen propria temporis notione egens addito adiectivo vel substantivi genetivo non definitur, itemque saepissime, ubi non tam de ipso tempore quam de condicione temporis agitur. Verum ad tempus indicandum nudum quoque ablativum cum praepositione coniunctum nullo fere discrimine intercedente a poetis usurpari constat, quippe qui et metri legibus vincti sint et saepe sermoni vulgari indulgeant. Quare apud Lucretium quoque contra usum vulgarem appositam praepositionem plurimis locis invenimus, ubi de ipso tempore agitur, id quod Meissner p. 45 recte animadvertit. Iam exemplis allatis qualis sit usus ablativi temporis Lucretianus accurate docebimus eam rationem sequentes, uti primum nomina temporis notionem proprie exprimentia perlustremus, deinde alia substantiva proferamus.

aestas. IV 58 *Cum teretis ponunt tunicas a e s t a t e cicadae;* V 803 *Folliculos ut nunc teretis a e s t a t e cicadae Lincunt sponte sua victum vitamque petentes;* VI 715 *Aut quia sunt a e s t a t e aquilones ostia contra;* 840 *Frigidior porro in puteis a e s t a t e fit umor.*

aetas. II 298 *in eodem ante acta aetate fuere*, cfr I 234 *Quod si in eo spatio atque ante acta aetate fuere.*

aevum. II 69 *quasi longinquo fluere omnia cernimus aevo:* V 161 *deum quod sit ratione vetusta Gentibus humanis fundatum perpetuo aevo;* I 553 *iam corpora materiai Usque redacta forent aevo frangente priore*, ubi cum Holtzio Ebrardus p. 612 ablativum absolutum statuit, instrumentalis sensus accipiendus videtur. Addita est praepositio: I 460 *transactum quid sit in aevo;* III 357 *Perdit enim quod non proprium fuit eius in aevo.*

annus. I 311 *Quin etiam multis solis redeuntibus annis Anulus in digito subter tenuatur habendo.* Hoc loco ablativum absolutum ab Holtzio Ebrardoque exstare dici non est mirandum.

autumnus. VI 357 *Autumnoque magis stellis fulgentibus apta Concutitur caeli domus undique totaque tellus:* altero loco I 174 *Praeterea cur vere rosam, frumenta calore, Vites autumno fundi suadente videmus* ablativus iure quodam ab Holtzio Ebrardoque pro absoluto explicatur.

dies. V 1167 *Qui ··· festis cogit celebrare diebus.*

mensis. V 618 *Quo pacto ··· Luna ·· mensibus id spatium videatur obire.*

nox. V 986 *Atque intempesta cedebant nocte paventes Hospitibus saevis instrata cubilia fronde;* VI 625 *Una nocte vias quoniam persaepe videmus Siccari.*

punctum. I 1109 *Temporis ut puncto nil extet reliquiarum:* IV 201 *haec puncto cernuntur lapsa diei Per totum caeli spatium diffundere sese.* Accedit praepositio *in:* IV 164 *Sic ab rebus item simili ratione necessest Temporis in puncto rerum simulacra ferantur;* 193 *Qua propter simulacra pari ratione necesse est Inmemorabile per spatium transcurrere posse Temporis in puncto.*

spatium. cfr supra p. 18.

tempus. Cum adiectivo vel participio coniunctum:

III 832 *Et vel ut ante acto nil tempore sensimus aegri, Ad confligendum venientibus undique Poenis*, quo-

cum conferas V 172 *sed cui nil accidit aegri Tempore in ante acto, cum pulchre degeret aevom.* — V 978 *A parvis quod enim consuerant cernere semper Alterno tenebras et lucem tempore gigni.* — II 259 *Per quam ··· Declinamus item motus nec tempore certo Nec regione loci certa;* 293 *Id facit exiguum clinamen principiorum Nec regione loci certa nec tempore certo;* V 638; 656; 661; 667; 669; 670; 671; 748; 749; 750; 759; 823. Praepositio *in* additur: V 672 *Nec minus in certo dentes cadere imperat aetas Tempore.* — II 218 *Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus Corpora ··· incerto tempore ferme Incertisque loci spatiis decellere paulum.* — I 805 *Et nisi tempestas indulget tempore fausto.* — V 699 *Propterea noctes hiberno tempore longae Cessant;* 940 *quae nunc hiberno tempore cernis Arbita puniceo fieri matura colore.* — I 41 *Nam neque nos agere hoc patriai tempore iniquo Possumus aequo animo.* — V 809 *Quos ubi tempore maturo pate fecerat aestus Infantum.* — IV 444 *Raraque per caelum cum venti nubila portant Tempore nocturno;* 1008 *At variae fugiunt volucres pinnisque repente Sollicitant divom nocturno tempore lucos;* VI 849. Cum praepositione *in* coniungitur ablativus: IV 793 *nocturno facere ut possint in tempore ludos.* — II 652 *Terra quidem vero caret omni tempore sensu;* 1099 *Omnibus inve locis esse omni tempore praesto;* IV 813 *proinde esse quasi omni Tempore semotum fuerit longeque remotum.* Praepositio *in* invenitur: I 26 *quem tu, dea, tempore in omni Omnibus ornatum voluisti excellere rebus;* 337 *id in omni tempore adesset Omnibus.* — VI 489 *Haut igitur mirumst, si parvo tempore saepe Tam magnis nimbis tempestas atque tenebrae Coperiunt maria ac terras inpensa superne.* His locis praepositionem *in* usurpatam invenimus: III 553 *Sed tamen in parvo lincuntur tempore tabi;* V 106 *Omnia conquassari in parvo tempore cernes;* VI 813 *Nonne vides audisve perire in tempore parvo Quam soleant,* ubi Hertzius p. 65 Draegerum secutus *in* eandem fere vim habere dicit atque *intra,* cum continuitas temporis respiciatur. Praeterea

de prosecutiva vi eiusmodi ablativorum iam agemus. — II 263 *Nonne vides etiam patefactis tempore puncto Carceribus non posse tamen prorumpere equorum Vim cupidam tam de subito quam mens avet ipsa?* 456 *quae puncto tempore cernis Diffugere;* 1006 *et fit ut omnes Res ··· puncto tempore reddant;* IV 214 *Iamne vides igitur quam puncto tempore imago Aetheris ex oris in terrarum accidat oras?* Hoc loco occurrit praepositio *in:* VI 230 *Et liquidum puncto facit aes in tempore et aurum.* — I 560 *Numquam relicuo reparari tempore posset.* — I 546 *Dissolui quo quaeque supremo tempore possint;* III 595 *Et quasi supremo languescere tempore voltus.* — I 388 *haud poterit tamen uno tempore totum Compleri spatium;* III 454 *Omnia deficiunt atque uno tempore desunt;* 532 *haec quoniam natura nec uno Tempore sincera existit.* Praepositio *in* adsumitur: IV 794 *Quia tempore in uno Tempora multa latent.* — V 802 *volucres Ova relinquebant exclusae tempore verno.*

Cum pronomine vel pronominali coniunctum:

I 176 *certa suo ·· tempore semina rerum Cum confluxerunt.* — VI 716 *Anni tempore eo qui etesiae esse feruntur;* 730 *Fit quoque uti pluviae, forsan, magis ad caput ei Tempore eo fiant;* 796 *Tempore eo si odoratast quo menstrua solvit.* Contra usurpata est praepositio *in:* III 862 *Debet enim ··· Ipse quoque esse in eo tum tempore,* ubi Hertzius p. 64 contra Holtzium localem, non temporalem sensum premendum esse contendit. Hoc loco VI 375 *Nec mirumst, in eo si tempore plurima fiunt Fulmina,* cum de condicione temporis agatur, praepositionem addi recte animadvertit Hertzius p. 65. — II 164 *Debent ··· Multiplex ·· loci spatium transcurrere eodem Tempore quo solis pervolgant fulgura caelum;* IV 208 *Quone vides citius debere et longius ire Multiplexque loci spatium transcurrere eodem Tempore quo solis pervolgant lumina caelum?* V 756; 765; 1045. — I 564 *Et finita simul generatim tempora rebus Stare, quibus possint aevi contingere florem;* V 917 *Tempore quo primum tellus anima-*

lia fudit; praeterea conferas supra. — I 102 *Tutemet a nobis iam quovis tempore ··· desciscere quaeres.* Cum *in* praepositione: IV 155 *Et quamvis subito, quovis in tempore, ··· apparet imago;* 775 *Tantaque sensibili quovis est tempore in uno Copia particularum;* 797 *Propterea fit uti quovis in tempore quaeque Praesto sint simulacra locis in quisque parata.* — II 147 *Quam subito soleat sol ortus tempore tali Convestire sua perfundens omnia luce;* VI 1028 *Sed tali fit uti propellat tempore ferrum;* 1251 *Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus Nec mors nec luctus temptaret tempore talei.* Praepositionem *in* reperimus: I 93 *Nec miserae prodesse in tali tempore quibat.* — I 447 *Nec quae sub sensus cadat ullo tempore nostros;* II 236 *At contra nulli de nulla parte neque ullo tempore inane potest vacuum subsistere rei;* 558 *neve ullo tempore credant;* *III 868 *neque hilum Differre ante ullo fuerit iam tempore natus.* Hoc loco, ubi O *annullo anullo* exhibet Q *anullo anullo*, Lachmannus Bernaysio probante *ante ullo* scripsit parum latine, Munro *anne ullo* coniecit, Brieger et Heinzius editores veteres secuti *an nullo* tuentur, quae emendatio mihi quidem maxime arridet. Praepositio *in* coniungitur cum ablativo his locis: III 24 *neque ulla Res animi pacem delibat tempore in ullo;* V 878 *nec tempore in ullo Esse queunt duplici natura et corpore bino.* — V 70 *et quae nullo sint tempore natae;* VI 1235 *Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci Ex aliis alios avidi contagia morbi.* — Praeterea *in* praepositio his locis ablativo adscribitur: V 1081 *Longe alias alio iaciunt in tempore voces.* — III 114 *Est aliud tamen in nobis quod tempore in illo Multimodis agitatur.* — I 98 *nubendi tempore in ipso;* IV 1076 *etenim potiundi tempore in ipso Fluctuat incertis erroribus ardor amantum.* — I 320 *quae corpora decedant in tempore quoque;* 327 *vesco sale saxa peresa Quid quoque amittant in tempore cernere possis;* IV 499. — I 351 *Crescunt arbusta et fetus in tempore fundunt;* 1037 *Unde amissa solent reparare in tempore quaeque.*

ver. I 174 vide s. v. *autumnus* p. 20.

Deinde hos apud Lucretium repperi ablativos temporis nominum substantivorum, quibus in ipsis temporalis notio non inest:

calor, frigus. I 174 vide supra s. v. *autumnus;* *VI 360 *Frigore enim desunt ignes, ventique calore Deficiunt*[1]. Hoc loco utrumque ablativum cum Holtzio Lin. p. 11 et Meissnero p. 45 pro temporali accipiendum puto, quoniam nomina *frigus, calor* saepe apud Lucretium aliosque metonymice usurpata esse apparet. Ablativos causales esse contendit Ebrardus p. 591.

Hymenaeus. IV 1251 *Et multae steriles Hymenaeis ante fuerunt Pluribus.*

lampas. vide infra.

lumen. V 664 *Quod genus Idaeis fama est e montibus altis Dispersos ignis orienti lumine cerni;* VI 1197 *Octavoque fere candenti lumine solis Aut etiam* optime *nona reddebant lampade vitam.*

lux. VI 848 *Esse apud Hammonis fanum fons luce diurna Frigidus et calidus nocturno tempore fertur.* Paulo post 873 *Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.* Quibus exemplis dictionis variandae studium Lucretianum illustratur. Cfr II 56 III 88 VI 36.

principium. I 271 *Principio venti vis verberat incita cautes;* 503 *Principio quoniam duplex natura .... constare repertast;* 834 *Principio, rerum quom dicit homoeomerian;* II 589 *Principio tellus habet in se corpora prima;* 937 *Principio nequeunt ullius corporis esse Sensus ante ipsam genitam naturam animantis.* De hoc loco dicit Lachmannus: *Principio,* in quo frustra haerent interpretes, hic est *praecipue* (hoc autem vocabulo Lucretius non utitur) vel *in primis, ante omnia, ἀρχήν.* sic in V 92, III 119. 1048 *Principio nobis in cunctas undique partis .... Nulla est finis;* III 119; 179; 425; IV 54; 183; 524; 617; 643; 724; 916; 932; V 92; 200; 235; 251; 510; 783; 801; 862; VI 96; 608; 740; 769; 921; 942; 962; 1145.

---

[1] *calore* Marullus coniecit, *calores* codices praebent.

sol. VI 1219 *Nec tamen omnino temere illis solibus ulla Comparebat avis.*

tempestas. I 761 *Aut ita diffugient ut tempestate coacta Fulmina diffugere atque imbris ventosque videmus.*

tractus. Temporalis notio ablativo inesse videtur: I 1004 *Quod neque clara suo percurrere fulmina cursu Perpetuo possint aevi labentia tractu;* V 1216 *An divinitus aeterna donata salute Perpetuo possint aevi labentia tractu Inmensi validas aevi contemnere vires.*

Denique restat, ut commemoremus ablativum temporis apud scriptores latinos ea quoque ratione interdum usurpari, ut fine temporis exacti aliquid peragi exprimat, velut apud Ciceronem pro Roscio Am. 7, 20 *Quadriduo, quo haec gesta sunt, res ad Chrysogonum ... defertur,* cuius usus nullum apud Lucretium repperi exemplum.

§ 19. Ablativus finalis.

Raro admodum usu venit, ut localis in linguis indogermanicis verbis motum indicantibus ad locum, in quem aliqua res perveniret, exprimendum adderetur. Huius usus apud scriptores latinos pauca tantum occurrunt exempla, quippe qui alias structuras saepius admiserint. Apud Lucretium ablativos finales quicumque inveniuntur locativis simul tractatis infra percenseam.

Locativus.

Exstat locativus hoc loco: V 1200 *Nec pietas ullast .... procumbere humi prostratum.*

Conferas velim VI 1223 *cum primis fida canum vis Strata viis animam ponebat in omnibus aegre.*

Ablativus.

Cum his verbis coniungitur ablativus:

abscondere. I 904 *Quod si facta foret silvis abscondita flamma;* ibi Meissner p. 14 parum apte ablativum instrumentalem esse dicit: nam *abscondere* ad similitudinem verbi *locandi* cum nudo ablativo poni verisimile est.

locare. I 978 *Nam sive est aliquit quod probeat efficiatque Quo minu' quo missumst veniat finique locet se*[1]*:* IV 71 *et quae sunt prima fronte locata;* I 1022 V 420 *Nam certe neque consilio primordia rerum Ordine se suo quaeque sagaci mente locarunt;* II 1014 *Quin etiam refert ··· Cum quibus et quali sint ordine quaeque locata.* Praepositio *in* ablativo additur his locis: I 879 *cuius sint plurima mixta Et magis in promptu primaque in fronte locata:* IV 97 *In promtu quoniam est in prima fronte locata;* II 884 *in quali sint ordine quaeque locata;* III 95 *In quo consilium vitae regimenque locatum est;* 98 *··· Sensum animi certa non esse in parte locatum;* 610 *sentire videtur ··· animam ··· deficere in certa regione locatum;* IV 702 *in qua sit regione locatum;* V 12 *quique per artem ··· vitam ··· In tam tranquillo et tam clara luce locavit;* 1188 *In caeloque deum sedes et templa locarunt;* VI 193 *ubi · · videbis ··· urguere superne In statione locata;* praeterea conferas VI 1283 *Namque suos consanguineos aliena rogorum Insuper extructa ingenti clamore locabant.*

ponere. Apud Lucretium nudum ablativum non adsumit, verum cum praepositione *in* coniungitur his locis: I 1059 *pondera ··· in terraque retro requiescere posta;* III 4 *inque tuis nunc Ficta pedum pono pressis vestigia signis;* 390 *Corpore quae in nostro culices et cetera ponunt:* 857 *facile hoc adcredere possis Semina saepe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta ··· fuisse;* VI 965 *Denique*

---

[1]) Paulson hunc versum mutandum censet, quod sit *fini* forma ablativi apud Lucretium singularis atque alias semper ablativo cum *locandi* verbo coniuncto *in* praepositio apponatur. Secludit enim plurimos locorum supra enumeratorum. quos alius generis esse perhibet. Quare hoc loco versum Lucretio vix dignum profert: *Quo minu' quo missumst veniat fine inque locet se.* — Praeterea IV 71, ubi versus in codicibus mancus exstat: *quanto minus indupediri Pauca queunt et sunt prima fronte locata,* Paulson edi vult ··· *Pauca queunt, quae sunt in prima fronte locata,* quae emendatio mihi non probanda videtur, quod exstat IV 204 *Quid quae sunt igitur iam prima fronte parata?*

cera lique fit in eius posta vapore et cum *sub* praepositione: IV 211 *simul ac primum sub diu spendor aquai Ponitur.*

deponere. Non occurrit nisi cum praepositione *per* coniunctum I 257.

reponere. III 346 *Maternis etiam membris alvoque reposta;* 104 *Sic animi sensum non certa parte reponunt.* Cum praepositione *in:* V 686 *Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit Eius in adversa tanto plus parte relatus.*

II. Instrumentalis.

§ 20. De vi et usu instrumentalis universe disputatur.

Instrumentalis casus quaenam fuerit primaria vis et significatio ab aliis grammaticis aliter est demonstratum. Optime vero Delbrueckius aliique instrumentalem in linguis indogermanicis primitus ea ratione usurpatum esse contenderunt, ut rem significaret, quacum aliquis in agendo consociatus esse diceretur. Hanc si generalem instrumentalis significationem fuisse existimaverimus, facile quo modo in varia genera fluxerit usus intellegemus. Nam primum instrumentalis sociativo sensu personas vel res indicat, quae verbi actionem quasi comitantur, deinde instrumentalis, cum prosecutiva vi usurpatus est, spatium, per quod actio continuatur, sive loci sive temporis, significat, tum instrumentali, qui proprie sic appellatur, exprimitur instrumentum quo quid efficitur. Illius vero casus in lingua latina pauca tantum remanserunt vestigia, quia partes eius quoque, cum exolevisset, ab ablativo receptae sunt. Iam apud Lucretium quoniam usus ablativi instrumentalis mihi erit demonstrandus, primum de sociativo, deinde de prosecutivo genere, tum de instrumentali proprio agam eam rationem perspicuitatis causa secutus, ut nomina in primis, non verba regentia respiciam.

Conspectus (ablativi) instrumentalis Lucretiani.

4 Abl. prosecutivus — *1 Abl. sociativus* — *5 Abl. instrumen[ti]*

a viae b temporis

2 Abl. modalis

a comitatus b modi

3 Abl. qualitatis

6 Abl. copiae

7 Abl. mensurae

8 Abl. pretii

9 Abl. relationis

10 Abl. causae

§ 21. Ablativus sociativus.

Raro admodum apud scriptores latinos ablativo significantur personae, quae alicui adstipulatae in re gerenda quasi comites esse dicuntur (ablativus sociativus), velut apud Caesarem B. C. I 41, 2 *Caesar omnibus copiis ad Ilerdam proficiscitur*, quoniam ablativo saepissime praepositionem addi constat. Cuius generis nullum apud Lucretium ablativum nisi cum praepositione *cum* coniunctum invenimus. Neque solum personae, verum etiam animantes, immo res quoque ablativo sociativo significantur, cum aliquem quasi comitari perhibentur, quamquam saepe aliter ablativi explicari possunt. Quare apud nostrum I 74 *Atque omne immensum peragravit mente animoque*, ubi Ebrardus p. 618 huiusmodi ablativum statuere videtur, nescio an potius ablativus instrumenti sit usurpatus, uti vertunt interpretes Bockemueller: mit Geist und Muth, Munro paulo aliter: in mind and spirit, Patinius: par la pensée. Fortasse pro sociativo habendus est ablativus his locis: I 1089

Atque ideo totum circum tremere aethera s i g n i s *[exponunt]*; V 298 *Quin etiam nocturna* ·· *Lumina* ··· *tremere* i g n i b u s *instant,* ubi Meissner p. 24 ablativum causae statuit, nisi *tremere* ad similitudinem verborum, qualia sunt *pluere sudare,* cum ablativo instrumenti positum esse putamus.

§ 22. Ablativus modalis.

1. De origine atque natura ablativi modalis.

Cum ablativo sociativo is arte cohaeret ablativus quem m o d a l e m appello. Huius ablativi duo genera discerni solent, quorum alter a b l a t i v u s c o m i t a t u s, alter a b l a t i v u s m o d i vulgo nominatur. Quamquam fines horum ablativorum saepe ita confunduntur, ut nonnunquam utri generi ablativus modalis subiungendus sit incertus haereas.

2. Ablativus comitatus.

Ablativus comitatus qui appellatur res, quae extrinsecus allatae actionem vel statum quasi comitari dicuntur, exprimit. Atque huiusmodi ablativi in prosa oratione adiectivo aut substantivi genetivo definiuntur, apud poetas vero interdum sine ulla determinatione ponuntur. Nam apud optimos scriptores ablativis comitatus attributiva determinatione egentibus fere semper, additamento definitis haud raro adiungitur praepositio *cum.* Qua in re Lucretius quamquam hanc normam omnino sequitur, praepositionem tamen praeter opinionem plurimis locis addit, saepius vero prorsus omittit. Qui apud Lucretium inveniuntur ablativi comitatus eos infra examinabo.

a. Primum in ablativo comitatus ponuntur nomina substantiva quae corpus vel singulas corporis partes exprimunt:

cervix. VI 744 *quod* ··· *Praecipites* · *cadunt* m o l l i c e r v i c e *profusae In terram.*

cor. I 44 V 882 *Id licet hinc quamvis* h e b e t i *cognoscere* c o r d e. Praepositio *cum* apponitur: VI 1233 *quod* ··· *Deficiens animo maesto cum corde iacebat.*

corpus. I 246 *Incolumi remanent res corpore;* III 648 *Corpore relicto pugnam caedesque petessit;* IV 1021 *multi, de montibus altis Ut qui praecipitent ad terram corpore toto, Externantur,* ubi Brieger Bockemuellerum secutus melius ante *corpore* commate distinxit. 1111 *quoniam nil inde abradere possunt Nec penetrare et abire in corpus corpore toto;* V 994 *At quos effugium servarat corpore adeso;* VI 1008 *fit utque Anulus ipse sequatur eatque ita corpore toto.* Ceterum conferas et sub ablativo qualitatis et sub ablativo absoluto.

frons. VI 117 *Fit quoque enim inter dum ut non tam concurrere nubes Frontibus adversis possint quam de latere ire.*

oculus, nutus. III 466 *Inter dumque gravi lethargo fertur in altum Aeternumque soporem oculis nutuque cadenti.*

os. VI 1174 *ipso venientes ore patente.*

pectus. III 81 *Ut sibi consciscant maerenti pectore letum;* IV 914 *Ne ··· retroque Vera repulsanti discedas pectore dicta;* 1271 *si ··· exossato ciet omni pectore fluctus.* Accedit *cum* praepositio: VI 75 *Nec delubra deum placido cum pectore adibis.*

species. II 664 *Dissimili vivont specie.*

vestis. V 673 *Nec minus in certo ··· imperat aetas Tempore · inpubem molli pubescere veste.*

b. Deinde horum substantivorum usurpantur ablativi, si qualis sit animi vel mentis natura exprimitur:

animus. I 42 *Nam neque nos agere hoc ··· Possumus aequo animo;* III 939 *Cur non ··· Aequo animo · capis securam, stulte, quietem?* 962 *Aequo animoque, age dum, dignis concede: necessest;* V 1119; V 1170 *Quippe etenim iam tum divom mortalia saecla Egregias animo facies vigilante videbant.*

mens. I 74 vide p. 28. 925 *quo nunc instinctus mente vigenti Avia Pieridum peragro loca;* 1022 V 420 *Nam certe neque consilio primordia rerum Ordine se suo quaeque sagaci mente locarunt,* ubi Meissner p. 28 utrumque

ablativum pro ablativo modi explicat. *II 961 *Nam quare potius leti iam limine ab ipso Ad vitam possit conlecta mente reverti*[1]; V 1203 *Sed mage pacata posse omnia mente tueri [pietas est.]*[2].

His subiungo:

aër. III 302 *At natura boum placido magis aëre vivit.*

c. Tum reperiuntur ablativi substantivorum, quibus res accessoria vi cum actione coniunctae significantur:

aspargo. VI 524 *Hic ubi sol radiis ··· Adversa fulsit nimborum aspargine contra.*

adspectus. I 65 *Quae caput a caeli regionibus ostendebat Horribili super aspectu mortalibus instans.*

agmen. I 606 *Inde aliae atque aliae similes ex ordine partes Agmine condenso naturam corporis explent;* V 271 *inde super terras fluit agmine dulci;* VI 637 *inde super terras redit agmine dulci.*

amfractus. I 718 *Quam fluitans circum magnis anfractibus aequor Ionium ·· aspargit virus;* V 683 *Aut quia sol idem sub terras atque superne Imparibus currens amfractibus aetheris oras Partit.*

cantus. II 619 *raucisonoque minantur cornua cantu.* Hoc loco V 1380 *quam levia carmina cantu Concelebrare homines possent aurisque iuvare* ablativus ad modalem sensum accedit.

casus. I 741 *Et graviter magni magno cecidere ibi casu;* V 1333 *quoniam ab nervis succisa videres Concidere atque gravi terram consternere casu.*

clades. VI 641 *neque enim mediocri clade coorta Flammea tempestas Siculum dominata per agros Finitimis ad se convertit gentibus ora.*

clamor.. VI 146 *haec multo si forte umore recepit Ignem, continuo magno clamore trucidat;* VI 1284 *Namque suos consanguineos ··· ingenti clamore locabant.*

---

[1]) *coniecta* praebent codices, *conlecta* correxit Lambinus.

[2]) *pacata* ed. Iuntina, ubi codices *placata* exhibent.

Praepositio *cum* usurpata est: IV 539 *Praesertim si cum summost clamore profusus.*

color. IV 80 *coguntque suo fluitare colore.*

cursus. VI 28 *Qua possemus ad id recto contendere cursu.*

error. III 1052 *cum ··· animi incerto fluitans errore vagaris:* IV 1077 *etenim potiundi tempore in ipso Fluctuat incertis erroribus ardor amantum,* de quibus locis conferas velim Kraetschium p. 74.

fervor. VI 656 *siquis in artus Accepit calido febrim fervore coortam.*

flumen. I 282 *cum mollis aquae fertur natura repente Flumine abundanti.*

fragor. V 109 *Et ratio potius quam res persuadeat ipsa Succidere horrisono posse omnia victa fragore.*

gannitus. V 1070 *Longe alio pacto gannitu vocis adulant.*

hiatus. V 375 *Sed patet immani et vasto respectat hiatu.*

honos. III 76 *claro qui incedit honore.*

Hymenaeus. I 97 *non ut ··· posset claro comitari Hymenaeo.*

ictus. IV 1245 *aut non tam prolixo provolat ictu.*

ignis. II 593 *Eximiis vero furit ignibus impetus Aetnae* [1]).

impetus, impes. I 293 *trudunt res ante ruuntque Impetibus crebris* [2]); II 330 *Et circum volitant equites mediosque repente Tramittunt valido quatientes impete campos:* IV 416 *At conlectus aquae digitum non altior unum ··· Despectum praebet sub terras inpete tanto;* VI 239 *Nunc ea quo pacto gignantur et impete tanto Fiant;* IV 903 *Et manus una regit quanto vis impete euntem:*

---

[1]) Giussanus codicum scripturam *ex imis* recepit, quam Avancius in *eximiis* mutavit.

[2]) Hunc locum adfert Georges in lexico latinogermanico (ed. VII) s. v. *impes*, contra Neue I p. 561 sq. rectius s. v. *impetus.*

V 505 *Ipse suos ignis* *c e r t o* *fert* *i m p e t e* *labens;* VI 138 *Fit quoque ut inter dum validi vis incita venti Perscindit nubem perfringens* *i m p e t e* *r e c t o;* 153 *Lauricomos ut si per montis flamma vagetur Turbine ventorum combuerens* *i m p e t e* *m a g n o;* 174 *t r e m u l o* *tempestas* *i m p e t e* *fulgit;* 186; 328 *Exprimitur vis atque ideo volat* *i m p e t e* *m i r o;* 334 *hanc ob rem* *c e l e r i* *volat* *i m p e t e* *labens;* 340 *Denique quod* *l o n g o* *venit* *i m p e t e.*

labor. II 12 *unde queas alios · · videre · · · Noctes atque dies niti* *p r a e s t a n t e* *l a b o r e* *Ad summas emergere opes rerumque potiri;* 730 *Nunc age dicta meo* *d u l c i* *quaesita* *l a b o r e* *Percipe;* III 62 *Quae miseros homines cogunt · · · Noctes atque dies niti* *p r a e s t a n t e* *l a b o r e* *Ad summas emergere opes;* 419 *Conquisita diu* *d u l c i q u e* *reperta* *l a b o r e* *Digna tua pergam disponere carmina cura;* V 213 *Et tamen inter dum* *m a g n o* *quaesita* *l a b o r e* *Cum iam per terras frondent atque omnia florent.* Hoc loco II 1163 *Usque adeo parcunt fetus augentque* *l a b o r e* causalis sensus ablativo potius est tribuendus [1]).

lapsus. VI 324 *Et* *c e l e r i* *ferme percurrunt fulmina* *l a p s u.*

levitas. IV 195 *ubi tam* *v o l u c r i* *l e v i t a t e* *ferantur;* 745 *Quae cum mobiliter* *s u m m a* *l e v i t a t e* *feruntur.*

lumen. V 776 *Quove modo possent* *o f f e c t o* *l u m i n e* *obire Et neque opinantis tenebris obducere terras, Cum quasi conivent et* *a p e r t o* *l u m i n e* *rursum Omnia convisunt clara loca candida luce.* Adiungitur *cum* praepositio: V 715 *Est etiam quare proprio cum lumine possit Volvier.*

mobilitas. VI 487 *q u a n t a q u e* *volarent Corpora* *m o b i l i t a t e* *ostendi.*

motus. III 263 *Inter enim cursant primordia principiorum* *M o t i b u s* *inter se;* IV 176 *Nunc age, quam* *c e l e r i* *m o t u* *simulacra ferantur;* 210 *Quam* *c e l e r i* *m o t u* *rerum simulacra ferantur;* V 1210 *v a r i o* *m o t u* *quae can-*

[1]) De hoc loco conferas quae egi I p. 23 sq.

dida sidera verset; quamquam causalis notio his locis potius est premenda.

murmur. I 69 *Quem* ··· *nec minitanti Murmure compressit caelum;* 276 *ita perfurit acri Cum fremitu saevitque minaci murmure ventus;* VI 197 *magno indignantur murmure clausi.* Conferas IV 543 *Cum tuba depresso graviter sub murmure mugit,* ubi quidam verbum compositum per tmesin seiunctum statuunt.

nisus. V 506 *Nam modice fluere atque uno posse aethera nisu Significat Pontos.*

pax. II 1093 vide I p. 11. VI 78 *Nec* ··· *Suscipere haec animi tranquilla pace valebis.* Addita est *cum* praepositio hoc loco: II 647 *Omnis enim per se divom natura necessest Inmortali aevo summa cum pace fruatur.*

plangor. V 972 *Nec plangore diem magno solemque per agros Quaerebant pavidi.*

quies. II 310 *quare, Omnia cum rerum primordia sint in motu, Summa tamen summa videatur stare quiete.* Quamquam verisimile est *in* praepositionem in hoc versu e more Lucretii omissam esse et nudum ablativum locali significatione positum, cfr IV 454 *cum* ··· *in summa corpus iacet omne quiete.*

sensus. II 399 *Huc accedit uti mellis lactisque liquores Iucundo sensu linguae tractentur in ore.*

sonitus. I 288 *Dat sonitu magno stragem;* V 1065 *Longe alio sonitu rabie restricta minantur;* 1253 *Quidquid id est, qua cumque e causa flammeus ardor Horribili sonitu silvas exederat altis Ab radicibus;* VI *129 *Tum perterricrepo sonitu dat fissa fragorem*[1]*;* 151 *Uritur ingenti sonitu succensa repente;* 155 *Nec res ulla magis quam Phoebi Delphica laurus Terribili sonitu flamma crepitante crematur;* 388 *Quod si Iuppiter atque alii fulgentia divi Terrifico quatiunt sonitu caelestia templa;* 442 *et omne Excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.*

[1]) *fissa* coniecit Lachmannus, melius *scissa* ediderunt ceteri Bernaysio duce pro scriptura codicum *missa.*

studium. I 52 *Ne mea dona tibi studio disposta fideli ··· contempta relinquas.*

tumultus. VI 218 *tum sine taetro Terrore et sonitu fulgit nulloque tumultu;* 581 *ibique Speluncas inter magnas fremit ante tumultu Versabundaque portatur.* Hoc loco nulla determinatione addita positus est ablativus, nisi adverbium *ante* adiectivi vice quodam modo fungens ad ablativum pertinere putas, quod vix credibile mihi videtur. VI 366 *Ut ··· magno ·· tumultu Ignibus et ventis furibundus fluctuet aër.*

turba. IV 530 *Quippe, per angustum turba maiore coorta Ire foras ubi coeperunt primordia vocum;* VI 465 *Hic demum fit uti turba maiore coorta Et condensa queant apparere et simul ipso Vertice de montis videantur surgere in aethram.* His locis Munro contra Holtzium et Ebrardum *coorta* nominativum, non ablativum esse recte contendit.

turbo. I 273 *rapido percurrens turbine campos;* 279 *Quae ··· subito vexantia turbine raptant;* 294 *inter dum vertice torto Corripiunt rapideque rotanti turbine portant;* V 217 *Flabraque ventorum violento turbine vexant;* 368 *Ex infinito quae possint forte coorta Corruere hanc rerum violento turbine summam;* VI 640 *Nunc ratio quae sit, per fauces montis ut Aetnae Expirent ignes inter dum turbine tanto, Expediam.* Quamquam inter hos ablativos nonnullos potius pro ablativis instrumenti statui posse concedo, quales habemus V 503; 632. Conferas tamen V 624 *Tanto posse minus cum caeli turbine ferri.*

Venus. IV 1235 *ut sterili Venere exigat aevom.*

3. Ablativus modi.

Alterum genus ablativi modalis id est quo proprie exprimi solet, qua quid ratione vel quo modo fiat (ablativus modi). Quare inprimis substantivorum qualia sunt *modus mos ratio ritus* exstant ablativi, qui saepe cum attributiva determinatione coniunguntur ac vix umquam praepo-

sitionem adsumunt. Deinde haud pauci inveniuntur ablativi adverbii loco positi, út verbi actionem artius definiant, quorum plurimi nescio an rectius a quibusdam pro ablativis instrumenti habeantur. Hi vero ablativi, quia adverbiorum paene naturam sunt adepti, saepissime egent determinatione, interdum e praepositione pendent. Neque huius ablativi usus Lucretianus a prosae orationis norma multum discrepat.

Apud Lucretium hi occurrunt ablativi substantivorum, quae modum vel rationem exprimunt:

ambages. VI 919 *Et nimium longis ambagibus est adeundum;* ibi de ablativo viae cogitari potest.

condicio. II 301 *Et quae consuerint gigni gignentur eadem Condicione et erunt et crescent vique valebunt.*

discrimen. V 1314 *quoniam permixta caede calentes Turbabant saevi nullo discrimine turmas;* V 690.

foedus. V 57 *quo quaeque creata Foedere sint;* 924 *et omnes Foedere naturae certo discrimina servant;* 1443 *et res Auxilia ac socios iam pacto foedere habebant;* VI 906 *agere incipiam quo foedere fiat Naturae.* His locis ablativo nescio an causalis potius notio tribuenda sit.

modus. Cum adiectivo coniunctum:

I 822 *Verum aliis alioque modo commixta moventur.* — I 123 *quaedam simulacra modis pallentia miris.* — III 507 *Haec ··· ubi ··· miseris · modis distracta laborent.* — I 341 *Multa modis multis varia ratione moveri Cernimus;* 726 *Quae cum magna modis multis miranda videtur Gentibus humanis regio visendaque fertur* [1]*;* 759 *Deinde inimica modis multis sunt;* 814 *quia multa modis communia multis · · primordia mixta Sunt;* 1024 *multa modis multis mutata;* II 116; 654; IV 128; 135; 165; 654; 725; 861; 1220; V 187; 422; 792; VI 134; 508; 789; vide infra *multimodis.* — II 432 *Denique iam calidos ignis gelidamque pruinam Dissimili dentata modo conpungere sensus Corporis, indicio nobis est tactus*

---

[1]) De hoc loco conferas Kraetschium p. 42.

uterque. — Hoc loco *II 941 *Nec congressa modo vitalis convenientes Contulit inter se motus*, ubi Lachmannus et Bernaysius codices sunt secuti, recte alia posuerunt Brieger et Munro, quorum ille Goebelium secutus edidit *vitali*, hic e Lambini coniectura *convenienti* recepit.

Cum pronomine coniunctum:

III 1068 *Hoc se quisque modo fugit.* — IV 686 *eoque modo servantur saecla ferarum.* — I 155 *quo quaeque modo fiant opera sine divom;* III 34 *Quove modo possint res ex his quaeque creari;* 769 *Quove modo poterit pariter cum corpore quoque Confirmata cupitum aetatis tangere florem Vis animi* ···? IV 28 *Quove modo distracta rediret in ordia prima;* V 71; 184; 776. III 259 *Nunc ea quo pacto inter sese mixta quibusque Compta modis vigeant;* IV 907 *Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem Inriget atque animi curas e pectore solvat* ··· *edam;* 1263 *Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas;* V 67 *Et quibus ille modis congressus materiai Fundarit terram, caelum, mare, sidera, solem, Lunaique globum;* 73 *Et quibus ille modis divom metus insinuarit Pectora;* 416 *Sed quibus ille modis coniectus materiai Fundarit terram et caelum pontique profunda, Solis lunai cursus, ex ordine ponam;* VI 680. — II 774 *quo cumque modo perturbes caerula quae sint.*

Praeterea hae apud Lucretium exstant formae quae in adverbiorum numero habentur:

multimodis. I 895 *Verum semina multimodis inmixta latere Multarum rerum in rebus communia debent;* II 1055 *cum* ··· *Semina* · *innumero numero summaque profunda Multimodis volitent aeterno percita motu;* 1060 *semina rerum Multimodis temere in cassum frustraque coacta;* III 115; 588; 620; 856; IV 644; 1155; V 1406; VI 997. De hac forma ait Cicero in Oratore 153: saepe brevitatis causa contrahebant ut ita dicerent *multi' modis, vas' argenteis* cet. Conferas velim Bouterwekium p. 17.

omnimodis. I 683 *Ignis enim foret omnimodis quod cumque crearent;* II 489 *Nempe ubi eas partis unius cor-*

poris omnis ··· *Omnimodis expertus eris;* 700 *Nec tamen omnimodis conecti posse putandum est Omnia:* III 406; V 190; 425; 718; 1024. Hanc vocem cum Munro ad I 683 ad similitudinem vocis *multimodis* falsa analogia formatam esse contendisset, Wolffius p. 38 eodem modo fictam esse dixit, quo alia vocabula, quorum prior pars ab *omnis* nomine sit petita; quorum uterque pro sua parte rem explicavit, cum ad vocem *omnimodis* creandam et *multimodis* et vocabula cum *omni* composita velut apud Lucretium *omniparens omnipotens omnituens* valuisse verisimile sit. Cfr Brugmannus II, 60 sq.

mos. II 610 *Hanc variae gentes antiquo more sacrorum Idaeam vocitant matrem;* IV 1264 *nam more ferarum Quadrupedumque magis ritu plerumque putantur Concipere uxores;* V 932 *Multaque per caelum solis volventia lustra Volgivago vitam tractabant more ferarum;* VI 198 *in caveisque ferarum more minantur;* 1279 *Nec mos ille sepulturae remanebat in urbe Quo pius hic populus semper consuerat humari.* Hoc loco V 897 *Quae* ··· *Nec simili Venere ardescunt nec moribus unis Conveniunt* ablativus causae potius statuendus est.

opella. *I 1114 *Haec, scio, pernosces parva perdoctus opella* scripsit Lachmannus, quoniam neque *sic* neque *perductus,* quae verba praebent codices O Q, aptum esse censebat; alii editores aliter ediderunt. Bernaysius *haec, sis, pernoscas parva perdoctus opella* edidit, Briegero *haec sic pernosces parva perdoctus opella* placent, Munro vero, cum versum hunc in modum mutandum putaret: *haec sei pernosces, parva perductus opella,* versum post *opella* excidisse adnotavit, cui adversantur Brieger et Susemihlius Philol. XX III p. 641 sq. Ceterum conferas Giussanum qui Munronem secutus est.

opus. I 637 II 176 *Magno opere a vera lapsi ratione videntur;* I 711 *Magno opere a vero longe derrasse videntur;* III 105 *Magno opere in quo mi diversi errare videntur;* VI 1230 *Illud in his rebus miserandum magnopere unum Aerumnabile erat.* — IV 1186 *quo*

magis ipsae Omnia s u m m o o p e r e *hos vitae poscaenia celant.* — II 169 *At quidam* ··· *Naturam non posse* ··· *rentur* T a n t o o p e r e *humanis rationibus atmoderate Tempora mutare annorum, frugesque creare;* III 186 *At quod mobile* t a n t o o p e r e s t; III 674 *si* t a n t o o p e r e s t *animi mutata potestas;* 688 *Nam neque* t a n t o o p e r e *adnecti potuisse putandumst Corporibus nostris extrinsecus insinuatas;* 768 *quoniam mutata per artus* T a n t o o p e r e *amittit vitam sensumque priorem;* 910 *quid sit amari* T a n t o o p e r e; 933 *Quid tibi* t a n t o o p e r e s t, *mortalis* ···? 1076 *Denique* t a n t o o p e r e *in dubiis trepidare periclis Quae mala nos subigit vitai tanta cupido;* IV 109; V 30; 380; 1056. Hi vero ablativi, quos in unum verbum saepe contrahi notum est velut VI 1230, in adverbiorum numerum recte sunt referendi.

ordo. II 518 *explentes* o r d i n e *summam;* VI 913 *Quinque etenim licet inter dum pluresque videre* O r d i n e *demissos levibus iactarier auris.* — II 252 *si* · *motus* ··· *exoritur novus* o r d i n e c e r t o; V 732 *Denique cur nequeat semper nova luna creari* O r d i n e *formarum* c e r t o *certisque figuris*, ubi comitativa vis nescio an potius sit premenda. 736 O r d i n e *cum possint tam* c e r t o *multa creari;* 1183 *Praeterea caeli rationes* o r d i n e c e r t o *Et varia annorum cernebant tempora verti;* 1439 *Sol et luna* ··· *Perdocuere homines annorum tempora verti Et certa ratione geri rem atque* o r d i n e c e r t o. — *IV 68 *iaci quae possint* o r d i n e e o d e m Q u o *fuerint*[1]). Cum praepositione *ex* coniungitur his locis: I 605 *Inde aliae atque aliae similes ex ordine partes Agmine condenso naturam corporis explent;* IV 370 *quia terra locis ex ordine certis Lumine privatur solis;* 574 *quo pacto per loca sola Saxa paris formas verborum ex ordine reddant;* 973 *qui cumque dies multas ex ordine ludis Adsiduas dederunt operas;* V 418 *ex ordine ponam.* — V 679 *Consequë quoque iam redeunt ex ordine certo.* De his locutionibus Antoineus p.

---

[1]) *eodem* editores veteres scripserunt pro *eorum*.

201 *ordine* saepe abundare et nulla sensus mutatione posse omitti ait, *ex ordine* vero semper significare rem ita geri ut ordo servetur, quam legem apud Lucretium non aeque atque apud Vergilium valere ex locis supra allatis apparet. Exstat *in* praepositio: I 589 *variae volucres ut in ordine cunctae Ostendant maculas generalis corpore inesse.*

pactum. III 110 *Non alio pacto quam si ··· In nullo caput interea sit forte dolore;* V 1070 *Longe alio pacto gannitu vocis adulant.* — I 980 *Hoc pacto sequar;* VI 121 *Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur Omnia saepe gravi tremere;* 173 *Hoc etiam pacto volucri loca lumine tingunt Nubes.* — VI 961 *Huc accedit uti non omnia ··· eodem praedita sensu Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.* — I 84 *Aulide quo pacto Triviai virginis aram · turparunt ·· Ductores Danaum delecti;* 307 *At neque quo pacto persederit umor aquai Visumst, nec rursum quo pacto fugerit aestu;* 568 *Quo pacto fiant et qua vi quaeque gerantur;* II 549 *Unde ubi qua vi et quo pacto congressa coibunt ··· ?* 801 *Pluma columbarum quo pacto in sole videtur;* III 258; IV 522; 573; 673; V 615; 1281; VI 88; 239; 384; 495; 533; 727; 1054. — I 942 IV 17 *Sed potius tali pacto recreata valescat;* ubi Lachmannus Heinsio praeeunte *pacto* pro scriptura codicum corrupta restituit. — I 789 II 750 *Quod facere haud ullo debent primordia pacto.* — I 1035 *Quod nullo facerent pacto;* II 773 *nullo possent albescere pacto;* 1052 *Nullo iam pacto veri simile esse putandumst.*

protelum. In adverbium abiit *protelo*, quod exstat IV 190 *Et quasi protelo stimulatur fulgere fulgur.*

ratio. Cum adiectivo coniunctum:

I 280 *Nec ratione fluunt alia stragemque propagant;* 530 *Nec ratione queunt alia temptata labare;* 549 *Nec ratione queunt alia servata per aevom ··· res reparare;* 665 *Quod si forte alia credunt ratione potesse Ignis in coetu stingui mutareque corpus;* *1073 *Quam quavis alia longe ratione* praebent codices, Lachmannus solus *alio* scripsit atque in fine *meare* addi vult. II 349;

881; III 627; IV 108; 593; 757; 1197; V 292; 348; 460; 1030; 1352; VI 306. — VI 67 *Quo magis errantes caeca ratione feruntur.* — III 182 *Nil adeo fieri celeri ratione videtur;* IV 143 *Nunc ea quam facili et celeri ratione genantur;* 254 *Scilicet, haec summe celeri ratione geruntur;* 773 *Scilicet, id fieri celeri ratione putandumst.* — I 738 *Quamquam ··· responsa dedere Sanctius et multo certa ratione magis;* II 94 *Pluribus ostendi et certa ratione probatumst;* 710 *id certa fieri ratione necessust;* V 111; 1439. — VI 279 *Nam duplici ratione accenditur.* — I 377 *Scilicet, id falsa totum ratione receptumst;* III 754 *Illud enim falsa fertur ratione.* — II 480 *primordia rerum Finita variare figurarum ratione.* Hoc loco ablativus comitatus potius est statuendus, altero loco II 519 *Ergo finita distant ratione creata* causalis notio premenda est. — VI 760 *Omnia quae naturali ratione geruntur.* — II 516 *Denique ab ignibus ad gelidas iter usque pruinas Finitumst retroque pari ratione remensumst;* IV 191 *Qua propter simulacra pari ratione necesse est Inmemorabile per spatium transcurrere posse;* 395 *Solque pari ratione manere et luna videntur In statione;* V 643; VI 902. — II 374 *Concharumque genus parili ratione videmus Pingere telluris gremium.* — IV 833 *Cetera de genere hoc inter quae cumque pretantur, Omnia perversa praepostera sunt ratione.* De I 1069 vide Munronem. — I 130 *tum cum primis ratione sagaci ··· videndum;* 368 *id quod ratione sagaci Quaerimus.* His locis ablativum instrumenti rectius statuendum duco Holtzio Lin. p. 16 praeeunte. — II 299 *Et post haec semper simili ratione ferentur;* 377 *Quare etiam atque etiam simili ratione necessest;* 857 *Nec simili ratione saporem denique quemquam [debent adhibere];* 1073 *quae semina rerum Conicere in loca quaeque queat simili ratione;* 1084 *Qua propter ·· simili ratione fatendumst;* III 572; IV 163; 751; 754; V 910. — *I 1061 *Adsimili ratione animalia suppa vagari Contendunt;* ubi Lachmannus Bernaysiusque *adsimili* ediderunt, recte

Brieger et Munro codicum scripturam *et simili* tuentur; II 493 *Adsimili ratione alias ut postulet ordo;* IV 425 *omnia ferri Et fluere adsimili nobis ratione videntur.* — I 842 *Cetera consimili fingit ratione putatque;* 885 *Consimili ratione herbas quoque saepe decebat* ⋯ *Mittere;* 1104 *Et ne cetera consimili ratione sequantur;* II 506; 676; 807; III 74; 282; V 297; VI 506; 881; 1131. — I 341 *Multa modis multis varia ratione moveri Cernimus ante oculos;* V 528 *sed quid possit fiatque per omne In variis mundis varia ratione creatis;* 792 *Multa modis multis varia ratione coorta.* — I 513 *Nec res ulla potest vera ratione probari Corpore inane suo celare;* IV 446 *Longe aliam in partem ac vera ratione feruntur;* V 1117.

Cum pronomine vel pronominali coniunctum:

I 918 *Hac ratione tibi pereunt primordia rerum;* VI 575 *Hac igitur ratione vacillant omnia tecta Summa magis mediis, media imis, ima perhilum;* 866 *Hac ratione fit.* — III 665 *at ea ratione sequetur Unam animantem animas habuisse in corpore multas.* — I 480 *Nec ratione cluere eadem qua constet inane;* IV 744 *Cetera de genere hoc eadem ratione creantur;* 959 *Fit ratione eadem coniectus partim animai Altior.* — I 480 cfr supra; I 77 596 V 90 VI 66 *finita potestas denique cuique Qua nam sit ratione atque alte terminus haerens;* 129 *solis lunaeque meatus Qua fiant ratione;* IV 595; 1145; V 83; 590; 773; VI 59; 404; 425. Praepositio *cum* addita est hoc loco: II 166 *Ut videant qua quicque geratur cum ratione.* — I 108 *aliqua ratione valerent* ⋯ *obsistere;* 593 *si primordia rerum Commutari aliqua possent ratione revicta;* *1041 *sic omnia debent Dissolui simul ac defecit suppeditare Materies aliqua ratione aversa viaque.* Hoc loco *via*, quae codicum est scriptura, a correctore quadrati in *viai* mutatum est, quod Munroni et Briegero placet, a Lachmanno, cum graecismum evitare vellet, *viaque* editum est eique adsentitur Bernaysius. Neque vero in genetivo *viai* explicando mihi satis fecerunt viri

doctissimi. Nam Munro genetivum ex *aversa* pendere putat, quamquam ita positum exemplis non satis defendi posse confitetur. Sed *viai* multo potius ad *ratione* referendum esse ex eo concludo, quod Lucretius permultis locis nomini genetivum eiusdem significationis apponit, ita ut mera tautologia exsistat, velut V 1124 *quoniam* ··· *Certantes iter infestum fecere viai* et alia exempla, de quibus agit Kraetschius p. 52 sq. Ita si *viai* explicabimus, eadem fere significatio evadet atque coniectura Lachmanni, quae aliis locis Lucretianis, id quod animadvertit Kraetschius p. 31, non minus commendatur. Quae cum ita sint, utrumque et *viai* et *viaque* defendi posse existimo, *viai* vero praestare, cum ad codicum scripturam propius accedat. IV 593; V 409; 413. — I 395 *Nec tali ratione potest denserier aër;* 948 IV 23 *Si tibi forte animum tali ratione tenere* ··· *possem;* 1081 *Haud igitur possunt tali ratione teneri Res;* *II 381 *Perfacile est tali ratione exsolvere nobis. Tali*, quae Lachmanni est coniectura, recepit Munro, *parili* scripsit Bernaysius, ubi codices exhibent *animi*, quod tuetur Brieger probante Giussano lacunam ante hunc versum statuens. — I 357 *haud ulla fieri ratione videres;* V 552 *Quod facere haut ulla posset ratione;* V 1052; 1054. — I 153 VI 90 *Quorum operum causas nulla ratione videre Possunt;* 310 *Quas oculi nulla possunt ratione videre;* 335 *nulla ratione moveri Res possent;* 344 *Quam genita omnino nulla ratione fuissent;* 608 *unde queant nulla ratione revelli;* III 1010; IV 117; VI 21.

Hos ablativos, etsi vereor ne nonnulli aliter sint explicandi, omnes uno loco tractandos esse censui, quo facilius ablativi conspiceretur usus.

ritus. I 1102 *Ne volucri ritu flammarum moenia mundi Diffugiant;* IV 1265 cfr sub voce *mos;* V 117 *Propterea que putes ritu par esse Gigantum Pendere eos poenas inmani pro scelere omnis;* V 923 *Sed vis quaeque suo ritu procedit;* VI 1155 *Rancida quo perolent proiecta cadavera ritu.*

sponte. I 214 *Sponte sua multo fieri meliora videres;* 1064 *quam corpora nostra Sponte sua possint in caeli templa volare;* II 193 *Nec ··· Sponte sua facere id sine vi subigente putandum est;* 1059 *et ipsa Sponte sua forte offensando ut semina rerum ··· Tandem coluerunt ea;* 1092 *natura videtur ··· Ipsa sua per se sponte omnia dis agere expers;* 1158 *Praeterea nitidas fruges vinetaque laeta Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit;* III 33; 1041; IV 131; 481; 736; V 79; 212; 804; 872; 938; 961; 1147; VI 1021.

via. De I 1041 actum est s. v. *ratio.*

Deinde hos ablativos inveni, quorum alii nude, alii determinatione attributiva instructi ponuntur:

abortus. IV 1243 *Liquitur extemplo et revocatum cedit abortu.*

ars. *V 1457 *Namque alid ex alio clarescere conveniebat, Artibus ad summum donec venere cacumen.* Sic verba codicum *clarescere corde videbant* commutavit Lachmannus adstipulante Bernaysio, iis adversatus Munro *clarescere et ordine debet* scripsit commate post *artibus* posito, quod vertit: in due order in the different arts, Brieger vero Pollium secutus haud inepte *cordi' videbant Artibus* cet. His locis exstat accusativus cum *per* praepositione coniunctus: IV 847 *Quam daret obiectum parmai laeva per artem;* V 10 *quique per artem ··· vitam ··· In tam tranquillo et tam clara luce locavit.*

ius. II 426 *Sunt etiam quae iam nec levia iure putantur Esse;* 1139 *Iure igitur pereunt;* III 963 *Iure, ut opinor, agat, iure increpet inciletque.*

mancipium, usus. III 971 *Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.* Ablativum statuunt Munro ad h. l. et Schmalzius p. 427 § 87 A. 1. Contra Heinzius et *usu* et *mancipio* rectius pro dativo habet.

nixus. V 225 *cum primum in luminis oras Nixibus ex alvo matris natura profudit.*

pars. I 88 *Cui simul infula virgineos circum data comptus Ex utraque pari malarum parte profusast.* Hoc

loco Munro, cum *ex utraque malarum* coniungit, *pari parte* idem atque *pariter* valere dicit anglice interpretatus: soon as the fillet encircling her maiden tresses shed itself in equal lengths adown each cheek. Giussanus, quia interpretationem Munronis non satis probat dicens: ma non sarà un *pariter* similmente, egualmente, bensì: con parti eguali, (l'infula pendeva), *ex utraque parte malarum* coniungere mavult adiectivum *pari* pro adverbio usurpatum esse ratus, quod non multo magis mihi placet. Equidem Lucretium duas structuras verborum: *ex utraque parte* et *ex pari malarum parte* in unum confudisse puto: *ex utraque* (i. e. *ex pari malarum*) *parte: ex utraque pari malarum parte* [1]).

partus. II 1152 *quae* ··· *dedit* ·· *ferarum ingentia corpora partu.*

saltus. V 559 *Denique iam saltu pernici tollere corpus Quid potis est nisi vis animi;* 1318 *Inritata leae iaciebant corpora saltu Undique.*

summa. De I 555 egi I p. 30 sq.

usus. Cfr s. v. *mancipium.*

vis. Quoniam de vera notione huius vocis saepe ambigi potest, omnia exempla uno loco enumerare optimum esse duxi, etsi haud paucis locis post passivas praesertim formas ablativus instrumenti aut causae potius est statuendus.

Exstat ablativus singularis ex activa verbi forma pendens:

II 196 *Nonne vides etiam quanta vi tigna trabesque Respuat umor aquae? nam quo magis ursimus alte Deiecta et magna vi multi pressimus aegre;* 301 *vique valebunt;* IV 1209 *quom* ··· *Femina vim vicit subita vi corripuitque;* V 77 *Expediam qua vi flectat natura gubernans;* 162 *Nec fas esse* ··· *Sollicitare suis ulla vi ex sedibus umquam;* 206 *tamen id natura sua vi Sentibus obducat;* 1145 *genus humanum, defessum vi colere aevom;* 1150 *Hanc ob rem est homines pertaesum vi colere aevom;* VI 244; 380; 541; 755, de quo loco videas I p. 114 s. v. *officere.*

---

[1]) De his rebus agit Ziemer Str. p. 133 sqq.

ad passivam formam relatus:

I 13 *perculsae corda tua vi;* 129 568 *qua vi quaeque gerantur;* 728 *multa munita virum vi;* 856 *quae manifesta videmus Ex oculis nostris aliqua vi victa perire;* II 64 *Et qua vi facere id cogantur;* 185 *Nunc locus est ··· Confirmare tibi, nullam rem posse sua vi Corpoream sursum ferri sursumque meare;* 326 *supterque virum vi Excitur pedibus sonitus;* 549 *Unde ubi qua vi et quo pacto congressa coibunt?* 964 *ubi materiai Corpora vi quadam per viscera viva per artus Sollicitata suis trepidant in sedibus intus;* III 29 *quod sic natura tua vi Tam manifesta patens ex omni parte retecta est;* V 252 *multa pulsata pedum vi;* 372 *Aut alia quavis possunt vi pulsa perire;* VI 320 *ea quae tanta vi missa supernest;* 734 *ibi ad altos denique montis Contrusae nubes coguntur vique premuntur.* Praepositio *per* usurpata est: VI 181 *Dissipat ardoris quasi per vim expressa repente Semina.*

Ablativos pluralis numeri, cum alio sint referendi, si qui apud Lucretium reperiuntur, tractabo sub ablativo instrumenti.

His subiungo:

alternis. Cui adiectivo *vicibus* subaudiendum esse plurimi putant, cfr Delbrueckius Synt. p. 589. I 524 *Alternis igitur, ni mirum, corpus inani Distinctum;* 767 *Alternis gignuntur enim mutantque colorem;* 1011 *Ut sic alternis infinita omnia reddat;* 1066 *et alternis nobiscum tempora Dividere [contendunt];* III 373; IV 790; V 638.

gratis[1]. *III 935 *Nam gratis fuit haec tibi vita ante acta priorque.* Quo loco verba codicum *nam gratis fuit tibi* cet. varie emendantur. Lachmannus *haec* ante *tibi* supplevit, Bernaysius *nam gratisne fuit tibi* cet. scripsit, Munro transponendo edidit *nam gratis ante acta fuit tibi vita priorque*, melius fortasse Brieger et Heinzius Naugerium secuti praebent *nam si grata fuit tibi vita ante acta priorque.*

[1]) De *gratis* et *ingratis* adverbiis cfr Delbrueckius Synt. p. 578 sq.

ingratis. *III 1069 *at quom, scilicet, ut fit, Effugere haut potis est, ingratis haeret et odit*[1]); V 44 *quae proelia nobis Atque pericula tumst ingratis insinuandum;* VI 15 *cum vidit hic ··· anxia corda Atque animi ingratis vitam vexare querellis Passimque infestis cogei saevire periciis.* De loco a correctoribus multum vexato agam postea. *216 *cadant ingratis illa necessest Semina quae faciunt fulgorem*[2]).

§ 23. Ablativus qualitatis.

Cum ablativo modali inprimis comitatus arte cohaeret ablativus qualitatis, quo significatur qualis persona vel res quaedam sit. Namque ab illo hic ablativus eo differt, quod alias verbo substantivo aliisque, non tantum verbis motum indicantibus apponitur, alias artius cum substantivo coniungitur, quo factum est, ut et praedicativi et attributivi loco usurpetur. Eodem modo quo ablativum poni notum est genetivum, qui casus qua in re inter se differant dici vix potest, cum saepe eadem fere significatione exstent. Sed multo frequentior apud Lucretium est ablativus qualitatis, nam rarissime occurrunt genetivi qualitatis. Quia eandem apud Plautum valere legem nos docet Blomquistius p. 75, Lucretium consuetudinem priscae latinitatis ablativum in qualitate designanda genetivo praeferentis secutum esse apparet. Ac multo liberiorem apud Lucretium usum huius ablativi invenimus, nam saepe ablativo comitatus affinis esse videtur, interdum ad similitudinem ablativi proprii accedit. Hoc loco restat, ut commemoremus ablativum materiae quem vocant a quibusdam statui, quo significetur, qua ex re aliquid consistat. Etsi huiusmodi ablativi apud Lucretium statui possunt, omnes tamen uno sub titulo tractavi, quoniam ab ablativis qualitatis qui proprie nominantur apte discerni nequeunt.

---

[1]) *ingratis* coniecit Lambinus pro *ingratius.*

[2]) *ingratis* scripsit Pius, *ingratius* praebent codices.

A. Primum ablativos qualitatis, quicumque praedicato enuntiationis subiunguntur, enumerabo.

esse verbo apponitur ablativus qualitatis substantivorum: a. quae partes animi vel corporis et similia exprimunt.

animus. IV 1190 *si bello animost et non odiosa.*

artus. *III 620 *et ubi quicquid possit durare creatum Atque ita multimodis perfectis artubus esse;* ibi melius Brieger Munro Heinzius Bernaysium secuti pro scriptura codicum corrupta *partitis* ediderunt.

corpus. I 232 V 377 *mortali corpore quae sunt;* 242 *ubi nulla forent aeterno corpore;* 297 *aperto corpore qui sunt;* 545 *Esse immortali primordia corpore debent;* 861 *Sive cibos omnis commixto corpore dicent Esse;* II 542 *quam lubet esto Unica res quaedam nativo corpore sola;* III 177 *Is tibi nunc animus quali sit corpore et unde Constiterit;* *V 241 *Quippe etenim, quorum partis et membra videmus Corpore nativo ac mortalibus esse figuris.* Sic recte verba codicum *nativom mortalibus* emendavit Lachmannus. Vix commemorandum esse videtur Hertzium p. 62 pravam Wakefieldi coniecturam *nativo, in mortalibus esse figuris* defendere conatum esse versu II 819 allato, ubi *in* praepositio substantivo abstracto singularis numeri e more Lucretii est apposita; cfr Meissnerum p. 33 sq. 879 *Sed neque Centauri fuerunt, nec tempore in ullo Esse queunt duplici natura et corpore bino;* VI 102 *Praeterea neque tam condenso corpore nubes Esse queunt quam sunt lapides ac tigna;* 361 *neque sunt tam denso corpore nubes;* 936 *Nunc omnis repetam quam raro corpore sint res Commemorare;* 1035 *quandoquidem raro sunt corpore.* Saepe addita est *cum* praepositio: I 347 *hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas;* 755 *quae nos nativa videmus Esse et mortali cum corpore;* V 352 *quia sunt solido cum corpore;* 364 *At neque ··· solido cum corpore mundi Naturast;* VI 631; 1059. Praeterea conferas p. 52 sq.

membrum. III 403 *Quamvis est circum caecis lacer undique membris Truncus.*

uber. I 887 ··· *Et laticis dulcis guttas similique sapore Mittere, lanigerae* q u a l i *sunt* u b e r e *lactis.* Hunc locum Lachmannus ita explicat: *dulces guttas mittere* tales *quali oves sunt lactis ubere*, eique adsentitur Munro dicens *ubere* pro *sapore uberis* esse positum. Aliter Brieger in prolegomenis adnotat: *quali* (sapore) *sunt* (guttae in) *ubere lactis.* Accedit quod scriptura codicum in dubium vocari potest, nam *quali* in Q exstat, in O *qualis*, a correctore aliisque in *quales* mutatum. Quare difficile sane est quid verum sit pro certo diiudicare, nam neque Lachmannus neque Brieger loci difficultatem mihi solvisse videntur nec scripturam vulgarem non mutandam esse duco. Optime, ut dicit Lachmannus, Lambinus *ubera* coniecit, cfr II 370, quod praefert Giussanus.

b. quae corporis habitum vel colorem significant.

auctus. II 482 *rursum iam semina quaedam Esse in*f*inito debebunt corporis a u c t u.*

color. II 764 *Cur ea quae n i g r o fuerint paulo ante c o l o r e, Marmoreo fieri possint candore repente.*

conciliatus. II 134 *Inde ea quae p a r v o sunt corpora c o n c i l i a t u.*

figura. V 577 *nilo fertur m a i o r e f i g u r a Quam, nostris oculis q u a cernimus, esse videtur.*

forma. II 497 *quare non est ut credere possis Esse i n f i n i t i s distantia semina f o r m i s.*

natura. V 879 vide s. v. *corpus.*

nitor. II 787 *Quo minus esse u n o possit res tota n i t o r e*, cfr II 819 *quoniam ··· omnia principiorum Formamenta queunt in quovis esse nitore.*

pondus. V 540 *Ut sua cuique homini n u l l o sunt p o n d e r e membra.*

sensus. *II 909 *Nempe tamen debent aut sensum partis habere Aut* s i m i l i *totis animalibus esse putari;* ubi Lachmannus *simili* sc. *sensu* pro *similis* scripsit. VI 782 *Deinde videre licet quam multae sint homini res Acriter i n f e s t o s e n s u spurcaeque gravesque; infestae* nescio an

recte scripserint Bernaysius et Brieger; cfr III 537 *At locus ille tamen ··· in sensu debet maiore videri.*

c. quae qualitatem quandam exprimunt similiaque.

coortus. VI 671 *Et tempestates pluviae graviore coortu Sunt.*

ductus. IV 426 *Porticus aequali quamvis est denique ductu.*

honor. IV 1171 *Sed tamen esto iam quanto vis oris honore;* V 1280 *et miro est mortalis inter honore.*

maximitas. II 498 *Ne quaedam cogas inmani maximitate Esse.*

mos. III 749 *permixtis animantes moribus essent.*

nexus. *VI 958 *Quandoquidem nil est nisi raro corpori' nexu.* Sic Lachmannus recte codicum verba *raro corpore nexum* commutavit, cuius emendationem receperunt Bernaysius et Munro, Brieger vero solus *nil est nisi rarum corpore nexum* scripsit, Giussanus codices secutus est.

simplicitas. I 548 609 *Sunt igitur solida primordia simplicitate;* II 157 *quae sunt solida primordia simplicitate.*

Accedunt haec substantiva:

agmen. VI 100 *ubi cumque magis denso sunt agmine nubes.*

factum. III 897 *Non poteris factis florentibus esse, tuisque Praesidium.*

genus. II 1080 *Quin aliquoiu' siet saecli permultaque eodem Sint genere.*

intervallum. II 295 *Nec stipata magis fuit umquam materiai Copia nec porro maioribus intervallis.*

numerus. II 1086 *Qua propter caelum simili ratione fatendumst, Terramque et solem, lunam, mare, cetera quae sunt, Non esse unica, sed numero magis innumerali.*

His fere omnibus locis ablativus ad similitudinem ablativi loci prope accedit.

Nec non verba passiva et intransitiva, quae a verbo substantivo significatione non multum differunt, ablativum qualitatis pro praedicativo sibi adsciscunt.

fieri. II 765 *Cur ea* ··· *Marmoreo fieri possint candore repente;* III 293 *Pectore tranquillo qui fit voltuque sereno;* V 941 *et quae nunc hiberno tempore cernis Arbita puniceo fieri matura colore;* 1277 *Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore;* VI 101 *Tam magis hinc magno fremitus fit murmure saepe;* 127 *Cogit uti fiat spisso cava corpore circum.*

efficere. II 779 *Ut saepe ex aliis formis variisque figuris Efficitur quiddam quadratum unaque figura.*

perficere. II 409 *Omnia* ··· *Dissimili inter se pugnant perfecta figura;* 524 *Inter se simili quae sunt perfecta figura;* 671 *quae sunt porro distantia longe, Dissimili perfecta figura principiorum.*

formare. V 1260 *Et simili formata videbant esse figura;* ubi Meissner p. 35 ablativum qualitatis statuit, Ebrardus p. 629 nescio an rectius ablativum instrumenti admiserit.

habere. IV 482 *Quid maiore fide porro quam sensus haberi Debet?*

nasci. IV 772 *ubi prima perit alioque est altera nata Inde statu;* V 913 *dicat* ··· *hominem tanto membrorum esse impete natum.*

cooriri. V 838 *Multaque tum tellus etiam portenta creare Conatast mira facie membrisque coorta.*

reperire. I 488 *Etsi difficile esse videtur credere quicquam In rebus solido reperiri corpore posse;* IV 480 *Nam maiore fide debet reperirier illud;* V 1419 *Quam reor invidia tali tunc esse repertam.*

constare. vide postea sub ablativo materiae.

exstare. vide sub ablativo materiae.

consistere. II 697 *verum Dissimili tamen inter se consistere summa Possunt;* ceterum cfr postea.

B. Deinde proferam ablativos qualitatis, qui substantivis artioris determinationis loco adscribuntur.

Exstant ablativi substantivorum:

a. quae partes corporis vel animi exprimunt similiaque.

ala. IV 710 *Quin etiam gallum, noctem explaudentibus alis Auroram clara consuetum voce vocare, Noenu queunt rabidi contra constare leones Inque tueri.* Parum recte Meissner p. 36 ablativum voci *Auroram* subiunctum esse putat.

anima. III 404 *adempta anima circum membris. que remota Vivit et aërias vitalis suscipit auras.* Hoc loco editores in ultima voce versus scribenda dissentiunt, qua de re postea agam; praeterea Brieger coniecit: *adempta animae vi cum membrisque remota.*

artus. I 260 *hinc nova proles Artubus infirmis teneras lasciva per herbas Ludit;* III 7 *aut quid nam tremulis facere artubus haedi Consimile in cursu possint et fortis equi vis?* V 1077 *cum sic alias concussis artibus hinnit.*

cervix. I 35 *Atque ita suspiciens, tereti cervice reposta, Pascit … visus.*

corpus. II 715 *multaque caecis Corporibus fugiunt e corpore;* quo loco Ebrardus p. 613 ablativum absolutum inepte statuit. 860 *quae cum ita sint tamen ut mortalia constent, Molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro;* III 448 *Nam vel ut infirmo pueri teneroque vagantur Corpore;* 871 *Post mortem fore ut aut putescat corpore posto;* IV 901 *ventus suptili corpore tenvis;* V 33 *Asper, acerba tuens, immani corpore serpens Arboris amplexus stirpem quid denique obesset;* 495 *Sic igitur terrae concreto corpore pondus Constitit;* 499 *Inde mare, inde aër, inde aether ignifer ipse Corporibus liquidis sunt omnia pura relicta;* 892 *Ne forte … credas … esse Aut rabidis canibus succinctas semimarinis Corporibus Scyllas;* 1072 *cum Florantis fugiunt summisso corpore plagas;* 1302 *Inde boves lucas turrito corpore, tetras, Anguimanus, … docuerunt … Poeni;* VI 857 *Qui queat hic supter tam crasso corpore terram Perquoquere umorem et calido satiare vapore?* Accedit *cum* praepositio: I 774 *non exanimo cum corpore, ut arbos;* V 904 *triplici cum corpore ut una … Chimaera*

Ore foras aerem flaret de corpore flammam; VI 439 *turbo ··· illam Deducit pariter lento cum corpore nubem;* 1268 *Multaque ··· Languida semanimo cum corpore membra videres ··· perire.*

lingua. *III 657 *Quin etiam tibi si, lingua vibrante, micanti Serpentem cauda, e procero corpore utrimque, Sit libitum in multas partis discidere ferro.* Hoc loco quae in codicibus exstant verba a viris doctissimis variis modis et mutantur et explicantur: *minanti Serpentis caude procero corpore utrumque.* Iam Lachmanni emendationes protulimus, eum proxime secutus est Bernaysius, nisi quod servato *minanti e* ante *procero* delevit. Munro autem *micanti Serpentis cauda e procero corpore, utrumque* edidit lacuna post *utrumque* indicata, Brieger Giussano praeeunte *micanti Serpentis cauda procero corpore truncum* scripsit, Heinzius qui in textu praebet: *micanti Serpentis cauda procero corpore *utrumque*[1]) *utramque* proponit. Quid Lucretio maxime conveniat, difficile est diiudicare.

membrum. IV 1053 *Sive puer membris muliebribus hunc iaculatur.*

pes. V 272 VI 638 *Qua via secta semel liquido pede detulit undas.*

b. quae corporis habitum vel colorem significant.

aetas. V 1074 *ubi equus florenti aetate iuvencus Pinnigeri saevit calcaribus ictus amoris.*

aevum. III 1008 *Hoc, ut opinor, id est, aevo florente puellas Quod memorant laticem pertusum congerere in vas;* V 888 *Tum demum pueris aevo florente iuventas Occipit.*

auctus. V 1171 *videbant Et magis in somnis mirando corporis auctu.*

color. II 825 *Et nigros fieri nigro de semine cycnos Aut alio quovis uno varioque colore;* VI 722 *Inte*

---

[1]) De *utrumque* forma cfr Hidén I p. 58.

nigra virum percacto saecla colore Exoriens; 1109 *Usque ad nigra virum percocto saecla colore.*

figura. I 359 *Denique cur alias aliis praestare videmus Pondere res rebus nilo maiore figura?* II 380 *necessest ··· Dissimili inter se quaedam volitare figura;* *IV 648 *Proinde ex seminibus constant variante figura*[1]).

forma. II 414 *Neu simili penetrare putes primordia forma;* IV 542 *Nec simili penetrant auris primordia forma;* 1279 *Nec ··· Deteriore fit ut forma muliercula ametur;* V 825 *quoniam ·· fudit ·· Aërias ·· simul volucres variantibu' formis.*

lux. II 1032 *Percipito ··· solis praeclara luce nitorem.* Praepositio addita est: IV 1126 *grandes viridi cum luce zmaragdi Auro includuntur.*

marmor. II 767 *Ut mare ··· Vertitur in canos candenti marmore fluctus.*

molimen. IV 902 *Quippe etenim ventus suptili corpore tenvis Trudit agens magnam magno molimine navem.*

natura. I 1013 *Aut etiam alterutrum, nisi terminet alterum, eorum Simplice natura pateat tamen inmoderatum.* Post *eorum* aliquot versus excidisse adnotavit Lachmannus Bernaysio probante, lacunam post versum 1013 statuerunt Brieger Munro Giussanus.

odor. VI 807 *Nonne vides etiam terra quoque sulpur in ipsa Gignier et taetro concrescere odore bitumen.*

pondus. II 239 *Omnia qua propter debent per inane quietum Aeque ponderibus non aequis concita ferri;* V 556 *Nonne vides etiam quam magno pondere nobis Sustineat corpus tenuissima vis animai;* VI 692 *Extruditque simul mirando pondere saxa.* Ceterum *IV 905 *Multaque, per trocleas et tympana, pondera magna Commovet atque levi sustollit machina nisu,* ubi Lachmannus

---

[1]) *variante figura* coniecit Lachmannus, *variantque figura* codices praebent.

Bernaysio probante *pondera magna* coniecit, recte Munro et Brieger codices secuti *pondere magno* scripserunt. Ablativo praepositio addita est: III 201 *quae cumque magis cum pondere magno Asperaque inveniuntur.*

sapor. I 886 *decebat Et laticis dulcis guttas similique sapore Mittere* cfr p. 49.

splendor. IV 1029 *Cum Babylonica magnifico splendore rigantur.* Ablativum Meissner falso cum verbo coniungit p. 9, recte sub ablativo qualitatis adfert p. 37.

Quibus haec subiungo substantiva:

frons. I 118 *qui primus amoeno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam.*

mucro. V 1274 *aurumque iacebat Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum.*

c. quae qualitatem quandam exprimunt aliaque.

caligo. VI 691 *et crassa volvit caligine fumum.*

fervor. V 611 *Forsitan ·· sol ·· Possideat multum caecis fervoribus ignem.*

flamma. VI 688 *Hic ubi ··· ab ollis Excussit calidum flammis velocibus ignem.*

ignis. IV 404 *Iamque rubrum tremulis iubar ignibus erigere alte Cum coeptat natura.*

lumen. V 432 *Hic neque tum solis rota cerni lumine largo Altivolans poterat nec magni sidera mundi.*

partus. I 164 *Armenta atque aliae pecudes, genus omne ferarum, Incerto partu culta ac deserta tenerent.*

sors. IV 1223 *Inde Venus varia producit sorte figuras;* ibi ablativus causae fortasse rectius statuendus est.

vestis, victus. IV 1131 *Eximia veste et victu convivia, lychni, Pocula crebra, unguenta, coronae, serta, parantur.*

Accedunt haec nomina substantiva:

nomen. VI 2 *Primae frugiparos fetus mortalibus aegris Dididerunt quondam praeclaro nomine Athenae.*

numerus. II 1054 *cum ··· Semina ·· innumero numero summaque profunda Multimodis volitent;* III

779 *deridiculum esse videtur, Expectare immortalis mortalia membra Innumero numero.*

summa. II 1054 vide supra.

vires. III 449 *ubi robustis adolevit viribus aetas;* 452 *ubi ··· obtusis ceciderunt viribus artus;* his locis ablativus ad causalem nationem prope accedit. V 819 *At novitas mundi nec frigora dura ciebat Nec nimios aestus nec magnis viribus auras.* Praepositio usurpata est: I 287 *ita ··· Molibus incurrit, validis cum viribus, amnis.*

Hoc loco nobis est animadvertendum saepissime a Lucretio eandem vim et qualitatem nominis et adiectivo et ablativo substantivi ἀσυνδέτως coniunctis exprimi solere, quoniam poeta, ut est abundantis dicendi generis amantissimus, duabus locutionibus rem luculentius et copiosius describere et illustrare mavult quam simpliciter proferre [1]). Fieri quoque interdum potuit, ut poeta 'propter egestatem linguae et rerum novitatem' ad naturam personae vel rei describendam, cum adiectiva composita neque praesto esse reperiret neque nova fingere vellet, solito liberius ablativo in variis structuris uteretur. Quae cum ita sint, diiudicari nonnunquam non potest, uter ablativus qualitatis an causae potius statuendus sit, neque infitias eo nonnullis quos supra attuli locis de ablativi notione dubitari posse. Postea sub ablativo causae eos proferam locos, ubi ablativo causalem notionem adtribui oportere mihi videtur.

§ 24. Ablativus prosecutivus.

Instrumentalis quibusdam in linguis indogermanicis quamvis prosecutiva significatione satis frequens sit usurpatus, latino ablativo paucis tantum exemplis prosecutiva vis vindicari potest. Nam ita praecipue a scriptoribus usurpatur, ut viam indicet qua quis proficiscitur (ablativus viae). Huius usus apud Lucretium exstant exempla:

---

[1]) De his rebus luculenter agit Kraetschius inprimis p. 47.

trames. VI 27 *atque viam monstravit, tramite parvo Qua possemus ad id recto contendere cursu.*

via. IV 609 *At simulacra viis derectis omnia tendunt.*

Quibus apte subiungitur hoc exemplum:

dextra, laeva. IV 276 *Inde fores ipsae dextra laevaque secuntur.*

His quoque locis nescio an ablativus prosecutivo sensu positus sit:

flumen. VI 720 *Nam dubio procul haec adverso flabra feruntur Flumine.* Quo loco Ebrardus p. 613 ablativum absolutum statuit, iam Holtzius Lin. p. 8 ablativum medii i. e. prosecutivum exstare dixit.

ripa. II 362 *Nec ⋯ Flumina ·· illa queunt summis labentia ripis Oblectare animum.*

Deinde ablativo exprimitur porta, qua quis introire vel egredi dicitur.

Illius usus quamquam nullum apud Lucretium exemplum repperi, hos tamen ablativos prope accedere puto.

foramen. VI 349 *foraminibus liquidus quia transvolat ignis.*

foris. III 360 *Sed per eos animum ut foribus spectare reclusis;* IV 598 *Conloquium clausis foribus quoque saepe ubi demus;* ibi plurimi codices secuti *saepe videmus* probant.

Nonnullis quoque locis utrum ablativus viae sit an separativus usurpatus vix discerni potest, de quibus postea agam. Saepissime ad viam indicandam *per* praepositio ponitur; cfr Holtzius Lin. p. 77 sqq.

Denique restat, ut singularis numeri pronominum ablativos, qui in adverbiorum numero habentur, commemoremus, quos permultos non solum prosecutivo sensu, sed etiam locali significatione usurpari notum est [1]). Ac plurimis locis utra significatio praevaleat, cum discerni non possit, omnes eius generis ablativos uno loco adferam, quos apud Lucretium inveni.

---

[1]) Delbrueckius Synt. p. 565.

hac, illac, eadem. I 1113 *Hac se turba foras dabit omnis materiai;* VI 697 *hac ire fatendumst;* 994 *Nam fluere hac species, illac calor ire videtur, Atque aliis aliut citius transmittere eadem.* Hic omisi *ante hac, post hac.*

ea. vide sub *quacumque.*

qua. I 267 *Ne qua forte tamen coeptes diffidere dictis;* 356 *Quod nisi inania sint, qua possent corpora quaeque Transire haud ulla fieri ratione videres;* 421 *Haec in quo sita sunt et qua diversa moventur;* II 375 *qua mollibus undis Litoris incurvi bibulam pavit aequor harenam;* 683 *Nidor enim penetrat qua fucus non it in artus;* III 498; 736; IV 94; 602; 700; 977; V 102; 272; 481; 852; 1447; VI 28; 351; 638; 687; 823; 954; 1052; 1107; 1122. Praeterea passim occurrunt *quapropter, quatenus.*

quacumque. I 507 *Nam qua cumque vacat spatium, quod inane vocamus, Corpus ea non est: qua porro cumque tenet se Corpus, ea vacuum nequaquam constat inane;* 1076 *motus qua cumque feruntur;* IV 371; V 289. Ceterum commemoro *haudquaquam, nequaquam.*

utraque. IV 86 *ex summo quoniam iaculantur utraque;* 291 *Aëribus binis quoniam res confit utraque;* VI 517 *ubi vementer utraque Nubila aquis cumulata premuntur et impete venti,* de quo loco postea agam.

De temporis quoque spatio, per quod actio continuatur, iam antea diximus ablativum interdum usurpari. Neque tamen ullum apud Lucretium huius usus exemplum invenimus, nam *brevi spatio* similesque ablativi a quibusdam inter prosecutivos numerati nescio an rectius sint ablativo locali temporis subiungendi.

§ 25. Ablativus instrumenti.

Tertium genus instrumentalis indogermanici id esse diximus, quo instrumentum ad actionem perficiendam adhibitum exprimi soleat. Ac longe usitatissimus in linguis indogermanicis hic est usus, quippe qui ad varias significa-

tiones indicandas apte accommodari possit. Ea re factum est ut ablativus linguae latinae quam saepissime consimiles notiones exprimat. Primum quidem omnium instrumentum, quo aliquid efficitur, ablativo significatur (ablativus instrumenti), cuius ablativi usus quam late pateat omnibus notum est. Qua in re quamquam sermo Lucretii non multum praebet peculiare, perspicuitatis causa tamen omnia huius generis exempla tractabo eo potissimum ordine progrediens, quo usus est Delbrueckius in ALI p. 58 sq.

a. Primum aliquid singulis corporis partibus vel corpore ipso agi significatur:

VI 836 vide p. 19. — IV 982 *ut videantur ... citharae liquidum carmen chordasque loquentis Auribus accipere;* VI 164 *Sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus.* — IV 472 *Qui capite ipse sua in statuit vestigia sese.* — IV 1270 *Clunibus ipsa viri Venerem si laeta retractat.* — V 1035 *Illis [cornibus] iratus petit atque infestus inurget;* 1325 *Et latera ac ventres hauribant supter equorum Cornibus*[1]). — I 38 *Hunc tu, diva, tuo recubantem corpore sancto Circum fusa super;* 486 *nam solido vincunt ea corpore demum;* II 311 *Praeter quam siquid proprio dat corpore motus;* IV 394 *Cum permensa suo sunt caelum corpore claro;* 525 *in auris Insinuata suo pepulere ubi corpore sensum;* V 468 *Sic igitur tum se levis ac diffusilis aether Corpore concreto circumdatus undique flexit.* Paulo aliter: I 328 *Corporibus caecis igitur natura gerit res.* — III 652 *Inde alius conatur adempto surgere crure.* — IV 1109 *et inspirant pressantes dentibus ora;* V 747 *Tandem bruma nives adfert pigrumque rigorem, Prodit hiemps, sequitur crepitans hanc dentibus algor;* 1326 *Et validis socios caedebant dentibus apri.* Quibus subjungo: III 663 *Volneris ardenti ut morsu premat icta dolorem;*[2]) III 888; IV 1016 *Et quasi pantherae morsu*

[1]) Mirum in modum Holtzius Lin. p. 102 *cornibus* e *supter* pendere putat.

[2]) *ardentem* Brieger scripsit, *dolore* cum codicibus servat Heinzius probante Giussano.

saevire leonis Mandantur; V 1037; *1068 *ubi ··· morsu ·· petentes Suspensis teneros minitantur dentibus haustus;*[1]) 1322 *Morsibus adfixae validis atque unguibus uncis.* — II 413 *organici quae Mobilibus digitis expergefacta figurant;* IV 126 *Quorum unum quidvis leviter si forte duobus*, ubi Lachmannus *attingas digitis* supplevit; 265 *Praeterea lapidem digito cum tundimus;* 585 V 1385 *Tibia quas fundit digitis pulsata canentum;* V 1032 *Cum facit ut digito quae sint praesentia monstrent.* — IV 1025 *sitiens ··· totum prope faucibus occupat amnem.* — *V 1325 *et terram minitanti fronte ruebant*[2]). — I 92 *Muta metu terram genibus summissa petebat;* cfr Hidén I p. 117 s. v. *submittere.* — IV 588 *quom Pan ··· Unco saepe labro calamos percurrit hiantis;* 1194 *Quae ·· tenet adsuctis umectans oscula labris;* V 1407 *Et supera calamos unco percurrere labro.* — I 831 *nec nostra dicere lingua Concedit nobis patrii sermonis egestas;* V 1067 *catulos blande cum lingua lambere temptant.* — I 145 *lumina ·· Res quibus occultas penitus convisere possis.* — III 872; 888 *si in morte malumst malis morsuque ferarum Tractari.* — I 495 *manu retinentes pocula rite;* II 378 *Natura quoniam constant neque facta manu sunt ··· primordia rerum;* 440 *Ut si forte manu quamvis iam corporis ipse Tute tibi partem ferias atque experiare;* 869 *Sed magis ipsa manu ducunt;* IV 619; 843; VI 866; I 95 *sublata virum manibus;* 201 *qui ·· possent ··· magnos manibus divellere montis;* 209 *Postremo quoniam incultis praestare videmus Culta loca et manibus melioris reddere fetus;* II 25 *simulacra ··· Lampadas igniferas manibus retinentia dextris;* IV 230; 1078; 1103; V 915. — III 988 *Qui non sola novem dispessis iugera membris Optinet:*

---

[1]) *minitantur* Lachmannus Bernaysius ediderunt, *imitantur* libros secuti Munro Giussanus Briegerque, qui *veros* pro *teneros* scripsit.

[2]) *fronte* Lachmannus coniecit pro scriptura codicum *mente.*

IV 1105 *Denique cum* *m e m b r i s* *c o n l a t i s* *flore fruuntur Aetatis.* — I 405 *canes ut montivagae persaepe ferai N a r i b u s inveniunt* ··· *quietes;* IV 992 *canes* ··· *crebro redducunt n a r i b u s auras;* VI 766 *N a r i b u s alipedes ut cervi saepe putantur Ducere de latebris serpentia saecla ferarum.* — I 268 *Quod nequeunt o c u l i s rerum primordia cerni;* 301 *nec frigora quimus Usurpare o c u l i s;* II 357 *Omnia convisens o c u l i s loca;* 837 *Sic o c u l i s quoniam non omnia cernere quimus;* IV 241; 751; 1078; V 578. — III 662 *cernes* ··· *Ipsam seque retro partem petere o r e priorem;* V 1379 *At liquidas avium voces imitarier o r e Ante fuit multo.* — II 618 *Tympana tenta tonant p a l m i s.* — V 1 *Quis potis est dignum p o l l e n t i p e c t o r e carmen Condere;* 5 *qui talia nobis P e c t o r e parta s u o quaesitaque praemia liquit.* — I 200 *p e d i b u s qui pontum per vada possent Transire;* 315 *Strataque iam volgi p e d i b u s detrita viarum Saxea conspicimus;* II 327 *supterque virum vi Excitur p e d i b u s sonitus;* 356 *At mater viridis saltus orbata peragrans Noscit humi p e d i b u s vestigia pressa b i s u l c i s;* III 1031 *Ac p e d i b u s salsas docuit super ire lucunas,* quem versum uncis inclusit Lachmannus, cfr Hidén I p. 18 s. v. *superire;* IV 459; 791; 828; V 1037; 1068; 1323; 1331; 1402. — IV 1007 *At variae fugiunt volucres p i n n i s q u e repente Sollicitant divom nocturno tempore lucos;* VI 751 *Quo numquam p e n n i s appellunt corpora raucae Cornices;* 821 *Quo simul ac primum p e n n i s delata sit ales.* — I 927 IV 2 ··· *peragro loca nullius ante Trita s o l o.* — V 1037 *At catuli pantherarum scymnique leonum U n g u i b u s ac pedibus iam tum morsuque repugnant;* 1322. — III 783 *neque inter se contendant v i r i b u s hilum.* Conferas quoque IV 1210 *quam saepe canes* ··· *Divorsi cupide summis ex viribu' tendunt.* — III 953 *Non merito inclamet magis et v o c e increpet a c r i?* IV 546 *cycni* ··· *Cum liquidam tollunt l u g u b r i v o c e querellam;* 576 *cum* ··· *m a g n a dispersos v o c e ciemus;* 711 *gallum* ··· *Auroram c l a r a consuetum v o c e vocare.* Accedunt hi loci: V 996 *h o r r i f e r i s accibant v o c i b u s Orcum;* 1022 *Vo-*

cibus et gestu cum balbe significarent; 1044 *nam cur hic posset cuncta notare Vocibus.*

Iam ex locis supra allatis apparet Lucretium e more poetarum persaepe ad verbi notionem definiendam explendam ornandam ablativos instrumenti praeter necessitatem enuntiato addidisse, qua de re agunt Kraetschius inprimis p. 62 sqq. aliique. Tum adnotandum est alias substantivis res indicantibus praepositiones inprimis *a* adiungi, ut origo et locus unde proficiscitur actio, non instrumentum significetur, quod in personarum nominibus passivo appositis fere semper observatum est. Praeterea multis locis ubi personae instrumenti partes agunt sive *per* praepositio ponitur sive ablativi *opera culpa vitio* cet. cum genetivo coniunguntur.

b. Deinde haec reperiuntur exempla, in quibus aliquid animi opera effici, ablativo exprimitur:

III 902 *Quod bene si videant animo dictisque sequantur;* V 183 *Quid vellent facere ut scirent animoque viderent;* 1049 *Quid vellet, facere ut scirent animoque viderent;* 1342 *sed vix adducor ut ··· futurum Non quierint animo praesentire atque videre;* VI 532 *Perfacilest tamen haec reperire animoque videre.* — II 582 *Convenit ·· memori mandatum mente tenere;* III 858 *Nec memori tamen id quimus repraehendere mente;* IV 750 *quod mente videmus Atque oculis;* V 149 *natura deum ··· animi vix mente videtur.* — IV 975 *Cum iam destiterunt ea sensibus usurpare.* — VI 779 *Nec sunt multa parum tactu vitanda neque autem Aspectu fugienda saporeque tristia quae sint.*

c. Sequuntur ii loci, quibus quid dictis vel verbis agi ablativo indicatur:

I 143 vide infra; 946 IV 21 *volui tibi suaviloquenti Carmine Pierio rationem exponere nostram;* V 1444 *Carminibus cum res gestas coepere poëtae Tradere.* — IV 970 *Nos agere hoc autem et naturam quaerere rerum Semper et inventam patriis exponere chartis.* — I 126 *Unde ··· Homeri Commemorat speciem ··· Coepisse ·· rerum naturam expandere dictis;* 143 *Quaerentem dic-*

tis **quibus** *et quo carmine demum Clara tuae possim praepandere lumina menti;* 418 *ut repetam coeptum pertexere* **dictis;** II 987 *Et sapere et* **doctis** *rationem reddere* **dictis;** III 178 *pergam rationem reddere* **dictis;** 902 *Quod bene si videant animo* **dictisque** *sequantur;* ubi Meissner p. 38 Staedlero p. 30 duce relationis ablativum defendit, nescio an ablativus instrumenti potius premendus sit; IV 175; 592; 837; V 50; 54; 56; 99; 113; VI 24; 42. — II 1042 *Sed magis* **acri Iudicio** *perpende.* — I 425 *Haut erit ⋯ quo referentes Confirmare animi quicquam* **ratione** *queamus;* 448 *Nec* **ratione** *animi quam quisquam possit apisci;* V 81 *Neve* **aliqua** *divom volvi* **ratione** *putemus;* 119 *Qui* **ratione sua** *disturbent moenia mundi;* 735 *Difficilest* **ratione** *docere et vincere verbis.* Praepositio addita est: II 178 V 196 *Hoc tamen ex ipsis caeli rationibus ausim Confirmare aliisque ex rebus reddere multis.* — V 121 *Inmortalia* **mortali sermone** *notantes;* 155 *Quae tibi posterius* **largo sermone** *probabo.* — I 138 *Multa* **novis verbis** *praesertim cum sit agendum;* 833 *Sed tamen ipsam rem facilest exponere* **verbis;** III 951 *Quid respondemus, nisi iustam intendere litem Naturam et veram* **verbis** *exponere causam?* V 3 *Quisve valet* **verbis** *tantum;* 163; 735; 1168. His subiungo: II 94 **Pluribus** *ostendi;* 143 **paucis** *licet hinc cognoscere;* IV 115 *exordia rerum Cunctarum quam sint suptilia percipe* **paucis;** 723 *et unde Quae veniunt veniant in mentem percipe* **paucis;** VI 1083 *Sed breviter* **paucis** *praestat comprendere multa.* — I 121 *Etsi ⋯ Ennius* **aeternis** *exponit* **versibus** *eidem;* 137 *Nec me animi fallit Graiorum obscura reperta Difficile inlustrare* **latinis versibus** *esse;* 416 *Quam ⋯* **versibus** *omnis Argumentorum sit copia missa per auris;* 499 **paucis** *dum* **versibus** *expediamus;* III 36 *Hasce secundum res animi natura videtur Atque animae claranda* **meis** *iam* **versibus** *esse;* IV 180 909 **Suavidicis** *potius quam* **multis versibus** *edam.* — V 1229 *Non divom pacem* **votis** *adit ac* **prece** *quaesit.*

d. Tum instrumentum vel telum, quo aliquid effici dicitur, ablativo his locis proprie significatur:

II 637 *Cum pueri circum puerum pernice chorea Armatei in numerum pulsarent aeribus aera;* V 1289 *Aere solum terrae tractabant, aereque belli Miscebant fluctus.* — V 209 *ni vis humana resistat Vitai causa valido consueta bidenti Ingemere et terram pressis proscindere aratris.* — II *630 *inter se forte quod armis Ludunt*[1]; 642 *Aut quia significant divam praedicere ut armis Ac virtute velint patriam defendere terram.* — II 450 *Aeraque quae claustris restantia vociferantur*, de quo loco obscuro conferatur Munro II. — V 936 *nec scibat ··· altis Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.* — III 659 *Quin etiam tibi si ··· Sit libitum in multas partis discidere ferro;* V 934 *nec scibat ferro molirier arva;* 1295 *Et ferro coepere solum proscindere terrae;* 1339 *Ut nunc saepe boves lucae ferro male mactae Diffugiunt;* 1351 *quia ferro tela paratur;* VI 168 *caedere si quem Ancipiti videas ferro procul arboris auctum;* 314 *Ut, lapidem ferro cum caedimus, evolat ignis;* 809 *Terrai penitus scrutantes abdita ferro;* 1209 *ferro privati parte virili.* — III 1019 *at mens ··· terret ·· flagellis.* — V 1250 *Nam fovea atque igni prius est venarier ortum.* — V 1298 *Et prius est ··· moderarier hunc frenis dextraque vigere;* 1317 *Nec poterant equites ··· frenis convertere in hostis.* — V 968 *Multaque vincebant, vitabant pauca latebris.* — I 882 *minaci Robore cum saxi franguntur.* — V 975 *Missilibus saxis et magno pondere clavae* editores praeter Lachmannum et Bernaysium posuerunt post versum 967 *Consectabantur silvestria saecla ferarum*[2]. — IV 331 *Omnia per flexos aditus educta licebit Pluribus haec speculis videantur in aedibus esse.* — IV 390 *Quos agimus praeter navem velisque volamus;* 897 *Corporis ut navis velis ventoque feratur.* — *V 485 *quanto circum magis aetheris aestus Et radii solis*

---

[1]) *quod armis* coniecit Lachmannus pro *catervas.*

[2]) Giussanus quoque ante versum 975 lacunam statuit.

cogebant undique terram, Verberibus crebris extrema a limini' parte In medio ut propulsa suo condensa coiret ediderunt Lachmannus et Bernaysius, ubi exhibent codices *extrema ad limina partem.* Rectius fortasse Munro commate post *terram* sublato ante *in medio* interpungens scripsit *extrema ad limina in artum,* quam emendationem Brieger Giussanusque interpunctione Lachmanni servata probaverunt. V 1104; VI 115 *Aut ubi suspensam vestem chartasve volantis Verberibus venti versant planguntque per auras.* — I 211 V 210 *fecundas vertentes vomere glebas Terraique solum subigentes.* Instrumenti notio in ablativo inest hoc quoque loco: III 1032 *qui ··· contemsit equis insultans murmura ponti.*

e. Porro ablativus instrumenti permultis apponitur verbis, quae haec fere exprimunt:

necare perdere dissolvere.

VI 787 *Est ··· arbos Floris odore hominem taetro consueta necare.* — II 853 *Quam minime ut possit mixtos in corpore odores Concoctosque suo contractans perdere viro.* — I 326 *vesco sale saxa peresa.* — IV 519 *ut ··· ruant ·· Prodita iudiciis fallacibus omnia primis.* — VI 18 *Intellegit ibi vitium vas efficere ipsum, Omniaque illius vitio corrumpier intus.* — VI 1150 *lingua ··· Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.* — I 114 *an ··· simul intereat nobiscum morte dirempta.* — I 528 *Haec neque dissolui plagis extrinsecus icta Possunt;* V 363 *neque corpora sunt quae Possint incidere et valida dissolvere plaga.* — III 501 *quia ··, ut docui, divisa seorsum Disiectatur eodem illo distracta veneno.* — III 264 *nec spatio fieri divisa potestas [possit].* — III 636 *Si subito medium celeri praeciderit ictu Vis aliqua.* — I 533 *Nam neque ··· posse videtur Quicquam ··· findi in bina secando.* — II 672 *Tum porro quae cumque igni flammata cremantur;* V 1243 *Ignis ubi ingentis silvas ardore cremarat Montibus in magnis, seu caelo fulmine misso.*

exercere laedere turbare.

II 97 *Sed magis adsiduo varioque exercita motu*

... *resultant;* 120 *Conciliis et discidiis exercita crebris;* IV 862 *quae quia sunt exercita motu;* V 1423 *Tunc igitur pelles, nunc aurum et purpura curis Exercent hominum vitam belloque fatigant.* — III 826 *Advenit id quod eam de rebus saepe futuris Macerat inque metu male habet curisque fatigat, Praeteritisque male admissis peccata remordent;* 1054 *quod se gravitate fatiget;* V 1424. — VI 793 *Nocturnumque recens extinctum lumen ubi acri Nidore offendit nares.* — IV 1158 *quoniam foedo adflictentur amore.* — I 253 *crescunt ipsae fetuque gravantur.* — III 147 *cum caput aut oculus temptante dolore Laeditur in nobis.* — V 368 *Ex infinito quae possint forte coorta Corruere hanc rerum violento turbine summam.* — I 106 *quae vitae rationes vertere possint Fortunasque tuas omnis turbare timore;* VI 377 *Ancipiti quoniam bello turbatur utrimque, Hinc flammis, illinc ventis, umoreque mixto.* Paulo liberius positus est ablativus V 504 *sinit hic violentis omnia verti Turbinibus, sinit incertis turbare procellis.* IV 1070 *Si non prima novis conturbes volnera plagis Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures.* V 400 *At pater omnipotens ... Magnanimum Phaethonta repenti fulminis ictu Deturbavit equis in terram.* — IV 1114 *Membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.* IV 697 *quod fracta magis redolere videntur Omnia, quod contrita, quod igni conlabefacta.* — I 275; 583; *VI 15 *cum vidit hic ... anxia corda .. animi ingratis vitam vexare querellis Passimque infestis cogei saevire periclis* scripsit Lachmannus, ubi codices praebent *vitam vexare querellis Pausa atque infestis coget saevire querellis*, quae verba ab aliis quoque variis modis emendantur. Bernaysius verba codicum hunc in modum commmutavit: *vitam vexare timore Faustam atque infestis cogi saevire querellis*, Munro, quem sequuntur Brieger et Giussanus (excepto *cogi)*, edidit *vitam vexare sine ulla Pausa atque infestis cogei saevire querellis.* Quamquam quid scripserit poeta incertum esse Briegero concedo, Munronis emendationem omnium

optimam ego quoque duco. Praepositio *a* addita est: II 99 *Pars etiam brevibus spatiis vexantur ab ictu.* — V 1155 *Qui violat factis communia foedera pacis.*

certare excellere praestare.

II 11 *unde queas alios passimque videre ... Certare ingenio, contendere nobilitate.* — VI 224 *Et celeri flamma dominantur in aedibus ipsis.* — VI 13 *cum vidit hic ... homines ... bona gnatorum excellere fama.* II 161 *Debent, ni mirum, praecellere mobilitate.* — I 574 *Sunt igitur solida pollentia simplicitate;* 612 *Sed magis aeterna pollentia simplicitate;* II 650 *Ipsa suis pollens opibus;* V 745 *Altitonans Volturnus et auster fulmine pollens;* * VI 237 *solis vapor ... usque adeo pollens fervore corusco* [1]. — I 359; III 428 *iam longe mobilitate Praestat et a tenui causa magis icta movetur;* V 1107 *Ingenio qui praestabant et corde vigebant;* 1179 *Fortunisque ideo longe praestare putabant.* Praepositio *in* posita est: V 1355 *nam longe praestat in arte Et sollertius est multo genus omne virile.* — II 361 *herbae rore vigentes;* III 150 *sic animus non numquam laeditur ipse Laetitiaque viget;* V 1107; 1298. Plurimis vero horum verborum ablativum relationis adscribit Meissner p. 38, quibuscum ablativum instrumenti coniungi Delbrueckium secutus existimo.

superare vincere domare.

II 503 *novo rerum superata colore;* III 1043 *Qui genus humanum ingenio superavit.* II 234 *Sed citius cedunt gravioribus exsuperata.* — I 103 *vatum Terriloquis victus dictis;* II 605 *quia quamvis effera proles Officiis debet molliri victa parentum;* IV 481 *Sponte sua veris quod possit vincere falsa;* 1208 *Et commiscendo quom semine forte virili Femina vim vicit subita vi corripuitque;* V 1104 *quoniam mitescere multa videbant Verberibus radiorum atque aestu victa per agros;* 1321 *De-*

---

[1]) *pollens* cum Lambino scripserunt Lachmannus Bernaysius Brieger Giussanus, *pellens* proposuit Munro, *tellens* codices servant.

plexaeque dabant in terram volnere victos. Accedunt ablativi gerundii his locis: I 202 *qui · · · possent · · · Multa · · vivendo vitalia vincere saecla;* III 948 *Omnia si pergas vivendo vincere saecla.* Accedit *a* praepositio hoc loco: V 306 *Denique non lapides quoque vinci cernis ab aevo.* III 525 *vera videtur Res · · · Ancipiti · · refutatu convincere falsum;* IV 764 *Nec possunt falsum veris convincere rebus;* V 1178. I 34 *aeterno devictus vulnere amoris;* 493 *Tum glacies aeris flamma devicta liquescit.* — I 14 *ita capta lepore Te sequitur cupide;* II 651 *Nec bene promeritis capitur neque tangitur ira;* V 970 *nocturno tempore capti;* 1259 *Tollebant nitido capti levique lepore.* Conferas V 929 *Nec facile ex aestu nec frigore quod caperetur.* VI 146 p. 31 s. v. *clamor.* — V 1018 *puerique parentum Blanditiis facile ingenium fregere superbum.* — II 1143 *Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam Corpora conficere et plagis infesta domare.* — II 1121 *Hic natura suis refrenat viribus auctum;* V 114 *Religione refrenatus ne forte rearis.* — V 1128 *Ut satius multo iam sit parere quietum Quam regere imperio res velle et regna tenere.* — V 1369 *fructusque feros mansuescere terram Cernebant indulgendo blandeque colendo.*

premere terere urgere.

VI *518 *ubi vementer utraque Nubila aquis cumulata premuntur et impete venti*[1]); 845 *Frigore cum premitur porro omnis terra coitque Et quasi concrescit.* Praeterea *VI 105 *Nam cadere ab bruto deberent pondere pressae Ut lapides,* quo loco Lachmannus Bernaysiusque *ab bruto* scripserunt, Munro Brieger aliique e recentioribus codicibus *aut bruto* restituerunt. IV 618 *Principio sucum sentimus in ore, cibum cum Mandendo exprimimus;* *VI 846 *fit, scilicet, ut coëundo Exprimat in puteos si quem gerit ipsa calorem*[2]). V 1207 *Tunc aliis oppressa malis in*

[1]) *aquis* solus scripsit Lachmannus, *vi* quod in codicibus exstat receperunt ceteri.

[2]) *ut* Lambinus coniecit pro scriptura codicum *in.*

pectora cura Illa quoque expergefactum caput erigere infit; VI 266 *Nec tanto possent venientes opprimere imbri;* 408 *Si nec opinantis autem volt opprimere igni.* Conferas I 63 *Humana ante oculos foede cum vita iaceret In terris oppressa gravi sub religione.* — *I 884 *Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.* Quoniam de huius versus sententia exstat dissensio, multum inter se in versu emendando et explicando differunt editores. Verba codicum *cum lapidi in lapidem tenemus* Lachmannus ut scripsi cum Italis Bernaysio adstipulante mutavit, Munro *cum lapidi in lapidem terimus* probat hoc versu post v. 885 posito, Brieger eadem quae Lachmannus posuit lacuna ante hunc versum signata dicens: lapides sunt molares, Giussanus autem *lapidi in lapidem* sine lacuna probat locum optime explicans. Praeterea de *lapidi* voce non consentiunt. Holtzius Lin. p. 44 veteres interpretes secutus *lapidi* prave pro dativo habet, ut idem valeat atque *in lapidem*, Paulson qui suo modo prave locum explicat *in* praepositionem post suum casum positam esse putat, alii recte *in* cum sequenti accusativo coniungentes *lapidi* pro ablativo instrumenti ducunt. IV 178 *longo spatio ut brevis hora teratur.* Ablativus nescio an potius pro locali sit accipiendus. III 1047 *Qui somno partem maiorem conteris aevi.* V 1098 *Exprimitur validis extritus viribus ignis.* III 893 *Urgerive superne obtritum pondere terrae.* — VI 559 *ventus cum ... urget Obnixus magnis speluncas viribus altas;* III 1051 *cum Ebrius urgeris multis miser undique curis.*

agere movere pellere.

*VI 1020 *Quippe agitantur enim plagis aliunde* [1]. III 68; 487 *subito vi morbi saepe coactus;* IV 359 *quia ... Cogit hebescere eum crebris offensibus aër;* VI 126 *conclusaque ibidem Turbine versanti magis ac magis undique nubem Cogit.* I 464 *belloque subactas Troiiugenas gentis cum dicunt esse.* — IV 679 *Mellis apes quamvis longe ducuntur odore, Volturiique cadaveribus;* V 1265 *Tum*

---

[1]) *plagis* editores veteres pro *plagit.*

penetrabat eos ·· haec ·· posse ·· duci ·· procudendo. II 316 *Praesertim cum, quae possimus cernere, celent Saepe tamen motus, spatio diducta locorum.* V 1247 *Sive quod inducti terrae bonitate volebant.* — II 84 *cuncta necessest Aut gravitate sua ferri primordia rerum Aut ictu forte alterius;* 218 *Corpora cum deorsum rectum per inane feruntur Ponderibus propriis.* Hoc loco Lachmannus, cum Bernaysio probante post *feruntur* comma posuisset, ablativum parum apte ad verba quae sequuntur rettulit, Munro et Brieger Winckelmannum secuti post *propriis* interpunxerunt, cfr p. 17. III 465 *Inter dumque gravi lethargo fertur in altum Aeternumque soporem;* V 189 424 *multa modis multis primordia rerum ··· Ponderibusque suis consuerunt concita ferri;* 632 *Flaccidiore etenim quanto iam turbine fertur;* 649 *Qui minus illa queant per magnos aetheris orbis Aestibus inter se diversis sidera ferri?* VI 457 *Et coniungendo crescunt ventisque feruntur.* II 1108 *quae magnum iaculando contulit omne.* V 976 *Dum rosea face sol inferret lumina caelo.* — III 511 *Et quoniam mentem sanari, corpus ut aegrum, Cernimus et flecti medicina posse videmus;* V 1187 *Ergo perfugium sibi habebant omnia divis Tradere et illorum nutu facere omnia flecti.* Adiungitur *a* praepositio hoc loco: III 522 *seu flectitur a medicina.* — III 188 *Momine uti parvo possint inpulsa moveri. Namque movetur aqua et tantillo momine flutat;* IV 233 *necessest Consimili causa tactum visumque moveri,* quem ablativum Meissner p. 29 inter ablativos modi falso rettulit idem fere valere putans atque *simili ratione,* quod ex ipso sententiarum conexu nullo modo convinci potest. Accedit *a* praepositio: III 429 vide p. 67. III 152 *Verum ubi vementi magis est commota metu mens;* IV 746 *facile uno commovet ictu Quae libet una animum nobis subtilis imago.* VI 869 *Inde ubi sol radiis terram dimovit obortus Et rare fecit calido gliscente vapore.* II 900 *corpora materiai Antiquis ex ordinibus permota nova re;* IV 1023 *permoti corporis aestu;* VI 726 *Cum mare permotum ventis ruit*

intus arenam. — V 1096 *ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans Aestuat* ·· *arbor.* II 272 *Nec similest ut cum impulsi procedimus ictu, Viribus alterius magnis magnoque coactu;* VI 882 *quo cumque natans impellitur auris;* *1064 *tum fit, Inpellant ut eam Magnesia flumine saxa*[1]). IV 934 *corpus* ··· *necessum est* ··· *Tundier atque ab ibus crebro pulsarier ictu;* VI 1053 *Cogitur offensare igitur pulsareque fluctu Ferrea texta suo.* — II 360 *mater* ··· *desiderio perfixa iuvenci;* III 305 *Nec gelidis torpet telis perfixa pavoris.* — *V 1065 *Longe alio sonitu rabie restricta minantur*[2]). — VI 434 *quasi quid pugno bracchique superne Coniectu trudatur et extendatur in undas.* III 964 *Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas Semper.* — IV 1284 *leviter quamvis quod crebro tunditur ictu.* IV 958 *quia plurima tum se Corpora conturbant magno contusa labore.*

rapere temptare terrere.

*IV 1096 *quae vento spes raptast saepe misella* scripsit Munro, ubi Lachmannus Bernaysio probante, quae in codicibus insunt: *quae vento spes raptat*, hunc in modum mutavit *quae mentem spes raptat* et Brieger *vanos* pro *vento* coniecit[3]). IV 83 *tam magis haec intus perfusa lepore Omnia conrident correpta luce diei;* V 1231 *quoniam violento turbine saepe Correptus nilo fertur minus ad vada leti;* VI 395 *Turbine caelesti subito correptus et igni;* 822 *Impediatur ibi caeco correpta veneno.* — II 620 *Et Phrygio stimulat numero cava tibia mentis.* — I 537 *Tam magis his rebus penitus temptata labascit;* 580 *Quae non dum clueant ullo temptata periclo;* II 967 *Scire licet nullo primordia posse dolore Temptari;* III 312 *Ille metu citius paulo temptetur;* V 345 *Nam cum*

---

[1]) sic recte ediderunt Lachmannus Bernaysius Munro pro codicum *flumina*, cfr 1053, *Magnesi flumina saxi* cum Briegero Giussanus scripsit.

[2]) *restricta* coniecit Lachmannus pro *stricta*, quod in codicibus inest.

[3]) Giussanus codicum scripturam solus recepit.

res tantis morbis tantisque periclis Temptarentur; 1299 *Quam biiugo curru belli temptare pericla;* VI 1103; 1137. — II 623 *Conterrere metu quae possint numini' divae.* II 1040 *Desine qua propter novitate exterritus ipsa Expuere ex animo rationem.* V 1316 *Nec poterant equites fremitu perterrita equorum Pectora mulcere.* — VI 1240 *Poenibat paulo post turpi morte malaque Desertos ··· incuria mactans.*

accendere ciere quatere.

*V 605 *Est etiam quoque uti ··· Aëra percipiat calidis fervoribus ardor*[1]). — I 261 *lacte mero mentes perculsa novellas;* VI 311 *cum vementi perculit ictu.* — *II 942 *quibus omnituentes Accensi sensus animantum concuterentur.* Hoc loco codices praebent *quibus omnituentes accensi sensus animantem quamque tuentur,* quam scripturam recte restituerunt Brieger et Giussanus Bernaysiusque, cui placet *omnicientes.* Munro autem *animante in quaque cientur* cum Purmanno scripsit. V 659 *Aut quia sol idem ··· Anticipat caelum radiis accendere temptans;* VI 317 *Sic igitur quoque res accendi fulmine debet;* 321 *prius in cursu si non accenditur igni.* VI 347 *quae plagis incendunt mobilitatem;* 1145 *Principio caput incensum fervore gerebant.* — II 136; III 151 *cum cetera pars animai Per membra atque artus nulla novitate cietur;* IV 608 *loca ·· abdita retro Omnia quae circum feriunt, sonituque cientur;* V 1251. IV 188 *Quae quasi cuduntur perque aëris intervallum Non dubitant transire sequenti concita plaga;* V 381 *pio nequaquam concita bello.* *VI 428 *quam freta circum Fervescunt graviter spirantibus incita flabris*[2]). I 1025 *quia multa ··· vexantur percita plagis;* II 129 *Multa ··· plagis ibi percita caecis;* 715 *multaque caecis Corporibus fugiunt e corpore, percita plagis;* 1055 III 33 *aeterno percita motu;* V 188 423; 399 *ira tum percitus acri;*

---

[1]) sic Naugerius pro *percipitat* edidit.

[2]) *incita* Flor. 31 Camb. Marullus cet. praebent, *lacita* O Q.

VI 685 *Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aër.* — II 327 *clamoreque montes Icti reiectant voces ad sidera mundi;* IV 1050 *et illam Emicat in partem sanguis, unde icimur ictu;* V 607 *Ut queat accendi parvis ardoribus ictus;* 1075; VI 514; 1102. — III 506 *Haec igitur tantis ubi morbis corpore in ipso Iactentur;* VI 554 *Fit quoque ⋯ Ut iactetur aquae fluctu quoque terra vacillans;* 874 *Praeterea solis radiis iactatur aquai Umor;* 913 *Quinque etenim licet inter dum pluresque videre Ordine demissos levibus iactarier auris.* IV 106 *adsiduo crebroque repulsu Reiectae reddunt speculorum ex aequore visum.* — *II 632 *Terrificas capitum quatientes momine cristas*[1]; VI 96 *Principio tonitru quatiuntur caerula caeli.* III 451 *Post ubi iam validis quassatum est viribus aevi Corpus.* V 105 *Forsitan, et graviter terrarum motibus ortis Omnia conquassari in parvo tempore cernes.* Adiecta est *ex* praepositio hoc loco: III 441 *Quam cohibere nequit conquassatum ex aliqua re.* I 919 *Fiet uti risu tremulo concussa cachinnent;* II 976 *Scilicet, et risu tremulo concussa cachinnant;* 1101; III 834 *Omnia cum belli trepido concussa tumultu Horrida contremuere;* V 550; 653; VI 121; 544; 549. VI 339 *Ut vementius et citius quae cumque morantur Obvia discutiat plagis;* 418 *cur sancta deum delubra suasque Discutit infesto praeclaras fulmine sedes;* 1003 *qui discutit aëra plagis.* VI 161 *nubes ignis cum semina multa Excussere suo concursu.* I 923 *sed acri Percussit thyrso laudis spes magna;* II 800 *propterea quod Recta aut obliqua percussus luce refulgit;* *III 159 *quae cum animi vi Percussast, exim corpus propellit et icit*[2]); V 705; 1223. — VI 118 *Diverso motu radentes corpora tractim.* — III 297 *Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes.*

---

[1]) *momine* cum Lachmanno ediderunt Bernaysius et Brieger, codicum scriptura *numine* Munroni Giussanoque placuit.

[2]) *vi* addunt Ven. Marullus.

tangere mollire lustrare.

I 689 *quae ⋯ possit ⋯ nostros adiectu tangere tactus;* II *501 *Meliboeaque fulgens Purpura Thessalico concharum tacta colore*[1]); 651 *neque tangitur ira;* III 896 *nec ⋯ tacita pectus dulcedine tangent;* IV 638; VI 903. I 934 IV 9 *musaeo contingens cuncta lepore;* I 938 IV 13 *medentes ⋯ oras ⋯ Contingunt mellis dulci flavoque liquore;* I 947 IV 22 *volui ⋯ quasi musaeo dulci contingere melle;* II 680; 755; IV 407[2]); VI 1188 *sputa ⋯ croci contacta colore.* — II 401 *At contra taetra absinthi natura ferique Centauri foedo pertorquent ora sapore.* I 971 *Id validis utrum contortum viribus ire ⋯ mavis.* III 661 *Omnia iam sorsum cernes ancisa recenti Volnere tortari et terram conspargere tabo.* — VI 111 *Inter dum perscissa furit petulantibus auris.* — I 222 *quae res diverberet ictu.* — VI 969 *At coria et carnem mollit durata calore.* — V 1102 *Inde cibum quoquere ac flammae mollire vapore Sol docuit.* — IV 136 *Aëra mulcentes motu.* — V 1254 *qua cumque e causa flammeus ardor ⋯ terram percoxerat igni.* — *VI 624 *ventis Una nocte vias quoniam persaepe videmus Siccari mollisque luti concrescere crustas*[3]). VI 618 *Quippe videmus enim vestis ⋅⋅ Exsiccare suis radiis ardentibu' solem.* — V 215 *Aut nimiis torret fervoribus aetherius sol.* — V 410 *Et pereunt res exustae torrentibus auris* V 252 *perusta Solibus adsiduis.* — IV 1262 *Atque aliis extenvantur tabentque vicissim.* I 312 *Anulus in digito subter tenuatur habendo.* I 318 *Signa manus dextras ostendunt adtenuari Saepe salutantum tactu prae-*

---

[1]) *tacta* Lachmannus Oudendorpio duce coniecit pro *tecta* plurimisque probavit, Brieger cum Winckelmanno *infecta* scripsit.

[2]) *contingere* his locis Georges in lexico latinogermanico cum *tingere* verbo compositum esse putat, contra Munro et Giussanus pro derivativo e *tangere* verbo recte ducunt.

[3]) *ventis* scripsit Lachmannus, *venti* post *aequora* praebent codices.

terque meantum[1]). — II 192 *cum ·· ignes ·· celeri flamma degustant tigna trabesque.* — V 575 *Luna sive notho fertur loca lumine lustrans;* 693 *terras et caelum lumine lustrans;* 1437; VI 284 *ferturque coruscis Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor;* 737 *ubi in campos albas descendere ningues Tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.* — Praeterea *V 610 *Forsitan e rosea sol alte lampade lucens Possideat multum caecis fervoribus ignem,* Bernaysius Brieger Munro Giussanus codicum scripturam *et* a Lachmanno sine causa in *e* mutatam receperunt.

memorare notare respondere.

II 629 *Curetas nomine Grai Quos memorant Phrygios.* — *VI 740 *Principio, quo Averna vocantur nomine, id ab re Inpositumst.* Sic locum cum Lachmanno ediderunt Bernaysius et Brieger, Munro vero Giussanusque codicum scripturam *quod* restituerunt, quam Kraetschius quoque p. 64 defendit *nomine* dicens hoc loco abundare, quibus assentiri non dubito, cum contra Briegerum non vereor ut latinum sit. V 256 *Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur Imbribus.* VI 298 *quem patrio vocitamus nomine fulmen*[2]). — VI 372 *autumni quod fertur nomine tempus.* — I 914 *Cum ligna atque ignes distincta voce notemus;* II 520 *Ancipiti quoniam mucroni utrimque notantur;* V 583 *ut est oris extremis cumque notata;* 612 *nullo qui sit fulgore notatus;* 1058 *Si genus humanum ··· Pro vario sensu varia res voce notaret;* 1090 *Quanto mortalis magis aequumst tum potuisse Dissimilis alia atque alia res voce notare!* — I 524 *Alternis igitur, ni mirum, corpus inani Distinctum quoniam* cet. codices secuti praebent Lachmannus et Bernaysius, *distinctumst* probat Munro, lacunam post *inani* exstare putant Brieger et Giussanus, quorum ille

[1]) Adnotandum censeo Antoineum p. 59 *manus dextras* pro accusativo graeco post verbum passivum usurpato habere, quod absurdum est, quia accusativus infinitivi est subiectum.

[2]) sic Flor. 31 Camb. 3 Vat. cet, *spatio* O Q praebent.

distinctumst scripsit hic *distinctum* servat. 527 *Quae spatium pleno possint distinguere inane.* His locis Meissner p. 50 separativum ablativum esse falso putat. V 1376 *Ut nunc esse vides vario distincta lepore Omnia.* I 925 *quo [amore] nunc instinctus ··· Avia Pieridum peragro loca.* — III 473 *Multorum exitio perdocti quod sumus ante.* — II 742 *Nam cum caecigeni ··· cognoscant corpora tactu.* — IV 267 *Nec sentimus eum tactu.* — IV 167 *Quando quidem speculum quo cumque obvertimus oris Res sibi respondent simili forma atque colore.* — IV 243 *Propterea fit uti, speciem quo vertimus, omnes Res ibi eam contra feriant forma atque colore.* — V 1149 *Acrius ex ira quod enim se quisque parabat Ulcisci quam nunc concessumst legibus aequis,* quo loco Meissner p. 32 ablativum absolutum parum recte statuit.

alere creare iuvare.

II 1059 *et ipsa Sponte sua forte offensando ut semina rerum Multimodis temere in cassum frustraque coacta Tandem coluerunt ea.* VI 1068 *Saxa vides primum sola colescere calce*[1]). — VI 341 *quae crescit eundo;* 457 *coniungendo crescunt ventisque feruntur;* *527 *Cetera quae cursu crescunt cursuque creantur* scripsit Lachmannus solus, ubi codices praebent *sursum crescunt sursumque creantur,* quod Brieger recte suadente Vahleno restituit; alii *s(e)orsum s(e)orsumque* probant. — II 932 *Quod si forte aliquis dicet, dum taxat, oriri Posse ex non sensu sensus mutabilitate, Aut aliquo tamquam partu quod protinus extent.* — IV 1068 *Ulcus enim vivescit et inveterascit alendo.* — I 816 *ideo variis variae res rebus aluntur;* 883 *nostro quae corpore aluntur;* III 64 *haec vulnera vitae Non minimam partem mortis formidine aluntur;* IV 630 *Nec refert quicquam quo victu corpus alatur.* Conferas velim I 813 *Adiutamur enim dubio procul atque alimur nos Certis ab rebus.* — IV 1260 *Atque in eo refert*

---

[1]) Pro vetere forma, quae est *colescere,* postea usurpari *coalescere* docet Stolzius p. 276.

quo victu vita colatur. — VI 1048 *Aere interposito discordia tanta creatur.* — II 808 *Qui quoniam quodam gignuntur luminis ictu;* 922 *Scilicet, ut nequeunt homines armenta feraeque Inter sese ullam rem gignere conveniundo;* IV 306 *dolorem oculis quae gignunt insinuando.* II 81 *Si cessare putas rerum primordia posse Cessandoque novos rerum progignere motus.* — II 31 *Cum* ··· *Non magnis opibus iucunde corpora curant;* IV 1071. — I 1032 *solis terra vapore Fota.* — V 1394 *Non magnis opibus iucunde corpora habebant.* — I 31 *Nam tu sola potes tranquilla pace iuvare Mortalis;* VI 1023 *Huc accedit utei* ··· *Haec quoque res adiumento motuque iuvetur.* I 264 *nisi morte adiuta aliena.* — I 36 *qui* ··· *Pascit amore avidos* ··· *visus;* II 375 *qua mollibus undis Litoris incurvi bibulam pavit aequor harenam;* 996 *Pabula cum praebet, quibus omnes corpora pascunt.* — I 1031 *Efficit ut largis avidum mare fluminis undis Integrent amnes;* II 1146 *Omnia debet enim cibus integrare novando.* — I 473 *Tyndaridis formae conflatus amore Ignis* [1]*;* III 70 *Sanguine civili rem conflant divitiasque Conduplicant avidi;* 336 *Sed communibus inter eas conflatur utrimque Motibus accensus nobis per viscera sensus.* — III 1081 *Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas;* V 850; 856.

facere fieri.

II 919 *at coetu concilioque Nil facient;* 1100 *Nubibus ut tenebras faciat caelique serena Concutiat sonitu;* IV 1280 *Nam facit ipsa suis interdum femina factis Morigerisque modis et mundo corpore culto;* V 1269 *Nec minus argento facere haec auroque parabant Quam validi primum violentis viribus aeris,* de quo loco cum a quibusdam prave explicatus sit postea sub ablativo materiae fuse agam. I 1005 *Nec prorsum facere ut restet minus ire meando;* II 253 *Nec declinando fa-*

---

[1]) Brieger Bockemuellero duce et Giussanus codicum scriptura *forma* servata *amoris* recte scripserunt.

ciunt primordia motus Principium quoddam; VI 305 *quae faciunt ignem commixta volando.* I 154 VI 91 *Quorum operum causas nulla ratione videre Possunt ac fieri divino numine rentur;* II 288 *Pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant Externa quasi vi;* 935 *Huic satis illud erit planum facere atque probare, Non fieri partum nisi concilio ante coacto;* 1058 *Cum praesertim hic sit natura factus;* IV 274 *Is quoque enim duplici geminoque fit aëre visus;* 448 *quodam sensu fit uti videantur Omnia, quae tuimur, fieri tum bina tuendo;* 642 *Ut quibus id fiat rebus cognoscere possis;* 896 *hic igitur rebus fit utrimque duabus Corporis ut navis velis ventoque feratur;* 1278 *Nec divinitus inter dum Venerisque sagittis ·· fit;* V 1185 *Nec poterant quibus id fieret cognoscere causis;* VI 31 *Quod fieret naturali varieque volaret Seu causa seu vi* [1]). I 535 *quibus omnia conficiuntur;* IV 639 *quae ··· sese mandendo conficit ipsa;* IV 291 *Aëribus binis quoniam res confit utraque;* 929 *quibus haec rebus novitas confiat* [2]). III 872 *Post mortem fore ut ··· flammis interfiat malisve ferarum.* VI 480 *Quae ··· altas Sufficiunt nubis paulatim conveniundo.* V 1262 *Tum penetrabat eos posse haec liquefacta calore ··· decurrere.* II 1139 *cum rarefacta fluendo Sunt;* VI 870.

gerere mittere trahere.

V 194 *Qualibus haec rerum geritur nunc summa novando.* — VI 293 *Tantus discidio nubis ventique procella Mittitur.* V 781 *novo fetu quid primum in luminis oras Tollere et incertis crerint committere ventis.* — IV 906 *Multaque, per trocleas et tympana, pondera magna Commovet atque levi sustollit machina nisu.* — V 953 *Nec dum res igni scibant tractare.* VI 616 *Praeterea magnam sol partem detrahit aestu.* VI 1264 *Multa siti*

---

[1]) *casu* e codicibus recte receperunt Munro et Brieger Giussanusque.

[2]) *confiat* cum Pontano Lachmannus scripsit pro *conflat.*

protracta viam per proque voluta Corpora ··· *strata iacebant*[1]). — VI 420 *cur* ··· *suisque Demit imaginibus violento volnere honorem?* III 1087 *Nec prorsum vitam ducendo demimus hilum Tempore de mortis nec delibare valemus.* — II 1112 *Nam sua cuique* ··· *omnia plagis Corpora distribuuntur.*

mutare ludere novare.

I 802 *Sic alias aliis rebus mutarier omnis;* II 799 *Lumine quin ipso mutatur.* II 488 *Transmutans dextera laevis.* V 1106 *Inque dies magis hi victum vitamque priorem Commutare novis monstrabant rebu' benigni*[2]). — IV 571 *Pars* ··· *inter dum frustratur imagine verbi.* — IV 1101 *Sic in amore Venus simulacris ludit amantis.* — V 1005 *Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.* — VI 1076 *Non si Neptuni fluctu renovare operam des.*

munire ornare vestire.

II 606 *Muralique caput summum cinxere corona.* V 892 p. 52 s. v. *corpus.* — II 8 *bene quam munita tenere Edita doctrina sapientum templa serena;* 538 *India quorum Milibus e multis vallo munitur eburno;* 607 *Eximiis munita locis quia sustinet urbes;* ibi de ablativo loci potest cogitari. IV 1256 *ut possent gnatis munire senectam.* — I 27 *quem tu* ··· *Omnibus ornatum voluisti excellere rebus;* *II 40 *Si non forte tuas legiones per loca campi Fervere cum videas, belli simulacra cientis, Subsidiis magnisque elephantis constabilitas, Ornatas armis, validas, pariterque animatas,* de quo loco emendando conferas Lachmannum et Munronem. V 695; VI 83. — V 1399 *Tum caput atque umeros plexis redimire coronis Floribus et foliis lascivia laeta monebat.* — V 27 *Deni-*

[1]) *protracta* Lachmannus coniecit pro *prostrata,* quod praebent codices.

[2]) sic Lachmannus in fine versus coniecit pro *rebus et igni,* quam scripturam Giussanus retinet.

que quid ··· *Lernaeaque pestis Hydra venenatis posset vallata colubris?* — II 335 *multigenis quam sint variata figuris.* — II 797 *Scire licet quam sint nullo velata colore.* — V 889 *iuventas* ·· *molli vestit lanugine malas;* 954 *Nec dum* ·· *scibant* ··· *spoliis corpus vestire ferarum.* II 148 *Quam subito soleat sol* ··· *Convestire sua perfundens omnia luce.* — II 211 *Sol* ··· *lumine conserit arva.* V 1377 *quae pomis intersita dulcibus ornant Arbustisque tenent felicibus opsita circum.* — II 1098 *Quis* ··· *[potis est] omnis Ignibus aetheriis terras suffire feracis;* IV 1175 *miseram taetris se suffit odoribus ipsa.* — IV 1237 *adolentque altaria donis.* — III 913 *ubi* ·· *homines* ·· *inumbrant ora coronis.* — IV 1178 *At lacrimans exclusus amator limina saepe Floribus et sertis operit postisque superbos Unguit amaracino et foribus miser oscula figit.*

foedare spargere tingere.

I 133; II 341 *Debent, ni mirum, non omnibus omnia prorsum Esse pari filo similique adfecta figura;* III 49 *foedati crimine turpi, Omnibus erumnis adfecti denique vivunt;* 495 *quia membra dolore Adficiuntur.* — IV 844 *lacerare artus foedareque membra cruore Ante fuit multo.* — I 644 *lepido quae sunt fucata colore.* — II 416 *cum scena croco Cilici perfusa recens est;* 821 *Cur ea* ··· *non pariter sunt Omne genus perfusa coloribus in genere omni?* IV 82; 924; V 593. III 39 *Omnia suffundens mortis nigrore;* 304 *suffundens caecae caliginis umbra*[1]; V 482; VI 479. — *II 734 *Nive alium quemvis, quo sunt inbuta colore, Propterea gerere hunc credas* cum Lachmanno edidit Bernaysius, ubi codices praebent *quae sunt inbuta colore.* Brieger Lambinum secutus scripsit *quae sunt induta colorem,* optime vero Munro et Giussanus italorum lectionem restituerunt: *quae sunt inbuta colorem.* Altero loco *II 502 *Purpura* ··· *Aurea, pavo-*

[1]) *umbra* quadratum secuti scripserunt Lachmannus Bernaysius Munro, *umbram* cum oblongo praebent Brieger et Heinzius Giussanusque.

num *ridenti* *imitata* *lepore* *Saecla*, ita Lachmannus mutavit quae in codicibus insunt *aurea pavonum rident imbuta lepore saecla*, quam scripturam *rident* in *ridenti* correcto servant Munro et Giussanus lacunam ante *aurea* statuentes. Bernaysius autem coniecit: *caudaque pavonum ridenti imbuta lepore Caeca*, cui Brieger adstipulatus est. — V 950 *quibus e scibant umori fluenta Lubrica* *proluvie* *larga* *lavere umida saxa*. VI 1077 *mare si totum velit eluere* *omnibus* *undis*. — II 745 *corpora* ··· *nullo* *circum lita* *fuco*. V 1094 *Multa videmus enim* *caelestibus* *inlita* *flammis* *Fulgere*[1]). — IV 311 *Quae contage sua* *palloribus* *omnia pingunt;* V 1396 *cum* ··· *anni Tempora pingebant viridantis* *floribus* *herbas*. — V 282 *sol Inrigat adsidue caelum* *candore* *recenti*. — II 144 *aurora* *novo* *cum spargit* *lumine* *terras;* 977 *Et* *lacrimis* *spargunt* *rorantibus* *ora genasque;* V 1201. III 19 *Quas* ··· *nec nubila* *nimbis* *Aspergunt*. II 33 *cum* ··· *anni Tempora conspergunt viridantis* *floribus* *herbas;* III 661 *Omnia iam sorsum cernes* ··· *terram conspargere* *tabo;* IV 1236. — VI 22 *Partim quod* *taetro* *quasi conspurcare* *sapore* *Omnia cernebat*. — III 883 *sensuque* *suo* *contaminat astans*. — II 736 *quod materiai Corpora* *consimili* *sint eius tincta* *colore;* 747; 776; V 721 *globus ut sit forte pilai Dimidia ex parti* *candenti* *lumine* *tinctus;* 1327 *Tela infracta* *suo* *tinguentes* *sanguine* *saevi In se fracta* *suo* *tinguentes* *sanguine* *tela*[2]); VI 173. — I 85 *quo pacto Triviai virginis aram Iphianassai turparunt* *sanguine* *foede*. — I 920 *Fiet uti* ··· *lacrimis* *salsis* *umectent ora genasque*.

celare saepire sternere.

V 301 *ab omnibus ignibus ei Exitium* *celeri* *celatur* *origine* *flammae*. — I 985 *si inclusum* *certis* *consisteret* *oris* *Finitumque foret;* IV 1127 *Scilicet, et grandes viridi*

[1]) *inlita* coniecit Lachmannus pro *insita*.

[2]) v. 1328 exclusit Lachmannus, incluserunt Bernaysius et Brieger, recepit Munro, Giussanus utrumque versum seclusit.

cum luce zmaragdi *Auro* *includuntur.* VI 240 *ut possint* *ictu* *discludere turris.* — I 1009 *quae corpus* *inani* *Et quod inane autem est finiri* *corpore* *cogit.* — V 207 *tamen id natura sua vi* *Sentibus* *obducat;* 777 *Quove modo possent* ··· *neque opinantis* *tenebris* *obducere terras.* — IV 926 *cinere* *ut multa latet obrutus ignis;* V 650 *At nox obruit* *ingenti caligine* *terras;* VI 263; 864. — V 470 *Omnia sic* *avido complexu* *cetera saepsit;* 1251 *Nam fovea atque igni prius est venarier ortum Quam saepire* *plagis* *saltum canibusque ciere;* 1440 *Iam* *validis* *saepti degebant* *turribus* *aevom;* VI 1148. — I 274 *venti vis* ··· *campos* *Arboribus magnis* *sternit montisque supremos Silvifragis vexat flabris;* II 626 *Aere atque argento* *sternunt iter omne viarum;* V 1417. V 987 *cedebant* ··· *Hospitibus saevis instrata cubilia* *fronde.*

tegere tenere vincire.

IV 1178. VI *490 *si parvo tempore saepe Tam* *magnis nimbis* *tempestas atque tenebrae Coperiunt maria ac terras;* sic Lachmannus correxit verba codicum *tam magnis montis* eumque secuti Brieger aliique, *tam magnae molis* Bernaysius edidit, *montibu' tam magnis* Munro transponendo scripsit. Quid habuerit Lucretius incertum est. 1269 *membra videres* ··· *pannis* *cooperta perire.* — IV 935 *Propterеaque fere res omnes aut* *corio* *sunt Aut etiam* *conchis aut callo aut cortice* *tectae;* VI 852 *Nox ubi* *terribili* *terras* *caligine* *texit.* I 405 *canes ut* ·· *ferai* ·· *inveniunt intectas* *fronde* *quietes.* — V 267 389 *radiisque retexens aetherius sol.* V 466 *in alto* *Corpore concreto* *subtexunt nubila caelum;* VI 482 *Et quasi* *densendo* *subtexit caerula* *nimbis.* — V 971 *Circum se* *foliis ac frondibus* *involventes,* cfr I p. 114. — * V 1409 *Et numerum servare* *sonis* *didicere* cum Lachmanno praebet Bernaysius, codicum scripturam *genus* servat Brieger lacunae signo ante hunc versum posito itemque Giussanus, *recens* Munro coniecit. — I 330 *Nec tamen undique* *corporea* *stipata tenentur Omnia* *natura;* II 405 *Ut facile agnoscas* ··· *Haec magis* *amatis* *inter se nexa teneri;* 446 *necessest Et*

quasi ramosis alte compacta teneri; 719 *ne forte putes animalia sola teneri Legibus his;* 940 *quia materies disiecta tenetur Aëre, fluminibus, terris, aethraque creatis;* 1066 *avido complexu quem tenet aether;* V 1312; VI 1087. Praepositio adscribitur his locis: III 323 *Haec igitu natura tenetur corpore ab omni;* 567 *quia* ··· *tenentur corpore ab omni.* I 818 909 II 761 1008 *Cum quibus et quali positura contineantur;* I 1085 *quasi terreno quae corpore contineantur;* V 319 *circum supraque quod omnem Continet amplexu terram.* Conferas quoque VI 877 *quod continet in se.* *V 689 *Nam medio cursu flatus aquilonis et austri Distinet, aequato caelum discrimine metans.* Hoc loco editores ut in emendando dissentiunt ita in explicando differunt, ut maximi operis sit uniuscuiusque sententias perquirere. Lachmannus locum ut supra scripsi edidit itemque Bernaysius, Brieger *aequato caeli discrimine metas* Goebelio duce praebet, Munro et Giussanus cum codicibus *aequato caelum discrimine metas* scripserunt. De loco explicando conferas commentarios Lachmanni Munronis Giussani. Rectius ablativus pro locali quam pro instrumentali sine dubio explicatur. — III 416 *Hoc anima atque animus vincti sunt foedere semper;* V 842 *Vinctaque membrorum per totum corpus adhaesu.* IV 453 *Denique cum suavi devinxit membra sopore Somnus;* 962 *Et quo quisque fere studio devinctus adhaeret;* 1027 *Puri saepe* ··· *sei* ··· *Somno devincti c edunt se extollere vestem.* V 553 *nisi esset Partibus aëriis mundi caeloque revincta.* — I 183 *quae genitali Concilio possent arceri tempore iniquo;* hunc locum Ebrardus falso sub ablativo temporis adnotat p. 607. — I 398 *quamuis causando multa moreris.* — I 240 *nisi materies aeterna teneret, Inter se nexu minus aut magis indupedita;* II 102 *Indupedita suis perplexis ipsa figuris;* 459 *necessest* ··· *non esse tamen perplexis indupedita;* V 876; VI 453. III 364 *Lumina luminibus quia nobis praepediuntur,* de quo loco explicando adeas Heinzium. — III 325 *Nam communibus inter se radicibus haerent;* IV 1204

Quom interea **validis** *Veneris* **compagibus** *haerent;* V 554; VI 1016. Accedit *in* praepositio: IV 1113 *Usque adeo cupide in Veneris compagibus haerent;* VI 1016. I 610 *Quae* **minimis** *stipata cohaerent* **partibus** *arte.* — VI 1078 *Denique non* **auro** *res aurum copulat una.* — III 443 *Aëre qui credas posse hanc cohiberier* **ullo.** — II 814 **quali** *magis apta* **figura;** V 928 *At genus humanum ·· fuit ·· validis aptum per viscera* **nervis;** 1428 *at nos nil laedit veste carere Purpurea atque* **auro signisque ingentibus** *apta;* *VI 357 *Autumnoque magis* **stellis fulgentibus** *apta Concutitur caeli domus undique*[1]). V 808 *Crescebant uteri terram* **radicibus** *apti.* Aliter dicitur: II 479 523 *quae Ex hoc apta fidem ducat;* IV 829 *Bracchia ·· validis ex apta lacertis.* — IV 427 *Porticus ·· quamvis est ··· Stans ·· in perpetuum* **paribus** *suffulta* **columnis.** — V 160 *deum quod sit* **ratione vetusta** *Gentibus humanis fundatum perpetuo aevo;* 927 *At genus humanum ·· fuit ···* **maioribus** *et* **solidis** *magis* **ossibus** *intus Fundatum.* — III 431 vide I p. 60 s. v. *quod genus.* 904 *Tu quidem ut es* **leto** *sopitus;* 1038 *quorum unus Homerus Sceptra potitus* **eadem** *aliis sopitu' quietest;* VI 794 **Castoreoque gravi** *mulier sopita recumbit.* — I 133 **morbo** *adfectis* **somnoque** *sepultis;* V 974 *sed taciti respectabant* **somnoque** *sepulti;* VI 1271 *membra ···* **Ulceribus taetris** *prope iam* **sordique** *sepulta;* cfr p. 11 s. v. *bustum.* — III 1090 *Proinde licet quot vis* **vivendo** *condere saecla.*

venire currere insinuare.

I 1026 *Omne genus motus et coetus* **experiundo** *Tandem deveniunt in talis dispositūras,* cfr V 428. — I 1003 *Quod neque clara* **suo** *percurrere fulmina* **cursu** ··· *possint.* — VI 860 *cum vix possit per septa domorum Insinuare suum* **radiis ardentibus** *aestum.*

f. Postremo verba nonnulla, quibus ablativum instrumentalem adscribi constat, enumerantur:

---

[1]) *apta* Turnebus primus scripsit pro *alta.*

frui. II 19 *ut · · menti' fruatur Iucundo sensu;* 647 *Omnis enim per se divom natura necessest Inmortali aevo summa cum pace fruatur;* III 200 *ita mobilitate fruuntur;* 559 *corporis atque animi vivata potestas Inter se coniuncta valent vitaque fruuntur;* IV 1105 *cum membris conlatis flore fruuntur Aetatis;* VI 856 *Cum superum lumen tanto fervore fruatur.*

perfungi. III 968 *Quae tamen omnia te vita perfuncta sequentur.*

uti. I 870 *totidem verbis utare licebit;* III 562 *nec autem Cassum anima corpus durare et sensibus uti [potest];* V 954 *scibant · · · neque uti Pellibus et spoliis corpus vestire ferarum;* 959 *neque ullis Moribus inter se scibant nec legibus uti;* 1046 *Praeterea si non alii quoque vocibus usi Inter se fuerant;* 1144 *ut vellent legibus uti;* VI 1136 *quo non consuevimus uti.*

abuti. II 656 *siquis · · · Bacchi nomine abuti Mavolt.*

vesci. V 71 *Quove modo genus humanum variante loquella Coeperit inter se vesci per nomina rerum;* 857 *quae cumque vides vesci vitalibus auris.*

His fere omnibus verbis accusativum quoque a Lucretio subiungi e more priscorum scriptorum iam sub accusativo exemplis p. 22 allatis ostendi.

Quibus verbis addo locutiones *usus est, opus est,* quibuscum ablativum apud scriptores latinos coniungi notum est. Qua de structura postquam diu multumque est disceptatum, plurimi Fr. Schoellii sententiam in Archivi Woelffliniani t. II p. 209 sq. prolatam amplexi sunt. Ille enim ablativum primum locutioni *usus est* pari modo atque *utendi* verbo appositum deinde cum locutione *opus est* ex analogia, cum fere idem valeat, esse coniunctum haud inscite censet. Ad haec Delbrueckius Synt. p. 253 ait hanc locutionem, quacum illud sanscriticum *arthô bhavati* confert, per se, non e structura illius locutionis dependentem cum ablativo potuisse coniungi. Apud Lucretium ablativum addi his locis inveni:

tangere mollire lustrare.

I 689 *quae ··· possit ··· nostros adiectu tangere tactus;* II *501 *Meliboeaque fulgens Purpura Thessalico concharum tacta colore*[1]); 651 *neque tangitur ira;* III 896 *nec ··· tacita pectus dulcedine tangent;* IV 638; VI 903. I 934 IV 9 *musaeo contingens cuncta lepore;* I 938 IV 13 *medentes ··· oras ··· Contingunt mellis dulci flavoque liquore;* I 947 IV 22 *volui ··· quasi musaeo dulci contingere melle;* II 680; 755; IV 407[2]); VI 1188 *sputa ··· croci contacta colore.* — II 401 *At contra taetra absinthi natura ferique Centauri foedo pertorquent ora sapore.* I 971 *Id validis utrum contortum viribus ire ··· mavis.* III 661 *Omnia iam sorsum cernes ancisa recenti Volnere tortari et terram conspargere tabo.* — VI 111 *Inter dum perscissa furit petulantibus auris.* — I 222 *quae res diverberet ictu.* — VI 969 *At coria et carnem mollit durata calore.* — V 1102 *Inde cibum quoquere ac flammae mollire vapore Sol docuit.* — IV 136 *Aëra mulcentes motu.* — V 1254 *qua cumque e causa flammeus ardor ··· terram percoxerat igni.* — *VI 624 *ventis Una nocte vias quoniam persaepe videmus Siccari mollisque luti concrescere crustas*[3]). VI 618 *Quippe videmus enim vestis ·· Exsiccare suis radiis ardentibu' solem.* — V 215 *Aut nimiis torret fervoribus aetherius sol.* — V 410 *Et pereunt res exustae torrentibus auris* V 252 *perusta Solibus adsiduis.* — IV 1262 *Atque aliis extenvantur tabentque vicissim.* I 312 *Anulus in digito subter tenuatur habendo.* I 318 *Signa manus dextras ostendunt adtenuari Saepe salutantum tactu prae-*

---

[1]) *tacta* Lachmannus Oudendorpio duce coniecit pro *tecta* plurimisque probavit, Brieger cum Winckelmanno *infecta* scripsit.

[2]) *contingere* his locis Georges in lexico latinogermanico cum *tingere* verbo compositum esse putat, contra Munro et Giussanus pro derivativo e *tangere* verbo recte ducunt.

[3]) *ventis* scripsit Lachmannus, *venti* post *aequora* praebent codices.

terque meantum[1]). — II 192 *cum ·· ignes ·· celeri flamma degustant tigna trabesque.* — V 575 *Luna sive notho fertur loca lumine lustrans;* 693 *terras et caelum lumine lustrans;* 1437; VI 284 *ferturque coruscis Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor;* 737 *ubi in campos albas descendere ningues Tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.* — Praeterea *V 610 *Forsitan e rosea sol alte lampade lucens Possideat multum caecis fervoribus ignem,* Bernaysius Brieger Munro Giussanus codicum scripturam *et* a Lachmanno sine causa in *e* mutatam receperunt.

memorare notare respondere.

II 629 *Curetas nomine Grai Quos memorant Phrygios.* — *VI 740 *Principio, quo Averna vocantur nomine, id ab re Inpositumst.* Sic locum cum Lachmanno ediderunt Bernaysius et Brieger, Munro vero Giussanusque codicum scripturam *quod* restituerunt, quam Kraetschius quoque p. 64 defendit *nomine* dicens hoc loco abundare, quibus assentiri non dubito, cum contra Briegerum non vereor ut latinum sit. V 256 *Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur Imbribus.* VI 298 *quem patrio vocitamus nomine fulmen*[2]). — VI 372 *autumni quod fertur nomine tempus.* — I 914 *Cum ligna atque ignes distincta voce notemus;* II 520 *Ancipiti quoniam mucroni utrimque notantur;* V 583 *ut est oris extremis cumque notata;* 612 *nullo qui sit fulgore notatus;* 1058 *Si genus humanum ··· Pro vario sensu varia res voce notaret;* 1090 *Quanto mortalis magis aequumst tum potuisse Dissimilis alia atque alia res voce notare!* — I 524 *Alternis igitur, ni mirum, corpus inani Distinctum quoniam* cet. codices secuti praebent Lachmannus et Bernaysius, *distinctumst* probat Munro, lacunam post *inani* exstare putant Brieger et Giussanus, quorum ille

---

[1]) Adnotandum censeo Antoineum p. 59 *manus dextras* pro accusativo graeco post verbum passivum usurpato habere, quod absurdum est, quia accusativus infinitivi est subiectum.

[2]) sic Flor. 31 Camb. 3 Vat. cet., *spatio* O Q praebent.

que sensu? Altero loco III 351 *siquis* ··· *animam credit permixtam* *corpore toto* *Suscipere hunc motum* localis significatio premi debet.

§ 26. Ablativus copiae.

Instrumentalis notio ei quoque inest ablativo, quo materia vel res, qua quid abundat vel plenum est, exprimitur (ablativus copiae). Atque satis frequens hic ablativus verbis et adiectivis copiae, quae vulgo appellantur, apponitur, quorum haec apud Lucretium occurrunt:

A. Verba:

a. intransitiva.

abundare. *II 1089 *Quam genus omne quod est generatim* *rebus* *abundans*[1]); V 261 *Quod super est,* *umore novo* *mare flumina fontes Semper abundare et latices manare perennis Nil opus est verbis;* 817 *herba cubile Praebebat* *multa* *et* *molli lanugine* *abundans.* Meissner, quod eodem sensu *abundare* dicatur atque *emanare,* hos locos sub ablativo separativo adfert, ubi recte praepositionem his locis ablativo apponi adnotat: *de:* IV 145 *Semper enim summum quicquid de rebus abundat;* V 920 *quae de terris nunc quoque abundant;* *e:* IV 91 *Praeterea omnis odor, fumus, vapor, atque aliae res Consimiles, ideo diffusa e rebus abundant*[2]). Stoeckleinius Arch. VII p. 220—244 s. v. *abundare* hoc verbum idem valere atque *emanare proficisci exuberare* dicit his locis: II 1089; IV 91; 145; V 920. Sed iam Keller p. 10 recte dicit praepositionem adsumi, ubi propria vocis significatio servata sit, nu-

---

[1]) Lachmannus *est* pro scriptura codicum *his* coniecit, alii locum varie emendarunt *his* in *hic* mutato: Bernaysius *abundat* scripsit, Munro *generatimst,* quod recepit Giussanus, Brieger *generatumst.*

[2]) ita Lachmannus et Bernaysius scripserunt, quod in codicibus exstat *diffusae,* plurimi vero *diffusae e* recte probant; Stoeckleinius l. l. nescio qua de causa *diffusae rebus* protulerit.

dum vero ablativum cum verbo coniungi, ubi in tralatam abeat vim.

affluere. VI 12 *cum vidit hic ⋯ Divitiis homines et honore et laude potentis Affluere atque bona gnatorum excellere fama.*

ditescere. IV 1253 *et nactae post sunt tamen unde puellos Suscipere et partu possent ditescere dulci;* V 1249 *Sive [quod volebant] feras interficere et ditescere praeda.*

florere. I 255 *Hinc laetas urbes pueris florere videmus, Frondiferasque novis avibus canere undique silvas;* IV 450 *fieri ⋯ Bina lucernarum florentia lumina flammis;* V 912 *tum dicat ⋯ gemmis florere arbusta suësse;* 1280 *Inque dies magis adpetitur floretque repertum Laudibus*[1]; *1442 *Iam mare velivolis florebat puppibus, et res* cet. Sic Lachmannus Bernaysio adstipulante commutavit, quae in fine versus exhibent libri *propter odores*, Munro *puppibus, urbes* edidit, Giussanus cum Briegero Servium secutus *navibus* sequente lacuna protulit.

Accedunt haec verba, quibus abundantiae quaedam notio inest:

canere. I 256 vide s. v. *florere.*

flere. I 349 *uberibus flent omnia guttis.*

fulgere. V 708 *Donique eum contra pleno bene lumine fulsit;* 768 *ipsa suo si fulgit luna nitore;* 785 *Florida fulserunt viridanti prata colore.*

fumare. VI 461 *uti ⋯ tanto magis edita fument Adsidue furvae nubis caligine crassa;* 752 *non cum fumant altaria donis.*

gemmare. II 319 *herbae gemmantes rore recenti;* V 461 *Aurea cum primum gemmantis rore per herbas Matutina rubent radiati lumina solis.*

madere. IV 792 *Scilicet, arte madent simulacra et docta vagantur;* VI 617 *Quippe videmus enim vestis umore madentis Exsiccare suis radiis ardentibu' solem.*

---

[1]) *repletum* Brieger solus scripsit pro *repertum.*

manare. VI 1149 *Atque animi interpres manabat lingua cruore.*

ningere. II 628 *ninguntque rosarum Floribus.*

nitere. I 9 *Placatumque nitet diffuso lumine caelum.*

renidere. *II 27 *Nec domus argento fulgenti auroque renidet,* ubi *fulget auroque* e codicibus receperunt Munro et Giussanus, Lachmanni scripturam probant Bernaysius et Brieger.

renidescere. II 326 *totaque circum Aere renidescit tellus.*

ridere. III 22 *et large diffuso lumine rident.*

splendere. V 1258 *quae cum concreta videbant Posterius claro in terra splendere colore.*

stillare. VI 943 *Principio fit ut in speluncis saxa superne Sudent umore et guttis manantibu' stillent.*

sudare. V 1129 *Proinde sine in cassum defessi sanguine sudent;* VI 943 *Principio fit ut in speluncis saxa superne Sudent umore;* 1148 *Sudabant etiam fauces intrinsecus atrae Sanguine.*

b. transitiva.

augere. I 282 *quam largis imbribus auget ··· magnus decursus aquai* [1]); ibi cum Giussano ablativus causae potius statuendus est. 434 *Augmine vel grandi vel parvo denique, dum sit, Corporis augebit numerum* [2]); 631 *quae multis sunt partibus aucta* [3]); II 486 *vel paulo pluribus auge;* III 626 *Quinque, ut*

---

[1]) sic plurimi Lachmanno duce locum ediderunt, Brieger Woltjerum secutus *quom ··· urget* praebet, Paulson, qui de versibus 280—294 fuse agit, *quom largis imbribu' turget* proponit.

[2]) hoc in loco edendo fere omnes Lachmannum secuti sunt, Brieger versuum ordine codicum servato versum 434 cum versu 433 coniungit, quem scripsit *(aliquid* in *aliquo* mutato) *esse aliquo debebit id ipsum.*

[3]) *multis* cum Lachmanno edidit Bernaysius pro *nullis,* quod recte restituerunt Munro Brieger Giussanus.

opinor, eam faciundum est s e n s i b u s *auctam;* 630 *Sic animas intro duxerunt* s e n s i b u s *auctas;* IV 62 *nam saepe videmus Illorum* s p o l i i s *vepres* v o l i t a n t i b u s *auctas;* V 723 *quae cumque est* i g n i b u s *aucta;* 1177 *Et tamen omnino quod* t a n t i s v i r i b u s *auctos Non temere ulla vi convinci posse putabant;* 1417 *sic illa relicta Strata cubilia sunt* h e r b i s *et* f r o n d i b u s *aucta;* VI 748 *montes* ··· c a l i d i s *ubi fumant* f o n t i b u s *aucti.* Accedit ablativus gerundii: V 488 *sudor Augebat mare* m a n a n d o *camposque natantis.*

cumulare. VI 1237 *Idque vel in primis cumulabat* f u n e r e *funus.* Praeterea Meissner p. 8 duos adfert locos VI 192 *Aut ubi per magnos montis cumulata videbis Insuper esse aliis alia* et *518 *ubi vementer utraque Nubila aquis cumulata premuntur et impete venti,* verum illo loco ablativus cum Munrone ex *insuper* pendere putandus est, hoc ad verbum finitum referri oportet *aquis,* cui coniecturae Lachmanni *vi,* quod servant codices, recte substituerunt Munro Bernaysius Brieger alii, cfr p. 68 [1]). — Ablativus gerundii causali notione reperitur I 991 *Quippe ubi materies omnis cumulata iaceret* ··· s u b s i d e n d o.

accumulare. III 71 *caedem* c a e d e *accumulantes.*

ditare. II 627 L a r g i f i c a s t i p e *ditantes.*

donare. I 94 *Quod* p a t r i o *princeps donarat* n o m i n e *regem;* II 73 *quo venere* a u g m i n e *donant;* V *1095 *cum caeli donavit plaga* v a p o r e [2]); 1215 *divinitus* a e t e r n a *donata* s a l u t e.

munificare. II 625 *cum* ··· *Munificat* t a c i t a *mortalis* m u t a s a l u t e.

onerare. VI 1274 *mors* ··· *onerata* ·· *passim Cuncta* c a d a v e r i b u s *caelestum templa tenebat.*

---

[1]) Giussanus falso *utraque* ad *vi* referre vult, cum verba Lucretii sine dubio hunc in modum sint explicanda: *ubi vementer nubila cumulata utraque premuntur* i. e. *premuntur vi et impete venti,* ut dicit Bockemueller: oben durch die Schwere der Schicht, unten durch Wind.

[2]) *vapore* coniecit Lachmannus pro *vaporis.*

participare. III 692 *uti dentes quoque sensu participentur.*

complere. II 324 *magnae legiones cum loca cursu Camporum complent;* 358 *completque querellis Frondiferum nemus adsiducis;* IV 1017 *magnis clamoribus omnia complent;* V 226 *Vagituque locum lugubri complet;* 1066 *cum ·· vocibus omnia complent;* VI 600 *Neu ··· suis confusa velit complere ruinis;* 645 *cum ··· pavida complebant pectora cura;* 1275 *Hospitibus loca quae complerant aedituentes.* Exstat ablativus gerundii: V 592 *Quod maria ac terras omnis caelumque rigando compleat.*

explere. III 1004 *explere bonis rebus satiareque numquam ··· Hoc ·· id est;* 1007 *Nec tamen explemur vitai fructibus umquam.*

opplere. II 146 *cum ·· variae volucres ··· liquidis loca vocibus opplent;* V 740 *Flora quibus mater praespargens ante viai Cuncta coloribus egregiis et odoribus opplet;* *VI 747 *acri sulpure montes Oppleti calidis ubi fumant fontibus aucti*[1]).

replere. II 806 *larga cum luce repleta est;* 1170 *anticum genus ·· pietate repletum;* IV 319 *Qui simul atque vias oculorum luce replevit;* 607 *Ergo replentur loca vocibus;* 626 *Quanto quaeque magis sunt asperitate repleta;* V 40 *ita ad satiatem terra ferarum Nunc etiam scatit et trepido terrore repleta est;* 814 *sicut nunc femina quaeque Cum peperit, dulci repletur lacte;* 992 *Et nemora ac montis gemitu silvasque replebat;* VI 260 *Ignibus ac ventis cum primis ipse repletus;* 1273 *Omnia denique sancta deum delubra replerat Corporibus mors exanimis.*

rorare. III 469 *ad vitam qui revocantes Circum stant lacrimis rorantes ora genasque.*

satiare. *VI 858 *Qui queat hic supter tam crasso cor-*

---

[1]) *acri sulpure* Salmasius Heinsius Is. Vossius Bentleius scripserunt, *ecri suiper* codices.

pore terram Perquoquere umorem et calido satiare vapore? Satiare ediderunt Lachmannus Munro Brieger Giussanus, *donare* maluit Bernaysius, *soclare* in O Q exstat. Ablativus gerundii occurrit: IV 1102 *Nec satiare queunt spectando corpora coram.*

suppeditare. II 1162 *Conficimus ferrum, vix arvis suppeditati,* de quo loco conferatur Hidén I p. 40. Ablativus instrumenti usurpatus est his locis: IV 189 *Suppeditatur enim confestim lumine lumen;* V 283 *Suppeditatque novo confestim lumine lumen.*

B. Adiectiva.

Adiectiva, quibus ablativus copiae adscribitur, apud Lucretium haec reperiuntur:

effertus. *VI 258 *in undas Sic cadit effertus tenebris procul. Effertus* Lachmannus primus scripsit pro *et fertus* omnibusque probavit.

gravidus. VI 259 *et trahit atram Fulminibus gravidam tempestatem atque procellis;* *296 *Est etiam cum vis extrinsecus incita venti Incidit in gravidam maturo fulmine nubem* [1]. Hoc loco pro scriptura codicum *valida* Lachmannus Bentlei coniecturam recepit, rectius Munro et Brieger Giussanusque Bernaysio duce *calidam* scripserunt.

opimus. I 728 *regio ··· Rebus opima bonis.*

plenus. VI *269 *Hic igitur ventis atque ignibus omnia plena Sunt* [2]; 538 *et in primis terram fac ut esse rearis Supter item ut supera ventosis undique plenam Speluncis;* 1185 *Sollicitae porro plenaeque sonoribus aures.* De genetivo adiectivo *plenus* adscripto agam postea.

praeditus. I 236 *Inmortali sunt natura praedita certe;* 581 *quoniam fragili natura praedita constant;* 625 *quae nullis iam praedita partibus extent;* 798 *Quin potius tali natura praedita quaedam Corpora constituas;*

[1]) *fulmine* Marullus restituit pro *culmine.*

[2]) *plena* editores veteres pro *plana,* quae codicum est scriptura.

849 *simili quae praedita constant Natura;* 917 *quin materiai Corpora consimili natura praedita fingas;* II 181; 336; 608; 723; 758; 813; 895; 972; III 332; IV 88; 100; 196; 336; V 144; 199; VI 219; 739; 960; 982.

§ 27. Ablativus mensurae.

Ablativus si quantum res rei praevaleat exprimit, ablativus mensurae satis apte nominatur. Is vero ablativus, etsi praecipue comparativis adiectivorum et adverbiorum apponitur, interdum cum verbis et adverbiis coniungitur, quibus differentiae quaedam significatio inest, adiectivorumque et positivis et superlativis ex analogia adscribitur [1]). Saepius adiectivorum et pronominum usurpantur ablativi mensurae, substantivorum vero admodum sunt pauci. Apud Lucretium hi occurrunt ablativi nominum:

pars. I 735 *Hic tamen et supra quos diximus inferiores Partibus egregie multis multoque minores ⋯ fecere ruinas;* IV 317 *nam multis partibus hic est Mobilior multisque minutior et mage pollens;* V 595 vide s. v. *pauxillo.*

hilo nilo. V 1409 *neque hilo Maiorem interea capiunt dulcedini' fructum.* — I 359 *Denique cur alias aliis praestare videmus Pondere res rebus nilo maiore figura?* 697 *quae nilo clara minus sunt;* II 57 III 89 VI 37 *nilo quae sunt metuenda magis;* II 1118 *Ut fit ubi nilo iam plus est;* III 96 *Primum animum dico ⋯ Esse hominis partem nilo minus ac manus et pes Atque oculei partes animantis totius extant;* 1062 *Quippe foris nilo melius qui sentiat esse;* 1091 *Mors aeterna tamen nilo minus illa manebit;* IV 1225 *Quandoquidem nilo magis haec de semine certo Fiunt;* V 577; 1232.

multo. I 214 *nostro sine quaeque labore Sponte sua multo fieri meliora videres;* 367 *Dedicat et multo vacuum minus intus habere;* 735 *multoque minores;* 738

---

[1]) Cfr inprimis Ziemer Str. p. 102.

Quamquam ·· *responsa dedere Sanctius et* *m u l t o* *certa ratione magis;* II 162 *Debent* ··· *m u l t o* *citius ferri quam lumina solis;* 382 *Quare fulmineus* *m u l t o* *penetralior ignis Quam noster fuat e taedis terrestribus ortus;* 792 *Quippe etenim* *m u l t o* *proclivius exorientur Candida de nullo quam nigro nata colore;* 1172 *Cum minor esset agri* *m u l t o* *modus ante viritim*; III 53; 374; 426; 437; 790; 926; IV 70; 728; 839; 849; V 23; 111; 134; 456; 628; 925; 1127; 1356; 1445.

Cum superlativis coniungitur his locis: II 830 *Purpura, poeniceusque color clarissimu' m u l t o* ··· *dispergitur omnis;* 1017 *Si non omnia sunt, at* *m u l t o* *maxima pars est Consimilis;* IV 956 *et* *m u l t o* *sopor ille gravissimus exstat.*

permulto. V 544 *Pondera* ··· *p e r m u l t o* *saepe minora.*

nimio. V 564 *Nec* *n i m i o* *solis maior rota nec minor ardor Esse potest*, ubi Brieger Bockemuellerum secutus *minimo* pro *nimio* et *ardens* pro *ardor* scripsit. V 988 *Nec* *n i m i o* *tum plus quam nunc mortalia saecla Dulcia linquebant labentis lumina vitae.*

paulo. II 137 *Ipsaque proporro* *p a u l o* *maiora lacessunt;* 486 *vel* *p a u l o* *pluribus auge;* III 312 *Ille metu citius* *p a u l o* *temptetur;* 485 *p a u l o* *si durior insinuarit Causa;* 602 *Ut gravior* *p a u l o* *possit dissolvere causa.*

pauxillo. V 594 *Scire licet perquam* *p a u x i l l o* *posse minores Esse vel* *e x i g u a* *maioris* *p a r t e* *b r e v i q u e.*

His locis usurpantur ablativi pronominum et pronominalium:

hoc. II 125 *H o c* *etiam magis haec animum te advertere par est Corpora;* 827 *quanto* ··· *magis,* *h o c* *magis est ut cernere possis Evanescere paulatim stinguique colorem;* VI 315 *Nec, quod frigida vis ferrist,* *h o c* *setius illi Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum.*

eo. I 69 *sed* *e o* *magis acrem Inritat animi virtutem;* III 202 *e o* *stabilita magis sunt.*

quo. II 226 *q u o* *citius rectum per inane feruntur;*

IV 206 *Quone vides citius debere et longius ire*[1]); II 1134 *quo latior est;* V 589 *quo longius absunt;* I 28 *Quo magis aeternum da dictis, diva, leporem;* 536 *Et quo quaeque magis cohibet res intus inane;* II 89 *Et quo iactari magis omnia materiai Corpora pervideas;* 197 *quo magis ursimus alte Deiecta et magna vi multi pressimus aegre;* 471 *Et quo mixta putes magis aspera levibus esse Principiis;* 477 *Aspera quo magis in terris haerescere possint;* III 55; IV 1005; 1089; 1185; V 19; 1146; 1288; 1425; VI 42; 67; 473; 843; 920; 1262. V 748 799 VI 615 1012 *Quo minus est mirum;* II 151 *quo tardius ire Cogitur.*

quanto. II 1133 *Quippe etenim quanto est res amplior;* IV 70 *Et multo citius, quanto minus indupediri Pauca queunt;* V 629 *quanto demissior eius Cursus abest procul a caelo terrisque propinquat Tanto posse minus cum signis tendere cursum. Flaccidiore etenim quanto iam turbine fertur Inferior quam sol, tanto magis omnia signa Hanc adipiscuntur circum, praeterque feruntur;* II 826 *Quin etiam quanto in partes res quaeque minutas Distrahitur magis, hoc magis* ···; IV 81 *Et quanto circum mage sunt angusta theatri Moenia, tam magis* ···; 626 *Quanto quaeque magis sunt asperitate repleta;* V 452 *Quae quanto magis inter se perplexa coibant, Tam magis* ···; 483 *Inque dies quanto circum magis aetheris aestus Et radii solis cogebant undique terram,* ··· *Tam magis* ··· *tanto magis* ···; 623 *Quanto quaeque magis sint terram sidera propter, Tanto posse minus cum caeli turbine ferri;* 1089 *Quanto mortalis magis aecumst tum potuisse Dissimilis alia atque alia res voce notare;* VI 562 *Ad caelumque magis quanto sunt edita quaeque;* IV 250 *et quanto plus aëris ante agitatur,* ·· *Tam* · *magis* ···; V 711 *quanto propius iam solis ad ignem Labitur ex alia signorum parte per orbem.*

---

[1]) *nonne* Brieger correctorem Quadrati secutus pro *quone* edidit.

quique, quoque [1]. III 700; V 343; VI 460 vide infra.

tanto. III 700 *Tanto quique magis cum corpore fusa peribit;* 796 V 140 *tanto magis infitiandum;* V 343 *Tanto quique magis victus fateare necessest Exitium quoque terrarum caelique futurum;* 489 *Et tanto magis illa foras elapsa volabant Corpora multa vaporis et aëris;* 686 *reponit Eius in adversa tanto plus parte relatus;* VI 238 *Tanto mobilior vis et dominantior haec est;* 460 *Fit quoque uti montis vicina cacumina caelo Quam sint quoque magis, tanto magis edita fument Adsidue furvae nubis caligine crassa* [2]. Ceterum conferas supra. IV 112 *quoniam primordia tantum Sunt infra nostros sensus tantoque minora Quam quae primum oculi coeptant non posse tueri.*

Iam diximus ablativum mensurae interdum e verbis pendere, quibus differentia quaedam exprimitur. Apud Lucretium dignus est qui adnotetur ablativus *paulo mutandi* verbo his locis appositus: I 911 *Iamne vides igitur ... eadem paulo inter se mutata creare Ignes et lignum? quo pacto verba quoque ipsa Inter se paulo mutatis sunt elementis.*

Praeterea cum ablativo ponuntur adverbia haec:

ante. III 1094 *et ille, Mensibus atque annis qui multis occidit ante.* — IV 845 ... *foedareque membra cruore Ante fuit multo quam lucida tela volarent;* V 1380. I 429 531 *Id quod iam sup(e)ra tibi paulo ostendimus ante;* 794 *quae paulo diximus ante;* 907 IV 383 *paulo quod diximus ante;* II 764 *quae nigro fuerint paulo ante colore;* VI 997 *ut paulo ostendimus ante.* Conferatur, si tanti est, IV 839; V 1445.

post. V 168 *Quidve novi potuit tanto post ante quietos Inlicere ut cuperent vitam mutare priorem?* VI 1196 *Nec nimio rigidi post artus morte iacebant.* Miro

---

[1]) De his ablativi formis cfr Hidén Lucretiana. Arch. XI p. 99 sqq.

[2]) *quaeque* codices italos Marullum Lambinum secutus Brieger praefert.

errore Holtzius Lin. p. 14 ablativum e positivo *rigidi* pendere putat, cuius sententiae assentiri non dubitat Ebrardus p. 651. VI 1240 *Poenibat paulo post turpi morte malaque Desertos -- incuria.*

§ 28. Ablativus pretii.

Ablativum emendi et vendendi verbis, si certum et definitum indicatur pretium, instrumentali significatione apponi notum est (ablativus pretii)[1]. Sed nullum apud Lucretium huius generis ablativum repperimus, licet nonnullis locis usurpatus sit genetivus pretii, quo casu generalem pretii significationem exprimi constat. At Delbrueckius Synt. p. 270 ablativum pretii adiectivo *dignus* adscriptum esse non sine aliqua haesitatione dicit, quae sententia ea quoque re confirmari videtur, quod genetivus cum hoc adiectivo — in vulgari praesertim sermone — nonnumquam positus est[2]. Quamquam ablativum relationis esse ideo veri simillimum puto, quod adiectivis cognatae significationis, qualia sunt *aequus (aeque) par*, eiusmodi ablativos addi demonstratum est ablativusque e *pro* praepositione pendens his adiectivis subiungitur[3]. Sed utut res se habet, cum nihil pro certo afferri possit, Delbrueckium secutus adiectiva *dignus indignus* quo modo a Lucretio usurpentur sub hoc ablativi genere proferam.

dignus. III 13 *Omnia nos itidem depascimur aurea dicta, Aurea, perpetua semper dignissima vita; 322 Ut nil inpediat dignam dis degere vitam;* * 420 *Conquisita diu dulcique reperta labore Digna tua pergam disponere carmina cura*[4]. Adiungitur *pro* praepositio ablativo:

---

[1]) Cfr Woelfflinus Der Genitiv des Wertes und der Ablativ des Preises. Arch. IX pp. 101—108.

[2]) Cfr Schaefler p. 41 sq.

[3]) Cfr Ebrardus p. 594, 653, Schmalzius p. 431 § 96 Adn. 3 et inprimis Ziemer Gr. II § 209.

[4]) *cura* Lachmanno duce scripserunt Munro Brieger, ubi codices *vita* praebent, quod recepit Heinzius Giussanusque; *perpetua pergam disponere carmina vita* minus apte coniecit Bernaysius.

V 2 *Quis potis est dignum pollenti pectore carmen Condere pro rerum maiestate hisque repertis?* quam structuram passim apud scriptores latinos occurrere testatur Munro II p. 284.

indignus. VI 69 *Quae nisi respuis ex animo longeque remittis Dis indigna putare alienaque pacis eorum.*

§ 29. Ablativus relationis.

Ablativo instrumenti quodam modo affinis esse videtur ablativus relationis qui vocatur, quod qua re de re quadam vel persona quid dicatur exprimit. Nam hunc ablativi usum in lingua latina non e separativa significatione, verum ex instrumentali notione profectum esse plurimi putant, propterea quod instrumentalem vel casum ex instrumentali ortum in linguis indogermanicis ablativo relationis latino respondere apparet. Quare Delbrueckius A L I p. 67 sq. et Synt. p. 272 sq. ablativum relationis instrumentali adnumerandum esse docet. Quamvis haud raro eveniat, ut hic ablativus instrumentali vi et significatione praeditus esse videatur, multis tamen locis ablativum relationis ablativo proprio magis similem apparere non est cur negemus. Neque adnotare non possum in lingua latina certo non diiudicari utrum ablativo an instrumentali adnumerandus sit ablativus causae, quocum relationis ablativum cohaerere apertum est.

Ablativus relationis e verbis et ex adiectivis pendet et apud Lucretium his locis reperitur.

A. Verba.

capere. IV 1022 *et ex somno quasi mentibu' capti Vix ad se redeunt.*

concedere. III 376 *Tum numero quoque concedunt.*

confundere. V 580 *Nam prius omnia ... specie confusa videntur.* Conferas III 214 *Nil ibi libatum de toto corpore cernas Ad speciem, nil ad pondus;* V 569 *nil ad speciem est contractior ignis.*

deficere. VI 1233 *Deficiens animo maesto cum corde iacebat.*

differre. II 348 *Invenies tamen inter se differre figuris;* 514 *fateare necessest Materiem quoque finitis differre figuris;* 685 *ut noscas privis differre figuris* [1]; IV 656 *Proinde foraminibus debent differre figurae.* Ablativo *in* praepositio addita est: III 314 *Inque aliis rebus multis differre necessest Naturas hominum varias.*

discrepitare. II 1018 *verum positura discrepitant res.*

distare. I 826 *Cum tamen inter se versus ac verba necessest Confiteare et re et sonitu distare sonanti;* II 334 *quam longe distantia formis [sint] Percipe;* III 32 *quam variis distantia formis Sponte sua volitent aeterno percita motu.*

Huc referre possumus II 373 *Quin intercurrat quaedam distantia formis,* ubi nescio an ablativus potius quam dativus e verbo pendens statuendus sit.

labi. II 175 *omnibu' rebus Magno opere a vera lapsi ratione videntur.*

mutare. II 770 *Materies ubi permixta est illius et ordo Principiis mutatus et addita demptaque quaedam;* ibi potius cum Holtzio Lin. p. 40 dativus statuendus est.

relinquere. III 1025 *Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit.* Hoc loco, ubi quidam ablativum relationis statuunt, rectius iam veteres dativum probant.

Praeterea duo adfero exempla ubi codicum scriptura a Lachmanno prave mutata est: * II 387 *quae nequit ignis Noster hic e lignis ortu taedaque creatus;* sic ediderunt Lachmannus et Bernaysius, *ortus* codices secuti retinuerunt Brieger Munro Giussanus. * VI 909 *Magnetum quia fit patriis in finibus ortu* Lachmannus Bernaysiusque habent, ubi recte *ortus,* quod in libris inest, a Briegero et Munrone Giussanoque restitutum est [2].

---

[1]) *primis* O Q exhibent, quod receperunt Brieger Munro Giussanusque; *privis* ediderunt Lachmannus et Bernaysius.

[2]) *fit* codices, *sit* Brieger Giussanus.

Denique huc pertinet locutio *re vera*, quae adverbii loco usurpatur: II 48 *Re veraque metus hominum curaeque sequaces Nec metuunt sonitus armorum nec fera tela:* 659 *dum vera re tamen ipse Religione animum turpi contingere parcat.*

B. Adiectiva.

acer. IV 709 *Ut non sint aliis quaedam magis acria visu* [1]).

aemulus. I 296 *Quandoquidem factis et moribus aemula magnis Amnibus inveniuntur.*

asper. VI * 778 *multa per ipsas Insinuant naris infesta atque aspera adactu.* Pro codicum scriptura *tactu* Lachmannus *adactu* proposuit, quod recepit Bernaysius, *iactu* defendit Munro, *tractu* Giussanus, Brieger vero *tactu* e versu proximo irrepsisse ratus nescio an recte *sese* ediderit. 1150 *Atque animi interpres manabat lingua cruore Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.*

bonus. III 1026 *Qui melior multis quam tu fuit, improbe, rebus.*

daedalus. II 505 *Phoebeaque daedala chordis Carmina consimili ratione oppressa silerent.*

dissimilis. II 720 *Nam vel uti tota natura dissimiles sunt Inter se genitae res quaeque.*

facilis. IV 889 *Et facilest factu.*

gravis. VI 1150 *lingua ... motu gravis,* vide supra.

tenuis. IV 728 *Quippe etenim multo magis haec sunt tenvia textu.*

tertius. I 432 *Quod quasi tertia sit numero natura reperta;* cfr Kraetschius p. 61.

Adiectivis haec subiungo exempla: II 896 *Motibus ordinibus posituris denique quae sint;* ibi Meissner p. 39 ablativum relationis statuit, Antoineus vero p. 204 ablati-

---

[1]) Fieri potest, ut hoc loco aliisque dativus in *-u* desinens adiectivis appositus sit, qua de re agunt inprimis Lindsayus p. 538 § 88 et Schmalzius p. 428 § 90 N. 1.

vum qualitatis liberiore significatione usurpatum esse contendit, qualem ablativum necesse est accipiamus scriptura codicum *que* in *quis* mutata, quod volunt auctore Goebelio Bockemueller et Brieger, quo clarior fiat sententia loci. Nec satis est causae, cur a codicum auctoritate recedamus, neque quicquam obstare videtur, quominus ablativum relationis exstare putemus, cum satis multi eiusmodi ablativi inveniantur, velut apud Plautum Most. 708 *pol nescio ut moribus sient vostrae;* Bacch. 1108 *igitur pari fortuna, aetate ut sumus, utimur,* ubi Blomquistius p. 84 se nescire an ablativus potius relationis quam qualitatis intellegendus sit confitetur, et apud Valerium Maximum III 2, 6 *Neque erat in eo exercitu quisquam aut nobilitate aut animi indole aut futuris actis, cuius saluti magis parci et consuli deberet,* quo loco Haaseus III p. 686 n. 568 ablativum relationis exstare docet; cfr apud Lucretium III 897 p. 50 s. v. *factum.* — VI 414 *At saepest numero factum fierique necessest.*

§ 30. Ablativus causae.

Qua ex notione recte deducendus sit ablativus causae qui appellatur nondum inter grammaticos constat, quoniam parum liquet utrum ablativo an instrumentali casu hoc genus ablativi adnumerari oporteat. Quapropter Delbrueckius iam antea A L I p. 17 sq. et 67 sq. comparatis linguis indogermanicis ablativos causales latinae linguae partim ad ablativum, partim ad instrumentalem pertinere ratus etiam nunc Synt. p. 217 et 271 sq. nihil pro certo diiudicari posse contendit et Holzweissigius ablativorum causae alios e separativa notione, alios ex instrumentali profectos esse p. 76 sq. docet. Nam in linguis indogermanae stirpis ad causam designandam et ablativus casus et instrumentalis ita usurpatur, ut nullum significationis discrimen interesse videatur, quamquam causalem usum instrumentalis multo frequentiorem quam ablativi esse apparet. Qua de re ablativis causae quicumque apud Lucretium inveniuntur uno loco congestis ut huius ablativi usum osten-

derem decrevi, cum infiniti operis mihi videretur accuratius perquirere ubi instrumentalis notio ablativo esset vindicanda.

Ablativorum causae duo genera distingui solent, quorum alter ablativus causae interioris, alter ablativus causae exterioris vulgo appellatur, verum fines horum non numquam discerni non possunt.

Ablativus causae interioris ita usurpatur, ut causam in ipsa persona vel re de qua agitur residentem vel positam exprimat, quare saepissime evenit, ut animi motus vel corporis status, quo quid efficitur, ablativo significetur. Ac praecipue verbis affectum animi vel corporis indicantibus similique significatione usurpatis ablativum apponi videmus.

Apud Lucretium his locis animi motus, quo quis afficitur vel impellitur, ablativo exprimitur:

VI 1249 *Inde bonam partem in lectum maerore dabantur.* — VI 1255 *iacebant Corpora paupertate et morbo dedita morti.* — IV 1015 *Multi depugnant gemitusque doloribus edunt.* — V 1347 *Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt.* — VI 1179 *mussabat tacito medicina timore.* — V 1218 *Praeterea cui non animus formidine divum Contrahitur, cui non correpunt membra pavore.*

His subiungo eos locos, in quibus habitus vel status corporis quo quid efficitur ablativo indicatur:

III 387 *Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim.* — I 987 *iam copia materiai Undique ponderibus solidis confluxet ad imum.* — III 118 *ut · · cognoscere possis · · neque harmonia corpus senteire solere;* 646 *cum mens tamen atque hominis vis Mobilitate mali non quit sentire dolorem.* — VI 1070 *Ut vitio venae tabularum saepius hiscant.*

Denique haec apud Lucretium reperiuntur verba affectuum similiaque, quibus ablativus causae adscribitur.

aegrescere. V 349 *Inter nos nisi quod morbis aegrescimus idem* [1]).

[1]) sic e codicibus Lachmannus Bernaysius, *isdem* Pio duce Munro Brieger alii ediderunt, quibus adstipulatur Kraetschius p. 64 sq.

ardere. VI 1172 *In fluvios partim gelidos ardentia morbo Membra dabant.*

ardescere. IV 1090 *Unaque res haec est, cuius quo mage plurima habemus, Tam magis ardescit dira cuppedine pectus;* V 897 *Nec simili Venere ardescunt nec moribus unis Conveniunt;* VI 177 *ut omnia motu Percalefacta vides ardescere.*

calere. III 643 *Falciferos memorant currus abscidere membra Saepe ita de subito permixta caede calentis:* V 1313 *quoniam permixta caede calentes Turbabant saevi nullo discrimine turmas.*

calescere. * VI 179 *plumbea vero Glans etiam longo cursu volvenda calescit*[1]); 280 *ipse sua cum Mobilitate calescit, et e contagibus ignis*[2]).

delirare. V 1159 *Quippe ubi se multi ··· morbo delirantes protraxe feruntur.*

fervescere. III 494 *quasi in aequore salso Ventorum validis fervescunt viribus undae;* VI 177 *Ventus ··· Mobilitate sua fervescit;* 851 *Hunc homines fontem nimis admirantur et acri Sole putant supter terras fervescere raptim;* 1163 *Nec nimio cuiquam posses ardore tueri Corporis in summo summam fervescere partem.*

effervescere. V 1336 *Effervescere cernebant in rebus agundis, Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu.*

refrigescere. IV 703 *Refrigescit enim cunctando plaga per auras.*

gaudere. V 170 *Nam gaudere novis rebus debere videtur;* cfr III 72 *Crudeles gaudent in tristi funere fratris.*

grandescere. II 1122 *quae cumque vides hilaro grandescere adauctu;* 1160 *Quae nunc vix nostro grandescunt aucta labore.*

laborare. II 970 *quorum motus novitate laborent*

---

[1]) Pro codicum scriptura *quiescit*, quod Lachmannus in *calescit* correxit, non dubito quin *liquescit* aptius ediderint veteres editores secuti Bernaysius Brieger Munro Giussanus.

[2]) Munro et ad I 287 et in versione sua *cum* pro praepositione falso ducit.

Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almae; III 176 *Corporeis quoniam telis ictuque laborat.*

languere. IV 36 *Quae nos horrifice languentis saepe sopore Excierunt.* Hic fere omnes interpretes ad Giussanum usque Holtzium Lin. p. 5 secuti separativum statuunt, sed rectius Munro in versione *sopore* ad *languentis* propius refert. IV 765 *Praeterea meminisse iacet languetque sopore;* VI 1218 *Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua;* 1221 *languebant pleraque morbo Et moriebantur;* cfr V 1146 *Nam genus humanum ··· Ex inimicitiis languebat.*

marcere. III 946 *Si tibi non annis corpus iam marcet.*

rigere. III 892 *non invenio qui non sit acerbum ··· Aut in melle situm suffocari atque rigere Frigore.*

rubere. VI 1145 *Principio caput incensum fervore gerebant Et duplicis oculos diffusa luce rubentes;* 1166 *posses ·· tueri ··· Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere Corpus.*

suspirare. IV 1192 *Nec mulier semper ficto suspirat amore.*

tabescere. III 911 *Cur quisquam aeterno possit tabescere luctu;* IV 1120 *Usque adeo incerti tabescunt volnere caeco.*

torpere. III 981 *Tantalus ··· cassa formidine torpens.*

contremere. V 1220 *Fulminis horribili cum plaga torrida tellus Contremit.*

trepidare. VI 596 *Ancipiti trepidant igitur terrore per urbis.*

tumere. IV 1045 *Inritata tument loca semine,* cfr IV 1034.

vaporare. V 1131 *Invidiata quoniam, ceu fulmine summa vaporant Plerumque.*

Nec non hos locos addere possumus: III 28 *His ibi me rebus quaedam divina voluptas Percipit adque horror;* 79 *Et saepe usque adeo, mortis formidine, vitae Percipit humanos odium lucisque videndae.*

Alterum genus ablativi causae id esse diximus, quo causa exterior i. e. extra personam vel rem de qua agitur posita exprimitur. Atque hic ablativus, cum a poetis praecipue usurpatur, tum apud Lucretium frequentissimus occurrit, cui proprium ac peculiare id esse videtur, quod solo ablativo causam non arte cum actione verbi cohaerentem significat. Nec non accedit, quod haud paucis huiusmodi ablativis modalis quoque vel temporalis videtur, inesse significatio, ut inter ablativos causae num recte sint habendi dubius sim. Quare in exemplis Lucretianis percensendis eam sequar rationem, ut primum eos adferam locos, ubi in ablativo causalis notio haud dubia insit, deinde aliquot locutiones commemorem quae a grammaticis varie explicantur, tum ablativos ex adiectivis pendentes subiungam.

Hos apud Lucretium inveni ablativos causae exterioris: I 575 *Quorum condenso magis omnia conciliatu Artari possunt validasque ostendere viris.* — V 340 vide infra. VI 589 *Multaque praeterea ceciderunt moenia magnis Motibus in terris.* I 99 *ut ··· Hostia concideret mactatu maesta parentis;* III 488 *Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu, Concidit et spumas agit;* 584 *Quid dubitas quin ··· ideo tanta mutatum putre ruina Conciderit corpus;* VI 793 *Concidere et spumam ut qui morbo mittere suevit*[1]); cfr III 157 *Denique concidere ex animi terrore videmus Saepe homines.* — IV 1052 *Sic igitur Veneris qui telis accipit ictus.* — II 816 *Scire licet nil principiis opus esse colores, Sed variis formis variantes edere tactus;* VI 1189 *sputa ··· per fauces raucas vix edita tussi;* V 722 *potest ··· Versando ·· globum variantis edere formas*, ubi ablativus instrumenti potius statuendus est. — IV 920 *Nam dubium non est, animai quin opera sit Sensus hic in nobis.* — II 141 *Nec quibus id faciant plagis apparet aperte;* II 804 *Inter dum quodam sensu*

[1]) Sic Lachmannus, quae in codicibus sunt *et pumos*, male mutavit hoc versu post versum 801 transposito, suo loco versum retinuerunt Bernaysius Brieger Munro Giussanus cum Madvigio *et spumas* scribentes.

fit uti videatur[1]); IV 448 *quodam sensu fit uti videantur Omnia, quae tuimur, fieri tum bina tuendo;* 642 *Ut quibus id fiat rebus cognoscere possis.* V 886 *Post ubi ecum validae vires aetate senecta Membraque deficiunt fugienti languida vita.* — I 476 *Nec ··· partu Inflammasset equos nocturno Graiiugenarum.* — I 902 *terendo Quae cum confluxere.* — I 308 *neque ··· Visumst ·· quo pacto fugerit aestu.* II 44 *His tibi tum rebus timefactae religiones Effugiunt animo pavide.* — *III 734 *Et mala multa animus contagibu' fungitur eius;* sic ediderunt Lachmannus et Bernaysius, codicum scripturam *contage* recte servarunt Brieger Munro Heinzius Giussanus. IV 947 *Pars etiam distracta per artus non queat esse Coniuncta inter se neque motu mutua fungi.* Conferri potest hic locus V 358 *Quod manet intactum neque ab ictu fungitur hilum.* — I 172 *Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni;* II 62 *Nunc age, quo motu genitalia materiai Corpora res varias gignant genitasque resolvant.* — VI 333 *Non igitur multis offensibus in remorando Haesitat.* — V 896 *Quae ··· neque proiciunt aetate senecta;* quamquam et hoc loco et versu 886 de ablativo temporis cogitari potest, quod volunt Holtzius Lin. p. 11 et Ebrardus p. 608. — V 643 *Et ratione pari lunam stellasque putandumst ····· Aëribus posse alternis e partibus ire. Nonne vides etiam diversis nubila ventis Diversas ire in partis inferna supernis?* VI 1242 *Qui fuerant autem praesto, contagibus ibant Atque labore.* VI 451 *ubi corpora multa volando ··· coïere repente Asperiora.* VI 708 *Nam neque eum ferro nec frigore vincere possis Interiisse neque a morbo neque forte veneno.* V 1420 *Ut letum insidiis qui gessit primus obiret.* IV 1121 *Adde quod absumunt viris pereuntque labore;* V 339 *Quod si forte fuisse ante hac eadem omnia credis, Sed periisse hominum torrenti saecla vapore, Aut cecidisse urbis magno vexamine mundi;* VI 1270 vide p. 114

[1]) Brieger ante *sensu* corruptelae signum apposuit, cui adversatur Giussanus.

s. v. *horridus*. V 1421 *Et tamen inter eos distractam sanguine multo Disperiisse neque in fructum convertere quisse [reor].* I 249 *sed omnes Discidio redeunt in corpora materiai*[1]). — VI 1196 *Nec nimio rigidi post artus morte iacebant*[2]). — VI 837 *Scilicet, in terram delabi pondere cogit Natura.* — VI 1200 *Ulceribus taetris et nigra proluvie alvi Posterius tamen hunc tabes letumque manebat.* — IV 1167 *rhadine verost iam mortua tussi.* — I 225 *quae cumque vetustate amovet aetas.* — VI 335 *Adde, quod omnino natura pondera deorsum Omnia nituntur.* — V 1062 *Quippe etenim licet id rebus cognoscere apertis*[3]); ibi nescio an ablativo instrumentalis potius notio vindicanda sit, etsi ablativum separativum verbis noscendi apponi docet Ebrardus p. 587. Praeterea velim conferas: IV 663 *Nunc facile est ex his rebus cognoscere quaeque;* VI 423 *facilest ex his cognoscere rebus.* — VI 724 *Est quoque uti possit magnus congestus harenae Fluctibus adversis oppilare ostia contra.* — VI 1096 *ea cum casu sunt forte coorta Et perturbarunt caelum.* — V 874 *quare pateremur eorum Praesidio nostro pasci genus esseque tutum.* — IV 311 *Quae contage sua palloribus omnia pingunt.* — V 899 *Quippe videre licet pinguescere saepe cicuta Barbigeras pecudes.* — IV 865 *His igitur rebus rarescit corpus et omnis Subruitur natura;* VI 513 *Praeterea cum rarescunt quoque nubila ventis Aut dissolvuntur;* 841 *Rarescit quia terra calore*[4]). Usurpata est *a* praepositio: VI 875 *aquai Umor · · in lucem tremulo rarescit ab aestu.* — II 100 *Et quae cumque magis condenso conciliatu Exiguis intervallis convecta resultant.* — III 994 *Quem · · · Aut alia quavis*

---

[1]) *in corpore* in editione Lachmanni errore typographico ortum est, sed Antoineus tamen p. 155 et 229 hanc structuram tamquam audaciorem adnotat.

[2]) *rigida* Brieger Christio duce codices secutus Giussanusque praebent.

[3]) *id* Gifanio duce Lachmannus pro *in*.

[4]) *rarescit* coniecit Lambinus, *arescit* codices praebent.

scindunt cuppedine curae. Rectius fortasse Heinzius ante ablativum verba *iacentem in* subintellegenda esse putat, cfr p. 5 s. v. *Gades.* Brieger solus scripsit: *aut aliae quoius scindunt cuppedini' curae.* — I 325 *quae cumque aevo macieque senescunt.* — III 929 *Maior enim turbae disiectus materiai Consequitur leto.* Hoc loco Holtzius Lin. p. 11 Ebrardus p. 609 Munro *leto* ablativum localem esse perhibent, Meissner vero, quoniam exempla a Munrone allata aliter explicanda esse censet, Staedlerum p. 30 secutus ablativum causae recte statuit, id quod Bockemueller quoque probare videtur, cum vertit: erfolgt durch den Tod [1]). Conferatur I 459, ubi *ab* praepositio cum ablativo coniuncta occurrit: *sed rebus ab ipsis Consequitur sensus.* — VI 547 *Quippe cadunt toti montes, magnoque repente Concussu late disserpunt inde tremores.* — I 491 *Dissiliuntque fero ferventia saxa vapore: Tum labefactatus rigor auri solvitur aestu.* — *IV 179 *In quem quaeque locum diverso momine tendat.* Codicum verba *numine tendit* — quae servat Giussanus — in *momine tendat* correxerunt Marullo duce Lachmannus et Bernaysius versum post versum 175 collocantes, contra versum suo loco recte retinent Brieger Munro e Lambini coniectura *tendunt* scribentes, quorum ille *momine* edidit, hic *numine* restituit, quae scriptura codicum nescio an servanda sit. — III 890 *non invenio qui non sit acerbum Ignibus inpositum calidis torrescere flammis.* — VI 153 *Lauricomos ut si per montis flamma vagetur Turbine ventorum comburens impete magno.* — *I 805 *Et nisi tempestas indulget tempore fausto* (807) *Solque sua pro parte fovet tribuitque calorem,* (806) *Imbribus et tabe nimborum ambusta vacillent,* (808) *Crescere non possint fruges arbusta animantis.* Sic Lachmannus *arbusta,* quae codicum est scriptura, in *ambusta* mutato unus locum edidit, recte Bernaysius Brieger Munro Giussanus versuum ordine non commutato, cum ad *indulget* verbum *imbribus* referant, *ut* cum Prisciano pro *et* scribentes in versu 806 *ar-*

[1]) De locutionibus similibus, quae sunt *leto, morti, neci, exitio mittere, dare* cett. optime agit Schaefler p. 51 sq.

busta retinuerunt. — IV 128 *Quin potius noscas rerum simulacra vagari Multa modis multis, nulla vi, cassaque sensu?* ibi rectius ablativus qualitatis statuitur. — *I 1082 *Haud igitur possunt tali ratione teneri Res in concilium medii cuppedine vectae* Lachmannus impressit, *vinctae* cum Bernaysio praefert Brieger, codicum scriptura *victae* servata *in concilio* Munro et Giussanus recte praebent. — IV 741 *ubi equi casu atque hominis convenit imago.* — VI 294 *ardenti sonitus cum provolat ictu.* — VI 553 *Fit quoque, ubi in magnas aqüae vastasque lucunas Gleba vetustate e terra provolvitur ingens.*

Iam his ex exemplis apparet, id quod ab aliis quoque est demonstratum, causae ablativum statui posse ubiintransitivum verbum est regens, transitivis vero saepius instrumenti ablativum additum esse.

Quo modo ablativi substantivorum verbalium quartae declinationis recte explicandi sint nondum inter grammaticos constat. Nam huiusmodi ablativos alii e. gr. Draeger I p. 528 Kuehner II 1 p. 262 sq. Schmalzius p. 435 temporales i. e. locales esse dicunt, alii velut Haaseus III p. 688 N. 569 et Delbrueckius Synt. p. 272 instrumentali notione usurpatos esse putant. Verum etsi plurimis ablativis in *-u* desinentibus temporalis significatio ex analogia, cum ad locutiones temporales admodum accedant, tribui potest, causaem notionem primariam fuisse veri simile est. Quare et Delbrueckius illos ablativos, quos antea A L I partim sub ablativo partim sub instrumentali enumeraverat, nuper Synt. l. l. instrumentali adsignat et Ebrardus ablativo (proprio) causae subiungit. Quibus quoniam in notione causali accipienda equidem assentior, aliquot ablativis substantivorum verbalium iam supra allatis, cum causalis notio haud dubia appareret, hos locos separatim tractare institui.

abitus aditus adventus. I 457*quorum Adventu manet incolumis natura abituque;* 677 *Quorum abitu aut aditu mutatoque ordine mutant Naturam res et convertunt corpora sese;* V 985 *fugiebant saxea tecta Spumigeri suis adventu validive leonis.*

introitus. II 407 *Ut facile agnoscas ··· Haec ··· introituque suo perrumpere corpus.*

aspectus. I 91 *simul ··· Sensit ··· Aspectuque suo lacrimas effundere civis.*

admissus. *IV 1180 *Quem si iam ammissu venientem offenderit aura Una modo.* Quod in codicibus exstat *missum* ab editoribus variis coniecturis mutatur. Lachmannus ut supra rettuli *ammissu* scripsit, Bernaysius solus *iussu* habet, *admissum (ammissum)* Lambinum secuti receperunt Brieger et Munro Giussanusque, quae emendatio mihi quoque maxime placet, quod ad codicum scripturam proxime accedat et sententiae magis aptum sit quam *ammissu* Lachmanni.

Tum ex ablativis causae adfero ablativum ipsius vocis *causa*, quae saepe et cum genetivo nominis et cum pronominibus coniungitur.

Cum genetivo nominis coniunctus est ablativus *causa:*

II 174 *quorum omnia causa Constituisse deos cum fingunt;* III 45 *Hinc licet advertas animum magis omnia laudis Iactari causa;* 422 *Atque animam verbi causa cum dicere pergam;* V 156 *Dicere porro hominum causa voluisse parare Praeclaram mundi naturam;* 208 *ni vis humana resistat Vitai causa valido consueta bidenti Ingemere et terram pressis proscindere aratris;* 870 *Quae damus utilitatis eorum praemia causa;* VI 754 *Usque adeo fugitant non iras Palladis acris Pervigili causa;* ubi Meissner p. 29 verba *pervigili causa* pro ablativo modi existimans adverbii loco posita esse dicit, cum *pervigili* genetivum sing. esse substantivi *pervigilium* neque adiectivum appareat.

Accedunt genetivi gerundii: IV 842 *Haud igitur potuere utendi crescere causa;* 851 *Haec igitur possunt utendi cognita causa Credier.*

Pronomine addito his locis invenitur *causa:*

V 167 *Ut nostra quicquam causa gerere adgrediantur;* IV 1274 *Idque sua causa consuerunt scorta*

moveri; III 340 *ut umor aquae dimittit saepe vaporem, Qui datus est, neque ea causa convellitur ipse.*

Praeterea ablativus pluralis huius vocis nonnullis locis occurrit, de quibus iam supra feci mentionem, quoniam vis et significatio substantivi in plurali non aeque imminuta apparet atque in singulari forma.

Nullum apud Lucretium exemplum ablativi singularis *gratia* cum genetivo coniuncti prae metri natura inveniri vix est cur moneam. De plurali vero ablativo *gratiis, gratis* cfr p. 46.

Saepe apud Lucretium occurrunt ablativi causales pronominum demonstrativorum et relativorum, quorum plurimi adverbiorum vice funguntur, qui per instrumentalem quoque notionem, ut mavult Ebrardus, explicari possunt.

eo. IV 287 *eoque Distare ab speculo tantum semota videtur:* 293 *In speculis fit ut in laeva videatur eo quod* cet. et passim.

hoc. IV 553 *Hoc ubi non longum spatiumst unde una profecta Perveniat vox quaeque;* 622 *Hoc ubi levia sunt manantis corpora suci, Suaviter attingunt;* 658 *Hoc ubi quod suave est aliis aliis fit amarum* cet.; 1093 *Quae quoniam certas possunt obsidere partis Hoc facile expletur laticum frugumque cupido:* V 807 *Hoc ubi quaeque loci regio opportuna dabatur Crescebant uteri terram radicibus apti*; VI 274; 431; 864; 1005 [1]).

Simili fere significatione usurpantur *hac re his rebus* locis, quos iam antea attuli.

quo quod. Num ablativus pronominis relativi et interrogativi *quo* adverbii instar a Lucretio ad notionem causalem indicandam usurpetur dubito, nam et V 514 *Quo volvenda micant aeterni sidera mundi*, quem locum Holtzius Lin. p. 20 sub ablativo instrumenti attulit, codicum scriptura — *eodem quo* —, quam mutaverat Lachmannus, Goebelio duce a Munrone et Briegero recte restituta est,

---

[1]) De *hoc* et *quod* ablativis cfr Hidén Lucretiana Arch. XI p. 102 sq.

et V 328 *Quo tot facta virum totiens cecidere neque usquam Aeternis famae monimentis insita florent?* ubi Meissner ablativum causae statuit, sine dubio *quo* motum aliquo versum indicat. Sed illis assentientes, qui pro vetere ablativi forma usitatissimum illud *quod* vocabulum habendum esse sibi persuaserunt, causalem quandam' significationem huic adverbio *quod* adsignamus, cfr I p. 56 sq.[1]).

Similiter in adverbium abiit *qua re quare*, quod relativa vi occurrit: I 78; 295; II 308; 377; III 576; 758; IV 1207; V 873; 907 et interrogativum est II 389.

Haud paucis adiectivis in primis affectum animi vel corporis indicantibus apponi solet ablativus causae ad rem exprimendam, qua qualitas adiectivo significata movetur vel efficitur. Hunc quoque ablativum plurimi ad proprium ablativum referunt, quod adiectivis ablativum cum praepositionibus *a de ex* coniunctum eadem fere significatione atque nudum ablativum adscribi constat. Apud Lucretium ablativus causae his adiectivis additur.

aeternus. V 116 *ne forte rearis Terras et solem et caelum, mare sidera lunam, Corpore divino debere aeterna manere.*

caecus. IV 1153 *Nam faciunt homines plerumque cupidine caeci.*

candidus. V 779 *Cum quasi conivent et aperto lumine rursum Omnia convisunt clara loca candida luce.*

clarus. V 296 *pendentes lychni claraeque coruscis Fulguribus pingues ·· taedae.*

debilis. V 832 *Namque aliut putrescit et aevo debile languet.*

dirus. II 421 *qui ··· foeda specie diri turpesque videntur* [2]).

durus. II 88 *durissima quae sint Ponderibus solidis.*

---

[1]) Cfr Schmalzius p. 499, Reisigius III p. 109 N. 372.

[2]) *diri turpesque* edidit Lachmannus, ubi *di turpesque* praebent codices.

fessus. *I 257 *fessae pecudes pingui;* ibi *pingui* e Iunio Philargyrio ad Vergilii versum Georgicon III 124 pro codicum scriptura *pinguis* receperunt editores. II 1038 *fessus satiate videndi;* III 458 *Quandoquidem ·· videmus Crescere et, ut docui, simul aevo fessa fatisci;* 774 *Et domus aetatis spatio ne fessa vetusto Obruat.*

defessus. II 1174 *Nec tenet omnia paulatim tabescere et ire Ad capulum, spatio aetatis defessa vetusto;* V 827 *Destitit, ut mulier spatio defessa vetusto.*

effetus. VI 843 *Quo magis est igitur tellus effeta calore.*

fretus. V 966 *manuum mira freti virtute pedumque;* VI 1058 *Pondere enim fretae partim stant.*

furibundus. VI 367 *Ut ···· magno ·· tumultu Ignibus et ventis furibundus fluctuet aër.*

gravidus. IV 1238 *Ut gravidas reddant uxores semine largo.*

horridus. VI 1269 *Multaque ··· Languida semanimo cum Corpore membra videres Horrida paedore et pannis cooperta perire, Corporis inluvie, pelli super ossibus una:* versum 1270 spurium censent Lachmannus Bernaysius Brieger, tuentur Munro et Giussanus.

humilis. VI 52 *Haec faciunt animos humilis formidine divom.*

infestus. II 521 *Ancipiti quoniam mucroni utrimque notantur Hinc flammis illinc rigidis infesta pruinis*[1]).

languidus. V 887 conferas p. 107 sub verbo *deficere.*

lassus. VI 1248 *lacrimis lassi luctuque redibant.*

mutus. I 92 *Muta metu terram genibus summissa petebat.*

rapidus. I 720 *Angustoque fretu rapidum mare dividit undans Italiae terrarum oras a finibus eius*[2]); potest ablativus ad verbum *dividit* referri.

---

[1]) *infesta* Lambino duce scripsit Lachmannus, *infessa* exhibent codices.

[2]) *undans* Lachmannus Brieger Giussanus, *almae* Bernaysius, *undis* cum codicibus Munro.

ruber. II 803 *Namque alias fit uti claro sit rubra pyropo.*

saucius. IV 1048 *mens unde est saucia amore.*

sollicitus. III 732 *neque enim ··· Sollicitae volitant morbis alguque fameque;* 1049 *Qui ···· Sollicitam ·· geris cassa formidine mentem.*

sterilis. IV 1240 *Nam steriles nimium crasso sunt semine partim Et liquido praeter iustum tenuique vicissim.*

turbidus. I 286 *ita magno turbidus imbri Molibus incurrit ··· amnis* [1]).

turgidus. IV 1034 *Qui ciet inritans loca turgida semine multo.*

uncus. II 427 *Sunt etiam quae iam nec levia iure putantur Esse neque omnino flexis mucronibus unca, Sed magis angellis paulum prostantibus.*

Praeterea de ablativis cum adiectivis coniunctis conferas quae dixi p. 56.

III. Ablativus.

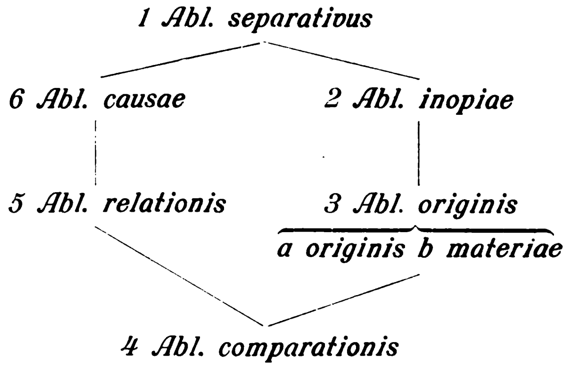
§ 31. De vi et usu ablativi (proprii) universe disputatur.

De ablativi proprii qui vocatur vi et indole nulla exstitit dissensio. Nam inter omnes constat ablativo linguarum indogermanicarum unde aliquid profectum vel ortum sit significari. Quare latinae quoque linguae ablativus propria vi servata ita praecipue usurpatur, ut locum unde aliquid separari dicatur aut originem vel materiam significet. Apud Lucretium quo modo ablativus propria vi positus sit infra disseram.

---

[1]) *turgidus* Paulson proposuit, vide p. 90.

Conspectus ablativi (proprii) Lucretiani.

§ 32. Ablativus separativus.

Plurimis verbis et simplicibus et compositis appositus occurrit ablativus, quo persona vel res significatur, unde aliquid proficisci vel separari dicitur (ablativus separativus). Neque raro usu venit, ut vis separativa ablativi addita praepositione magis dilucide exprimatur vel artius definiatur, qua in re Lucretium aliis locis aliter egisse neque certis legibus vinctum esse vix est cur miremur, si vacillantem poetarum latinorum usum et consuetudinem respiciamus. Qua de causa apud Lucretium ut ostendam, qualis sit vis et usus ablativi separativi, variasque verborum structuras sub uno quasi conspectu ponam, primum omnia enumerabo verba et intransitiva et transitiva, quae ablativum separativum sive nudum sive praepositione fultum atque firmatum sibi adsciscunt, deinde adiectiva et adverbia cum hoc ablativo coniuncta adferam.

A. Verba:

a. intransitiva.

cadere. *III 596 *vide(n)tur ⋯ Mollia ⋅⋅ exsangui trunco cadere omnia membra;* versui in codicibus iusto breviori Lachmannus *trunco* addidit e versu 654 huius libri

(de quo videas p. 120 s. v. *abscidere)* eumque secutus est Munro Giussanusque; minus apte lacunam codicum supplevit Bernaysius scribens *exsangui cadere horrore* e. q. s. Brieger codices italos secutus Heinzio probante in textu recte fortasse praebet *exsangui cadere omnia corpore membra*, in prolegomenis *exsangui facie* praefert. Ad similitudinem prosecutivi accedit ablativus hoc loco.

decedere. II 34 *Nec calidae citius decedunt corpore febres;* IV 1042 *Per membra atque artus decedit corpore toto.* De dativo videas I p. 92.

recedere. II 1128 *Nam certe fluere adque recedere corpora rebus Multa manus dandum est;* IV 695 *Nam penitus fluere atque recedere rebus odores Significat:* 860 *Quippe etenim fluere atque recedere corpora rebus Multa modis multis docui, sed plurima debent Ex animalibu'.* Dativum Bockemueller ad IV 695 statui vult. Ablativo addita est praepositio: *a:* I 410 *Quod si pigraris paulumve recesseris a re;* II 229 *Avius a vera longe ratione recedit;* IV 65; 130; 737; VI 1042; *de:* IV 344 *de speculi qua parte recedas; e:* IV 862 vide supra.

abesse. IV 408 *[montes] Vix absunt nobis missus bis mille sagittae, Vix etiam cursus quingentos saepe veruti.* Accedit praepositio *a:* IV 244 *quantum quaeque ab nobis res absit.* Praeterea cfr V 630.

efflare. VI 681 *Nunc tamen illa modis quibus inritata repente Flamma foras vastis Aetnae fornacibus efflet, Expediam.* Rectius fortasse cum Briegero viae ablativus statuendus est.

effluere. VI 795 *Et manibus nitidum teneris opus effluit ei.*

diffugere. VI 231 *Curat utei vasis integris vina repente Diffugiant*[1]).

effugere. II 45 *His tibi tum rebus timefactae religio-*

---

[1]) e coniectura Lachmanni, *curat item* librorum scripturam defendit Munro, *curat item ut* Lambino praeeunte Bernaysius et Brieger praebent.

nes Effugiunt animo pavide; IV 37 *ne forte animas Acherunte reamur Effugere.* Praepositio *ex* usurpata est: II 305 *Nam neque quo possit genus ullum materiai Effugere ex omni quicquam est.* Praeterea accusativum adsumit, cfr Keller p. 12 sq.

ire. VI 1203 *Aut etiam multus capitis cum saepe dolore Corruptus sanguis expletis naribus ibat.* De ablativo videas quae dixi s. v. *efflare.* Accedit praepositio: *de:* III 608 *Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur Ire foras animam incolumem de corpore toto;* VI 117 *Fit quoque enim inter dum ut non tam concurrere nubes ··· possint quam de latere ire; e:* V 645 vide p. 107.

exire. I 670 792 II 753 III 519 *quod cumque suis mutatum finibus exit;* III 772 *Quidve foras sibi vult membris exire senectis?* IV 514 *Normaque si fallax rectis regionibus exit;* 1041 *Quod simul atque suis eiectum sedibus exit;* 1147 *Non ita difficile est quam captum retibus ipsis Exire et validos Veneris perrumpere nodos;* VI 120 *exierunt donec regionibus artis;* 1221 *nec tristia saecla ferarum Exeibant silvis.* Praepositio adiungitur: *de:* V 794 *possunt Nec terrestria de salsis exisse lacunis; e:* III 1060 *Exit saepe foras magnis ex aedibus ille;* V 833 · 1278 *Porro aliut ·· e contemptibus exit,* ubi *e* in codicibus deest. De accusativo verbo adscripto egi I p. 17.

redire. IV 996 *Donec discussis redeant erroribus ad se;* hunc ablativum inter ablativos absolutos enumerat Ebrardus p. 611, verum sententia loci vix obstare videtur, quominus ablativum separativum liberiore saltem significatione usurpatum statuamus. Praeterea conferas IV 1022 *et ex somno ··· Vix ad se redeunt.*

translucere. IV 332 *Usque adeo speculo in speculum translucet imago;* hoc loco Munro, cum ante ablativum *e* praepositionem requirat, quam addit Brieger, instrumentalem potius ablativum statuendum putat, Delbrueckius autem p. 4 eumque secutus Ebrardus p. 580 ablativum dicunt esse separativum, qui his quoque locis commendatur,

ubi verbis cum *trans* praepositione compositis additur ablativus e *de* praepositione pendens: IV 326 *Fit quoque de speculo in speculum ut tradatur imago; 338 Aut quia de speculo in speculum transfertur imago.*

manare. I 259 *candens lacteus umor Uberibus manat distentis;* *V 852 *genitalia deinde per artus Semina qua possint membris manare remissa; remissa* coniecit Lachmannus, receperunt Bernaysius Brieger alii, *remissis* quod exhibent codices Munro plurimis locis allatis tuetur. 1255 *Manabat venis ferventibus in loca terrae Concava conveniens argenti rivus et auri, Aeris item et plumbi;* VI 992 *Praeterea manare aliud per saxa videtur, Atque aliud lignis, aliud transire per aurum, Argentoque foras aliud vitroque meare*[1]. Ablativos *lignis argento vitro* Meissner p. 44 itemque in commentariis Munro idem atque *per ligna* etc. valere dicentes de via qua quid progreditur accipiendos esse censent, quos nescio an potius sequar quam Ebrardum praeeunte Holtzio ablativos separativos esse putantem. De his locis Meissner versum V 1255 solum adfert, Holtzius vero atque Ebrardus VI 992; ceteros inter ablativos absolutos referre videntur. Praepositio *ex* apposita est: VI 634 *Debet ... In terras itidem manare ex aequore salso;* 944 *Manat item nobis e toto corpore sudor.*

meare. VI 993 vide supra.

migrare. III 757 *Traiciuntur enim partes atque ordine migrant.*

impendere. III 980 *Nec miser impendens magnum timet aëre saxum Tantalus.* Hunc ablativum apte ut mihi videtur Meissner p. 43 pro locali habet.

exsistere. III 155 *videmus Sudoresque ita palloremque existere toto Corpore;* 301 vide I p. 90. V 69 *tum quae tellure animantes Extiterint;* 797 *Multaque nunc etiam existunt animalia terris.* Praepositio *de* exstat: II 872 *Quippe videre licet vivos existere vermes Stercore de taetro.*

---

[1]) *lignis* Wakefieldum secutus Lachmannus edidit pro *ignis.*

exstare. V 1034 *Cornua nata prius vitulo quam frontibus extent.* Cum *de* praepositione: IV 397 *Exstant usque procul medio de gurgite montis.*

desurgere. V 703 *Qui faciunt solem certa desurgere parte.* Rectius fortasse Giussanus *certa de surgere parte* imprimi iussit, quod sit *desurgere* idem quod *surgere ad ventrem exonerandum.*

venire. *VI 1141 *Nam penitus veniens Aegypti finibu' morbus;* hic Lachmannus propter emendationem versus 1138 a se factam codicum scripturam *finibus ortus,* quam recte retinet Munro probante Briegero Giussanoque antea aliam lectionem exhibens, in *finibu' morbus* commutavit eique adstipulatur Bernaysius. Accedit praepositio: *de:* VI 633 *ut in mare de terris venit umor aquai; e:* IV 92 *Ex alto quia dum veniunt:* VI 610 *Omnia quo veniant ex omni flumina parte:* 721 *Ille ex aestifera parti venit amnis ab austro.*

b. transitiva.

arcere. I 183 *quae genitali Concilio possent arceri tempore iniquo:* *III 685 *Convenit, ut sensu corpus tamen arceat omne;* cum scriptura codicum *affluat* sententiae parum conveniret, Lachmannus *arceat* proposuit, Brieger *afuat;* versum iam a Lambino reiectum uncis inclusit Bernaysius, additicium censet Giussanus ac Munro, dicens: it is clearly a sarcastic gloss. Heinzius *affluat* recte fortasse servat.

abscidere. III 654 *Et caput abscisum calido viventeque trunco Servat humi voltum vitalem oculosque patentis.* Praepositio *a* posita est: III 644 *ab artubus id quod Decidit abscisum.*

decidere. V 936 *neque [scibat] altis Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.* Keller solus p. 12 dativum statuit.

secernere. I 194 *secreta cibo natura animantum.* Saepius adiungitur praepositio *a:* I 431 *quod possis dicere ab omni Corpore seiunctum secretumque esse ab inani:*

II 912 *manus a nobis ·· secreta;* III 552; 625; IV 468; V 446.

ciere. III 291 *aura, Quae ciet horrorem membris.* Praeterea conferas IV 1040 *Ex homine humanum semen ciet una hominis vis.*

secludere. V 754 *cur luna queat terram secludere solis Lumine.*

edere. *IV 1011 *Porro hominum mentes, magnis qui mentibus edunt Magna, itidem saepe in somnis faciuntque geruntque.* Sic versum emendavit Lachmannus, cum in codicibus est *que montibus,* quod a Bernaysio in *qui mortibus* mutatur. Munro vero Giussanusque ediderunt *quae motibus*, ut praebent editiones veteres, Brieger *qui motibus* probat. Quamquam emendationem Lachmanni defendi posse non nego, sententia enuntiati scriptura Munronis vel Briegeri clarior mihi fieri videtur; quos si sequimur, ablativus inter causales est habendus. *V 1076 *Et fremitum patulis ubi naribus edit ad arma* [1]; potest hic de ablativo instrumentali cogitari.

deducere. I 370 *ne te deducere vero Possit;* *III 535 *Quod si forte putas ipsam ···· ideo cunctis sensum deducere membris* [2]).

ferre. III 497 *quod semina vocis ··· ore foras glomerata feruntur.* Saepe praepositio addita est: *a:* IV 163 *Sic ab rebus item ·· necessest ·· rerum simulacra ferantur;* 225 VI 935 *Usque adeo omnibus ab rebus res quaeque fluenter Fertur;* IV 281 *Continuo a nobis iterum quae fertur imago Pervenit;* V 23; *de:* VI 76 *de corpore quae sancto simulacra feruntur;* 522 *omni vulgo de parte feruntur; e:* IV 863 *Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur.*

auferre. III 717 *[anima] Sin ita sinceris membris ablata profugit.* Non defuerunt qui *sinceris membris* pro

---

[1]) *patulis ubi naribus* e coniectura Lachmanni, *patulis sub naribus* libri, *ibi* Brieger scripsit.

[2]) *diducere* codices secutus praebet Heinzius.

ablativo qualitatis habentes hic de animae membris loqui poetam monerent (vide Hertzium p. 13), Munro autem Paleio auctore in commentariis explicat propter verba, quae paulo post leguntur *rancenti iam viscere*, in hoc versu de sincero corpore agi unde recedat anima. Iis adversatus Heinzius Fabri coniecturam *sincera e membris* recte probat. V 205 *Inde duas porro prope partis fervidus ardor Adsiduusque geli casus mortalibus aufert.* Quoniam discerni non potest, utrum dativus an ablativus statuendus sit, Keller p. 10 *mortalibus* pro dativo incommodi habet; quamquam nihil pro certo adferri potest propter varias stucturas post verba adimendi usurpatas. VI 622 *sol* · · · · *Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.* Exstat e praepositio his locis: III 439 *Cum semel ex hominis membris ablata recessit:* IV 536 s. v. *detrahere;* VI 825.

deferre. III 132 *redde harmoniai Nomen, ad organicos alto delatum Heliconi.* Cfr I 118 *qui primus amoeno Detulit ex Helicone* · · · *coronam:*

flare. V 906 *Qui fieri potuit* · · · *ut* · · · *Chimaera Ore foras acrem flaret de corpore flammam.*

fundere. III 1033 *Ille quoque ipse* · · · *Lumine adempto animam moribundo corpore fudit;* V 812 *Et sucum venis cogebat fundere apertis Consimilem lactis.* Cum praepositione; *de:* I 413 *Usque adeo largos haustus* · · *Lingua meo suavis diti de pectore fundet;* IV 53 *Cuius cumque cluet de corpore fusa vagari; e:* I 39 *suavis ex ore loquellas Funde.*

effutire. V 910 *Multa licet simili ratione effutiat ore.*

halare. VI 392 *Cur* · · · *Non faciunt icti flammas ut fulguris halent Pectore perfixo.*

iacere. VI 400 *Denique cur numquam caelo iacit undique puro Iuppiter in terras fulmen sonitusque profundit?* Hunc ablativum non miror a Meissnero pro absoluto p. 32 putari; ceterum de hoc loco nulla apud alios fit mentio. Praepositio accedit: *a:* VI 960 *quae iaciuntur Corpora cumque ab rebus; de e:* IV 73 *Nam certe iacere ac largiri multa videmus, Non solum ex alto penitusque,* · · · *Verum de summis ipsum quoque saepe colorem.*

eicere. IV 1041 vide sub verbo *exire.* IV 1272 *Eicit enim sulcum recta regione viaque Vomeris;* ubi recte Keller Meissner Munro in versione ablativum separativum statuunt, prave Holtzius et Ebrardus ablativum viae admittunt; quod cur faciant non intellego, cum ex iis verbis, quae antecedunt et sequuntur, appareat quid dicere velit poeta. *V 984 *Eiectique domo*[1]; VI 689 *Tollit se ac rectis ita faucibus eicit alte;* parum constanter Meissner p. 44 hoc ablativo viam, qua fiat motus, significari putat, quippe qui verbis quae sunt *efflare ferre* aliisque ablativum separativum adscribi dicat in eodem fere verborum conexu usurpatis. Praepositio ponitur: *a:* *III 57 *Nam verae voces tum demum pectore ab imo Eiciuntur* scripserunt Lachmannus et Munro, ubi alii recte codices secuti *eliciuntur* receperunt. *e:* III 877 *Nec radicitus e vita se tollit et eicit.*

reicere. II 110 *Conciliis rerum quae sunt reiecta;* *IV 570 *Pars, solidis adlisa, locis reiecta sonorem Reddit,* vide I p. 107 s. v. *adlidere*[2]. Contra exstat praepositio *a:* V 641 *qui reiciat gelidis a frigoris umbris;* VI 80 *Quam quidem ut a nobis ratio verissima longe Reiciat.*

traicere. III 513 *Addere enim partis aut ordine traiecere aecumst*; 757 vide p. 119 sub verbo *migrare.*

seiungere. II 17 *ut, cui Corpore seiunctus dolor absit,* e. qu. s.; de loco emendando videas I p. 96. Accedit *a:* I 430 s. v. *secernere;* II 861 *Omnia sint a principiis seiuncta necessest.*

levare. II 365 *Nec vitulorum aliae species ··· Derivare queunt animum curaque levare;* ad significationem verborum inopiae accedit hoc verbum.

mittere. *II 194 *Quod genus est, nostro com missus corpore sanguis Emicat exultans;* ibi iure Munro Brieger Giussanus libros secuti ediderunt *quod genus e nostro,* cfr I p. 60. *IV 1244 *Crassius his porro quoniam concre-*

---

[1]) ita praebent Flor. 31 Camb. etc.; *electique.* Q *et lectique* O Nicc.

[2]) *locis* corrector quadrati et Marullus praebent pro *lopis.*

tius aequo Mittitur: his pro *hic*, quod in libris exstat, coniecturae Lachmanni debetur. *V 1244 *Ignis ubi ingentis silvas ardore cremarat Montibus in magnis, ceu caelo fulmine misso.* Ita oblongum secuti Lachmannus et Bernaysius scripserunt, sed rectius ex aliis codicibus Brieger et Munro Giussanusque restituerunt *caeli.* VI 247 *nam caelo nulla sereno Nec leviter densis mittuntur nubibus umquam:* inter ablativos absolutos habet Holtzius Lin. p. 13, pro separativo putat Ebrardus p. 581, Meissner p. 48 dubius est, utri ablativi generi adnumeret. Praepositio occurrit: *a:* I 662 *nil ab se quod possit mittere raptim:* II 856 *quoniam nil ab se mittere possunt:* 1135 *Plura modo dispargit et ab se corpora mittit:* IV 43; 64; 564; VI 921; *de:* II 1124 *Plura sibi adsumunt quam de se corpora mittunt:* IV 43; 64; 59; 84; VI 329; *e:* II 1000 *quod missumst ex aetheris oris:* IV 200 *si quae penitus corpuscula rerum Ex altoque foras mittuntur.*

demittere. V 674 *Nec minus in certo ··· imperat aetas Tempore · inpubem ··· pariter mollem malis demittere barbam:* VI 445 *Et quasi demissum caelo prestera imitetur.* Ablativo praepositio adhaeret: *de:* II 1154 *Haud ·· enim mortalia saecla superne Aurea de caelo demisit funis in arva:* VI 427; 433; *e:* VI 257 *Ut picis e caelo demissum flumen.*

dimittere. II 924 *Quod si forte suum dimittunt corpore sensum.*

emittere. IV 504 *Quam manibus manifesta suis emittere quoquam:* 548 *Hasce igitur penitus voces cum corpore nostro Exprimimus rectoque foras emittimus ore:* recte scriptura codicum *mittimus* a correctore oblongi in *emittimus* mutatur. Cum praepositione coniungitur: IV 694 *Ex alto primum quia vix emittitur ex re.*

remittere. V 852 vide p. 119 sub verbo *manare.*

movere. III 585 *penitus quia mota loco sunt Fundamenta.*

removere. II 839 *Scire licet quaedam tam constare orba colore Quam sine odore ullo quaedam sonituque*

remota; III 404 *Quamvis est circum caesis lacer undique membris Truncus, adempta anima circum membrisque remota Vivit*[1]); cfr p. 52. V 125 *Notitiam potius praebere ut posse putentur Quid sit vitali motu sensuque remotum.* Praepositionem adsumit *a:* III 882 *Nec removet satis a proiecto corpore;* V 149 *natura deum longe ·· remota Sensibus ab nostris;* 350 *quos a vita natura removit;* VI 853.

semovere. II 19 *cura semotu' metuque;* de scriptura codicum videas I p. 96 s. v. *abesse.* *IV 290 (269) *Nunc age, cur ultra speculum videatur imago* (270) *Percipe: nam certe penitus semota videtur* (290) *Illis quae reddunt speculorum ex aequore visum; remota* habet O *remmota* Q, *semota* de Marulli coniectura scripserunt editores veteres, quod nostris quoque placet (cfr v. 288). Verum hoc loco ordo versuum ab editoribus varie commutatus est; nam post versum 270 versum 290 apponit Lachmannus, quem inter versus 269 et 270 collocat Bernaysius; contra Munro suo loco post versum 289 retinet scribens *Illic quor reddant.* Qui quidem Lucretium iam versibus 98—110 libri quarti docere dicit visum rerum imaginibus, non rebus ipsis ex speculorum aequore reddi ideoque Lachmannum (et Bernaysium) in versuum transpositione errare contendit, qua efficiatur, ut *illis* ad res spectare putandum sit. Brieger ante versum 290 Goebelio duce lacunam signat, item Giussanus. Cum praepositione coniungitur his locis: I 51 *vacuas auris animumque sagacem Semotum a curis adhibe;* 463 *Nec per se quemquam tempus sentire fatendumst Semotum ab rerum motu placidaque quiete;* II 648 *divom natura ··· Semota ab nostris rebus seiunctaque longe;* III 66; IV 288.

mutare. I 670 cet. videas sub verbo *exire;* I 681 *Nil referret enim ··· mutari ·· ordine quaedam;* ibi Meissnerum p. 38 *ordine* falso pro ablativo relationis habere apparet ex iis quae sequuntur et antecedunt.

expellere. *III 358 *Nullaque praeterea perdit, quom*

---

[1]) *remotus* O *remot* Q *remota* corrector quadrati.

[illegible] cum h.
[illegible]
[illegible] Bernaysius.
[illegible]
[illegible] in hunc
[illegible] esse at [illegible]
[illegible] verba Lucretii in
[illegible]
[illegible] Brieger Munro-
[illegible]
[illegible] sine [illegible]
[illegible] de hoc loco [illegible]
[illegible] scripturam [illegible]
[illegible] quam totum locum [illegible]
[illegible] praepositio [illegible] V. 49
[illegible] E [illegible]

[illegible]
[illegible] De hoc loco nullam
[illegible] Meissner [illegible]
mentariis [illegible] Bocke-
[illegible] sentiat Munro satis appa-
[illegible] wise did the very [illegible]
[illegible] words thus [illegible]
[illegible] participium [illegible] quam ad
[illegible]rendum, ablativum separativum
[illegible] putem ea maxime [illegible]
[illegible] eodem fere sensu usurpatur quo
[illegible] in versu 579, quae verba
[illegible] interdum [illegible], et verbo
[illegible] separativus cum praepositione
[illegible] coniunctus haud ita raro [illegible]
[illegible] iudicari potest, praesertim cum [illegible]
[illegible] iaceat.
[illegible] V. 547 *Haec* [illegible]
[illegible] primimus. Praepositio [illegible] reperitur:
[illegible] *de corpore* [illegible]

abradere. IV 1103 *Nec manibus quicquam teneris abradere membris Possunt.*

eructare. III 1012 *Tartarus horriferos eructans faucibus aestus.*

abrumpere. II 214 *Nunc hinc nunc illinc abrupti nubibus ignes Concursant.*

erumpere. I 162 *posse[n]t ... voluere erumpere caelo:* 724 *Faucibus eruptos iterum vis ut vomat ignis.* de quo loco egi I p. 37: IV 1115 *Tandem ubi se erupit nervis conlecta cupido:* V 458 *ideo, per rara foramina, terrae Partibus erumpens primus se sustulit aether Ignifer:* 952 *quibus e scibant umori' fluenta ... partim plano scatere atque erumpere campo*[1].

prorumpere. II 264 *Nonne vides etiam patefactis tempore puncto Carceribus non posse tamen prorumpere equorum Vim cupidam tam de subito quam mens avet ipsa?* ubi Ebrardus ablativum absolutum statuit, ceteri nihil dicunt.

solvere. II 46 *mortisque timores Tum vacuum pectus linquunt curaque solutum:* III 687 *Quare etiam atque etiam neque originis esse putandumst Expertis animas nec leti lege solutas.* Praepositio ponitur: *a:* II 950 *Donec materies ... Vitalis animae nodos a corpore solvit: de:* III 594 *videtur Ire anima ac toto solvi de corpore velle: e:* IV 908 *Nunc quibus ille modis somnus ... animi curas e pectore solvat .. edam.*

dissolvere. III 903 *Dissoluant animi magno se angore metuque.*

exsolvere. I 932 IV 7 *quod ... artis Religionum animum nodis exsolvere pergo.* His locis praepositionem recepit: I 811 *vita quoque omnis Omnibus e nervis atque ossibus exsoluatur;* III 697 *Nec ... videntur ... salvas exsolvere sese Omnibus e nervis atque ossibus articulisque.*

spirare. V 29 *Et Diomedis equi spirantes naribus*

---

[1] Ni fallor, Meissner p. 48 e verbo *scatere plano* pendere pu-[illegible]quam ad *campo* recte pertinet adiectivum.

expellitur aevo. Sic locum edidit Lachmannus, cum in codicibus haec exstant verba: *multaque praeterea perditum expellitur aevo quam;* versum uncis inclusit Bernaysius, qui scribendum censet: *multaque praeterea perdit cum expellitur aevo.* Munro autem, quod censet *aevo* in hunc versum e fine versus antecedentis irrepsisse atque *quam* de medio versu in marginem relatum esse, verba Lucretii in hunc modum restitui vult: *multaque praeterea perdit* (sc. *corpus) quam expellitur ante* (sc. *anima).* Brieger Munronem sequitur — excepto *pellitur* — lacuna scilicet antea signata. Heinzius vero cum Bernaysio versum sine uncis edidit, itemque Giussanus. Quae ab Heinzio de hoc loco proferuntur quoniam mihi probanda videntur, scripturam ceteris praeferendam equidem puto, quamquam totum locum obscuritate laborare constat. Semel accedit praepositio: V 49 *Haec igitur qui cuncta subegerit ex animoque Expulerit dictis.*

repulsare. IV 578 *ita colles collibus ipsi Verba repulsantes iterabant docta referri.* De hoc loco nullam mentionem faciunt Ebrardus Holtzius Meissner, pro ablativo instrumentali *collibus* in commentariis accipi vult Bockemueller, neque quid de ablativo sentiat Munro satis apparet, quod sic vertit: in such wise did the very hills dash back on hills and repeat the words thus trained to come back. Quoniam *collibus* ad participium potius quam ad verbum finitum videtur referendum, ablativum separativum ut *repulsandi* verbo apponi putem ea maxime re commotus sum, quod *repulsare* eodem fere sensu usurpatur quo *reicere* (in versu 570) et *referre* (in versu 579), quae verba separativum sibi ablativum interdum adsciscunt, et verbo, quod est *repellere*, ablativus separativus cum praepositione sane apud Lucretium coniunctus haud ita raro adscribitur. Nihil tamen certo diiudicari potest, praesertim cum de dativo quoque cogitare liceat.

exprimere. IV 547 *Hasce igitur penitus voces cum corpore nostro Exprimimus.* Praepositio *de* reperitur: V 487 *expressus salsus de corpore sudor.*

abradere. IV 1103 *Nec manibus quicquam teneris abradere membris Possunt.*

eructare. III 1012 *Tartarus horriferos eructans faucibus aestus.*

abrumpere. II 214 *Nunc hinc nunc illinc abrupti nubibus ignes Concursant.*

erumpere. I 162 *posse[n]t ⋯ volucres erumpere caelo:* 724 *Faucibus eruptos iterum vis ut vomat ignis,* de quo loco egi I p. 37; IV 1115 *Tandem ubi se erupit nervis conlecta cupido;* V 458 *ideo, per rara foramina, terrae Partibus erumpens primus se sustulit aether Ignifer:* 952 *quibus e scibant umori' fluenta ⋯ partim plano scatere atque erumpere campo*[1]).

prorumpere. II 264 *Nonne vides etiam patefactis tempore puncto Carceribus non posse tamen prorumpere equorum Vim cupidam tam de subito quam mens avet ipsa?* ubi Ebrardus ablativum absolutum statuit, ceteri nihil dicunt.

solvere. II 46 *mortisque timores Tum vacuum pectus lincunt curaque solutum;* III 687 *Quare etiam atque etiam neque originis esse putandumst Expertis animas nec leti lege solutas.* Praepositio ponitur: *a:* II 950 *Donec materies ⋯ Vitalis animae nodos a corpore solvit; de:* III 594 *videtur Ire anima ac toto solvi de corpore velle; e:* IV 908 *Nunc quibus ille modis somnus ⋯ animi curas e pectore solvat ⋅⋅ edam.*

dissolvere. III 903 *Dissoluant animi magno se angore metuque.*

exsolvere. I 932 IV 7 *quod ⋯ artis Religionum animum nodis exsolvere pergo.* His locis praepositionem recepit: I 811 *vita quoque omnis Omnibus e nervis atque ossibus exsoluatur;* III 697 *Nec ⋯ videntur ⋯ salvas exsolvere sese Omnibus e nervis atque ossibus articulisque.*

spirare. V 29 *Et Diomedis equi spirantes naribus*

---

[1]) Ni fallor, Meissner p. 48 e verbo *scatere plano* pendere putat, quamquam ad *campo* recte pertinet adiectivum.

ignem; II 705 *videres ⋯ flammam taetro spirantis ore Chimaeras Pascere naturam per terras omniparentis.*

exspirare. III 719 *Unde cadavera rancenti iam viscere vermes Expirant.* Accedit *de* praepositio: II 354 *vitulus ⋯ Sanguinis expirans calidum de pectore flumen;* IV 123 *quae cumque suo de corpore odorem Expirant acrem.*

tollere. VI 470 *Praeterea permulta mari quoque tollere toto Corpora naturam declarant litore vestes Suspensae.* Saepe cum *e* praepositione coniungitur: III 877; IV 545; VI 506 *Consimili ratione ex omnibus amnibus umor Tollitur in nubis;* 628 *Praeterea docui multum quoque tollere nubes Umorem magno conceptum ex aequore ponti.*

extorquere. VI 1224 *Extorquebat enim vitam vis morbida membris.*

detrahere. III 442 *detracto sanguine venis.* Ibi quidam de dativo cogitant. His locis poeta praepositione usus est: *a*: V 685 *quod ab alterutra detraxit parte; de:* III 225 *videtur ⋯ neque detractum de pondere quicquam:* 514 *aecumst Aut aliquid prosum de summa detrahere hilum: e:* IV 536 *quid Detrahat ex hominum nervis ac viribus ipsis Perpetuus sermo.*

extrahere. III 329 *Sic animi atque animae naturam corpore toto Extrahere haut facile est.*

protrahere. IV 1188 *Ne quiquam, quoniam tu animo tamen omnia possis Protrahere.* Ibi ablativum separativum statuit Meissner p. 51, hoc modo vertit Munro: from her mind. Bockemueller autem in commentariis *animo* germanice reddit: durch Nachdenken, quod loci sententiae magis aptum esse videtur, idque Giussanus quoque probat.

detrudere. V 639 *Qui queat aestivis solem detrudere signis.*

deturbare. V 401 *At pater omnipotens ⋯ Magnanimum Phaethonta ⋯ Deturbavit equis in terram.*

avellere. II 257 *Unde est haec, inquam, fatis avolsa potestas;* III 563 *Scilicet, avolsus radicibus ut nequit ullam Dispicere ipse oculus rem seorsum corpore toto;* IV

139 *videntur* · · · *Inter dum magni montes avolsaque saxa Montibus ante ire et solem succedere praeter.* Miro errore ductus Holtzius Lin. p. 45 *montibus* dativum esse putat e verbo *anteire* pendentem, cui Ebrardum Hertzium Kellerum Meissnerum fideliter assentiri inde conici potest, quod locum prorsus ignorant. Verum intellegere debuerunt illi Lucretium his versibus dicere voluisse variantibus nimbis effici, ut montes avolsaque montibus saxa ante solem succedere videantur. Conferas quoque V 313 *Non ruere [videmus] avolsos silices a montibus altis.*

avertere. IV 1273 *locis avertit seminis ictum.*

volvere. VI 1154 *Spiritus ore foras taetrum volvebat odorem.* Accedit hic locus: III 1001 *quod tamen e summo iam vertice rusum Volvitur.*

Praeterea ablativus e praepositione pendens nonnullis apud Lucretium adscribitur verbis, de quibus disputarunt Keller Meissner p. 52 sq. alii. Illis quoque ex locis emergit Lucretium inprimis metri necessitate ad praepositiones adhibendas esse coactum.

Cum adiectivis et adverbiis eadem significatione coniungi solet ablativus, qua verbis apponi repperimus. Verum apud Lucretium ablativus separativus adiectivis vel adverbiis perraro adscribitur, nam pauca tantum eius generis exempla proferre possum.

B. Adiectiva.

alienus. III 961 *Nunc aliena tua tamen aetate omnia mitte.*

extorris. III 48 *Extorres idem patria longeque fugati Conspectu ex hominum* · · · *vivunt.*

C. Adverbia.

clam. I 476 *Nec clam durateus Troiianis Pergama* · · *Inflammasset equos;* ubi Holtzius Lin. p. 40 prave dativum statuit, Munro in commentariis recte ablativum e

clam praepositionis vice fungente pendere allatis exemplis docet.

procul. I 812 *Adiutamur enim dubio procul atque alimur nos Certis ab rebus;* II 261 *Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas Principium dat;* III 433; 638; V 258; VI 249; 719; 1039. Ceteris locis praepositio addita est: II 1111 *unde ... caeli domus altaque tecta Tolleret a terris procul;* V 107 *Quod procul a nobis flectat fortuna gubernans;* 491 *altaque caeli Densebant procul a terris fulgentia templa;* 630 vide p. 96; VI 767; 1104.

seorsum. III 564 *seorsum corpore toto,* cfr p. 128 sub verbo *avellere.*

§ 33. Ablativus inopiae.

Cum illo ablativi genere, de quo iam egimus, is cohaeret ablativus, quo significatur, qua re aliquis egeat vel privatus sit (ablativus inopiae). Hic ablativus apud Lucretium et verbis et adiectivis adscribitur, quae omnia eodem, quo antea usus sum, ordine accurate enumerabo.

A. Verba:

a. intransitiva.

carere. I 343 *Non tam sollicito motu privata carerent;* 573 *nam funditus omnis Principio fundamenti natura carebit;* 964 *caret ergo fine modoque;* II 4 *Sed quibus ipse malis careas quia cernere suave est;* 652 *Terra quidem vero caret omni tempore sensu;* 990 *Seminibus permixta carentibus undique sensu;* III 356 *At dimissa anima corpus caret undique sensu;* IV 35; 1073, V 1427.

egere. I 160 *nil semine egeret;* III 134 *proprio quae tum res nomine egebat;* V 290 *Ut noscas splendore novo res semper egere.*

vacare. V 1349 *Qui numero diffidebant armisque vacabant.*

b. transitiva.

exhaurire. VI 1140 *exhausit civibus urbem;* ubi Keller p. 15 prave dativum commodi vel incommodi exstare dicit, Meissner p. 10 ablativum inopiae statuit, cui assentiri non dubito, quod ad significationem verborum inopiae prope accedit *exhaurire* [1]).

privare. I 343 vide p. 130 sub verbo *carere;* I 381 *Aut igitur motu privandumst corpora quaeque;* 1038 *privata cibo natura animantum;* II 649 *divom natura ··· privata dolore omni, privata periclis;* 841 *Quam quae sunt aliis rebus privata notare;* 1091 *natura ··· dominis privata superbis;* III 406 *Si non omnimodis, at magna parte animai Privatus, tamen in vita cunctatur et haeret;* 486 *fore ut pereant aevo privata futuro;* 712 *Qua propter neque natali privata videtur Esse die natura animae nec funeris expers;* 905 *sic eris aevi Quod super est; cunctis privatu' doloribus aegris;* IV 366; 371; V 317 997; VI 1209.

spoliare. II 842 *Sed ne forte putes solo spoliata colore Corpora prima manere;* IV 377 *Propterea facile et spoliatur lumine terra;* V 763 *cur terra queat lunam spoliare vicissim Lumine.*

B. Adiectiva.

Adiectiva, quibus ablativus inopiae apponitur, apud Lucretium haec inveniuntur:

cassus. III 562 *nec autem [potest] Cassum anima corpus durare et sensibus uti;* IV 128 *Quin potius noscas rerum simulacra vagari Multa modis multis, nulla vi, cassaque sensu?* 368 *Nam nil esse potest aliut nisi lumine cassus Aër id;* V 719 *Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur;* 757 *quod cassum labatur lumine semper.*

---

[1]) De ablativo separativo huic verbo apposito cfr Ebrardum p. 586. 5.

expers. II 1092 *natura videtur* ·· *Ipsa sua per se sponte omnia dis agere expers;* VI 1181 *cum totiens* ··· *Lumina versarent oculorum expertia somno.* Saepius vero genetivus hoc ex adiectivo pendet.

indigus. V 224 *Tum porro puer* ··· *nudus humi iacet, infans, indigus omni Vitali auxilio.*

ieiunus. II 845 *Et sonitu sterila et suco ieiuna feruntur.*

orbus. II 838 *Scire licet quaedam tam constare orba colore.*

sterilus. vide supra sub voce *ieiunus.*

§ 34. Ablativus originis.

1. De origine atque natura ablativi originis.

Tum is sequitur ablativus quem ablativum originis nomino, quo significatur persona vel res unde aliquid ortum esse vel factum dicitur. Huius ablativi duo genera distingui possunt, ablativus originis qui proprie vocatur et ablativus materiae, quorum fines saepe parum discernuntur.

2. Ablativus originis.

Ad originem significandam ablativus et verbis et adiectivis adscribitur. Qui quidem ablativus cum e participiis verborum *nascendi oriendi* aliorumque saepissime pendet, tum a poetis finitis quoque formis addi solet. Neque raro praepositionem ablativo adiunctam post verba originis usurpari reperimus, praesertim ubi remotior indicatur origo. Apud Lucretium haud pauca occurrunt verba, quae ablativum originis sive nudum sive cum praepositione coniunctum adsumunt.

A. Verba:

a. intransitiva.

crescere. *I 189 *omnia quando Paulatim crescunt, ut par est semine certo Crescere, resque genus servant.* Verba, quae in codicibus servantur, quoniam propter soloe-

cismum ferri non possint neque ad sensum quadrare videantur, editores variis emendationibus sanare sunt conati. Quare Lachmannus *crescentesque* in *crescere resque* commutavit probante Bernaysio, complures vero aliquid in codicibus deletum esse sibi persuasum habebant; itaque Munro post verba *ut par est* verba nonnulla excidisse putat, Brieger post versum 189 lacunam adnotat. Giussanus recte fortasse codicum scripturam *crescentesque* defendit [1]). II 1114 *terreno corpore terra Crescit;* III 746 *Si non, certa suo quia semine seminioque Vis animi pariter crescit cum corpore toto.* Heinzius ablativum ad adiectivum *certa* referri vult. His locis praepositio additur: *de:* I 858 *At neque reccidere ad nilum res posse neque autem Crescere de nilo testor res ante probatas;* IV 1214 *Corpore de patrio et materno sanguine crescunt;* VI 735; *e:* I 185 *si e nilo crescere possent;* 804 *At manifesta palam res indicat ·· in auras Aëris e terra res omnis crescere alique;* 867 *quae cumque e terra corpora crescunt.*

cretus. II 906 *quae cuncta videmus Mollia mortali consistere corpore creta* [2]); IV 1228 *Maternoque mares existunt corpore creti;* V 6 *Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus;* 60 *Quo genere in primis animi natura reperta est Nativo primum consistere corpore creta;* 1116 *Divitioris enim sectam plerumque secuntur Quam lubet et fortes et pulchro corpore creti;* ubi editores veteres *certi*, quod praebent codices, in *creti* mutarunt.

concrescere. IV 1261 *Namque aliis rebus concrescunt semina membris.* Accedit *de* praepositio: I 840 cfr p. 136. — Praeterea verbo *procrescere* adscribitur ablativus e *de* praepositione pendens I 714.

concretus. III 20 *Quas ···· neque nix acri concreta pruina Cana cadens violat;* V 798 *animalia ·· Imbribus et calido solis concreta vapore.* His tamen locis causae potius ablativus statuendus est.

---

[1]) De hoc loco vid. Kraetschius p. 82 sq.

[2]) *cumque* O Q Giussanus, *cuncta* coniecit Lachmannus, recepit Bernaysius et Brieger, *cuique* scripsit Munro.

nasci. II 793 *Quippe etenim multo proclivius exorientur Candida de nullo quam nigro nata colore Aut alio quovis.* Hoc quoque loco, ut docet Meissner p. 18, post ablativum e praepositione pendentem nudum ablativum usurpari invenimus, quod sermoni Lucretiano proprium esse adnotavi. Altero loco VI 172 *concursu natus eodem* causalis notio rectius statuitur. Praepositio posita est: *de:* II 733 *ne forte ·· rearis ··· ea quae nigrant nigro de semine nata; e:* I 159 *ex omnibu' rebus Omne genus nasci posset;* III 710 *Quae nunc in nostro dominatur corpore nata Ex illa. Renasci* autem semper *de* praepositionem adsumit: I 542; 674; 757.

oriri. *I 874 *Praeterea tellus quae corpora cumque alit, auget Ex alienigenis, quae alienigenis oriuntur.* Hunc locum in codicibus Leidensibus mutilatum editores variis modis explicantes restituere tentarunt. Sed Lachmannum codicum scripturam, quae haec est: *quae lignis oriuntur*, ut supra videmus, probante Bernaysio emendantem non est cur sequamur, cum loci sententiam prorsus obscurare mihi videtur. Neque Munroni, cum lacunam ante v. 874 statueret, *his* post *lignis* addito ut locum sanaret, contigisse apparet. Optime vero a Briegero locum restitutum esse equidem puto, qui versu 873 uncis incluso versum 874, in quo codicem Flor. 31 secutus *quae lignis exoriuntur* scripsit, post versum 872 collocavit. Nam hac versuum collocatione efficitur, ut versibus 867—869 qui praecedunt aptissime hi respondeant versus 871 872 874. Giussanus quoque Briegerum secutus est. Saepe adiungitur praepositio: *a:* IV 483 *an ab sensu falso ratio orta valebit Dicere eos contra, quae tota ab sensibus orta est?* [1]) 521 *falsis quae cumque ab sensibus ortast; de:* IV 1227 *muliebre oritur patrio de semine saeclum; e:* I 161 *E mare primum homines, e terra posset oriri Squamigerum genus;* 204 *e qua constat quid possit oriri;* II 383; 932; III 970; IV 432.

---

[1]) *quae tota ab sensibus aptast* Hoefero praeeunte scripsit Brieger cui Giussanus adversatur.

oriundus. II 991 *Denique caelesti sumus omnes semine oriundi.*

cooriri. III 15 *Nam simul ac ratio tua coepit vociferari Naturam rerum, divina mente coorta*[1]); ubi Holtzius prave Lin. p. 13 et Ebrardus p. 611 ablativum absolutum statuit, Munro ad VI 465 *coorta* nominativum esse docet adstipulante Meissnero. IV 172 VI 253 *Usque adeo taetra nimborum nocte coorta Inpendent atrae formidinis ora superne;* hoc quoque loco Munroni assentior contra Holtzium Ebrardumque *coorta* pro nominativo plurali habenti VI 579 *Ventus ubi atque animae subito vis maxima quaedam Aut extrinsecus aut ipsa tellure coorta In loca se cava terrai coniecit.* Praeterea praepositio usurpata est: *de:* V 440 *moles · · coorta Omne genus de principiis*[2]); *e:* VI 1013 *Corpora si nequeunt e ferro plura coorta In vacuum ferri.*

exoriri. I 869 *quae terris exoriuntur;* *II 252 *Denique si semper motus conectitur omnis Et vetere exacto exoritur novus ordine certo.* Sic *exacto* addito lacunam supplevit Lachmannus, melius Bernaysius Brieger Munro alii veteres editores secuti *semper* post *exoritur* addiderunt. IV 1172 *Cui Veneris membris vis omnibus exoriatur.* Ex praepositione pendet ablativus his locis: *a:* VI 723 *amnis · · · Exoriens penitus media ab regione diei; e:* I 187 *E terraque exorta repente arbusta salirent.*

b. transitiva.

creare. I 169 *seminibus quia certis quaeque creantur;* hunc ablativum pro instrumentali adfert Holtzius Lin. p. 16. 206 *quo [semine] quaeque creatae Aëris in teneras possint proferrier auras;* 733 *Ut vix humana videatur stirpe creatus;* 838 *Ossa, videlicet, e pauxillis atque minutis Ossibus hic et de pauxillis atque minutis Visceribus*

---

[1]) *coorta* Orellius et Lachmannus coniecerunt pro *coortam.*

[2]) id Lachmannus primus proposuit pro *omnigenus e.*

viscus gigni sanguenque creari Sanguinis inter se multis coëuntibu' guttis Ex aurique putat micis consistere posse Aurum et de terris terram concrescere parvis, Ignibus ex ignis, umorem umoribus esse[1]), *Cetera consimili fingit ratione putatque*[2]); II 387 *Atque ideo transire foramina quae nequit ignis Noster hic e lignis ortu taedaque creatus:* de lectione codicum videas p. 100. 708 *omnia quando Seminibus certis certa genetrice creata Conservare genus crescentia posse videmus:* *902 *Deinde ea, seminibus qui sensile posse creari Constituunt porro ex aliis sentire suëtis, Mollia iam faciunt.* Hoc loco verba, quae in codicibus exstant: *Deinde ex sensilibus qui sensile posse creari Constituunt, porro ex aliis sentire suëti Mollia cum faciunt,* ab editoribus multis modis et explicantur et mutantur[3]). Nam scriptura codicum et a Lachmanno, ut supra ostendimus, quattuor locis reicitur et a Bernaysio valde commutatur, qui sic edidit: *Deinde ea, sensilibus qui sensile posse creari Constituunt, porro ex aliis sentire suëtis Mollia conficiunt.* Plurimis vero illorum, qui de hoc loco egerunt, aliquid excidisse visum est, quo qualia fiant semina rerum cum mollia reddantur, accuratius describatur, quare et Munro et Brieger verba codicum retineri volunt lacunam post v. 903 statuentes, quorum ille codicum scripturam *suëti* servat, hic Giussano adstipulante coniecturam Lambini *suëtis* probat. Illis assentiri malo quam mutationes Lachmanni probare, sed valde sum dubius, utra lectio, *suëti* an *suëtis*, praeferenda sit. 940 *Ni mirum, quia materies disiecta tenetur Aëre, fluminibus, terris, aethraque creatis;* sic edidit Lachmannus eumque secutus est Bernaysius, sed librorum scripturam *terraque creatis* recte defendunt Brieger Munro alii. III 190 *Quippe volubilibus parvisque creata figuris;* 230 *Quare etiam atque etiam mentis naturam*

---

[1]) Brieger solus post signatam lacunam *ignibus exiguis* imprimi iussit.

[2]) Locus propter exquisitam variationem verborum originis maxime adnotandus est.

[3]) Brieger prolegg. p. XXV.

animaeque Scire licet perquam pauxillis esse creatam seminibus; 708 *Particulae quibus haec animi natura creatur;* IV 552 *et item levor levore creatur*[1]*:* 699 *Deinde videre licet maioribus esse creatum Principiis quam vox;* V 789 *Ut pluma atque pili primum saetaeque creantur Quadripedum membris et corpore pennipotentum.* Hoc loco nescio an recte Holtzius Lin. p. 9 et Ebrardus p. 602 ablativum localem esse dixerint[2]. — Ex iis quae supra attuli exemplis plane apparet difficile nobis esse diiudicare, cui ablativi generi ablativus verbo *creandi* appositus potissimum adnumerandus sit. Nam paucis tantum locis ablativum originis exstare pro certo contendere possumus, plurimis vero materiae potius ablativum statuamus necesse est, de quo intra amplius disputabimus. Multis locis praepositio addita est: *a:* II 269 *Ut videas initum motus a corde creari:* IV 478 *Invenies primis ab sensibus esse creatam Notitiem veri; de:* I 157 *ubi viderimus nil posse creari De nilo:* 266 *res quoniam docui non posse creari De nilo:* 544 *quoniam supra docui nil posse creari De nilo;* II 791; III 278; *e:* I 646 *Ex uno si sunt igni puroque creatae:* 763 *Denique quattuor ex rebus si cuncta creantur;* 773 *Nulla tibi ex illis poterit res esse creata;* 785 *faciunt · · terramque creari Ex imbri;* II 387; 612; 790; 903; III 34; V 796; 1013. *Procreare* quoque *e* praepositionem adsumit V 319.

egignere. II 703 *videres · · · · altos Inter dum ramos egigni corpore vivo. Gignere* verbum multis locis sequitur ablativus ex *e* praepositione pendens, semel metri causa ex *de* pendet: V 279.

---

[1]) *levo letiore* O Q praebent, *laevor laevore* coniecit Lambinus.

[2]) III 623 *neque flamma creari Fluminibus solitast neque in igni gignier algor,* ubi Holtzius Lin. p. 15 Ebrardus p. 586 Meissner p. 17 ablativum originis statuunt, Munro recte docet *in* praepositionem ante *fluminibus* addendam esse, propterea quod Lucretius in collocatione verborum copulativa vel disiunctiva alteri utri tantum membro praepositionem adscribere solet; cfr Meissner p. 43.

parere. V 865 *Et genus omne quod est* *v e t e r i n o* *s e m i n e* *partum.* Uno loco praepositio usurpata est: V 1305 *Sic alid ex alio peperit discordia tristis,* ubi praepositio ad localem notionem accedit; cfr Hertzius p. 41.

3. Ablativus materiae.

Cum ablativo originis arte cohaeret atque congruit ablativus, quo exprimi videmus partes vel materiam, ex qua aliquid constat vel compositum est (a b l a t i v u s m a t e r i a e). Atque sermoni Lucretiano id proprium esse reperimus, ut nudus ablativus verbis *constandi faciendi* aliisque adiungatur, quae ablativum e praepositione pendentem apud classicos scriptores adsumere solent. Nec defuerunt, qui ablativum materiae ad ablativum proprium pertinere negantes instrumentali saltem significatione praeditum post eiusmodi verba usurpari contenderent. Itaque Delbrueckius, cum antea A L I p. 16 sq. post *faciendi* verbum ablativum statuisset, nuper Synt. p. 209, 248 sese ad instrumentalem statuendum propensiorem esse ait. Verum licet multis sane locis utrum ablativus an instrumentalis occurrat iure in dubium vocari possit, haud raro tamen ut apud Lucretium ablativum materiae separativa significatione accipiendum esse putem ea maxime re adducor, quod ablativus separativis e praepositionibus pendens iis verbis saepenumero adscribitur. Restat, ut id quoque commemoremus ablativum materiae adeo affinem ablativis comitatus et qualitatis interdum apparere, vix ut discerni possit. Apud Lucretium haec inveniuntur verba, quibus ablativus materiae apponitur.

V e r b a:

a. intransitiva.

esse. I 913; II 393 *Aut quia, ni mirum,* *m a i o r i b u s* *est* *e l e m e n t i s* *Aut magis* *a m a t i s* *inter se perque* *p l i c a t i s*: 445 *Haec magis* *a m a t i s* *inter sese esse necessest;* III 217 *Ergo animam totam* *p e r p a r v i s* *esse necessest* *S e m i n i b u s*, *nexam per venas viscera nervos;* ibi Heinzius com-

mate deleto *nexam esse* coniunxit; VI 268 *Si non extructis foret alte nubibus aether*, ubi Brieger cum Bockemuellero *extructus* scripsit. Saepius hoc verbum apud Lucretium quoque sequitur praepositio: *de:* vocali antecedente metri causa II 390 *de quibus est liquor almus aquarum:* 430 *Fecula iam de quo genere est inulaeque sapores;* 999 *de terra quod fuit ante;* *e* plurimis locis e. gr. I 61 *quod ex illis sunt omnia primis;* 654 *ne dum variantia rerum Tanta queat densis rarisque ex ignibus esse;* 664 *Ut videas non e stipatis partibus esse;* 841 vide p. 136.

constare. I 484 *Partim concilio quae constant principiorum.* — I 500 *quae solido atque aeterno corpore constent;* 518 *solido quae corpore constat;* II 452 *fluvido quae corpore liquida constant;* 1088 *Quandoquidem ··· tam nativo corpore constant;* III 180 *Principio esse aio persuptilem atque minutis Perquam corporibus factum constare;* 205 *perquam constare necessest Corporibus parvis et levibus atque rutundis;* 426 *Principio quoniam tenuem constare minutis Corporibus docui multoque minoribus esse Principiis factam;* V 238 *quoniam ··· Omnia nativo ac mortali corpore constant, Debet eodem omnis mundi natura putari*[1]*;* 321 *Totum nativum mortali corpore constat*[2]*).* — II 411 *Ne tu forte putes serrae stridentis acerbum Horrorem constare elementis levibus aeque Ac musaea mele.* — I 950 *qua constet compta figura;* II 682 *Haec igitur variis debent constare figuris;* 722 *ita quamque necessest Dissimili constare figura principiorum.* — I 303 *Quae tamen omnia corporea constare necessest Natura;* 602 *id, ni mirum, sine partibus extat Et minima constat natura;* 626 *quae ··· minima constent natura*; II 378 *Natura quoniam constant ··· primordia rerum;* ubi contra Meissnerum ablativum causae rectius statuendum esse

---

[1]) *eodem* coniecit Gifanius, ubi codices praebent *eadem.*

[2]) *nativo ac mortali* cum Bernaysio Brieger et Giussanus habent.

puto; III 167 *nonne fatendumst Corporea natura animum constare animamque?* IV 110 *Nunc age, quam tenui natura constet imago Percipe.* — I 866 *Fiet uti cibus omnis, et aridus et liquor ipse, Ex alienigenis rebus constare putetur, Ossibus et nervis venisque et sanguine mixto*, cfr p. 137 n. 2[1]). — I 221 *aeterno quia constant semine quaeque:* II 419 *Neve bonos rerum simili constare colores Semine constituas:* 585 *Nec quicquam quod non permixto semine constet:* 687 *et res permixto semine constant:* 773 *Quod si caeruleis constarent aequora ponti Seminibus:* III 187 *constare rutundis Perquam seminibus debet perquamque minutis.* — III 209 *Haec quoque res etiam naturam dedicat eius, Quam tenui constet textura.* Multis locis occurrit praepositio: *de* metri causa: IV 1229 *Semper enim partus duplici de semine constat:* *e:* I 622 *Ex infinitis constabunt partibus aeque:* 796 *constare necessest Ex aliis ea:* 865 *Fiet uti cibus omnis* ··· *Ex alienigenis rebus constare putetur;* 869 *terram constare necessest Ex alienigenis:* II 385; 691; 698; 820; 866; 981; III 375; IV 534; 648. Praeterea sequitur *in:* I 410 *Omnis, ut est, igitur per se natura duabus Constitit in rebus*, de quo loco fuse agit Munro.

exstare. III 195 *quia non tam levibus extat Corporibus neque tam suptilibus atque rutundis*[2]): 987 *Quam libet immani proiectu corporis exstet.* Quos ablativos Meissner sub ablativo qualitatis p. 35 attulit, eos pro materiae ablativis habere equidem non dubito, cum ad significationem verbi *constandi* hoc verbum proxime accedat, quamquam posteriorem ablativi qualitatis speciem prae se ferre non nego.

consistere. I 1028 ··· *dispositurus, Qualibus haec rerum consistit summa creata:* II 906 cfr s. v. *cretus;* III

---

[1]) *sanieque* e codicibus recte receperunt Bernaysius Munro Giussanus, *venisque* vetores editores secuti Lachmannus et Brieger scripserunt; *mixto* Lachmannus et Munro praebent, *mixtim* Politiano duce ceteri.

[2]) *constat* Heinzius proposuit.

845 *qui comptu coniugioque Corporis atque animae consistimus uniter apti;* ibi causae potius ablativus statuendus est; IV 101 *necessest* · · · *Excita imaginibus missis consistere rerum:* V 60 vide sub voce *cretus* p. 133; 65 *Ut mihi mortali consistere corpore mundum Nativomque simul ratio reddunda sit esse;* VI 44 *Et quoniam docui* · · · *nativo consistere corpore caelum.* Saepius *e* praepositione utitur Lucretius: I 235 *E quibus haec rerum consistit summa refecta;* 636 *qui* · · · *putarunt* · · · *ex igni summam consistere solo;* 706; 859 vide p. 136; 872 *Ex alienigenis consistant ligna necessest;* II 584; V 237.

b. transitiva.

comere. I 950 vide sub verbo *constare* p. 139. Praepositio exstat IV 27 *quibus e rebus cum corpore compta vigeret.*

facere. III 180 vide sub verbo *constare.* 280 *Sic tibi nominis haec expers vis, facta minutis Corporibus, latet;* 427 cfr p. 139; IV 184 *Principio persaepe levis res atque minutis Corporibus factas celeris licet esse videre;* 1211 *Tum similes matrum materno semine fiunt, Ut patribus patrio;* ibi rectius cum Giussano ablativo causalis notio tribuenda est. V 1269 *Nec minus argento facere haec auroque parabant Quam validi primum violentis viribus aeris.* Hoc loco Holtzium Lin. p. 15 secuti Ebrardus et Meissner ablativum materiae statuunt, cum ad *haec tela* supplendum esse putare videntur, Bockemueller autem Munro Patiniusque *haec* ad opera quae paulo ante commemorantur telis facienda spectare credentes ablativos instrumentales esse interpretantur. His non dubium est quin assentiamur, si paulo attentius quae sequuntur respicimus inprimis v. 1272; cfr p. 77. Saepius vero sequitur praepositio: *a:* III 285 *Ut quiddam fieri videatur ab omnibus unum;* IV 551 *Asperitas autem vocis fit ab asperitate Principiorum; de:* I 159 180 *si de nilo fierent;* 205 *Nil igitur fieri de nilo posse fatendumst;* II 287; 824; *975; IV 1225; *e:* I 186 *Nam fierent iuvenes subito ex infantibu' parvis;* 661 *Nec* · ·

cernunt · · fieri · ex omnibus unum Corpus; 669 *e nilo fient quae cumque creantur;* *II 986; III 761; 1055; IV 186; 739; V 752; VI 354. Verba quae sunt *conficere efficere sufficere* semper sequitur *e* praepositio.

effieri. *VI 761 *Et quibus effiant causis apparet origo;* sic Lachmannus quae in codicibus servantur: *quibus e fiant causis* propter insolitam traiectionem praepositionis correxit eumque secuti sunt Bernaysius Munroque, Brieger autem et Giussanus recte fortasse codicum scripturam receperunt, quam Hertzius quoque p. 44 retineri mavult.

perficere. III 246 *Prima cietur enim, parvis perfecta figuris.* Praepositio posita est: III 267 *et tamen ex his Omnibus est unum perfectum corporis augmen.*

constituere. VI 227 *Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem Constituit natura minutis mobilibusque Corporibus.* Conferas quoque II 668 *quamvis animantem ex omnibus unam Ossa cruor venae calor umor viscera nervi Constituunt.*

struere. VI 195 *Tum poteris · · · Speluncasque vel ut saxis pendentibu' structas Cernere.*

§ 35. Ablativus comparationis.

E separativa notione ablativi proprii iam satis constat optime repeti posse id ablativi genus quod comparativis adiectivorum et adverbiorum apponitur ad personam vel rem unde comparatio profecta est exprimendam i. e. ut de personis vel rebus inter se comparatis maiorem qualitatis modum in altera apparere significetur quam in altera quae ablativo indicatur (ablativus comparationis) [1]). Huius ablativi usus quamvis artis finibus apud classicos scriptores circumscriptus sit, haud pauca tamen apud poetas occurrunt

---

[1]) Cfr Ziemer Str. p. 107 sqq., Ed. Woelfflinus Der Ablativus comparationis Arch. VI pp. 447—467. Praeterea vid. Id. Der Genetivus comparationis etc. Arch. VII pp. 115—131.

exempla. Atque apud Lucretium et adiectivorum et adverbiorum reperiuntur comparativi quibus adiungitur ablativus comparationis.

A. Adiectiva.

Adiectiva neutrius generis singularis numeri exstant: I 700 *quid nobis certius ipsis Sensibus esse potest;* 729 *Nil tamen hoc habuisse viro praeclarius in se Nec sanctum magis et mirum carumque videtur;* II 507 *Namque aliis aliud praestantius exoreretur;* 510 *Namque aliis aliud retro quoque taetrius esset Naribus auribus atque oculis orisque sapori;* III 243 *Qua neque mobilius quicquam neque tenvius exstat;* 977 *Numquid ibi horribile apparet, num triste videtur Quicquam, non omni somno securius exstat?* IV 557 *At si interpositum spatium sit longius aequo;* 1231 *Atque utri similest magis id quod cumque creatur, Eius habet plus parte aequa;* 1244 *Crassius his porro quoniam concretius aequo Mittitur .... semen.*

Adiectivo neutrius generis pluralis numeri hoc tantum loco apponitur ablativus comparationis V 500 *Et leviora aliis alia [relicta sunt].*

B. Adverbia.

*VI 972 *Qua nil est homini quod amariu' frondeat esca;* sic Lachmannus optime corruptam codicum scripturam correxit. — I 652 *Amplius hoc fieri nil est quod posse rearis Talibus in causis;* III 952 *Grandior hic vero si iam seniorque queratur Atque obitum lamentetur miser amplius aequo.* — VI 995 *Atque aliis aliut citius transmittere eadem [videtur].* — III 313 *at ille Tertius accipiat quaedam clementius aequo.* — I 962 *ut videatur Quo non longius haec sensus natura sequatur.* Hoc loco quo in explicando differunt editores quidam *quo* adverbium esse ducunt; cfr Phil. XIV p. 565 et Giussanus ad h. l. IV 688

Est alio ut possit permitti longius alter. — II 1035 *Quid magis his rebus poterat mirabile dici;* III 274 *Nec magis hac infra quicquam est in corpore nostro:* 284 *Adque aliis aliud subsit magis emineatque.* Qui locus varie explicatur, nonnulli *aliis* dativum esse dicunt ad *subest* referendum; Brieger solus *alias* impressit. 444 *Corpore qui nostro rarus magis is cohibessit:* in fine versus quia corrupta est codicum scriptura editores varia posuere. IV 709 *Ut non sint aliis quaedam magis acria visu:* V 629 *Et magis hoc lunam [relinqui]:* *1132 *et quae sunt aliis magis edita cumque* [1]*):* VI 576 *Hac igitur ratione vacillant omnia tecta Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.* — V 730 *Aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis.* — II 200 *Plus ut parte foras emergant exiliantque* [2]*).*

* * *

Antea ubi de ablativis relationis et causae agebam, multis locis ablativum ex separativa ablativi notione deduci posse adnotavi, quandoquidem et verbis et adiectivis ablativus non solum nudus, sed etiam separativis e praepositionibus pendens appositus est. Nihil vero certo dici posse iam ante demonstrarunt quicunque de casuum latinorum doctrina scripserunt. Neque apud Lucretium ablativi relationis aut causae e separativa notione oriundi satis possunt discerni, quamvis saepe intransitivis verbis adscripti ad separativam inclinent vim. Quare quoniam haec quaestio nisi accurate scriptorum usu pervestigato et comparato ad exitum adduci non potest, omnes ablativos, quibus relationis aut causae vis tribui posset, uno loco aliorum secutus exemplum tractavi, etiamsi rudis indigestaque exsisteret moles.

---

[1]) *aliis* Lambinus primus posuit pro *altis.*

[2]) Praeterea Woelfflinus Arch. VI l. l. p. 459, ubi locutionem *carior (carius) auro* tractat, e Lucretio adfert IV 926, qualis non exstat locus.

Addenda.

1. Ablativus absolutus.

Postremo inter ablativos absolutus qui vulgo nominatur commemorandus est. Neque is tamen iure absolutus vocatur, quando a ceteris enuntiati partibus nullo modo seiungitur. Quare a grammaticis parum recte separatim tractatur, quia eius semper generis ablativi iam antea tractatis possunt subiungi. Sed multum hoc in ablativo explicando sententiis differunt grammatici, quoniam de origine huius structurae nondum consentiunt. Nam ablativum absolutum alii e locali sive temporali usu primitus profectum esse contenderunt, alii ex instrumentali ablativi notione explicandum docuerunt [1]). Sed veri simillimum mihi quoque videtur, id quod ostenderunt Brugmannus Ziemer alii, ablativos absolutos ex instrumentali potissimum oriundos esse, sed ad alia quoque ablativorum genera saepe posse referri [2]). Quare iam antea nonnullos attuli ablativos, qui ab aliis parum recte absoluti esse dicantur. Neque tamen de ceteris fusius agere in animo habeo, quoniam de ablativo absoluto ubi participiorum usus illustratur aptius disseri potest. Qua de causa summatim ablativos absolutos Lucretianos adferam.

Ablativus loci.

Hoc loco ablativus loci fortasse statui potest: I 888 *decebat ··· et glebis terrarum saepe friatis Herbarum genera et fruges frondesque videri ··· latitare.*

Ablativus temporis.

Temporalem vim ablativo absoluto his locis tribuendam esse puto: V 883 *Principio circum tribus actis*

---

[1]) Cfr inprimis Tammelinus p. 126 sqq.

[2]) Cfr Brugmannus Die mit dem Suffix-to-gebildeten Partizipia im Verbalsystem des Lateinischen und Umbrisch-Oskischen. Indog. Forsch. V p. 89—152, inprimis p. 143 sqq. Ziemer Gr. II p. 101 sqq.

impiger annis Floret equus, puer haut quaquam, cfr p. 25. VI 196 *quas venti cum tempestate coorta Conplerunt;* *956 *Et tempestate in terra caeloque coorta, In caelum terrasque remotae iura facessunt*[1]). II 1 *Suave, mari magno turbantibus aequora ventis, E terra magnum alterius spectare laborem.*

Ablativus sociativus.

Hisce locis ablativus sociativa vi praeditus est: V 297 *Quin etiam nocturna tibi, terrestria quae sunt, Lumina ... Consimili properant ratione, ardore ministro, Suppeditare novom lumen.* II 275 *Nam tum materiem totius corporis omnem Perspicuumst nobis invitis ire rapique.* VI 95 *Te duce ut insigni capiam cum laude coronam.*

Ablativus comitatus.

His locis ablativus comitatus mihi statui posse videtur: III 119 *Principio fit uti detracto corpore multo Saepe tamen nobis in membris vita moretur;* 679 *Praeterea si iam perfecto corpore nobis Inferri solitast animi virata potestas.* I 900 *Donec flammai fulserunt flore coorto.* *VI 49 *Quae fuerint, sine placato conversa furore* scripsit Lachmannus loco in codicibus pessime corrupto, alii plerumque *sint* probant. I 742 *quod motus exempto rebus inani Constituunt.* IV 1143 *Prendere quae possis oculorum lumine operto.* III 1071 *iam rebus quisque relictis Naturam primum studeat cognoscere rerum.* VI 265 *nisi inaedificata superne Multa forent multis exempto nubila sole.* VI 1244 *pudor quem tum cogebat obire Blandaque lassorum vox mixta voce querellae.*

---

[1]) Corruptam codicum scripturam Lachmannus hoc modo mutavit; alii alia posuere.

Ablativus qualitatis.

Ad qualitatem quandam indicandam usurpatur ablativus: IV 437 *clauda videntur Navigia aplustris fractis obnitier undae.* III 331 *Inplexis ita principiis ab origine prima Inter se fiunt consorti praedita vita.* V 447 *Et sorsum mare uti secreto umore pateret.*

Ablativus viae.

Viae ablativo notione similis est ablativus hoc loco: III 171 *Si minus offendit vitam vis horrida teli Ossibus ac nervis disclusis intus adacta.*

Ablativus instrumenti.

Instrumentali significatione mea ex sententia ponitur ablativus: I 899 ··· *ut altis Arboribus vicina cacumina summa terantur Inter se, validis facere id cogentibus austris.* I 686 *mutatoque ordine mutant Naturam;* 800 *Posse eadem, demptis paucis paucisque tributis, Ordine mutato et motu, facere aëris auras;* 827 *Tantum elementa queunt permutato ordine solo;* V 185 *Quidque inter sese permutato ordine possint.* III 716 *Partibus amissis quoniam libata recessit.* II 531 *Protinus ostendam corpuscula materiai Ex infinito summam rerum usque tenere, Undique protelo plagarum continuato.* VI 511 *Copia nimborum turba maiore coacta Urget.*

Ablativus relationis.

Uno loco ablativum relationis ablativo adsimilem esse existimo: VI 86 *Ne trepides caeli divisis partibus amens.*

Ablativus causae.

Ad similitudinem ablativi causae accedit ablativus his locis: I 441 *aut faciet quid Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum.* III 356 *At dimissa anima corpus caret undique sensu;* *586 *penitus quia mota loco sunt Funda-*

menta, foras manante anima usque per artus Perque viarum omnis flexus[1]. II 1133 *res · · augmine adempto · · · in cunctas undique partis Plura modo dispargit et ab se corpora mittit.* I 387 *Is porro quamvis circum celerantibus auris Confluat.* III 752 *tremeretque per auras Aëris accipiter fugiens veniente columba.* I 810 *amisso iam corpore vita quoque omnis Omnibus e nervis atque ossibus exsoluatur;* III 755 *quod aiunt Inmortalem animam mutato corpore flecti.* I 976 *et omne Cogit ut exempta concedas fine patere:* 1007 *Usque adeo passim patet ingens copia rebus Finibus exemptis.* V 787 *Arboribusque datumst variis exinde per auras Crescendi magnum inmissis certamen habenis.* II 954 *Fit quoque uti soleant minus oblato acriter ictu Reliqüi motus vitalis vincere saepe.* VI 880 *supra quem sita saepe Stuppa iacit flammam concepto protinus igni.* III 1042 *Ipse Epicurus iit decurso lumine vitae;* V 981 *ne terras aeterna teneret Nox in perpetuum detracto lumine solis.* I 135 *Morte obita quorum tellus amplectitur ossa;* IV 734 *Quorum morte obita tellus amplectitur ossa.* I 96 *non ut sollemni more sacrorum Perfecto posset claro comitari Hymenaeo.* IV 949 *Ergo sensus abit mutatis motibus alte.* II 552 *Sed quasi naufragiis magnis multisque coortis Disiectare solet magnum mare transtra, guberna,* cet. III 368 *Iam magis exemptis oculis debere videtur Cernere res animus sublatis postibus ipsis.* IV 1267 *quia sic loca sumere possunt, Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.* I 660 *Nec rursum cernunt exempto rebus inani Omnia denseri.* V 480 *His igitur rebus retractis terra repente · · · Succidit et salso suffudit gurgite fossas;* VI 543 *His igitur rebus subiunctis suppositisque Terra superne tremit magnis concussa ruinis;* IV 1035 *Ut quasi transactis saepe om-*

[1]) Haec cum Lachmanno praebent Bernaysius Brieger Giussanus Heinzius, Munro Wakefieldum secutus *foras anima emanante per artus* posuit, *foras manant animaeque* codices servant.

nibu' rebu' profundant Fluminis ingentis fluctus. V 1136 *Ergo regibus occisis subversa iacebat Pristina maiestas soliorum et sceptra superba.* I 496 *Quando utrumque manu retinentes pocula rite Sensimus infuso lympharum rore superne.* III 442 *Quam cohibere nequit ·· rarefactum detracto sanguine venis.* III 576 *Quare etiam atque etiam resoluto corporis omni Tegmine et eiectis extra vitalibus auris Dissolui sensus animi fateare necessest Atque animam;* 604 *Quid dubitas tandem quin ··· tegmine dempto, Non modo non omnem possit durare per aevom.* V 384 *vel cum sol et vapor omnis Omnibus epotis umoribus exsuperarint.* VI 98 *Propterea quia concurrunt sublime volantes Aetheriae nubes contra pugnantibu' ventis:* 193 *Aut ubi per magnos montis cumulata videbis Insuper esse aliis alia atque urguere superne In statione locata sepultis undique ventis.* I 1078 *quo corpora cum venerunt Ponderis amissa vi possint stare in inani.*

His ex ablativis multi fortasse rectius ex sociativa notione possunt explicari.

Ablativus separativus.

Separativa notio his ablativis tribui potest: IV 990 *Quippe videbis equos fortis, ··· Aut quasi carceribus patefactis ···* E proximo versu *saepe quiete* in hunc irrepserunt qui adhuc sanari non potuit. VI 203 *Donec divolsa fulserunt nube corusci.* III 434 *Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis Diffluere umorem et laticem discedere cernis.*

Ablativus originis.

Hoc loco originem indicat ablativus: IV 664 *Quippe, ubi cui febris bili superante coorta est.*

2. Ablativus cum praepositionibus coniunctus.

A. Cum ablativo locali hae apud Lucretium ponuntur praepositiones quae cum accusativo quoque coniunguntur.

in. Saepissime locum significat intra cuius fines aliquid esse vel fieri dicitur e. gr. I 63 *Humana ante oculos foede cum vita iaceret In terris oppressa gravi sub religione:* 80 *Illud in his rebus vereor.* Multis locis de tempore ponitur — cfr p. 19 sq. — et in condicione vel actione designanda adhibetur velut I 43 *nec Memmi clara propago Talibus in rebus communi desse saluti [potest]:* 111 *Aeternas quoniam poenas in morte timendumst. Indu* reperitur: II 1096 *quis habere profundi Indu manu validas potis est moderanter habenas* et *endo* VI 890, cfr p. 9.

sub et locum indicat velut I 63, cfr supra; 288 *amnis* ⋯ *volvitque sub undis Grandia saxa* et de tempore dicitur VI 413 *an hoc ausis numquam contendere factum, Ut fierent ictus uno sub tempore plures? At saepest numero factum fierique necessest* ⋯ *Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.*

subter cum ablativo a Lucretio non ponitur, cfr p. 59 n. 1 [1]).

super locali significatione usurpatur e. gr. V 951 *umori' fluenta* ⋯ *super viridi stillantia musco;* I 205 *cum suspicimus* ⋯ *super stellisque micantibus aethera fixum.*

insuper ablativum hisce locis adsumit: VI 192, cfr p. 91; 521 *Atque aliis aliae nubes nimbique rigantes Insuper* ⋯ *feruntur.*

B. Cum ablativo instrumentali sociativo una coniungitur praepositio:

cum qua praepositione personae vel res actionem comitantes multis locis indicantur e. gr. I 114 *an* ⋯ *simul intereat nobiscum morte dirempta;* 130 *tum cum primis ratione sagaci* ⋯ *videndum.*

C. Cum ablativo proprio hac positae occurrunt praepositiones:

[1]) Falso igitur Neue-Wagener II p. 932 adfert VI 857 *supter tam crasso corpore* (quod sequitur *terram*), de quo loco conferas p. 52 fin.

a ab. Primum locum aut rem significat unde quid movetur e. gr. I 64 *Quae caput a caeli regionibus ostendebat;* 102 *Tutemet a nobis ··· desciscere quaeres.* Deinde tempus indicat a quo esse quid aut fieri incipiat velut I 554 *Ut nil ex illis a certo tempore posset Conceptum summa aetatis pervadere finis,* cfr I p. 30; 769 *Alternis gignuntur enim mutantque colorem Et totam inter se naturam tempore ab omni.* Tum ad originem vel materiam exprimendam haud paucis usurpatur locis de quibus egi pp. 132 sq. Porro causam indicat praepositio praesertim post verba passiva et intransitiva posita, cfr sub ablativo instrumenti et ablativo causae.

clam vide p. 129.

de. Primum ad locum significandum unde quid — proprie deorsum — movetur saepissime ponitur e. gr. I 191 *ut noscere possis Quicque sua de materia grandescere alique;* 413 vide p. 122 s. v. *fundere.* Deinde interdum de tempore usurpatur velut I 384 *duo de concursu corpora lata Si cita dissiliant;* V 651 *ubi de longo cursu sol ultima caeli Impulit.* Tum multis locis ubi origo indicatur occurrit, cfr inprimis p. 132 sq. Porro ad causam signandam posita reperitur his locis: VI 85 *qua de causa cumque ferantur;* 204 *Hac etiam fit uti de causa mobilis ille Devolet in terram liquidi color aureus ignis.* Postremo partitivam vim praebet e. gr. II 104 *cetera de genere horum;* 183 *Nunc id quod super est de motibus expediemus* et haud raro relationem indicat e. gr. I 25 *Quos ego de rerum natura pangere conor;* 54 *Nam tibi de summa caeli ratione deumque Disserere incipiam.*

e ex. Primum haec praepositio et de loco posita et de rebus actionibusque in quibus aliqua loci similitudo inest aliquid ex interioribus alicuius rei partibus exire exprimit velut I 37 *Eque tuo pendet resupini spiritus ore;* 39 *suavis ex ore loquellas Funde.* Deinde rem vel condicionem a certo quodam temporis momento initium capere et continuari indicat e. gr. I 578 *ex aeterno tempore quaedam Nunc etiam superare necessest corpora rebus;* 550 *Nec*

ratione queunt alia servata per aevom Ex infinito iam tempore res reparare. Tum ad originem (cfr p. 132 sq.) et ad mutationem signandam haud raro adhibetur e. gr. I 186 *Nam fierent iuvenes subito ex infantibu' parvis:* 630 *Iam nil ex illis eadem reparare valeret.* Tum causam exprimit e. gr. III 593 *Saepe aliqua tamen e causa labefacta videtur Ire anima:* 1055 *E quibus id fiat causis.* Postremo partitiva significatione personam vel rem significat unde quid detractum est velut II 693 *Aut nulli inter se duo sint ex omnibus idem:* III 718 *Ut nullas partis in corpore liquerit ex se.*

prae et locali sensu ponitur: IV 286 *aliam prae se propellens aëra volvit:* V 1310 *validos partim prae se misere leones* et de causa dicitur: IV 1167 *cum vivere non quit Prae macie.*

pro aut idem valet quod instar alicuius e. gr. III 367 *si pro foribus sunt lumina nostra;* IV 466 *Pro visis ut sint quae non sunt sensibu' visa* aut cuius rei ratione habita quid dicatur indicat velut I 807 *Solque sua pro parte foret tribuitque calorem:* II 231 *Haec pro ponderibus casus celerare necessest.*

procul Lucretius primus cum nudo ablativo coniunxit, cfr p. 130.

sine solita notione multis locis ponitur e. gr. I 22 *Nec sine te quicquam dias in luminis oras Exoritur:* 155 *quo quaeque modo fiant opera sine divom.*